

॥ श्री वर्द्धमान स्यामिने नमः ॥

॥ ॐ ॥

धीमान् महधारीगच्छता श्री हेमचंद्रसूनिता बाल
शिष्य चन्द्रसूरि विरचित.

बृहत्सग्रहणी ॥

प्रातः स्मरणीय तपगच्छता पूज्यपाद गुरुणीजी श्री-
श्री-१०८ बीजकोर श्रीजी महाराजश्रीना मुनिहित
शिष्या गुरुणीजी देवश्रीजी तेमना शिष्या
गुरुणीजी महाराज श्री सौभाग्य श्रीजी-
ना सदुपदेशयी.

चतुर्विध सधना उपयोग-सार

छपायी प्रसिद्ध करतार

खमात निवासी

मास्तर उमेदचंद रायचंद

मु. अमदाबाद ठे. पाजरापोल

गवत १९८० ॥ बीर निवाण मी २८० ॥ मन् १९३४

आवृत्ति १ मी

प्रत १०००

श्री विवेकानंद मुद्रणालयमा-महेश्वर मठपरलाह
१ रायचंदलाले छाप्पु ग्वाडोआ-अमदाबाद

कीमत १-८-०

પ્રસ્તાવના.

મુદ્દા જ્ઞાનસંપર્ધો અને રચના.

આ પણ જાણે કેવળ મહાત્માનો ગ્રંથ છે કે જેનું નામ શ્રી મહાસં-
ગ્રહની અર્થાત્ મોટી સંગ્રહણીના નામે પ્રસિદ્ધ છે. જેનું ચીજો નામ
ચીજોદસીધીરા પણ કહેવાય છે અને તે નામ પણ સાચુંજ છે.
પણો અર્થ પણ થાય છે કે-આ ગ્રંથ પણ જોઈના દોષા સમાન છે.
કારણ કે આ ગ્રંથની અંદર દેવતા-મનુષ્ય-નિર્ગત અને નાર્તી
પણ ચારે ગતીના જીવોના-શરીર આપણ. સંચયણ સંસ્થાન-
મુચ્ચ-સ્થાન-ગતિ આગતિ-ચિત્તે જાણવાની ઉચ્છા પડનામને
આ સંગ્રહણી નામનું પ્રસ્થાન કેવળ માન્ય કર છે. દેવતા અને
નાર્તી જીવો અર્થાત્ જ્ઞાનના વ્યક્તિ ચીજો ગતીમાં રહેલા જીવોના
આયુષ્ય પ્રમાણ તથા મુલ્ય દુઃખને જાણી જો પણ મનુષ્ય તો અર્થાત્
જ્ઞાનના અભાસને લીધે હમણાં પ્રતિચાયેના રહેલા ગ્રંથોના આસર-
થીજ ચીજો ગતીના જીવોનાં આયુષ્ય તથા મુલ્ય દુઃખાદિ જાણના
સમર્થ થાય છે. જો કે દરેક જીવ કેવી ગતીમાં જવાની તથા
વિશેષ મુલ્ય મેલવાની ઉચ્છા કરે છે પરન્તુ નાર્તી નિર્ગત અને
દેવતા પોતાની ગતીથી વિશેષ કેવી છૂટે મોક્ષ મુલ્ય મેલવાની
ઉચ્છા છતાં પણ ચારિત્રના અભાસે મનુષ્ય ગતિ પામ્યા વિના તે
મેલવી શકાતું નથી. આમ દોષથી પાંચ જ્ઞાનના આસક પૂર્વ મટા
પુરુષોષ્ મનુષ્ય ગતીના જીવોના ઉપકારને માટે અન્ય ગતિમાં
રહેલા જીવોના શરીર આયુષ્ય સંચયણ સંસ્થાન વિગેરેનું તેમજ
મુલ્ય દુઃખ આદિનું અનેક ગ્રંથોની અંદર વર્ણન કરેલું છે પણ તે
વહુ ગ્રંથોની અંદર ભિન્ન ભિન્ન રૂપે વર્ણવેલું દોષથી જાણવાની
ઉચ્છા કરનારને ઘણું દુષ્કર થાય છે. આ કારણથી મહાધારીગચ્છ-
ના શ્રી હેમચંદ્રમુરિના વાલ જિણ્ય શ્રીમાન્ ચંદ્રમુરિણ અનેક ભવ્ય
જીવોના ઉપકાર માટે આ સંગ્રહણી નામનો ગ્રંથ રચ્યો છે.

આ ગ્રંથ વધુ જીવોને ઉપકારક હોવાથી તેનું ભાષાંતર ગુજરાતીમાં વઢવાણવાલા શાસ્ત્રી હરિશંકર કાલીદાસે કરી જૈની ભાઈઓનો મદદથી છપાવી વહાર પાડેલું હતું. પણ-હાલ તે મળતું નહીં હોવાથી અને ઘણા જૈની ભાઈઓને તથા-માધુ સાધ્વીઓને મળવા વાચવાનું મુગમ હોવાથી પ્રાતઃસ્મરણીય તપગચ્છના પૂજ્યપાદ ગુરુણીજી મહારાજશ્રી સૌભાગ્યશ્રીજીના સદુપદેશથી અને તેમની સ્વાસ પ્રેરણાથી કોડની કાફ પણ મદદ નહીં છતાં તેની યોગ્ય કીંમત રાખી આ પુસ્તક વહાર પાડવામાં આવ્યું છે. જેઓ માહેવના ઉપકાર સાથે તેમનું ઠુક વૃત્તાત અહીં આપવામાં આવ્યું છે.

આપને સુવિદિત છે કે આ જૈન શાસનના પ્રખ્યક મહાન્ વિતરાગ તીર્થંકર મળવાન હોય છે તેમના અભાવે સામન ચલાવનાર આચાર્ય મહારાજા હોય છે. જેમ શ્રાવકોને વિશેષ ઉપકારક આચાર્ય મહારાજા હોય છે તેમજ શ્રાવીકાઓ તથા ચાલીકાઓને વિશેષ ઉપકારક ગુરુણીજી મહારાજા હોય છે. તેજ ન્યાયે આ પૂજ્યપાદ પવિત્ર ચારિત્ર મૂળ ગુરુણીજી મહારાજશ્રી સૌભાગ્યશ્રીજી મહારાજ સાદવ પણ હિંદુસ્તાનના ઘણા ગઠો અને ગામોમાં વિહાર કરવા પૂર્વક-શ્રાવીકાઓ અને ચાલીકાઓને ધર્મ માર્ગમાં જોડવામાં હમેશા ઉપયમવત અને ઘણાજ સ્વતંત્ર ધરાવનારા મહાપવિત્ર સાધ્વીજીઓમાના એક ઉત્તમ ચારિત્રવત ગુરુણીજી મહારાજ છે. એટલુંજ નહીં પણ તેમનો સમુદાય પણ ગામો ગામ વિહાર કરવા પૂર્વક અનેક ઉપકાર કરી રહ્યો છે તે નીચે મુજબ છે. તપ મચ્છના મુરત્ય પ્રાતઃ સ્મરણીય પરમ પૂજ્ય ગુરુણીજી મહારાજશ્રી જે શ્રીનીની ગિપ્યાઓ

ગુરુગીજી શ્રી વિજકોર શ્રીજી

તેમની ગિપ્યાઓ.

વિનયશ્રીજી દેવ શ્રીજી હમશ્રીજી ઉત્તમશ્રીજી અને રિદ્ધીશ્રીજી ગુરુણીજી માદવશ્રી દેવશ્રીજીની ગિપ્યાઓ માવ

શ્રીજી. સૌભાગ્યશ્રીજી આણંદશ્રીજી. હરશ્રીજી. ગુરુણીજીમહારા-
જશ્રી સૌભાગ્યશ્રીજીની શિષ્યાઓ. ચંપાશ્રીજી. દીરશ્રીજી. દાન-
શ્રીજી. લાવણ્યશ્રીજી. ગુલાવશ્રીજી દોલતશ્રીજી. કનકશ્રીજી
વિદ્યાશ્રીજી મળીશ્રીજી મુનંદાશ્રીજી. સાધ્વી આણંદશ્રીજીની
શિષ્યાઓ. અનોપશ્રીજી કમલશ્રીજી ગાંતીશ્રીજી ચંદ્રશ્રીજી. સાધ્વી
હરશ્રીજીની શિષ્યાઓ. પ્રસન્નશ્રીજી. સાધ્વી ચંપાશ્રીજીની
શિષ્યાઓ. દર્શનશ્રીજી શિવશ્રીજી દીરાશ્રીજી શ્રીમાશ્રીજી પ્રમા-
શ્રીજી સાધ્વીદાનશ્રીજીની શિષ્યાઓ. દીપશ્રીજી વલ્મશ્રીજી.
માંગરોલવાલા સાધ્વીજી ગુલાવશ્રીજીની શિષ્યાઓ. પુન્ય-
શ્રીજી ગુણશ્રીજી પ્રધાનશ્રીજી.

ઉપર વતાયેલો પરિવાર તથા પ્રશિષ્યાઓનો ઘણો સમુદાય
ધિરે હાલમાં વિચરે છે. અને ઘણી શ્રાધીકાઓ તથા ચાલીકા-
ઓને ધર્મ માર્ગમાં જોડવામાં ઘણો ઉપકાર કરી રહ્યા છે. એટલુંજ
નહી પરંતુ પ્રાચીન સ્તવનો જીનગતક દંડક પ્રકરણ ૪૧ દારવાંલું
તેમજ નીત્ય સ્મરણીય શ્લોકોના પ્રકરણો આદિ નાના મોટા પુસ્તકો
પણ તેમના સદુપદેશથી છપાવી વહાર પાડવામાં આવેલા છે અને
તે એટલા વધા લોકપ્રીય થયેલા છે કે તેની વધે ચાર ચાર આવૃ-
ત્તિઓ કાઢવી પડી છે. તેજ પ્રમાણે આ મોટી સંગ્રહણીનું પણ
પુસ્તક લોકપ્રીય થશે તેમાં કાંઈ સંદેહ જેવું નથી.

ઉપરની હકીકત જણાવ્યા વાદ હવે આ બૃહત્સંગ્રહણીની
પ્રત યંત્રો સહિત ઉક્ત ગુરુણીજી મહારાજ તરફથી વરાવર સુદ્ધ
કરાવી છપાવવામાં આવી છે છતાં પણ દૃષ્ટી દોષથી તેમજ પ્રેસ
દોષથી-જે કાંઈ મુલ ચુક રહી ગઈ હોય અગર જીનાજ્ઞા વિરુદ્ધ કાંઈ
લેખાઈ ગયું હોય તેની ક્ષમાયાચી મીચ્છામિ દુક્કંદ દેવા પૂર્વક આ
પ્રસ્તાવના સમાપ્ત કરવામાં આવે છે. એજ મુજ્જેશુકીં વહુનાં.

સવંત ૧૯૮૦ ના

લી૦

મહા શુદ્ધ ૫ રવિવાર.

પ્રસિદ્ધકર્તા.

॥ श्रीवर्द्धमानस्वामिने नमः ॥

॥ श्री बृहत्सग्रहणी प्रारभ्यते ॥

श्री परमपददायकाष्टकर्मारिघातकत्रिलोकाधारक-
चतुर्दशरज्जात्मकप्रकटकारकधर्मदीपकादिप्ररूपक-
परमपुरुषोत्तमाय नमोनम ॥ श्रीदानादिचतु-
ष्कस्य शक्त्या धारकशासनाधिष्ठायकदेवेभ्यो न-
मोनम ॥ श्रीमहावीरस्वामिने नमोनम ॥

हवे ग्रथरुक्ता प्रथम शिष्टाचार पालवाने अर्थे तथा विघ्न निवा-
रवाने अर्थे द्रोढ गाथायी मंगलाचरण अने अभिवेय, प्रयोजन,
सम्बन्ध तथा अधिकारी ए चार वस्तुनु प्रतिपादन करछे।

नमिउँ अरिहताई, ठिड्भवणो गाहणा य पत्तेय ॥

सुरनारयाण वुच्छ, नरतिरियाण विणा भवणं ॥१॥

उववाय चवण विरहं, संखं इगसमडयं गमागमणे॥

अर्थ—(अरिहताई) के० अरिहतादिक पाच परमेष्ठिने—त्या
सकल व्रण भुवनना जनने चमत्कार उज्जावनार, उत्तम अग्निहृतम-

દિમાને વિસ્તારનાર, અશોકવૃક્ષાદિક આઠ પ્રાતિહાર્ય ધારક, ચો-
 ત્રીશ અતિશયથી મુશોમિત, રાગાદિક શત્રુને દળનાર અને ચાર
 ગુણ સહિત તે અરિહંત કહેવાય. તથા જ્ઞાનાવગ્નીયાદિક આઠ કર્મ
 રહિત, આઠ ગુણના ધારક અને સિદ્ધક્ષેત્રને વિષે નિરાકારગદ ધારક
 તે સિદ્ધ કહેવાય. તથા જ્ઞાનાદિક પાંચ આચારને પોતે પાલનાર,
 વીજાને પલાવનાર પાલનાંને અનુમોદના કરનાર, ધમનો ઉપદેશ આપ
 નાર અને છત્રીશ ગુણ સહિત તે આચાર્ય કહેવાય. તથા પચ્ચીશ ગુણના
 ધારક, વીજાઓને ભગાવનાર અને શુદ્ધ વાચના આપનાર તે ઉપા-
 ધ્યાય કહેવાય. તથા સત્તાવીશ ગુણના ધારક, સત્તર પ્રકારે સયમ
 પાલનાર, પાંચ મહાવ્રતના ધારક, વાવીસ પરિસદ્દને જીતનાર,
 દશવિધ યતિ ધર્મના ધારક, પાંચ સુમતિ ત્રણ ગુપ્તિના આધાર,
 પટ્કાયના રક્ષક, મન વચન કાય યોગને ગોપવનાર અને વેંતાલીશ
 દોષ રહિત આહારની ગવેષણા કરનાર તે સાધુ કહેવાય. તે પૂર્વે
 કહેલા પાંચ પરમેષ્ઠીને (નમિહં) કે० ત્રિકરણ શુદ્ધિથી નમસ્કાર
 કરીને (સુરનારયાણ) કે० દેવતા તથા નારકીની (ટિહ) કે० સ્થિતિ
 એટલે આયુષ્ય (ભવગ) કે० નિવાસ કરવાનાં ઘર અને (ઓગાહણાય)
 કે० શરીરનું પ્રમાણ, અહિં મૂલગાથામાં ય શબ્દનુ ગ્રહણ કર્યું છે તેથી
 એ દેવતાનાં ચિહ્ન, સસ્થાન, શરીર, અવધિજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાનનો
 આકાર, વિમાન, વિષય, લેશ્યા એ (પત્તેય) કે० અનુક્રમે પ્રત્યેક
 (બુદ્ધિ) કે० કહીશું, પરન્તુ (નરતિરિયાણ) કે० મનુષ્ય અને તિર્ય-
 ચના (અવગ-વિના) કે० ભવનો શાશ્વતાં ન હોવાથી ભુવન વિના-
 આયુષ્ય તથા અવગાહના કહીશું. એ ૩ દ્વાર થયાં ॥ ૧ ॥ તથા
 (ઉવવાયવિરહં) કે० એક દેવ ઉપજ્યા પછી વીજો દેવ કેટલા કાલને
 આંતરે ઉપજે ? તે ઉપશત વિરહકાલ ૪, તથા (ચવણવિરહં) કે०
 એક દેવ ચવ્યા પછી વીજો દેવ કેટલા કાલને આંતરે ચવે ? તે ચ-

વન વિરહકાલ ૮, તથા (ફગસમય) કે० એક સમયે (સત્વ) કે० સરયાએ ગણતાં કેટલા ઉપજે ? તે ઉપપાત સરયા ૬, તથા એ સમયે સરયાએ ગણતા કેટલા ચલે ? તે ચલન સરયા ૭, તથા (ગમણ) કે० મરીને કટલી ગતિયા જાય ? તે ગતિ ૮, તથા (આગમણે) કે० કેટલી ગતિના આઘ્યા જીવો દેવણે ઉપજે ? તે આગતિ ૯ ॥ એમ દેવતા તથા નારકીના નવ નવ દ્વાર મલી અઢાર દ્વાર થાય અને મનુષ્ય તથા તિર્યચના ભવન વિના આઠ આઠ દ્વાર મલી શોલ થાય, એમ સર્વ મલી ચોત્રીશ દ્વાર થાય. એ ચોત્રીશ દ્વાર કહીશું, એ અભિપ્રેય ક .

ગ્રન્થકર્તાને ગ્રન્થ રચતા જે શુભ આશ્રવ અને અશુભનો નિર્જેરા થાય તે અનન્તર પ્રયોજન અને તેથી પરપરા મોક્ષપ્રાપ્તિ તે પરપરા પ્રયોજન જાણવું. એ બે પ્રયોજન ગ્રન્થકર્તાના જાણવા. તથા શ્રોતાને દેવાદિકનું સ્વરૂપ જાણવું તે શ્રોતાનું અનન્તર પ્રયોજન અને તેથી પરપરા મોક્ષપ્રાપ્તિ તે શ્રોતાનું પરંપરા પ્રયોજન, એ બે પ્રયોજન શ્રોતાના જાણવા.

સમય બે પ્રકારનો છે, પહેલો ઉપાયોપેય લક્ષણ અને બીજો ગુરુપર્વક્રમ લક્ષણ. તેમાં સગ્રહણી ગ્રંથ તે ઉપાય અને તેનું તત્ત્વજ્ઞાન તે ઉપેય એમ બન્ને મલીને ઉપાયોપેય લક્ષણ સ્વયં જાણવો. તથા ગુરુપર્વક્રમલક્ષણ તે એ સગ્રહણીનો અર્થ શ્રીકૃષ્ણમહાદેવ વચ્ચાળ્યો, ત્યાર પછી મુખર્મા સ્વામીએ દ્વાદશામીમાં ગુહ્યો. ત્યાંથી શ્યામાચાર્યાદિકે પદ્મવળા પ્રમુખમાં ગુહ્યો. ત્યાંથી જિનમદ્દ ગણિ ક્ષમાશ્રમજે આ સગ્રહણીમાં ઉતાર્યો, એ ગુરુપર્વક્રમ લક્ષણ જાણવું. એ સમય કહ્યો.

મલી આ સગ્રહણી ગ્રન્થ મળ્યાના અધિકારી સાધુ સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકા છે તે અધિકારીશુ જાણવું.

હવે જેવી રીતે અનુક્રમે કરીને ચોત્રીશ દ્વાર કથા, તેવીજ રીતે અનુક્રમે કરીને દેવતાની સ્થિતિ પ્રમુખ નવ દ્વાર કહે છે, તેમાં પ્રથમ ૧. ભુવનપતિ, ૨. વ્યંતર, ૩. જ્યોતિષી અને ૪. વૈમાનિક. એ ચાર પ્રકારના દેવોમાંથી ભુવનપતિ દેવોની જગન્ય આયુષ્યની સ્થિતિ અર્ધગાથાએ કરીને કહે છે

દસ વાસસહસ્માઈ, ભવળવર્ણં જહન્નઠિઈ ॥ ૨ ॥

અર્થ—(ભવળવર્ણં)કે૦ અમરકુમારાદિક દશ પ્રકારના ભુવનપતિ દેવોની અને ભુવનપતિની દેવીઓની સામાન્યપણે (દસ વાસસહસ્માઈ) કે૦ દશ હજાર વર્ષની (જહન્નઠિઈ) કે૦ જગન્યથી આયુષ્યની સ્થિતિ હોય, પણ તેથી ઓછી ન હોય.

અહિં દેવતાઓના આયુષ્યનું પ્રમાણ પલ્લોપમ તથા સાગરોપ-મથી કહેશે, માટે પલ્લોપમ તથા સાગરોપમનું સ્વરૂપ દેખાડે છે.

દેવકુરુ તથા ઉત્તરકુલના ડગ્ગેજા સાત દિવસના ઘેટાના એક ઉત્સેધાંગુલ પ્રમાણ રોમખંડના સાત વાર આઠ આઠ ખંડ કરતાં તે સર્વ મલીને વીસ લાખ સત્તાણું હજાર એક સો વાવન ખંડ થાય. તેવાં ખંડથી ચાર ગાડનાં ઘનવૃત્ત (ચાર ગાડ વિષ્કંભ અને ચાર ગાડ ઉડાઈવાળો) કૂવો ઠાંસીને કાંઠા સુધી ભરી તેમાંથી સમયે સમયે એક એક રોમખંડ કાઢતાં જ્યારે કૂવો ખાલી થાય ત્યારે એક ઉદ્ધાર પલ્લોપમ કહેવાય, અને સો સો વર્ષે એક એક રોમખંડ કાઢતાં અદ્ધા પલ્લોપમ કહેવાય છે. તેવા દશ કોડાકોડી પલ્લોપમે એક સાગરોપમ થાય છે. અહિં છ પ્રકારના પલ્લોપમનું વિશેષ સ્વરૂપ ક્ષેત્રમમાસાદિ ગ્રંથોથી જાણી લેવું ॥

હવે ભુવનપતિ દેવોની ઉત્કૃષ્ટી આયુષ્યસ્થિતિ વે ગાથાએ કરી કહે છે.

ચમરબલિ સારમહિય, તદ્દેવીણં તુ તિન્નિ ચત્તારી ॥
 પલિયાઇ સઢ્ઢાઇ, સેસાણ નવ નિકાયાણ ॥ ૩ ॥
 દાહિણ દિવઢ્ઢ પલિય, ઉત્તરઓ હુંતિ દુન્નિ દેસૂણા ॥
 તદ્દેવીમહ્ધપલિયં, દેસૂણ આઝમુક્કોસ ॥ ૪ ॥

અર્થ—ભુવનપતિ દેવોના દશ નિકાય (જાતિ વિશેષ અથવા નિવાસ સ્થાન) છે. તે દરેક નિકાયમાં દક્ષિણ અને ઉત્તર એમ રૂબે સ્વર્ગ છે. દરેક સ્વર્ગનો એક એક ચન્દ્ર છે. તેથી ભુવનપતિ દેવોના સર્વ મલીને ત્રીસ ડગ્ગો છે. તેમાં પહેલા નિકાયને વિષે દક્ષિણ દિશાના સ્વર્ગમાં રહેનારા અમુરકુમારોનો રાજા (ચમર) કે. ચમરેટ છે, તેનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (સાર) કે. એક સાગરોપ-મનુ છે. તથા ઉત્તર દિશાના સ્વર્ગમાં રહેનારા અમુરકુમારોનો રાજા (બલિ) કે. બલીન્દ્ર છે. તેનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (અહિય) કે. એક સાગરોપમથી કાંઈક અધિક છે. (તુ) કે. બલી (તદ્દેવીણ) કે. તે ચમરેન્દ્રની દેવીનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (સઢ્ઢાઇ તિન્નિ પલિયાઇ) કે. સાઢાત્રણ પલ્યોપમનું છે. તથા બલીન્દ્રની દેવીનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (સઢ્ઢાઇ ચત્તારિ પલિયાઇ) કે. સાઢાચાર પલ્યોપમનું છે. તથા (સેસાણ નવ નિકાયાણ) કે. એ ચમરેન્દ્ર તથા બલીન્દ્ર વિના થાકીના જે નવ નિકાયના ડગ્ગો છે. ॥ ૩ ॥ તેમાં (દાહિણ) કે. દક્ષિણ દિશાના નવ નિકાયના ધરણેન્દ્ર પ્રમુખ-નવ ચન્દ્રો છે તેમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (દિવઢ્ઢ પલિય) કે. દોઢ પલ્યોપ-મનું જાણવું, અને (ઉત્તરઓ) કે. ઉત્તર દિશાના નવ નિકાયના ભૂતાનેન્દ્ર પ્રમુખ નવ ડગ્ગો છે તેમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (દુન્નિ દેસૂણા) કે. દેશે ઝણુ બે પલ્યોપમનું પટલે. બે પલ્યોપમમાં કાંઈક ઓછું જાણવું. તથા (તદ્દેવીમહ્ધ) કે. તે ધરણેન્દ્ર પ્રમુખ

નવ ઇંદ્રોની દેવીઓનું અર્ધા પલ્યોપમનું અને ભૂતાનેન્દ્ર પ્રમુખ
 નવ ઇંદ્રોની દેવીઓનું (દેસૂણં પલિયં) કે૦ દેશે ઝૂળું એક
 પલ્યોપમનું (આઝમુકોસં) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય જાણવું અર્ધિ
 ઇન્દ્રના ઉપલક્ષણથી સામાન્ય ભુવનપતિ દેવોનું તથા તેમની
 દેવીઓનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પણ પૂર્વોક્ત પ્રકારે જાણવું ॥ ૪ ॥

હવે વ્યંતરદેવતા તથા તેમની દેવીઓનું જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ
 આયુષ્ય ગાથાના ત્રણ પદે કીને કહે છે,

વંતરિયાણ જહન્નં, દસવાસસહસ્સ પલિયમુકોસં॥
 દેવીણં પલિયદ્ધં—

અર્થ—(વંતરિયાણ) કે૦ વ્યતરદેવતા^૧ તથા તેમની દેવી-
 ઓનું (જહન્ન) કે૦ જઘન્ય આયુષ્ય (દસવાસસહસ્સ) કે૦
 દશ હજાર વર્ષનું હોય છે. અને વ્યતરદેવોનું (પલિયં) કે૦ એક
 પલ્યોપમનું તથા (દેવીણં) કે૦ તેમની દેવીઓનું (પલિયદ્ધં) કે૦
 અર્ધાપલ્યોપમનું. (ઉકોસં) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય જાણવું.

હવે ચંદ્ર સૂર્ય ગ્રહ નક્ષત્ર અને તારા એ પાંચ જાતના
 જ્યોતિષી દેવતા તથા તેમની દેવીઓનું જઘન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટ
 આયુષ્ય એક પદ અને બે ગાથાએ કરીને કહે છે.

૧ ભવનપતિની પેઠે અર્ધિ વ્યન્તરના ઇન્દ્ર ઇન્દ્રાણિઓનું
 આયુષ્ય કહ્યું નથી તો પણ વ્યન્તરેન્દ્ર અને ઇન્દ્રાણીનું આયુષ્ય
 ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમ અને અર્ધ પલ્યોપમ અનુક્રમે જાણવું. ઇન્દ્ર ઇન્દ્રા-
 ણીઓનું જઘન્ય આયુષ્ય સંભવે નહિ.

૨ શ્રી ક્રીધૃતિ વિગેરે દેવીઓનું આયુષ્ય ૧ પલ્યોપમ છે
 તે વ્યન્તર નિકાયતી નહિ પણ ભવનપતિ નિકાયતી હોવાથી
 (૧) પલ્યાપમનું આયુષ્ય છે.

પલિયં અહિયં સસિરવીણં ॥ ૫ ॥

લક્ષ્મેણ સહસ્ત્રેણ ય, વાસાણ ગહાણ પલિયમેણસિ ॥

ઠિઙ્ઠ અઙ્ઠ દેવીણં, કમેણ નક્ષત્ર તારાણં ॥ ૬ ॥

પલિઅઙ્ઠં ચૌભાગો, ચૌઅઙ્ઠમાગાહિગા ડ દેવીણ ॥

ચૌજુયલે ચૌભાગો, જહનમઙ્ઠમાગ પચમણ ॥ ૭ ॥

અર્થ—જ્યોતિષી દેવતાના બે મેઢ છે. ચર અને સ્થિર તેમા અઢી દ્વીપની માહેલા ચર છે અને અઢી દ્વીપની વાહેરના સ્થિર છે તે સર્વ જ્યોતિષી માહના જે (સસિ) કે૦ ચંદ્રમા ઇન્દ્ર અને ચન્દ્રમાના વિમાનવાસી દેવો છે, તેમનુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (વાસાણ લક્ષ્મેણ અહિય પલિય) કે૦ એક લાખ ૫ અધિક એક પલ્યોપમ, અર્થાત્ એક પલ્યોપમ અને એક લાખ વર્ષનુ હોય છે (ય) કે૦ તથા (રવીણ) કે૦ સૂર્ય ઇન્દ્ર અને સૂર્યના વિમાનવાસી દેવોનુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (વાસાણ સહસ્ત્રેણ અહિય પલિય) કે૦ એક હજાર ૫ અધિક એક પલ્યોપમનું અર્થાત્ એક પલ્યોપમ અને એક હજાર વર્ષનુ હોય છે. તથા (ગહાણ) કે૦ ગ્રહ વિમાનાધિપતિ અને ગ્રહના વિમાનવાસી દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (પલિય) કે૦ એક પલ્યોપમનુ હોય છે. વલી (અણસિ) કે૦ એ પૂર્વે કહેલા ચન્દ્ર સૂર્ય અને ગ્રહો તથા તેમના વિમાનવાસીદેવો એ સર્વનો (દેવીણ) કે૦ દેવીઓની (ઠિઙ્ઠ) કે૦ આયુષ્ય (અઙ્ઠ) કે૦ અઙ્ઠ જાણતુ એલે ચંદ્રની દેવીનુ તથા ચંદ્રના વિમાનવાસી દેવોની દેવીઓનુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અર્થે પલ્યોપમ અને પચાસ હજાર વર્ષ હર હોય છે તથા સૂર્યની દેવીનુ અને સૂર્યના વિમાનવાસી દેવોની દેવીઓનુ ૩ મુદ્ર આયુષ્ય અર્થે પલ્યોપમ અને

પાંચસો વર્ષનું ઊમર હોય છે. તથા ગ્રહની દેવીનું તથા ગ્રહના વિમા-
નવાસી દેવોની દેવીઓનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય અર્થ પલ્લયોપમનું હોય છે.
હવે (નક્ષત્રતારાણં) કે० નક્ષત્ર તથા તારાનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય
(ક્રમેણ) કે० અનુક્રમે કરીને કહે છે. ॥ ૬ ॥ નક્ષત્ર અધિાતિ
અને નક્ષત્રના વિમાનવાસી દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (પલ્લિયદ્વં) કે०
અર્ધા પલ્લયોપમનું હોય છે. તથા તારા અધિાતિ અને તારાના વિ-
માનવાસી દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (ચડભાગો) કે० પલ્લયોપમના
ચોથાભાગનું હોય છે. તથા (દેવીણં) કે० નક્ષત્રની દેવીનું તથા નક્ષ-
ત્રના વિમાનવાસી દેવોની દેવીઓનું (આડ) કે० ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય
(ચડભાગાહિગ) કે० પલ્લયોપમનો ચોથો ભાગ વિશેષાધિક એટલે
પલ્લયોપમનો ચોથો ભાગ અને કાંઈક વધારે હોય છે. તથા તારાની
દેવીઓનું અને તારાના વિમાનવાસી દેવોની દેવીઓનું
ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (અડ ભાગાહિગ) કે० પલ્લયોપમનો આઠમો
ભાગ વિશેષાધિક એટલે પલ્લયોપમનો આઠમો ભાગ અને કાંઈક વ-
ધારે હોય છે. એમ એ જ્યોતિષી દેવોનાં પાંચે યુગલનું ઉત્કૃષ્ટ
આયુષ્ય કહ્યું.

હવે જ્યોતિષી દેવોનું જગન્ય આયુષ્ય કહે છે. પાંચ જાતના
જ્યોતિષીમાં ચંદ્ર અને સૂર્ય એ બે હિંદ્ર છે અને વાકીના ત્રણ વિમાનના
અધિપતિઓ છે, તેથી તેમનું જગન્ય તથા મધ્યમ આયુષ્ય નથી,
માટે તેમના વિના (ચડજુઅલે) કે० ચાર જુગલ—તે ચંદ્રના વિમાન-
વાસી દેવ અને દેવીઓ ૧, સૂર્યના વિમાનવાસી દેવ અને દેવીઓ
૨, ગ્રહના વિમાનવાસી દેવ અને દેવીઓ ૩, નક્ષત્રના વિમાનવાસી
દેવ અને દેવીઓ ૪, એ ચારે જુગલનું (જહન્ન) કે० જગન્ય આયુષ્ય
(ચડ ભાગો) કે० પલ્લયોપમનો ચોથો ભાગ હોય અને (પંચમણ) કે०
તારાના વિમાનવાસી દેવ અને દેવીઓ એ પાંચમા યુગલનું જગન્ય

આયુષ્ય અઠ માગ કે૦ પલ્યોપમના આઠમા માગનું જાણવું. એ જ્યોતિષી દેવ તથા દરીઓની જવન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સ્થિતિ કહી ॥ ૭ ॥

હવે વૈમાનિક દેવોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય દોઢ ગાથાવડે કહે છે,—

દો સાહિ સત્ત સાહિય, દસ ચડદસ સતર અયર
જા સુકો ॥ ઇક્કિક મહિયમિત્તો, જા ઇગતીસુવરિ
ગેવિજ્જે ॥ ૮ ॥ તિત્તીસણુત્તરેસુ, સોહમ્માઇસુ ઇમા
ઠિઈ જિઠ્ઠા ॥

અર્થ —પહેલા સૌર્ય દેવલોકને વિષે દેવતાનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (દો) કે૦ બે સાગરોપમનું હોય છે. આ આયુષ્ય સૌર્ય દેવલોકના છેલ્લા તેરમા પ્રતરમા નિવાસ કરનારા દેવતાનું જાણવું ત્રીજા ઇશાન દેવલોકે પણ તેરમા પ્રતરે બે સાગરોપમ અને (સાહિ) કે૦ પલ્યોપમનો અસરયાતમો માગ અઠિક હોય છે. ત્રીજા સનત્કુમાર દેવલોકે દેવતાનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (સત્ત) કે૦ સાત સાગરોપમનું છેલ્લે પ્રતરે હોય છે. એ પ્રમાણે ચોથા માહેન્દ્ર દેવલોકે સાત સાગરોપમ અને (સાહિ) કે૦ પલ્યોપમનો અસરયાતમો માગ અઠિક હોય છે પાંચમે ત્ર્યંબકદેવલોકે દેવતાનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (દસ) કે૦ દશ સાગરોપમનું, ઝઠે લાતક દેવલોકે (ચડદસ) કે૦ ચડદ સાગરોપમનું, અને સાતમે શુક્ર દેવલોકે દેવતાનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (સતર અયર) કે૦ સત્તર સાગરોપમનું હોય છે. એમ (જા સુકો) કે૦ યાત્ત્ર છઠ્ઠા શુક્ર દેવલોક સુધી જાણવું (ઇત્તો) કે૦ ત્યાર પછી (ઇક્કિકમહિય) કે૦ એક એક સાગરોપમની વૃદ્ધિ કરવી તે (જા) કે૦ ય્યાં સુધી (ડવરિ ગેવિજ્જે) કે૦ ઉપરના નવમા

ગ્રૈવ્યકે (ઇગતીસ) કે૦ એકત્રીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય થાય તે કહી દેખાડે છે. આઠમા સહસ્રાર દેવલોકે અઠાર સાગરોપમ, નવમા આનત દેવલોકે ઓગણીશ સાગરોપમ, દશમા પ્રાણત દેવલોકે વીશ સાગરોપમ, અગ્યારમા આરણ દેવલોકે એકવીશ સાગરોપમ, અને વારમા અચ્યુત દેવલોકે વાત્રીશ સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય હોય છે. વલી ત્રણ ત્રણ ગ્રૈવ્યકના ત્રણ જોડલાં મલી નવ ગ્રૈવ્યક ઉપરા ઉપરી રહેલા છે. તેમાં નીચેના ત્રણમાંના નીચેના મુદગ્ગન ગ્રૈવ્યકે ત્રેવીશ, વચ્ચેના (વીજા) મુપ્રતિષ્ઠ ગ્રૈવ્યકે ચોવીશ અને ઉપરના ત્રીજા મનોરમ ગ્રૈવ્યકે પચ્ચીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય છે, વચ્ચેના ત્રણમાંના નીચેના એટલે ચોથા સવભદ્ર ગ્રૈવ્યકે છવીશ, વચ્ચેના એટલે પાંચમા મુવિગાલ ગ્રૈવ્યકે સત્યાવીશ અને ઉપરના એટલે છઠ્ઠા સોમનસ ગ્રૈવ્યકે અઠાવીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય છે. તથા ઉપરના ત્રણમાંનાં નીચેના એટલે સાતમા મુમનસ ગ્રૈવ્યકે ઓગણત્રીશ, વચ્ચેના એટલે આઠમા પ્રીયંકર ગ્રૈવ્યકે ત્રીશ અને ઉપરના નવમા આદિત્ય ગ્રૈવ્યકે એકત્રીશ સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય હોય છે ॥ ૮ ॥ એથી ઉપરના વિજય વૈજયંત જયંત અપરાજિત અને સર્વાર્થસિદ્ધ એ પાંચે અનુત્તર વિમાનને વિષે દેવતાનુ (તિત્તિસ) કે૦ તેત્રીશ સાગરોપમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય જાણવું. (સોહમ્માઇસુ) કે૦ સૌંધર્મ દેવલોકથી માંડી પાંચ અનુત્તર વિમાન સુધીના વૈમાનિક દેવતાની (ઇમા) કે૦ આ (જિઠ્ઠા ઠિઠ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કહી.

હવે વૈમાનિક દેવોનું જવન્ય આયુષ્ય કે ગાથાથી કહે છે:—

સોહમ્મે ઈસાણે, જહન્નઢિઈ પલિયમહિયં ચ ॥ ૯ ॥

દો સાહિ સત્ત દસ ચઉ-દસ સત્તર અયરાઈ જા સહસ્રારો ॥ તપ્પરઓ ઇક્કિકં, અહિયં જાણુત્તર-

ચઝકે ॥ ૧૦ ॥ ઇગતીસ સાગરાઈ, સવ્પદે પુણ
જહનઝિડ નતિ ॥

અર્થ —(સોહમ્મે) કે૦ સોર્મ દેવલોક્ષને વિષે દેવતાઓની
(જહનઝિડ) કે૦ જયન્ય આયુષ્ય (પલિય) કે૦ એક પલ્યોપમનુ
હોય છે. આ આયુષ્ય સૌધર્મ દેવલોકના તેરે પ્રતગ્મા નિવાસ રુ-
નારાનુ જાણવું. (ચ) કે૦ અને (ઈસાળે) કે૦ ઈશાન દેવલોક્ષને
વિષે એક પલ્યોપમ તથા (અહિયં) કે૦ એક પલ્યોપમનો અસ
રયાતમા ભાગ અધિક હોય છે ॥ ૯ ॥ ત્રીજા સનત્કુમાર દેવલોકે
(દો) કે૦ બે સાગરોપમનુ અને ચોથા માહન્દ્રદેવલોકે ત્રે સાગરો-
પમ અને (સાદિ) કે૦ કાંડક અધિક હોય છે. પાંચમા બ્રહ્મ
દેવલોકે (સત્ત) કે૦ સાત સાગરોપમનુ, ઝઢા લાંતક દેવલોકે
ઢસ કે૦ ઢગ સાગરોપમનુ, માતમા થુક દેવલોકે (ચઝઢસ) કે૦
ચઝઢ સાગરોપમનુ, એમ (જા સહમ્સારો) કે૦ યાવત્ આઢમા
સહમ્સાર દેવલોકને વિષે (સત્તર અયરાઈ) કે૦ સત્તર સાગરોપમનુ
જયન્ય આયુષ્ય હોય છે (તપ્પરઓ) કે૦ તેથી ડપર આનતાદિ
દેવલોકને વિષે (ઈક્કિં અહિય) કે૦ એક એક સાગરોપમ વચા-
રતા જવું. તે (જા પુત્તરચઝકે) કે૦ જ્યા સુધી ચોથા અનુત્તર
વિમાનને વિષે એકત્રીશ સાગરોપમનુ જયન્ય આયુષ્ય થાય છે તે
આ પ્રમાણે—આનત દેવલોકે, અઢાર સાગરોપમનુ, પ્રાણત દેવલોકે
ઓગણીશ સાગરોપમનુ, આગ્ન દેવલોક વીશ સાગરોપમનુ, અને
અંચુત દેવલોકે એકવીશ સાગરોપમનુ જયન્ય આયુષ્ય થાય છે.
ત્યામ્પછી નવે ગ્રંથેયકે એક એક સાગરોપમ વચારતા નવમે ગ્રંથેયકે
ત્રીશ સાગરોપમનુ જયન્ય આયુષ્ય હોય. ત્યાર પછી વિજય વૈજયત
જયત અને અપરાજિત એ ચાર અનુત્તર વિમાને—॥ ૧૦ ॥ (ઇગ-

તીમસાગરાઈ) કે० એકત્રીશ સાગરોપમનું જવન્ય આયુષ્ય હોય.
(પુગ) કે० વલી (સવટ્ટે) કે० સર્વાર્થસિદ્ધ નામના પાંચમા
અનુત્તર વિમાનને વિષે (જહન્નઠિઝ નત્થિ) કે० જવન્ય
આયુષ્ય નથી ॥

હવે વૈમાનિક દેવીઓ કેટલા દેવલોક મુઠી હોય છે ? તથા
કેટલા પ્રકારની હોય છે ? તે અર્થો ગાથા વડે કહે છે.

પરિગહિયાણિયરાણિ ય, સોહમ્મીસાણ દેવીણં ॥૧૧॥

અર્થઃ—(દેવીણં) કે० વૈમાનિક દેવીની ઉત્પત્તિ (સોહમ્મી-
સાણ) કે० સૌધર્મ તથા ઈશાન એ બે દેવલોકને વિષે હોય છે.
અને તે દેવીઓ બે પ્રકારની છે. (પરિગહિયાણિયરાણિ ય) કે०
એક પરિગ્રહિતા તે પરણેલી^૧ કુળાંગના સરસ્વી અને વીજા અપરિ-
ગ્રહિતા તે સાધારણ ગણિકા સરસ્વી જાણવી. ॥ ૧૧ ॥

હવે એક ઇંદ્રના ભવમાં કેટલી દેવીઓ ઉત્પન્ન થઈ મરણ પામે ?
તે બે ગાથાવડે કહે છે.

દોકોડાકોડીઓ, પંચાસી કોડી લક્ષ ઇગસયરી ॥

કોડિસહસ્સ ચડકોડિ—સયાણ અડવીસકોડીણં

॥ ૧૨ ॥ સત્તાવન્નં લક્ષા ચડદસસહસ્સાય દુસ-

૧ દેવોમાં મનુષ્યવત્ પરણવાની વિધી નથી પરન્તુ અમુક
એક પતિદેવનીજ તે દેવી ગણાતી હોવાથી પતિવ્રતાપણું હોય છે.
પ્રથમ પતિદેવ સ્વીકારી ગયાથી વીજો તેજ સ્થાને ઉપજેલા દેવને
પુનઃ પતિ તરીકે અંગીકાર કરે તો પણ પતિવ્રતાપણું લોપાય
નહિ એવી દેવલોકની મર્યાદા છે.

પંચાસી ॥ ઇય સલા દેવીઓ, ચવતિ ઇંદસ્સ
જમ્મમિ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ — (દો કોઢાકોઢીઓ) કે૦ બે કોઢાકોઢ, (પચા-
સીકોઢીલગલ) કે૦ પચાસી કોઢ લાલ, (ડગસયરિ કોઢી
સહસ્સ) કે૦ એકોતેર કોઢ હજાર, (ચડકોઢિ સયાળ) કે૦
ચાર મો કોઢ અને (અઢીસ કોઢીળ) કે૦ અઢાવીસ કોઢ
॥ ૧૨ ॥ (સત્તાવન્ન લગલ) કે૦ સત્તાવન લાલ, (ચડસ્સ
સહસ્સ) કે૦ ચડદ હજાર (ય) કે૦ અને (દુસયન્ પંચાસી)
કે૦ ઘસો પચાસી ૨૮૬૭૧ ૮૨૮૬૭૧ ૮૨૮૬ (ઇય સલા દેવીઓ)
કે૦ ઇટલી દેવીઓની સગ્યા ઇન્સ જમ્મમિ કે૦ ॥ એક ડટના
ભયમા (ચવતિ) કે૦ મરણ પામે છે ॥ ૧૩ ॥

દો વેમાનિકુ દેવીઓનુ જરન્ય તથા ઉત્તુટ આયુવ્ય એક
ગાથાથી વહે છે

પલિય અહિય ચ કમા, ટિંઈ જહન્ના ઇઓ ય
ઉન્કોસા ॥

પલિયાઈ મત્તપન્નાસ, તહય નર પંચવન્નાય ॥ ૧૪ ॥

અર્થ — સૌંરમ દેવલોકને રિપે (ઇઓ) કે૦ એ પરિગ્રીતા
તથા અપરિગ્રીતા દેવીઓની (જહન્ના ટિં) કે૦ જરન્ય આયુવ્ય
(પલિય) કે૦ એક પન્પોરમનુ, (ચ) કે૦ ઈંગાન દેવલોકને
રિપે પરિગ્રીતા તથા અપરિગ્રીતા દેવીઓનુ જરન્ય આયુવ્ય
(અહિય) કે૦ એક પન્પોરમથી કાઢક અરિય (કમા) કે૦
અનુક્રમે કરીને જાણતુ, તથા સૌંરમ દેવલોકે પરિગ્રીતા દેવીઓનુ
(ઉન્કોસા) કે૦ ઉત્તુટ આયુવ્ય (પલિયાઈ મત્ત) કે૦ માન

પલ્યોપમની અને અપરિગ્રહીતા દેવીઓની (પન્નામ) કેં ૦ પચાસ પલ્યોપમની આયુસ્થિતિ હોય છે. (તદ્) કેં ૦ તથા ઈશાન દેવલોકે પરિગ્રહીતા દેવીઓનું (નવ) કેં ૦ નવ પલ્યોપમ અને અપરિગ્રહીતા દેવીઓનું (પંચવન્ના) કેં ૦ પંચાવન પલ્યોપમનું આયુષ્ય હોય છે ॥ ૧૪ ॥

સૌધર્મ તથા ઈશાન દેવલોકના દેવતાને ભોગ્ય એવી જે પતિવ્રતા દેવીઓ છે તે પરિગ્રહીતા દેવીઓ કહેવાય છે. સૌધર્મ દેવલોકે અપરિગ્રહીતા દેવીઓનાં છ લાખ વિમાન છે. તે અપરિગ્રહીતા દેવીઓ ગણિકા જાતિ છે. તે અપરિગ્રહીતા દેવીઓ ત્રીજા પાંચમા સાતમા નવમા અને અગ્યારમા દેવલોકના દેવોને ભોગ્ય છે, તેથી જે દેવીઓ જે દેવલોકને ભોગ્ય છે તે ત્યાં જાય છે. તથા ઈશાન દેવલોકે અપરિગ્રહીતા દેવીઓનાં ચાર લાખ વિમાન છે. એ અપરિગ્રહીતા દેવીઓ ચોથા છઠ્ઠા આઠમા દશમા અને વારમા દેવલોકના દેવને ભોગ્ય છે, તેથી જે દેવીઓ જે દેવલોકને ભોગ્ય છે તે ત્યાં જાય છે.

હવે અસુર કુમારાદિક ઇંદ્રોની અગ્રમહિષીઓની સંખ્યા કહે છે.

પણ છ ચડ ચડ અઠ્ઠ ય, કમેણ પત્તેયમગ્ગમહિસીઓ ॥
અસુરા નાગાઈ વંતર—જોઈસ કપ્પ ટુગિંદાણં ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:—જે પ્રધાન પટરાણી હોય તે અગ્રમહિષી કહેવાય છે. તેમાં ભુવનપતિની પહેલી નિકાયની બે દિશામાં રહેનારા (અસુરો) કેં ૦ અસુરકુમારના ચમરેન્દ્ર તથા વલીન્દ્ર નામના બે ઇંદ્ર છે. તેમને એક એકને (પણ) કેં ૦ પાંચ પાંચ (અગ્ગમહિસીઓ) કેં ૦ અગ્રમહિષીઓ હોય છે. તથા (નાગાઈ) કેં ૦ નાગકુમાર વિગેરે વાકીના ભુવનપતિની નવ નિકાય છે તેના ધર્મેન્દ્ર તથા નેન્દ્ર વિગેરે

અઢાર ઇદ્ર છે, તેમને દરેકને (૭) કે० છ છ અગ્રમહિષીઓ છે. તથા (વંતર) કે० વ્યતર દેવતાની સોલ નિકાયના કાલ મહા-કાલ વિગેરે યત્રીશ ઇદ્ર છે તેમને દરેકને (ચડ) કે० ચાર ચાર અગ્રમહિષીઓ હોય છે. તથા (જોઈસ) કે० જ્યોતિષીના ચદ્ર તથા સૂર્ય એ બે ઇન્દ્રને (ચડ) કે० ચાર અગ્રમહિષીઓ હોય છે. તથા (કણ્ણદુર્ગિદાણ) કે० સૌર્યમ તથા ઈશાન એ બે દેવલોકના બે ઇન્દ્ર છે તેમને દરેકને (અઢ) કે० આઠ આઠ અગ્રમહિષીઓ હોય છે. સૌર્યમ તથા ઈશાન દેવલોકથી ઉપરના દેવલોકને વિષે દેવીનુ ઉપજવુ નથી, તેથી ત્યા પરિગ્રહીતા દેવીઓ પણ નથી. પરંતુ તે દેવલોકના ઇદ્ર તથા દેવોને જ્યાર પ્રિય સેવવાની ઇચ્છા થાય ત્યારે તેમને યથાયોગ્ય સૌર્યમ તથા ઈશાન દેવલોકની અપરિ-ગ્રહીતા દેવીઓ ઉપભોગને અંથ વાય છે, માટે ત્યા અગ્રમહિષીઓનો સંભવ નથી ॥ ૧૫ ॥

હવે દેવલોકના પ્રતરની સંખ્યા એક ગાથાવડે કહે છે:—

દુસુ તેરસ દુસુ વારસ, છ પણ ચડ ચડ દુગે
દુગે ય ચડ ॥

ગેવિજ્જણુત્તરે દસ, વિસદ્ધિ પયરા ઉવરિ લોએ ॥૧૬॥

અર્થ —જેમ ઘરને ઉપરાઉપર માલ હોય છે, તેમ દેવલોકમાં ઉપરાઉપર પ્રતર હોય છે. પણ માલની પેઠે એક પ્રતરથી ત્રીજા પ્રતરની વચ્ચે ટેકારૂપ કંઈ ન હોય. દેવલોકના દરેક પ્રતરો આકાશમા નિરાધાર હોય. તેમાં (દુસુ) કે० સૌર્યમ અને ઈશાન એ બે દેવલોકના મળીને (તેરસ) કે० તેર પ્રતર ગળ્યાકાર છે તેમાં પૂર્વ મહાવિદેહ અને પશ્ચિમ મહાવિદેહની રચના અર્ધગળ્યાકાર સ્વરૂપી અર્ધો અર્ધ સંકરણ, જેમાં એક દક્ષિણ દિગ્ગાનો સ્વર્ણ, અને

વીજો ઉત્તર દિગાનો ખણ્ડ. તેમાં દક્ષિણ દિગાના અર્ધવલય
 ખણ્ડના તેર પ્રતર સૌધર્મેન્દ્રના જાણવા અને ઉત્તર દિગાના અર્ધ-
 વલય ખણ્ડના તેર પ્રતર ઈશાનેન્દ્રના જાણવા.^૧ તેમજ (દુમ્) કે
 સનત્કુમાર અને માહેન્દ્રને વિષે મલેલા વલયાકાર (વારસ) કે
 વાર પ્રતર છે. અર્ધિ પગ અર્ધોઅર્ધ કરી દક્ષિણ દિગાના સનત્કુ-
 મારેન્દ્રના અને ઉત્તર દિગાના માહેન્દ્રના પ્રતર જાણવા. બ્રહ્મ દેવ-
 લોકે (છ) કે ૦ છ પ્રતર, લાંતક દેવલોકે (પળ) કે ૦ પાંચ
 પ્રતર, શુક દેવલોકે (ચડ) કે ૦ ચાર પ્રતર, સદ્ધારે (-ચડ)
 કે ૦ ચાર પ્રતર, તથા આનન અને પ્રાણત એ (દુમે) કે ૦ બે દેવ-
 લોકના મલીને (ચડ) કે ૦ ચાર પ્રતર, તથા આરણ અને અચ્યુત
 એ (દુમે ય) કે ૦ બે દેવલોકના મલીને ચાર પ્રતર જાણવા. એ
 સર્વ મલીને વાવન પ્રતર થયા. વલી (મેવિજ્ઞ) કે ૦ નવ ગ્રંથેયકે
 એક એક પ્રતર ગણતાં નવ પ્રતર થાય, અને (અણુતરે) કે ૦ પાંચે
 અનુત્તર વિમાને એક પ્રતર એ (દસ) કે ૦ દશ પ્રતર થયા. તે પૂર્વે
 કહેલા વાવન સાથે મેલવતાં (ડીર લોએ) કે ૦ ડારના લોકને
 વિષે (વિસદ્ધિ પયગ) કે ૦ વાસડ પ્રતર થાય છે ॥ ૧૬ ॥

હવે પ્રતરે પ્રતરે જુદું જુદું ઉક્ત તથા જગન્ન્ય આયુષ્ય જાણવા
 માટે પ્રથમ સૌધર્મ દેવલોકે ઉપાય કહે છે.

સોહમ્મુકોસદ્ધિઃ, નિયપયર વિહત્ત ઇચ્છ સંગુણિઓ ॥

૧ સૌધર્મના ૧૩ પ્રતર અને ઇશાનના ૧૩ પ્રતર મલી ૨૬
 પ્રતર ન ગણાય, પણ ૧૩ પ્રતરજ ગણાય. કારણ કે સૌધર્મને
 તાવે દક્ષિણ વાજુના ૧૩ અર્ધા પ્રતર અને ઇશાન ઇન્દ્રને તાવે
 ઉત્તર વાજુના ૧૩ અર્ધા પ્રતર મલી ૧૩ આઠ પ્રતર થાય. એ
 પ્રમાણે ત્રીજા ચોથા આઠમા નવમા દશમા અને અગીઆર વારમા
 દેવલોકે પણ જાણવું.

પયરુકોસદ્દિઓ, સર્વત્થ જહનઓ પલિયં ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:—(સોહમ્મુકોસદ્દિ) કે૦ પહેલા સૌધર્મ દેવલોકને વિષે જે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ બે સાગરોપમની છે તેને (નિયમયર) કે૦ પોતાના તેર પ્રતર સાથે (ત્રિહત) કે૦ વહેંચીને પછી (ઇચ્છ સગુણિઓ) કે૦ અર્હિ જે ત્રીજા પાંચમા અથવા સાતમા પ્રતરનુ આયુષ્ય કાઢવાને ઇચ્છેછુ હોય તે પ્રતરની માથે જ્યારે ગુણાકાર કરીશ ત્યારે (પયર) કે૦ તે પ્રતરની (ઉક્કોસદ્દિઓ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ થાય. તે આ પ્રમાણે—સૌધર્મ દેવલોકના તેરમા પ્રતર ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સ્થિતિ બે સાગરોપમની છે, તેમાંથી એક એક સાગરોપમના તેર તેર ભાગ કરીશે ત્યારે બે સાગરોપમના તેરીયા છવીશ ભાગ થાય, તેને તેર ભાગે વહેંચતા એક સાગરોપમના તેરીયા બે ભાગનુ આયુષ્ય પહેલે પ્રતરે હોય. એવીજ રીતે બીજા પ્રતરનુ આયુષ્ય કાઢવુ હોય તો તેને તે સાથે ગુણીયે તો એક પલ્યોપમના તેરીયા ચાર ભાગ આને તેવીજ રીતે ત્રીજે પ્રતર છ ભાગ, ચોથે આઠ ભાગ, પાંચમે દશ ભાગ, છઠે વાર ભાગ, સાતમે ચૌદ ભાગ એટલે એક સાગરોપમ અને ઊંચર તેરીઓ એક ભાગ, આઠમે એક સાગરોપમ ને ત્રણ ભાગ, નવમે એક સાગરોપમ ને પાંચ ભાગ, દશમે એક સાગરોપમ ને સાત ભાગ, અગ્યારમે એક સાગરોપમ ને નવ ભાગ, ગરમે એક સાગરોપમ ને અગ્યાર ભાગ અને તેરમે પ્રતર બે સાગરોપમ સંપૂર્ણ આયુષ્ય હોય એજ પ્રમાણે ઈશાન દેવલોકને વિષે પણ પ્રત્યેક પ્રતરમા આયુષ્ય કાઢવાનો ડામ જાણવો, પરંતુ એટલું વિશેષ છે કે—૨ દેવલોકના પહેલે પ્રતરે સાગરોપમના તેરીયા બે ભાગથી કાઢીક અધિક આયુષ્ય કહવુ. એમ દરેક પ્રતરે અધિક આયુષ્ય કહતા તેરમે પ્રતરે બે સાગરોપમ માત્રિક આયુષ્ય સ્થિતિ થાય, અને (સર્વત્થ) કે૦ સૌધર્મ દેવલોકના સર્વત્ર એટલે તેર

પ્રતરને વિષે (જહનઓ) કે૦ જયન્યથી (પલિય) કે૦ એક પલ્યો-
પમની આયુષ્ય સ્થિતિ હોય. તથા ઈગાન દેવલોરના તેરે
પ્રતરને વિષે જયન્યથી એક પલ્યોમ અધિક આયુષ્ય સ્થિતિ
હોય છે. ॥ ૧૭ ॥

હવે સૌધર્મેન્દ્રના ચાર લોકપાલોનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય કહે છે.

સોમજમાણં સતિભાગ-પલિયં વરુણસ્સ દુન્નિ દેસૂણા ॥
વેસમણે દો પલિયા, એસ ટિહિ લોગપાલાણં ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:—પૂર્વ દિગાનો લોકપાલ (સોમ) કે૦ સોમ છે અને
દક્ષિણ દિગાનો લોકપાલ (જમ) કે૦ યમ છે. તે વન્નેનું ઉત્કૃષ્ટ
આયુષ્ય (સતિભાગપલિયં) કે૦ એક પલ્યોપમના ત્રીજા ભાગ
પરિણતિ એક પલ્યોપમનું છે. પશ્ચિમ દિગાનો (વરુણસ્સ) કે૦ વરુણ
નામનો લોકપાલ છે, તેનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (દુન્નિ દેસૂણા) કે૦
દેવો ડગા વે પલ્યોપમનું છે. તથા ઉત્તર દિગાના (વેસમણે) કે૦
વૈશ્રવણ નામના લોકપાલનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય (દોપલિયા) કે૦ વે
પલ્યોપમનું છે. એ પ્રમાણે (લોગપાલાણં) કે૦ સૌધર્મેન્દ્રના ચારે
લોકપાલની (એસ ટિહિ) કે૦ એ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યની સ્થિતિ
હી ॥ ૧૮ ॥

એ લોકપાલોનાં વિમાન કેવડાં હોય છે? તે એક ગાથાથી કહે છે:—

અદ્ધતેરસલક્ખા, વિમાગમાણં ચ લોગપાલાણં ॥

મળીયં ચ પંચમંગે, વુહેહિં નિચ્ચં મુણેયવ્વં ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:—‘ ચ) કે૦ વલી (લોગપાલાણં) કે૦ એ લોક-
પાલનાં ’ (વિમાગમાણં) કે૦ વિમાનોનું પ્રમાણ એટલે વિમાનોની

ત્યાઈ તજા ૧૬૦૮૬ (અદ્ભુતેરમલસવા) કે૦ સાડા ચાર લાખ
યોજનની (પચમંગ) કે૦ ભગવતી મૂરતી (મળીય) ૧૦ વહી
ઠે. તે (મુદેદિ) કે૦ વિદ્યાનો (નિચ) કે૦ નિત્ય (મુણેયવ્વ)
કે૦ જાણવુ. ॥ ૧૦ ॥

હવ તાર દેવલોકના ઇન્દ્રોને રહવાના સ્થાનક કહ છે —

કપ્પસ્મ અતપયરે, નિયકપ્પવહિંસયા વિમાણાઓ ॥
ઇદનિવાસા તેસિ, ચઠ્ઠદિસિ લોગપાલાણ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ — (કપ્પસ) કે૦ દરેક દેવલોકના (અતપયરે) ૪૦
પેટા પ્રતરના મધ્યભાગને વિષે (નિયકપ્પવહિંસયા) કે૦ પોત-
પોતાના કલ્પને નામે અવતસર નામના (વિમાણાઓ) કે૦ વિમાનો
ઠે. જ્યેષ્ઠ-સૌધર્મ દેવલોકના ઉપરના તેરમા પ્રતરને વિષે દક્ષિણ
દિશાએ મધ્યભાગે મુખપાર્શ્વતસર નામનું વિમાન ૩ તેમજ ઈશાન
દેવલોકના ઉપરના તેરમા પ્રતરને વિષે ઉત્તર દિશાએ મધ્ય ભાગે
ઈશાનાતસર નામનું વિમાન છે. એવી રીતે મર્ય દેવલોકને વિષે
જાણવુ. પરંતુ નવમા તથા દશમા દેવલોકનો એક ઇન્દ્ર છે ત્યા
ચોથા પ્રતર પ્રાણાતમસ નામનું વિમાન છે અને અગ્યારમા તથા
ધારમા દેવલોકનો એક ઇન્દ્ર છે, ત્યા પણ ચોથા પ્રતર અચ્યુતાવત-
સર નામનું વિમાન છે તે અવતસર નામના વિમાનોને વિષ
(ઇદનિવાસા) કે૦ ઇન્દ્રોનો નિવાસ ૩ અને (તેર્મિ) કે૦ તે
વિમાનની (ચઠ્ઠદિસિ) કે૦ ચારે દિશાને વિષે (લોગપાલાણ)
કે૦ તે મોમ વિગેર ચાર લોકપાલોનો નિવાસ છે. ૫મ મર્ય દેવ-
લોકને વિષ જાણવુ. ॥ ૨૦ ॥

૧ પાતપાતાના તાવાના અધ્યવચ્ચ પ્રતરના યા પૂજ પ્રતરના
મધ્ય ભાગ

હવે સનત્કુમારાદિક દેવલોકના પ્રત્યેક પ્રતરંને વિષે જયન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યની સ્થિતિ જાણવાનો ઉપાય કહે છે:—

સુરકલ્પઙ્ગિવિસેસો, સગપયરવિહત્ત ઇચ્છ સંગુણિઓ ॥
હિઠ્ઠિલ્લઠ્ઠિસહિઓ, ઇચ્છિયપયરંમિ ઉક્કોસા ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:—(સુરકલ્પ) કે० દેવોના કલ્પ એટલે દેવતાઓને નિવાસ કરવાના વાર દેવલોક તે કલ્પ કહેવાય છે અને નવ ગ્રંથેયક તથા પાંચ અનુત્તર વિમાન તે કલ્પાતીત કહેવાય છે. તે સુરકલ્પના ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યની જે (ટિઙ્) કે० સ્થિતિ છે તેનો (વિસેસો) કે० વિશ્લેષ કરવો, અર્થાત્ અધિક સ્થિતિમાંથી ઓછી સ્થિતિ કાઢી નાલવી. એમ કર્યા પછી જે વધે તેને (સગ-પયરવિહત્ત) કે० પોત પોતાના પ્રતરે કરીને વેહેંચીએ. પછી (ઇચ્છસંગુણિઓ) કે० એ સ્થાને વાંછિત પ્રતર સાથે ગુણીયે. તેનો જે આંક આવે તેને (હિઠ્ઠિલ્લઠ્ઠિસહિઓ) કે० હેટલી ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સાથે એકઠો કરીએ ત્યારે (ઇચ્છિયપયરંમિ) કે० ઇચ્છિય પ્રતરને વિષે (ઉક્કોસા) કે० ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ આવે.

તે વાતને અહિં ઉદાહરણ સહિત સમજાવે છે કે:—તહેલા સૌધર્મ દેવલોકના ત્રેસમે પ્રતરે ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યની સ્થિતિ વે સાગરો-પમની છે અને સનત્કુમાર દેવલોકનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સાત સાગરો-પમનું છે, માટે સાત સાગરોપમમાંથી વે સાગરોપમની સ્થિતિ વાદ કરીએ ત્યારે પાંચ સાગરોપમ સનત્કુમારના વાકી રહે. પછી તે પાંચ સાગરોપમને સનત્કુમારના વાર પ્રતરે કરીને વેહેંચીએ. તે એવી રીતે કે—એક સાગરોપમના વાર વાર ભાગ કરવા, જેથી પાંચે સાગ-રોપમના વારીયા સાઠ ભાગ થાય અને તે સાઠે ભાગને વારે પ્રતરે વેહેંચીએ ત્યારે એક એક પ્રતરે સાગરોપમના વારીયા પાંચ પાંચ

કેં સ્તનિત કુમાર. એ (દમ વિદ્ય ભવણવડ) કેં દગ પ્રકારના
 ધુવનપતિ દેવતા છે. (તેમુ) કેં તે એક એક નિકાયને વિવે એક
 દક્ષિણ શ્રેણિનો અને એક ઉત્તર શ્રેણિનો એમ (દુદુ ઇંદા) કેં વે
 વે ઇન્દ્રો છે. એ દશે નિકાયના દેવો કુમાર એટલે વાલકની પંઠે
 ક્રીડા કરનારા છે, માટે દરેક નામની સાથે કુમાર શબ્દ
 જોડ્યો છે. ॥ ૨૨ ॥

હવે ધુવનપતિની દગ નિકાયના વીશ ઇન્દ્રોનાં નામ કહે છે:—

ચમરે વલી ય ધરણે, ભૂયાણંદે ય વેણુદેવે ય ॥
 તત્તો ય વેણુદાલી, હરિકંતે હરિસ્સહે ચેવ ॥ ૨૩ ॥
 અગ્નિસિંહ અગ્નિમાણવ, પુત્રવિસિદ્ધે તહેવ જલકંતે ॥
 જલપહ તહ અમિ અગર્હ, મિયવાહણ દાહિ-
 ણુત્તરઓ ॥ ૨૪ ॥

વેલંબે ય પમંજળ, ઘોસ મહાઘોસ એસિમન્નયરો ॥
 જંબુદ્વીપં છત્તં, મેરું દંડં પહુ કાઉં ॥ ૨૫ ॥

અર્થ:—અહિં (દાહિણુત્તરઓ) કેં દક્ષિણ શ્રેણીનો ઇન્દ્ર
 અને ઉત્તર શ્રેણીના ઇન્દ્ર એમ દરેક નિકાયના વેવે ઇન્દ્રો કહેવા.
 તેમના અનુક્રમે કરીને નામ કહે છે. પહેલી અસુરકુમાર નિકાયની
 દક્ષિણ દિશાનો (ચમરે) કેં ચમરેન્દ્ર (ય) કેં અને ઉત્તર
 દિશાનો (વલી) કેં વલીન્દ્ર, વીજી નાગકુમાર નિકાયની દક્ષિણ
 દિશાનો (ધરણે) કેં ધરણેન્દ્ર (ય) કેં અને ઉત્તર દિશાનો
 (ભૂયાણંદે) કેં ભૂતાન્દ્ર, (ય) કેં વલી વીજી સુવર્ણ કુમાર
 નિકાયની દક્ષિણ દિશાનો (વેણુદેવે) કેં વેણુદેવેન્દ્ર અને ઉત્તર

દિશાનો (વેણુગાલી) કે. વેણુગાલિન્દ્ર. (તત્તો) કે. તારપછી
 ચોથી ત્રિયુક્તકુમાર નિકાયની દક્ષિણ દિશાને વિષે (હરિકે) કે.
 હરિકેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાને વિષે, (હરિસ્સહ) કે. હરિસહન્દ્ર
 (ચેર) કે. નિશ્ચયથી જાણવા. ॥ ૨૩ ॥ પાંચમી અગ્નિ કુમાર
 નિકાયની દક્ષિણ દિશાને વિષે (અગ્નિસિંહ) કે. અગ્નિસિંહેન્દ્ર
 અને ઉત્તર દિશાને વિષે (અગ્નિમાણવ) કે. અગ્નિમાણવેન્દ્ર. છઠી
 છીપકુમાર નિકાયની દક્ષિણ દિશાને વિષે (પુન્ન) કે. પૂર્ણેન્દ્ર
 અને ઉત્તર દિશાને વિષે (વિસિંહે) કે. વિસિંહેન્દ્ર (તહેર) કે.
 તેમજ સાતમી હરિકુમાર નિકાયની દક્ષિણ દિશાને વિષે (જલ-
 રુતે) કે. જલરુતેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાને વિષે (જલપહ) કે.
 જલપહેન્દ્ર (તહ) કે. તેમજ આઠમી નિશિકુમાર નિકાયની
 દક્ષિણ દિશાને વિષે (અમિતગર્હ) કે. અમિતગર્હનેન્દ્ર અને ઉત્તર
 દિશાને વિષે (અમિતવાહણ) કે. અમિતવાહણેન્દ્ર-॥ ૨૪ ॥ (ચ)
 કે. ચલી નવમી વાયુકુમાર નિકાયની દક્ષિણ દિશાને વિષે
 (વેલ્લે) કે. વેલ્લેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાને વિષે (પમજણ) કે.
 પમજણેન્દ્ર. દશમી સ્વનિતકુમાર નિકાયની દક્ષિણ દિશાને વિષે
 (ઘોસ) કે. ઘોસેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાને વિષે (મહારોસ) કે.
 મહારોસેન્દ્ર. (ઈસિં) કે. ઈ વીશ હ્રદમાથી (અન્નયરો) કે.
 કોઈ હ્રદ જો પોતાની શક્તિ ફોરવે તો તે (જગુદીવ) કે. જગુ-
 દીવને (છત્ત) કે. છત્તાર કરવાને તથા (મેરુ) કે. મેરા-
 વંતને (દહ વાડ) કે. દહ કરવાને (પહુ) કે. સમર્થ થાય છે.
 અર્થાત્ તે હ્રદ પૃથ્વીનું છત્ત કરી અને મેરુપર્વતનો દહ કરી દાસા
 દાસે ધારણ કરે તો પણ તેના શરીરને કાંઈ પ્રયાસ જણાય નહીં.
 છતાં કોઈ પુત્રનું એવી શક્તિ ફોરવી જગુદીવને છત્તાર કરવું
 નથી, કરતા નથી ને કરશે પણ નહિ

હવે અમુર કુમારાદિક નિકાયોની દક્ષિણ શ્રેણીની ભુવન સંખ્યા કહે છે:—

ચડતીસા ચડચત્તા, અઢત્તીસાય ચત્ત પંચણં ॥

પન્ના ચત્તા કમસો, લક્ષા ભવણાણ દાહિણઓ ॥૨૫॥

અર્થ:—અમુર કુમારનાં (ચડતીસા) કે૦ ચોત્રીશ લાખ, નાગ કુમારનાં (ચડચત્તા) કે૦ ચુમાલીશ લાખ, સુવર્ણ કુમારનાં (અઢત્તીસાય) કે૦ આઢત્રીશ લાખ, વલી ત્રિશુત્કુમાર અગ્નિકુમાર છીપકુમાર, ઉદયિકુમાર અને દિગિકુમાર એ (પંચણં) કે૦ પાંચે નિકાયનાં (ચત્ત) કે૦ ચાલીશ ચાલીશ લાખ ભુવન છે. તથા પવનકુમારનાં (પન્ના) કે૦ પચાસ લાખ અને સ્તનિતકુમારનાં (ચત્તા) કે૦ ચાલીશ લાખ ભુવન છે, એ (કમસો) કે૦ અનુક્રમે કરીને (દાહિણઓ) કે૦ દક્ષિણ શ્રેણીના (ભવણાણ) કે૦ ભુવનોના (લક્ષા) કે૦ લાખોની સંખ્યા કહી. ॥ ૨૬ ॥

હવે ઉત્તર શ્રેણીના ભુવનની સંખ્યા કહે છે:—

ચડ ચડ લક્ષ વિહૂણા, તાવડ્યા ચેવ ઉત્તર દિસાએ ॥

સવ્વેવિ સત્ત કોડી, વાવત્તરિ હંતિ લક્ષા ય ॥૨૭॥

અર્થ:—દશે નિકાયની દક્ષિણ શ્રેણીએ જે ભુવન સંખ્યા કહી છે. તેમાં એક એકમાંથી (ચડ ચડ લક્ષ વિહૂણા) કે૦ ચાર ચાર લાખ ઓછાં કર્યા થકાં શેષ જે જે નિકાયનાં જેટલાં જેટલાં ભુવન રહે (તાવડ્યા) કે૦ તેટલાં તેટલાં (ઉત્તર દિસાએ) કે૦ ઉત્તર દિશાની નિકાયને વિષે (ચેવ) કે૦ નિશ્ચે હોય છે. તે આ

પ્રમાણે અમુરકુમારના ત્રીસ લાખ, નાગકુમારના ચાલીસ લાખ, સુવર્ણકુમારના ચોત્રીસ લાખ, પત્રો વિશ્વકુમાર અગ્નિકુમાર દ્વિપકુમાર ઉદરિકુમાર અને ત્રિશિકુમાર એ પાંચેના છત્રીસ છત્રીસ લાખ, પવનકુમારના છેતાલીસ લાખ, અને સ્તનિતકુમારના છત્રીસલાખ મુગન ઉત્તર દિશાએ છે, (સર્વંપ્રિ) કેં એ દક્ષિણ તથા ઉત્તર વચ્ચે શ્રેણિના મળી ને (સત્તકોડી) કેં સાત ક્રોડ યકેં અને (ગાયત્રી લગ્ના) કેં ગર્હોતેર લાખ મુગન દ્વિ કેં હોય છે ॥ ૨૭ ॥

હવે એક દશ નિકાયની દક્ષિણ તથા ઉત્તર શ્રેણીની જુદી જુદી મુગન સરખા કહે છે—

ચત્તારિય કોડીઓ, લગ્ના છવેવ દાહિણે ભવણા,
તિન્નેવ ય કોડીઓ, લગ્ના છાવટ્ટી ઉત્તરઓ ॥ ૨૮ ॥

અર્થ.—(ચત્તારિ કોડીઓ) કેં ચાર ક્રોડ, યકેં અને (છ લગ્ના) કેં છ લાખ, (દાહિણે) કેં દક્ષિણ દિશામાં, (ભવણ) કેં મુગનો, (વેવ) કેં તિન્ને થાય છે, તથા (તિન્નેવ કોડીઓ) કેં ત્રણ ક્રોડ, યકેં (છાવટ્ટી લગ્ના) કેં છાસઠલાખ મુગનો, (ઉત્તરઓ) કેં ઉત્તર દિશા તરફ હોય છે ॥ ૨૮ ॥

હવે એ પૂર્વોક્ત મુગન કયા છે ? તે સ્થાનક કહે છે—
રચણાએ હિટુવરિ, જોયણ સહસ્સં વિમુત્ત તે ભવણા ॥
જવુદીપ સના તહ, સત્વમમલિજ્જવિત્થારા ॥ ૨૯ ॥

અર્થ —રચણાએ કેં રત્નમય પૃથ્વીનો પીંડ એક લાખ અને એસીઠજાર યોજન જાડપણે છે, તેમાથી, (હિટુવરિ) કેં હેઠે ને ઉપર, (જોયણ સહસ્સ વિમુત્ત) કેં એક એક હજાર યોજન

મુક્તીને વચમાંના એક લાચ અટોતેર હજાર યોજનમાંહે, તે કે૦ તે ભુવનપતિ દેવોના, (ભવણા) કે૦ ભુવનો છે. તેમાં નાના ભુવનો (જંબુદ્વીપ સમા) કે૦ જંબુદ્વિપ સરસા છે. (તહ) કે૦ તથા મધ્યન ભુવનો તે, (સંલ) કે૦ સંલ્યાત કોટી યોજન પ્રમાણ છે, તથા ઉત્કૃષ્ટાતે (અસંલિલ્લ) કે૦ અસંલ્યાતા કોટી કોટી યોજન પ્રમાણ, (વિત્યારા) કે૦ વિસ્તારવંત હોય છે ॥ ૨૯ ॥

હને ધણા દેવોમાં પોતપોતાની નિકાય જાણી શકાય માટે અસુરાદિક દશ નિકાયના દેવોનાં મુકુટાદિક આભૂષણને વિષે ચિન્હો હોય છે તે કહે છે:—

ચૂડામણિ ફણિ ગરુડે, વજ્જે તહ કલસ સીહ અસ્સેય, ॥
ગય મગર વદ્ધમાણે અસુરાઈગં મુગસુ ચિણ્હં ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:—અસુરકુમારના મુકુટને વિષે, (ચૂડામણિ) કે૦ ચૂડામણિનું ચિન્હ છે. નાગકુમારના આભૂષણને વિષે, (ફણિ) કે૦ સર્પનું ચિન્હ છે સૂવર્ણકુમારના આભૂષણને વિષે, (ગરુડ) કે૦ ગરુડનું ચિન્હ છે. વિદ્યુત્કુમારના મુકુટમાં, (વજ્જે) કે૦ વજ્રનું ચિન્હ છે. (તહ) કે૦ તથા અગ્નિકુમારના આભૂષણમાં, (કલસ) કે૦ કલસનું ચિન્હ છે દ્વિગ્નિકુમારના આભૂષણમાં (સીહ) કે૦ સિંહનું ચિન્હ છે, ઉદધિકુમારના મુકુટને વિષે કે૦ (અસ્સેય૦) અશ્વનું ચિન્હ છે, દિશિકુમારનાં મુકુટ વિષે, (ગય) કે૦ હાથીનું ચિન્હ છે, વાયુકુમારના આભૂષણને વિષે, (મગર) કે૦ મગરનું ચિન્હ છે સ્તનિતકુમારના આભૂષણને વિષે, (વદ્ધમાણે૦) કે૦ સરાવ સંપૂટનું ચિન્હ છે. એ પ્રમાણે (અસુરાઈગં) કે૦ અસુરાદિક દશ ભુવન પતિનાં (ચિણ્હં) કે૦ ચિન્હ (મુગસુ) કે૦ જાણવા. ॥ ૩૦ ॥

હવે એજ અસુરાદિક દશ પ્રકારના ભુવનપતિ દેવોના શરીરનો વર્ણ કહે છે:—

અસુરા કાલાનાગુ, દહિપડુરા તહ સુવન્ન દિસિ થળિયા-
કળગામ વિજ્ઞુ સિહિ દીવ, અરુણા વાડ પિયગુ

નિમા ॥ ૩૧ ॥

અર્થ — અસુરાકાલા કે૦ અસુરકુમારના શરીર કાલા વર્ણ
હોય છે, (નાગુદહિ) કે૦ નાગકુમાર અને હદપ્રિકુમાર એ વન્નેના
શરીર, (પડુરા) કે૦ ગોર વર્ણ છે તહ કે૦ તેમજ, સુવન્ન કે૦
સુવર્ણકુમાર (દિસિ) કે૦ દિશિકુમાર તથા (થળિયા) કે૦ સ્તનિત-
કુમાર એ ત્રણનાં શરીર (કળગામ) કે૦ સુવર્ણકાંતિ સમાન હોય
છે (વિજ્ઞુ) કે૦ વિષ્ણુકુમાર (સિહિ) કે૦ અગ્નિકુમાર (દીવ) કે૦
છીપકુમાર એ ત્રણનાં શરીર (અરુણા) કે૦ રાતા વર્ણ છે તથા
(વાડ) કે૦ વાયુકુમારના શરીરની કાંતિ (પિયગુ) નિમા કે૦ પિયગુ
વૃક્ષના વર્ણ સમાન હોય છે નીલ હોય છે ॥ ૩૧ ॥

હવે અસુરકુમારાદિકના વસ્ત્રોનો વળ કહ છે —

અસુરાણ વત્થરત્તા, નાગોદહિ વિજ્ઞુ દીવ સિહિ નીલા ॥
દિસિ થળિય સુવન્નાગ, ધવલા વાડગ સઙ્ગરુદ્ધ ॥ ૩૨ ॥

અર્થ — અસુરાણ કે૦ અસુરકુમારના વત્થ કે૦ વસ્ત્ર, (રત્તા) કે૦
રાતા હોય છે, (નાગોદહિ) કે૦ નાગકુમાર અને હદપ્રિકુમાર તથા
(વિજ્ઞુ) કે૦ વિષ્ણુકુમાર (દીવ) કે૦ છીપકુમાર (સિહિ) કે૦ અગ્નિકુમાર
એ પાંચેના વસ્ત્રો નિલા કે૦ નીલ વર્ણ હોય છે, દિસિ કે૦ દિશિ-
કુમાર (થળિય) કે૦ સ્તનિતકુમાર અને (સુવન્નાગ) કે૦ (સુવર્ણ)કુમાર એ
ત્રણેના વસ્ત્રો (ધવલા) કે૦ હવ્ધ્ર હોય છે તથા (વાડગ) કે૦
વાયુકુમારના વસ્ત્ર (સઙ્ગરુદ્ધ) કે૦ સ પાના રંગ સરલા છે

હવે મુનરતિ વિશે દશે નિકામના ઇંદ્રોના સામાનિક દેવોની
તથા આત્મરક્ષક દેવોની સંખ્યા કહ છે —

ચડસઠિ સઠિ અસુરે, છઠ્ઠસહસ્પા ધરદંગ માદંગ ॥
સામાગિયા ઇમેસિં, ચડગુણા આય રક્ષાય ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:—અસુરે કે અસરકુમાર નિકાયના વે ઇન્દ્ર છે તેમાં પહેલા ચમરેન્દ્રને (ચડસઠિ)કે૦ ચોસઠ હજાર અને વલ્લિન્દ્રો(સઠિ)કે૦ સાઠ હજાર તથા (ધરદંગ) કે૦ ધરગેન્દ્ર વિગેરે અઠારહજાર: ઇન્દ્રને (છઠ્ઠ સહસ્પા) કે૦ છ હજાર (સામાગિયા) કે૦ સામાનિક દેવતા છે, (ય) કે૦ અને (ઇમેસિં) કે૦ એ સામાનિક દેવોથી (ચડગુણા) કે૦ ચાર ગુણા (આયરક્ષા) કે૦ આત્મરક્ષક દેવો હોય છે. ॥ ૩૩ ॥ એમ ભુવનાતિની દશે નિકાયનાં નામ, ઇન્દ્ર, ભુવનસંખ્યા, ચિન્હ, વર્ણ, વસ્ત્ર, સામાનિક દેવ અને આત્મ-રક્ષક વિગેરેની વક્તવ્યતા કહી.

હવે વ્યંતરદેવોની વક્તવ્યતા કહેતા થકા પ્રથમ વ્યંતર દેવોનાં ભુવન કહે છે:—

રયણાણ પઢમ જોયણ-સહસે હિદ્ધુવરિ સય સય વિહૂણે ॥
વંતરિયાણં રમ્મા, મોમા નગરા અસંખિજ્જા ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:—(રયણાણ) કે૦ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પિંડના (પઢમ) કે૦ પ્રથમ ડગરના જોયણ (સહસે) કે૦ જે એક હજાર યોજન મૂક્યા છે, તેમાંથી (હિદ્ધુવરિ સય સય વિહૂણે) કે૦ હેઠે અને ઉપર સો સો યોજન મૂકીએ. વચમાં આઠસો યોજન રહ્યા, તેમાં (વંતરિયાણં) કે૦ વ્યંતર દેવોનાં (મોમા) કે૦ પૃથ્વોકાય સંવંધી (રમ્મા) કે૦ રમણિક (અસંખિજ્જા) કે૦ અસંખ્યાતા (નગરા) કે૦ નગરો છે. ॥ ૩૪ ॥

હવે વ્યંતર દેવોના ઘરના આકાર કહે છે:—

વાહિ વટ્ટા અતો, ચડસ અહો અ કણિયાયારા ॥

ભવણવડ્ડા તહ વતરાણ, હદ ભવણાઓ નાયવા ॥૩૫॥

અર્થ—વ્યતરદેવોના પ્રો (વાહિ) કે. માહેના ભાગે (વટ્ટા) કે. વૃત્ત એને ગોળ આકારવાળા છે, અને (અતો) કે. માહેલા ભાગે (ચડસ) કે. ચોક્કા છે (અ) કે. વલી (અહો) કે. અપોભાગે પટલે નોંચેના ભાગે (કણિયાયારા) કે. કમલની કર્ણિકાના આકાર છે એ ઉપર કહલી આકૃતિવાળા (ભવણવડ્ડા) કે. ભવનપતિના (તહ) કે. તથા (વતરાણ) કે. વ્યતરદેવોના (હદભવણાઓ) કે. રૂંદના મુદનો (નાયવા) કે. જાણવા ॥ ૩૫ ॥

તહિ દેવા વતરિયા, વરતરુગીગીયવાડ્યરવેગ ॥

નિચ્ચં મુહિયા પમુડ્યા, ગયંપિ કાલ ન યાળતિ ॥૩૬॥

અર્થ—(તહિ) કે. તે ભુવનોમા (દેવા વતરિયા) કે. વ્યતરિત દેવતાઓ (વરતરુગી) કે. અતિ સુંદર દેવાગનાઓના (ગીયવાડ્યર વેગ) કે. મધુર ગીત અને ત્રીશબ્દ નાટક સહિત મૃદગાદિક વાજિંત્રના શબ્દથી (નિચ્ચં) કે. નિત્ય (મુહિયા) કે. સુખી છતાં અને (પમુડ્યા) કે. હર્ષવત છતાં (ગયંપિ કાલ) કે. ગયેલા કાલને (ન યાળતિ) કે. નથી જાણતા ॥ ૩૬ ॥

હન તે વ્યતર દેવોના નગરોનું પ્રમાણ તથા નિશાયના નામ કહે છે—

તે જલુદીવ મારહ-વિદેહ સમ ગુરુ જહન મજ્ઞિમગા ॥

વંતર પુણ અઢવિહા, પિસાય મૂયા તહા જલ્લા ॥૩૭॥

રક્ષસ કિંનર કિંપુરિસા, મહોરગા અઢમા ય ગંધવ્વા ॥
દાહિણ ઉત્તર મેયા, સોલસ તેસિં ઇમે ઇંદા ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:—તે વ્યંતર દેવોનાં (નગરો) જે (ગુરુ) કે૦ મહોટાં છે તે (જંબુદીવ) કે૦ જંબુદ્વીપ જેવડાં એક લાખ યોજન પ્રમાણ ગોલ આકારવાલાં છે. તથા જે (જહન્ન) કે૦ જઘન્ય નગરો છે તે (મારહ) કે૦ ભરતક્ષેત્ર જેવડાં એટલે ૫૨૬ યોજન તથા એક યોજનના ઓગળીયા છ ભાગ ઉપર છે, અને (મજ્જિમગા) કે૦ મધ્યમ ભુવનો છે તે (વિદેહસમ) કે૦ મહા-વિદેહ ક્ષેત્ર સમાન એટલે ૩૩૬૮૪ યોજન અને એક યોજનના ઓગળીયા ચાર ભાગ ઉપર એવડાં મહોટાં છે. (પુણ) કે૦ વલી તે નગરોમાં રહેનારા (વંતર) કે૦ વ્યંતર દેવો (અઢ-વિહા) કે૦ આઠ પ્રકારના છે. તેમનાં નામ કહે છે. ૧ (પિસાય) કે૦ પિશાચ, ૨ (ભૂયા) કે૦ ભૂત, (તહા) કે૦ તથા ૩ (જક્ષ્વા) કે૦ ચક્ષ. ॥ ૩૭ ॥ ૪ (રક્ષસ) કે૦ રાક્ષસ, ૫ (કિંનર) કે૦ કિન્નર, ૬ (કિંપુરિસા) કે૦ કિંપુરુષ, ૭ (મહોરગા) કે૦ મહોરગ, (ય) કે૦ અને ૮ (અઢમા) કે૦ આઠમા (ગંધવ્વા) કે૦ ગંધર્વ. (દાહિણ ઉત્તર મેયા) કે૦ દક્ષિણ અને ઉત્તર એવા વેવે ભેદથી (તેસિં) કે૦ તેમના (ઇમે) કે૦ આગલી ગાથામાં કહેવાશે તે નામના સોલસ ઇંદા કે૦ શોલ ઇન્દ્રો છે. ॥ ૩૮ ॥ અહિં એ આઠેના પ્રતિભેદ કહે છે:—

સુન્દર આકૃતિવાલા, જોનારને આનંદ ઉપજાવનારા, હાથ તથા કંઠમાં રત્નનાં આભૂષણોને ધારણ કરનારા કુષ્માંડ, પટક, જોપ, આન્હિક, કાલ, મહાકાલ, ચોક્ષ, અચોક્ષ, તાલપિશાચ,

સુતરપિશાચ, અસ્તારન, દેહ, મહાદેહ, તૂંદશ્રીક અને ગનપિ-
શાચ એ પદ્મ પ્રકારના પિશાચ દેવો છે ॥ ૧ ॥

અગત, સુન્દર મુલ્કવાલા અને વિવિધ લેપનને ધારણ કર-
નારા સ્વરૂપ, પ્રતિરૂપ, અતિરૂપ, ભૂતોત્તમ, સ્કન્દિન, મહાસ્ક-
ન્દિક, મહાગે, પ્રતિછના અને આકાશગા એ નવ પ્રકારના
ભૂતદેવો છે ॥ ૨ ॥

ગમ્भीર સ્વભાવવાળા, પ્રીય દેસાવવાળા, શરીરના માનોન્માન
પ્રમાણવાળા, હાથકળના તલીયા, નલ, તાલુ, જીભ, હોઠ એ
જેમના રાતા છે એવા, મુન્દર મુકુટ તથા વિચિત્ર આભૂષણોને
ધારણ કરનારા એવા પૂર્ણભદ્ર, યાગિભદ્ર, ઐતભદ્ર, હરિભદ્ર, સુમ-
નોભદ્ર, વ્યતિપાકભદ્ર, સુભદ્ર, સર્વતોભદ્ર, મનુષ્યયક્ષ, યનાગ્રિપ,
યનાહાર, રૂપયક્ષ અને યક્ષોત્તમ એ તેર મેટ યક્ષ દેવોના છે ॥ ૩ ॥

ભયકર સ્વભાવવાળા, ભયકર દેસાવવાળા, વિકરાલ રાતા
લાના હોઠવાળા, ક્ષલહલતા આભૂષણવાળા, નાના પ્રકારના વિલે-
પનવાળા એવા ભીમ, મહાભીમ, વિઘ્ન, વિનાયક, જલરાક્ષસ, યક્ષ-
રાક્ષસ અને ગ્રહરાક્ષસ એ સાત પ્રકારના રાક્ષસ દેવો છે. ॥ ૪ ॥

જ્ઞાત આકૃતિવાળા, સુન્દર મુલ્કવાળા અને મસ્તક ઉપર
મુકુટને ધારણ કરનારા એવા કિંનર, કિંપુરુપ, કિંપુરુપોત્તમ, હૃદય-
ગમ, રૂપશાલિન, અર્નિદિત, કિંનરોત્તમ, મનોરમ, રતિમિય અને
રતિશ્રેષ્ઠ એ દશ પ્રકારના કિંનર દેવો છે. ॥ ૫ ॥

જેમના સાથલ અને ઘુઝાઓ રૂપવત છે, સુન્દર મુલ્ક શોભા-
વાળા તથા નાના પ્રકારના આભૂષણોને ધારણ કરનારા એવા પુરુષ,
સત્પુરુષ, મહાપુરુષ, પુરુષટુપમ, પુરુષોત્તમ, અતિપુરુષ, મહાદેવ,
મરુત, મેરુપ્રમ અને યશસ્વત એ દશ પ્રકારના કિં પુરુષ છે. ॥ ૬ ॥

અતિ દેગવાલા, સુન્દર આકૃતિવાલા, મહોટા શરીરવાલા, પુષ્ટ વિસ્તારવંત સ્કંધ ગ્રીવાવાલા અને વિચિત્ર આભૂષણોને ધારણ કરનારા એવા યુજંગ, ભોગશાલિન, મહાકાય, અતિકાય, સ્કંધ સાંધિન, મનોરમ, મહાદેગ, મહેશ્વક્ષ, મેરુકાંત અને ભાસ્વંત એ દશ પ્રકારના મહોરગ દેવો છે. ॥ ૭ ॥

સુન્દર આકૃતિવાલા, શ્રેષ્ઠ સુખવાલા, પ્રીય શબ્દવાલા, મસ્ત-કને વિષે મુકુટ અને કંઠને વિષે હારને ધારણ કરનાર એવા હાહા, હૂહૂ, હુંબરુ, નારદ, રુષિવાદક, ભૂતવાદક, કાર્દવ, મહાકાર્દવ, રૈવત વિશ્વાવસુ, ગીતરતિ અને ગીતયશ એ વાર પ્રકારના ગંધર્વ દેવો છે, એ વ્યંતરદેવોના પ્રતિભેદ કહ્યા.

હવે વ્યંતર દેવોના શીલ ઇન્દ્રોનાં નામ બે ગાથાબંધે કહે છે:—

કાલે ય મહાકાલે, સુરૂવ પડિરૂવ પુન્નભદ્રે ય ॥
તહ ચેવ માણિભદ્રે, ભીમે ય તહા મહાભીમે ॥ ૩૯ ॥
કિંનર કિંપુરિસે સપ્પુ-રિસા મહપુરિસ તહય અઙ્કાણ ॥
મહકાણ ગીયરડે, ગીયજસે દુન્નિ દુન્નિ કમા ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:—પિશાચ નિકાયમાં દક્ષિણ દિશાએ (કાલે) કે૦ કાલેન્દ્ર અને (ય) કે૦ વઢી ઉત્તર દિશાએ (મહાકાલે) કે૦ મહાકાલેન્દ્ર, ભૂતનિકાયમાં દક્ષિણ દિશાએ (સુરૂવ) કે૦ સ્વરૂપેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાએ (પડિરૂવ) કે૦ પ્રતિરૂપેન્દ્ર, (ય) કે૦ અને યક્ષનિકાયમાં દક્ષિણ દિશાએ (પુન્નભદ્રે) કે૦ પૂર્ણભદ્ર અને ઉત્તર દિશાએ (તહ ચેવ) કે૦ તેવીજ રીતે નિશ્ચે (માણિભદ્રે) કે૦ માણિભદ્ર, ય કે૦ વઢી તહા કે૦ (તથા) રાક્ષસ નિકાયમાં દક્ષિણ દિશાએ (ભીમે) કે૦ ભીમેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાએ (મહાભીમે)

કે० મહાભીમેન્દ્ર ॥ ૩૯ ॥ કિંનર નિકાયમાં દક્ષિણ દિશાએ (કિંનર) કે० કિંનરન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાએ (કિંપુરિસે) કે० કિંપુરુષેન્દ્ર, તથા કિંપુરિષ નિકાયમાં દક્ષિણ દિશાએ (સપ્તુરિસા) કે० સપ્તુરુષેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાએ (મહપુરિસ) કે० મહાપુરુષેન્દ્ર, (તદ્વય) કે० તેમજ મહોરગ નિકાયમાં દક્ષિણ દિશાને વિષે (અદ્રકાએ) કે० અતિકાએન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાને વિષે (મહકાએ) કે० મહાકાએન્દ્ર, ગર્વર્વ નિકાયમાં દક્ષિણ દિશાને વિષે (ગીયર્સે) કે० ગીતરત્તોદ્ર અને ઉત્તર દિશાને વિષે (ગીયજસે) કે० ગીત-યજોદ્ર એ પ્રમાણે, આઠ નિકાયમાં (ક્રમા) કે० અનુક્રમે કરીને (દુન્નિ, દુન્નિ) કે० વચ્ચે ઇંદ્રો હોય છે ॥ ૪૦ ॥

હવે એ પિશાચાદિક આઠ નિકાયના વ્યતર દેવોની ધ્વજામા ચિન્હ હોય તે કહે છે —

ચિધ કલવ સુલસે, વહ સ્વટ્ટંગે અસોગ ચંપયએ ॥

નાગે તુવરુ અ દ્રાએ, સ્વટ્ટંગવિવજ્જિયા રુક્ષા ॥ ૪૧ ॥

અર્થ—પિશાચન (કલવ) કે० રુદ્ર વૃક્ષનું ચિન્હ, ભૂતને (સુલસે) કે० સુલસ વૃક્ષનું ચિન્હ, યક્ષને (વહ) કે० વહવૃક્ષનું ચિન્હ, રાક્ષસને (સ્વટ્ટંગે) કે० તાપસના પાત્રનું ચિન્હ, કિંનરને (અસોગ) કે० અશોક વૃક્ષનું ચિન્હ, કિંપુરુષને (ચંપયએ) કે० ચંપક વૃક્ષનું ચિન્હ, મહોરગને (નાગે) કે० નાગ વૃક્ષનું ચિન્હ, ગર્વર્વને (તુવરુ અ) કે० વહ્લી તુવરાના વૃક્ષનું ચિન્હ હોય છે એ સર્વે (ચિધ) કે० ચિન્હ (દ્રાએ) કે० ધ્વજામા હોય છે તેમાં (સ્વટ્ટંગવિવજ્જિયા) કે० સ્વટ્ટંગને વર્જીને યાત્રીના સર્વ ચિન્હો રુક્ષા કે० વૃક્ષો છે અને સ્વટ્ટંગ એ તાપસનું ઉપકરણ છે ॥ ૪૧ ॥

હવે એ વ્યતર દેવોના શરીરનો વર્ણ કહે છે —

જક્ષ પિસાય મહોરગ, ગંધવ્વા સામ કિંનરા નીલા ॥
રક્ષસ કિંપુરિસા વિ ય, ધવલા ભૂયા પુળો કાલા ॥૪૨॥

અર્થ:—(જક્ષ) કે૦ યક્ષ, (પિસાય) કે૦ પિશાચ,
(મહોરગ) કે૦ મહોરગ, (ગંધવ્વા) કે૦ ગંધર્વ એ ચારનો વર્ણ
(સામ) કે૦ શ્યામ એટલ કિંચિત્ કૃષ્ણવર્ણ જાણવો. (કિંનરા)
કે૦ કિંનરો (નીલા) કે૦ શ્યામ પળ કિંચિત્ નીલ વર્ણવાલા
જાણવા. (રક્ષસ) કે૦ રાક્ષસ અને (કિંપુરિસાવિય) કે૦
કિંપુરુષ પળ (ધવલા) કે૦ ઉજ્જલ વર્ણવાલા હોય છે. (પુળો)
કે૦ વલી (ભૂયા) કે૦ ભૂતદેવો (કાલા) કે૦ કૃષ્ણવર્ણવાલા
હોય છે. ॥ ૪૨ ॥

હવે વીજા આઠ જાતિના વ્યંતર દેવો છે, તે કહે છે:—

રયણાં જોયણસણ, હિંદુવરિ દસ દસ ઠાણ ચેવ ॥
વંતરિયાણ નિકાયા, ભવણાસંખા સુણ ભણિયા ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:—(રયણાં) કે૦ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પિંડ માંહેલા
(જોયણસણ) કે૦ પહેલા સો યોજનમાં (હિંદુવરિ) કે૦ નીચે
અને ઊપર (દસ દસ ઠાણ ચેવ) કે૦ નિશ્ચય દશ દશ યોજન
મૂકીયે. વાકીના એસી યોજનમાં વંતરિયાણ (નિકાયા) કે૦
વ્યંતર દેવતાની આઠ નિકાયો છે. તેમાં (ભવણાસંખા) કે૦
વ્યંતર દેવોના અસંખ્ય ભુવનો (સુણ ભણિયા) કે૦ સૂત્રમાં
કહ્યાં છે ॥ ૪૩ ॥

અણપત્ની પળપત્ની, ઇસિવાઈ ભૂયવાઈ ચેવ ॥
કંદી ય મહાકંદી, કોહંડે ચેવ પયણ ય ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:—૧ (અણપત્ની) કે૦ અણપત્ની નિકાય, ૨ (પળ-

पञ्ची) के० पणपञ्ची निकाय, ३ (इसिवाडे) के० ऋषिवादी
निकाय, ४ (भूयवाइए) के० भूतवादी निकाय, (चेव) के०
निये, ५ (कनी य) के० उली कद्रित निकाय, ६ (महारुनी)
के० महामद्रित निकाय ७ (सोहडे) के० कोहदिक निकाय,
(चेव) के० निर्यय ८ (पयए य) के० उली पतग निकाय ए
व्यतर देवोनी आठ निकाय जाणरी ॥ ४४ ॥

इय पढमजोयणसए, रयणाए अट्ट वतरा अउरे ॥
तेसु इह सोलसिदा, रुअगअहो दाहिगुत्तरओ ॥ ४५ ॥

अर्थ—(इय) के० ए आठ निकाय ते (रयणाए) के०
रत्नमभा पृथ्वीना (पढमजोयणसए) के० पहिला सो योजन
माहेला उचला एसी योजनमां बसनारा (अट्ट वतरा) के० आठ
जातिना व्यतर ते पूर्वे कह्यो व्यतहोथी (अउर) के० धीजा
अर्थात् पाणव्यतर देवो जाणवा. (इह) के० अटि (तेसु) के०
ते व्यंतर देवताने गिरे आठ निकायना (सोलसिदा) के० शोल
इंद्रो (रुअगअहो) के० रुचक मदेथी त्या योजन नीचे एसी
योजनमा दाहिगुत्तरओ के० दक्षिण अने उत्तर दिशाना मेदे करीने
जाणरा ॥ ४५ ॥

हरे चे गाथारडे गोल इंदोना नाम वहे छे —

सन्निहिए मामाणे, धाइ विहाए इमी य इसियाले ॥
ईमर महेसरे वि य, हउइ सुअत्ये विसाले य ॥ ४६ ॥
हासे हामरडे वि य, सेए य भवे तहा महासेए ॥
पयगे पयगई वि य, मोलम इदाण नामाणि ॥ ४७ ॥

अर्थ—१ (सन्निहिए) के० सन्निहित, २ (मामाणे)

કેં સમાર્નંદ્ર, ૩ (ધાઈ) કેં થાતા ઇંદ્ર, ૪ (વિદ્યા) કેં
 વિથાતા ઇંદ્ર, ૫ (ઇસી ય) કેં વઝી કૃષિ ઇંદ્ર, ૬ (ઇસિવાલે)
 કેં ઋષિપાલેંદ્ર, ૭ (ઈસર) કેં ઈશ્વરેન્દ્ર, ૮ (મહેસરે) કેં
 મહેશ્વરેન્દ્ર, (વિ ય) કેં નિશ્વય (હવઈ) કેં હોય. ૯ (મુવત્યે)
 કેં મુવત્સેંદ્ર, (ય) કેં અને ૧૦ (વિસાલે) કેં વિશાલેન્દ્ર.
 ॥ ૪૬ ॥ ૧૧ (હાસે) કેં હાસ્ય ઇંદ્ર, ૧૨ (હાસરંદે) કેં
 હાસ્યરતિ ઇંદ્ર, (વિ ય) કેં વઝી ૧૩ (સેણ) કેં શ્વેતંદ્ર;
 (ભવે) કેં હોય. (તહા) કેં તેમજ ૧૪ (મહાસેણ) કેં
 મહાશ્વેત ઇંદ્ર, ૧૫ (પયગે) કેં પતંગ ઇંદ્ર, ૧૬ (પયગવઈ) કેં
 પતંગરતિ ઇંદ્ર. એ વિ ય કેં નિશ્વય (સોલસઈંદ્રાણ) કેં સોલ
 ઇંદ્રોનાં (નામાણિ) કેં નામ કહ્યાં. ॥ ૪૭ ॥

આ વ્રાણવ્યંતર દેવોના સોલ ઇંદ્ર કહ્યા. તેની પહેલા વ્યંતર
 દેવોના પળ સોલ ઇંદ્રો કહ્યા છે. સર્વે મઝી વઝીસ ઇન્દ્ર થયા. તેમની
 સાથે ભુવનરતિના વીશ, સૂર્ય ચંદ્રના વે અને વૈમાનિકના દશ મઝી
 ચોસઠ ઇંદ્રો ગણાય છે.

હવે વ્યંતર તથા જ્યોતિષિ દેવોના સામાનિક અને આત્મરક્ષક
 દેવો સરખા છે, માટે સાથે સંખ્યા કહે છે:—

સામાણિયાણ ચરો, સહસ્સ સોલસ ય આયરક્ષાણં ॥
 પત્તેયં સવ્વેસિં, વંતરવઈ સસિરગ્રીણં ચ ॥ ૪૮ ॥

અર્થ:—(સવ્વેસિં) કેં સર્વે ઇટલે વઝીશ (વંતરવઈ) કેં
 વ્યંતર ઇન્દ્રોને (ચ) કેં અને (સસિરગ્રીણં) કેં સૂર્ય અને
 ચંદ્રને તે (પત્તેયં) કેં દરેકને (સામાણિયાણ) કેં સામાનિક
 દેવો (ચરહોસહસ્સ) કેં ચાર હજાર અને (આયરક્ષાણં) કેં
 અંગરક્ષક દેવો તે (સોલસય) કેં સોલ હજાર હોય છે. ॥૪૮॥

હો દરેક ઇન્દ્રની પાસે કેટલી જાતના દેવો હોય છે ?
તે કહે છે —

इदसामाणियाण ता-यतीसां परिसा य अगरक्खा य ॥
लोगपाला अणिका, पइन्न अभिओग किब्बि-
सीया ॥ ४९॥

અર્થ — (इद) કે० ઇન્દ્ર, (सामाणियाण) કે० સામાનિક
દેવો, (तायतीसा) કે० તાયત્રિશક દેવો, (परिसा) કે० પરિ-
દાના દેવો, (अगरक्खा) કે० અગરક્ષક દેવો, (लोगपाला)
કે० લોકપાલ દેવો, (अणिका) કે० અનિક તે કટકના દેવો,
(पइन्न) કે० પ્રકીર્ણ પટલે પ્રજારૂપ દેવો, (अभिओग) કે०
આભિયોગિક તે ચાકર દેવો, (किब्बिसीया) કે० કિલ્બિપિક
દેવો. એ દશ જાતના દેવો હોય છે. ॥ ૪૯ ॥

हय कटकुना सात प्रकार रहे छे —

गधव्व नट्ट हय गय, रह भड अणियाणि सव्वइदाण ॥
वेमाणियाण वसहा, महिसा य अहोनिवासाण ॥ ५० ॥

અર્થ — (गधव्व) કે० મુદગમર મર્ધવુ, (नट्ट) કે० નટ્ય
કાનાર નાટકીયાનુ, (हय) કે० ઘોડાનુ, (गय) કે० હાથીનુ,
(रह) કે० રથનુ અને (भड) કે० મુખટનુ. એ છ પ્રકારના
(अणियाणि) કે० કટકો (सव्वइदाण) કે० સર્વે ઇન્દ્રોને હોય
છે, પરંતુ (वेमाणियाण) કે० વૈમાનિક ઇન્દ્રોને સાતમુ સ્ટક
(वसहा) કે० વૃષભનુ હોય છે (य) કે० અને (अहोनिवासीण)
કે० ધ્રુવનપતિ તથા વ્યતર ઇન્દ્રોને સાતમુ કટક (महिसा) કે०
મહિષ પટલે પાઠાનુ હોય છે. ॥ ૫૦ ॥

હવે પ્રત્યેક ઇન્દ્રને ત્રાયત્રિંશકાદિક દેવોની સંખ્યા કહે છે:—

તિત્તિસ તાયતીસા, પરિસતિયા લોગપાલ ચત્તારિ ॥
અણિયાણિ સત્ત સત્ત ય, અણિયાહિવ સન્વહંદાણં ॥૫૧॥

અર્થ:—(તિત્તિસ તાયતિસા) કે૦ તેત્રીસ ત્રાયત્રિંશક એટલે ગુરુસ્થાનીયા સલાહ પૂછવા યોગ્ય દેવો. (પરિસતિયા) કે૦ વાહ્ય-મધ્ય અને અભ્યંતર એવી ત્રણ પર્પદા, (લોગપાલ ચત્તારિ) કે૦ સોમ યમ વરુણ અને કુવેર એ નામના ચાર લોકપાલ, (અણિયાણિ સત્ત સત્ત ય) કે૦ વઢી સાત સાત પ્રકારનું કટક, અને (અણિયાહિવ) કે૦ કટકના અધિપતિ, એ સન્વહંદાણં) કે૦ સર્વે ઇન્દ્રોને હોય છે. ॥ ૫૧ ॥

નવરં વંતર જોહસ, હંદાણ ન હુંતિ લોગપાલાઓ ॥
તાયત્તીસમિહાણા, તિયસાવિય તેસિં નહુ હુંતિ ॥૫૨॥

અર્થ:—પરંતુ (નવરં) કે૦ એટલું વિશેષ છે કે—(વંતર) કે૦ વ્યંતર દેવોના વત્રીશ ઇંદ્રોને તથા (જોહસ) કે૦ જ્યોતિષીના વે ઇંદ્રોને (લોગપાલાઓ) કે૦ ચાર લોગપાલ (ન હુંતિ) કે૦ ન હોય. તેમજ (તાયત્તીસમિહાણા) કે૦ ત્રાયત્રિંશક નામના (તિય સાવિય) કે૦ તે દેવતા પણ (તેસિં) કે૦ વ્યંતર તથા જ્યોતિષીના ઇન્દ્રોને (નહુ હુંતિ) કે૦ ન હોય. ॥ ૫૨ ॥

હવે જ્યોતિષી દેવોના વિમાનોની વક્તવ્યતા કહે છે. જ્યોતિષી તિર્યક્ લોકમાં છે. અને તિર્યક્ લોક મેરુ મધ્યરુચકથી નવસો યોજન ઉપર અને નવસો યોજન નીચે એમ અઠારસો યોજન પ્રમાણ છે, તેમાં ઉપરના જે તિર્યક્ લોકના નવસો યોજન છે. તેમાં જ્યોતિષીના વિમાન કેટલા ઊંચા છે ? તે કહે છે:—

સમભૂતલાઓ અદૃદિ, દમૂળ જોયણસર્હિં આરમ્મ ॥
 ઉવરિ દસૂતર જોયણ-સયંમિ ચિદ્ધતિ જોડસિયા ॥૫૩॥

અર્થ —પ્રેરુર્વતના મધ્ય ભાગમાં જે આઠ સ્વરપ્રદેશ છે, તે સમભૂતલા કહવાય તે (સમભૂતલાઓ) જે સમભૂતલા થતી (દમૂળ) જે દશ યોજન ઓછા પણ (અદૃદિ જોયણસર્હિં) જે આઠસો યોજન અર્થાત્ સાતમો ને નેતુ યોજન, ત્યાંથી (આરમ્મ) જે આરમ્મને (ઉવરિ) જે ઉવરના ભાગને મિથે (દસૂતર જોયણસયમિ) જે એસો દશ યોજનમાહ (જોડસિયા) જે જ્યોતિષી દેવો (ચિદ્ધતિ) જે રહે છે ॥ ૫૩ ॥

હવે ઇન્દ્રનો દશ યોજનમાં જ્યોતિષિ દેવો કેવી દીન રજા છે ? તે કહ છે —

તત્ય રત્તી દમજોયણ, અસીડ તદુવરિ મમી ય રિસિલેસુ ॥
 અહ ભરણિ માડુ ઉવરિ, રહિ મૂલો મિતરે અમિડ ॥૫૪॥

અર્થ —(તત્ય) જે ત્યાં પડેલે એસો દશ યોજનમાં (દમ જોયણ) જે પ્રથમ દશ યોજનની ઉવર (રત્તી) જે મૂળ છે. (તદુવરિ) જે તેના ઉવર (અસીડ) જે એમી યોજન (મમી) જે ચત્રમાં છે (ય) જે વગી તે થતી ચાર યોજન ઉપા (રિસિલેસુ) જે અદારીન નખતો છે તેમાં (ભરણિ) જે ભરણી નક્ષત્ર મારે નખતોથી (અહ) જે નીચે ચાલે છે, તથા (માડુ) જે મ્યાનિ નખત્ર મારે નખતોથી (ઉવરિ) જે ઉવર ચાલે છે રત્તી (મૂલો) જે મૂળ નખત્ર મારે નખતોથી (યદિ) જે મદારના મદરે ચાલે છે અને (અમિડ) જે અમિઝિન્ નક્ષત્ર મારે નખતોની (મિતર) જે અંતર ચાલે છે ॥ ૫૪ ॥

(દગફાલિદમયા) કે૦ ઉદકસ્ફટિકરન્નમય છે. લવણ સમુદ્રની ગિરવા ઢગ દજાર યોજન પહોળી અને મોઢ દજાર યોજન ઊંચી છે, અને જ્યોતિષિ વિમાનો તો નવમો યોજન ઊંચાઈમાં છે, તેથી તે વિમાનો પાણીની ગિરવામાં ચાલે છે, પરંતુ સ્ફટિકરન્નના પ્રભાવથી પાણી ફાટીને મોકલું થઈ જાય છે, તેથી વિમાનોને વાથા થતી નથી. તેમ વિમાનોમાં પાણી ભરાતું નથી. આગ કારણથી સૂર્યપ્રવક્ષિ વિગેરેમાં જ્યોતિષિ વિમાનો સ્ફટિકમય, પણ લવણ સમુદ્રમાં ફરતા જ્યોતિષિ વિમાનો ઉદકસ્ફટિકમય કયાં છે. વળી તે વિમાનોના તેજની પાણીથી કાંઈ હાની થતી નથી ॥ ૫૮ ॥

હવે ચંદ્રાદિક જ્યોતિષિ દેવોના વિમાનોનું પ્રમાણ કહે છે:—

જોયણિગસદ્ધિ ભાગા, છપ્પન્નડડ્યાલ ગાડ દુ ઇગ હ્દં ॥
ચંદાઈવિમાણાયામ, વિત્થડા અહ્દમુચ્ચતં ॥ ૫૯ ॥

અર્થ:—(જોયણિગસદ્ધિ ભાગા) કે૦ એક યોજનના એકસડ ભાગ કરીયે, તેવા (છપ્પન્ન) કે૦ છપ્પન્ન ભાગનું ચન્દ્ર વિમાન લાંબુ છે અને (અડ્યાલ) કે૦ અડનાલીગ ભાગનું સૂર્ય વિમાન લાંબુ છે. વળી (ગાડ દુ) કે૦ બે ગાડનાં ગ્રહ વિમાનો લાંબા છે, તથા (ઇગ) કે૦ એક ગાડનાં નક્ષત્ર વિમાનો લાંબા છે, અને (અહ્દં) કે૦ અહ્દા ગાડના તારાના વિમાનો લાંબા છે. એ (ચંદાઈવિમાણાયામ) કે૦ ચન્દ્ર વિગેરેના વિમાનોની લંબાઈ કહી, વળી (વિત્થડા) કે૦ વિસ્તાર એટલે પહોળાઈ પણ નેટલી જાણવી. અને જેટલાં લાંબાં પહોળાં કયાં. તેથી (અહ્દં ઉચ્ચતં) કે૦ અહ્દા ઉચ્ચણે જાણવાં. ॥ ૫૯ ॥

હવે મનુષ્યલોકનું પ્રમાણ તથા મનુષ્યલોકથી વાહેરના સ્થિર ચન્દ્રાદિ પાંચે જ્યોતિષિઓના વિમાનોનું સ્વરૂપ કહે છે:—

પળયાલ લક્ષ જોયળ, નરસિત તત્તિમે મયા ભમિરા ॥
 નરસિતાઓ વહિ પુળ અદ્ધપમાળા ઢિયા નિચ ॥૬૦॥

અર્થ — (પળયાલ ન્યાલ જોયળ) કે૦ વિસ્તાલીશ ન્યાલ
 યોજનનુ (નરસિત) કે૦ મનુષ્યક્ષેત્ર છે (તત્તિ) કે૦ તે
 મનુષ્ય ક્ષેત્રમા (મયા) કે૦ ૧ ચર જ્યોતિષિ (મયા) કે૦ નિરતર
 (ભમિરા) કે૦ કર છે (પુળ) કે૦ ગ્લો (નરસિતાઓ વહિ)
 કે૦ મનુષ્ય ક્ષેત્રની માહર (અદ્ધપમાળા) કે૦ જે ચર જ્યોતિષિના
 વિમાનોનુ પ્રમાણ કથુ છે, તેથી અર્ધા પ્રમાણમા જ્યોતિષિ
 વિમાનો (નિચ) કે૦ નિરતર (ઢિયા) કે૦ સ્થિર રહ્યા છે
 અર્થાત્ ચર જ્યોતિષિના વિમાનીથી સ્થિર જ્યોતિષિના વિમાનોનુ
 પ્રમાણ ત્રણાડ પહોળાડ અને ઉચાડમા અર્ધુ છે ॥ ૬૦ ॥

અહિં વિસ્તાલીશ ન્યાલ યોજનનુ મનુષ્ય ક્ષેત્રનુ પ્રમાણ રૂઠ છે
 જે-જનુદ્વીપથી પૂવ ત્રિગામા જે ન્યાલ યોજનનો લ્ચણ સમુદ્ર, ચાર-
 ન્યાલ યોજનનો યાતરી સ્વણ્ડ, આઠ ન્યાલ યોજનનો કાલોન્ધિ
 સમુદ્ર, અને આઠ ન્યાલ યોજનનો પુષ્કરાર્દ્ધ ૧ સર્વે મલી ત્રીગા
 ન્યાલ યોજન થયા તેમાજ ચારીશ ન્યાલ યોજન પશ્ચિમ ત્રિગામા
 થાય અને મલી સુમાલીશ ન્યાલ યોજન થાય, તેની માયે ૧૬
 ન્યાલ યોજનનો જવૃદ્વીપ ગેન્ધતા વિસ્તાલીશ ન્યાલ યોજન થાય,
 તેજ પ્રમાણે ઉત્તર દક્ષિણમા ગણતા પણ વિસ્તાલીશ ન્યાલ યોજન
 થાય છે, ૧ વિસ્તાલીશ ન્યાલ યોજનના મનુષ્ય ક્ષેત્રને રીંદીને
 સતરમો ૧૬ગીસ યોજન ઉગો માનુષોત્તર પરંત રહો છે. તેની
 અન્નરજ મનુષ્યોના જન્મ મરણ થયાથી તે મનુષ્ય ક્ષેત્ર કદમાય છે
 ૧ મનુષ્ય ક્ષેત્રમા ચર જ્યોતિષિના વિમાનો મેર પરંતને પ્રતિગા
 દેતા નિરતર કરે છે ।

હતે મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં ચન્દ્ર વિગેરે જ્યોતિષિ દેવતાની ગતિ તથા તેમના વિમાનને વહન કરનારા દેવતાની સંખ્યા વિગેરે કહે છે:—

મમિ રવિ ગ્રહ નક્ષત્રા, તારાઓ હંતિ જહુત્તરં સિઘ્યા ॥
વિવરીયા ડ મહદ્વિઅ, વિમાનવહગા કમેણેસિં ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:—(સમિ) કે૦ ચન્દ્ર, (રવિ) કે૦ સૂર્ય, (ગ્રહ) કે૦ ગ્રહ, (નક્ષત્રા) કે૦ નક્ષત્ર અને (તારાઓ) કે૦ તારા તેમની ગતિ (જહુત્તર) કે૦ યથોત્તરગણાદે કરીને (સિઘ્યા) કે૦ ઉતાવલી (હંતિ) કે૦ હોય છે. (ડ) કે૦ વલી (મહદ્વિઅ) કે૦ મહદ્વિકે કરીને (વિવરીયા) કે૦ પૂર્વ કહેલા અનુક્રમથી વિપરીત ક્રમ જાણવો. અને (કમેણેસિં) કે૦ અનુક્રમે કરીને (વિમાનવહગા) કે૦ વિમાને વહન કરનારા દેવતા એ સર્વ આગલી ગાથાઓથી કહે છે. ॥ ૬૧ ॥

ચંદેહિં રવી સિઘ્યા, રવિગો ભવે ડ ગ્રહા ય સિઘ્યયરા ॥
તત્તો નક્ષત્રાઓ, નક્ષત્રે હંતિ તારાઓ ॥ ૬૨ ॥

અર્થ:—(ચંદેહિં) કે૦ ચન્દ્રથી (રવી) કે૦ સૂર્ય (સિઘ્યા) કે૦ ઉતાવલી ગતિવાલો છે. (ડ) કે૦ વલી (રવિગો કે૦ સૂર્યથી (ગ્રહા ય) કે૦ ગ્રહો (સિઘ્યયરા) કે૦ ઉતાવલી ગતિવાલા (ભવે) કે૦ હોય છે. (તત્તો) કે૦ ગ્રહોથી (નક્ષત્રાઓ) કે૦ નક્ષત્રો, અને (નક્ષત્રે) કે૦ નક્ષત્રોથી (તારાઓ) કે૦ તારા ઉતાવલી ગતિવાલા (હંતિ) કે૦ હોય છે. ॥ ૬૨ ॥

અપ્પહ્વીયાઓ તારા, નક્ષત્રા સ્વલુ તઓ મહદ્વીયા ॥
નક્ષત્રે હંતિ ગ્રહા, ગ્રહેહિં સૂરા તઓ ચન્દા ॥ ૬૩ ॥

અર્થ —મર્ચથી (અષ્ટમીયાઓ) કે૦ થોડી રુદ્ધિવાળા (તારા) કે૦ તારાઓ કે, (તેઓ) કે૦ તેથી (મહત્ત્વીયા) કે૦ વચારે રુદ્ધિવાળા (નવલક્ષ્મી) કે૦ નલગો (ગ્વલુ) કે૦ નિથે હોય કે અને (નવલક્ષ્મી) કે૦ નલગોથી (ગદા) કે૦ ગ્રહો વચારે રુદ્ધિવાળા (દુતિ) કે૦ હોય કે રાત્રી (ગદેર્હિ) કે૦ ગ્રહોથી વચારે રુદ્ધિવાળા (મૂરા) કે૦ મૂર્ચ હોય કે, અને (તઓ) કે૦ મૂર્ચથી વચારે રુદ્ધિવાળા (ચંદ્રા) કે૦ ચંદ્ર હોય કે તારા પાંચ વર્ણના હોય કે અને સીંઝા સર્વે જ્યોતિષિ દેવો અગ્નિતપ્ત સુવર્ણ સમાન કે પાંચ જ્યોતિષિ દેવોને પોત પોતાની નામાવૃત્તિ મરગ્વા મુકુટમા ચિહ્ન હોય છે ॥ ૬૨ ॥

મોલમ મોલમ અડ ચડ, દો મુરમહસ્તા પુરો

ય દાહિણઓ ॥

પચ્છિત્તર ઉત્તર મીઠા, હત્થી વમહા હયા કમમો ॥ ૬૪ ॥

અર્થ —(સોલ્સ મુર મહસ્તા) કે૦ મોંઠ હજાર દેવો ચંદ્ર વિમાનને વહન કરનારા અને (મોલ્સ) કે૦ સોલ્સ હજાર દેવો સૂર્યના વિમાનને વહન કરનારા હોય કે. રાત્રી (અડ) કે૦ આઠ હજાર દેવો ગ્રહના વિમાનને વહન કરનારા, (ચડ) કે૦ ચાર હજાર દેવો નલગના વિમાનને વહન કરનારા, તથા (દો) કે૦ બે હજાર દેવો તારાના વિમાનને વહન કરનારા હોય કે. જો કે ચંદ્રાદિકના વિમાનો આધારિત રીતે આશાગ્રમા આલ્પન ગઠિત કર્યા કરે પરંતુ આજ્ઞાકારી દેવો ભક્તિ દેલાદ્યાને માટે વિમાનની નીચે સિદ્ધાન્તિના રૂપ ગણ કરી રહ્યા કે તેથી તેઓ પણ વિમાનની સાથે ભ્રમણ કર્યા કરે

ए वांच ज्योतिषि विमानोने चत्वारनारा देवो चारें दिशामां सरखे भागे रહ્યા છે તે કહે છે. (પુરો) કે० પૂર્વદિશાયે (સીંહા) કે० સિંહનાં રૂપે, (દાહિણઓ) કે० દક્ષિણ દિશાયે (હાથી) કે० હાથીનાં રૂપે, (પચ્છિમ) કે० પશ્ચિમ દિશાયે (વસહા) કે० વૃષભને રૂપે અને (ઉત્તર) કે० ઉત્તર દિશાયે (હયા) કે० ઘોડાને રૂપે (કમસો) કે० અનુક્રમે કરીને જાણવા. ॥ ૬૪ ॥

તેજ વાત દૃઢ કરવાને વીજી ગાથાથી કહે છે:—

પુરો ય હંતિ સિંહા, દાહિણે કુંજરો મહાકાણ ॥
પચ્છિમેણ ય વસહા, તુરગા પુણ ઉત્તરે પાસે ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:—ચન્દ્રના વિમાનને વહન કરનારા સોલ હજાર દેવો છે. તેમાં (પુરો) કે० પૂર્વ દિશામાં (સિંહા) કે० સિંહનાં રૂપને ધારણ કરનારા ચાર હજાર દેવો હોય છે, (દાહિણે) કે० દક્ષિણ દિશામાં કુંજરો (મહાકાણ) કે० મોટા શરીરવાળા હાથીનાં રૂપને ધારણ કરનારા ચાર હજાર દેવો હોય છે, (પચ્છિમેણ) કે० પશ્ચિમ દિશામાં (વસહા) કે० વૃષભનાં રૂપને ધારણ કરનારા ચાર હજાર દેવો હોય છે, (પુણ) કે० વલી (ઉત્તરે પાસે) કે० ઉત્તર દિશામાં (તુરગા) કે० ઘોડાનાં રૂપને ધારણ કરનારા ચાર હજાર દેવો હોય છે. એજ પ્રમાણે સૂર્ય વિગેરેના વિમાનોને વહન કરનારા દેવોની જે સંખ્યા કહી હોય તેના ચોથે ભાગે દરેક દિશામાં સિંહાદિ રૂપને ધારણ કરનારા દેવો હોય છે એમ જાણવું. ॥ ૬૫ ॥

સર્વ જ્યોતિષિ દેવોમાં ચન્દ્ર અધિક ઋદ્ધિવંત છે, માટે ચંદ્રનો પરિવાર કહે છે:—

ગહ અઢાસી નક્ષત્ર, અઢવીમ તાર કોડિ કોડીણ ॥
છાસઠિ સહસ્ત્ર નવ મય, પળહત્તરિ એગસસિસિન્ન ॥૬૬॥

અર્થ — (ગહ) કે૦ મગલ વિષે ગ્રહો તે (અઢાસી) કે૦
અઢ્યાસી છે, અને (નક્ષત્ર) કે૦ અભિજિત્ વિષે નક્ષત્રો
(અઢવીમ) કે૦ અઢવીમ છે, ચલી (છાસઠિ સહસ્ત્ર) કે૦
છાસઠ હજાર, (નવ મય) કે૦ નવમો અને (પળહત્તરિ) કે૦
પચોતેર એટલી (કોડિ કોડીણ) કે૦ કોડા કોડી—અર્થાત્
છાસઠ હજાર કોડા કોડી અને પચોતેર કોડા કોડી એટલા
(તાર) કે૦ તારા એ સર્વ (એગસસિસિન્ન) કે૦ એક ચન્દ્રનું
સંન્ય એટલે પરિવાર છે ॥ ૬૬ ॥

અર્હિ કોડને શરૂ થાય કે—મનુષ્યક્ષેત્ર પિસ્તાલીશ લાલ
યોજન છે અને તારાની સરખા ચારે છે તો નેટલા ક્ષેત્રમા મમા-
વેશ થાય નહીં. આ શકાની આગલી ગાથાથી નિવૃત્તિ કરે છે —

કોડાકોડી સન્ન-તર તુ મન્નતિ ચિત્તધોમતયા ॥
કેડ અન્ને ઉસ્સે-હગુલમાણેણ તારાણ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ — અર્હિ ને મત છે (કેડ) કે૦ કોઈક આચાર્ય
(કોડા કોડી) કે૦ કોડા કોડીની સરખાને (સન્નતર) કે૦
નામાંતર (મન્નતિ) કે૦ માને છે જેમ ગ્રીષ્મને કોડી કહેવાય છે
તેમ કોડાકોડી પણ તેવું જ મોટું નામ છે કારણ કે (ચિત્તધોમ-
તયા) કે૦ મનુષ્યક્ષેત્રનું ચોટાણું છે માટે ચલી (અન્ને) કે૦
ગ્રીષ્મા કેટલાક આચાર્ય (તારાણ) કે૦ તારાના પ્રમાણનું પ્રમાણ
(ઉસ્સેહગુલમાણેણ) કે૦ ઉત્તેરાગુલપ્રમાણે કરીને માને છે અર્હિ
નેટલાક ગ્રન્થોમાં ચારસો ઉત્તેરાગુલે એક પ્રમાણાગુલ કહ્યું છે અને
કેટલાક ગ્રન્થોમાં એક હજાર ઉત્તેરાગુલે એક પ્રમાણાગુલ કહ્યું છે

તૈથી ક્ષેત્રનું અલ્પત્વ હોવા છતાં ઉત્સેધાંગુલના માનથી તારાનાં વિમાનનું પ્રમાણ કરી શકાય છે. ॥ ૬૭ ॥

હવે રાહુનું સ્વરૂપ અને તેની ગતિ કહે છે:—

આયામં વિરકંભં, જોયળમેગં તુ તિગુણઓ પરિહી ॥

અઢ્ઢાઇજ્જ ધણુસયા, રાહુવિમાણાણ વાહલં ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:—(રાહુ વિમાણાણ) કે૦ રાહુના વિમાનની (આયામં વિરકંભં) કે૦ લંબાઈ તથા પહોલાઈ (જોયળમેગં) કે૦ એક યોજનની હોય છે. તુ કે૦ બલી (પરિહી) કે૦ પરિધિ તે (તિગુણઓ) કે૦ ત્રણ ગુણો એટલે ત્રણ યોજનથી અધિક છે. અને (વાહલં) કે૦ જાડાઈ તે (અઢ્ઢાઇજ્જધણુસયા) કે૦ અઢીસો ધનુષ્યની છે. ॥ ૬૮ ॥

કળ્હં રાહુ વિમાણં, નિચ્ચં ચન્દેણ હોઈ અવિરહિયં ॥

ચતુરંગુલમપ્પત્તં, હિઢ્ઠા ચન્દસ્સ તં ચરઈ ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:—(કળ્હં) કે૦ કાલા વર્ણવાલું (રાહુવિમાણં) કે૦ રાહુનું વિમાન (નિચ્ચં) કે૦ નિરંતર (ચન્દેણ) કે૦ ચન્દ્રના વિમાનથી (અવિરહિયં હોઈ) કે૦ અભિન્ન હોય છે. અર્થાત્ દૂર થાતું નથી. (તં) કે૦ તે રાહુનું વિમાન (ચંદસ્સ) કે૦ ચન્દ્રના વિમાનથી (ચતુરંગુલમપ્પત્તં) કે૦ ચાર અંગુલ દૂર (હિઢ્ઠા) કે૦ નીચે (ચરઈ) કે૦ ચાલે છે. ॥ ૬૯ ॥

રાહુ વે પ્રકારના છે. એક નિત્યરાહુ વીજો પર્વરાહુ. પર્વરાહુ જથ્થાથી છ માસે ચન્દ્રને અને સૂર્યને ગ્રહણ કરે છે અર્થાત્ પોતાના વિમાનથી ઢાંકે છે. તથા ઉત્કૃષ્ઠથી - ચન્દ્રને વેંતાલીશ માસે અને સૂર્યને અઢતાલીશ વર્ષે ગ્રહણ કરે છે. નિત્યરાહુનું વિમાન કાલા

ચર્ણનુ છે. તે સર્વદા ચન્દ્રની સાથે પણ ચન્દ્રના વિમાનથી ચાર અણુ નીચુ ચાલે છે તેમા કૃષ્ણવક્ષમા ચન્દ્રમહત્વના પદર ભાગ કરીયે તેમા એક એક ભાગને ચાર ઢાકે છે. અને શુક્રવક્ષમા એક એક ભાગને મૂકે છે. જેથી લોકમા ચન્દ્રમહત્વના તેજની દાની વૃદ્ધિ દેવાય છે.

હો જનૂદ્ધીપમા તથા ચીજા પણ મનુષ્યક્ષેત્રમા એક તારાથી ચીજા તારાના વિમાનોનુ પરિતાદિકના વ્યાપાતે (આતરે) અથવા વ્યાપાત વિના (આતરા વિના) જયન્ધોલ્કૃષ્ટ અતર ફેટલુ હોય ^૧ તે કહે છે —

તારસ્મ ય તારસ્મ ય, જનુદ્ધીપમિ અતર ગુરુય ॥
 ચારમ જોયણ મહસ્મા દુન્નિમયા ચેવ વાયાલા ॥૭૦॥

અર્થ — (જનુદ્ધીપમિ) ફે૦ જનૂદ્ધીપને વિષ તારસ્મ ય તારસ્મ ય) ફે૦ એક તારાથી ચીજા તારાનુ (ગુરુય અતર) ફે૦ ઉન્કૃષ્ટ અતર (ચારમ જોયણ મહસ્મા) ફે૦ ચાર હજાર યોજન, (દક્ષિ સયા) ફે૦ ચમો યોજન અને (વાયાલા) ફે૦ ચેતાલીંગ યોજન અર્થાત્ (૧૦૦૪૦) યોજન (ચેવ) ફે૦ નિશ્ચે હોય છે આ અતર મેરુ પર્વતના વ્યાપાતથી પટલે આતરાથી જાણતુ. વાગ્ણ મેરુ પર્વત સમપ્રતલની નીચે ૪૫ હજાર યોજન જાડો છે, તથા મેરુને અને એક રાજુના તારાને અગીયાગ્મો ષ્ઠવીંગ યોજનનુ અતર છે અને ધીંગી રાજુણ પણ મેરુને અને તારાને નેટદુજ અતર છે, એ પણ અતરની સમ્યાને ધરતી કરીયે તા એક તારાથી ચીજા તારાનુ ઉન્કૃષ્ટ અતર (૧૦૦૪૦) યોજન થાય છે ॥ ૭૦ ॥

હવે મેરુ પર્વત વિના ચીજા પર્વતોના આતર અથવા આતરા વિના તારા તથા નખત્રોનુ જયન્ધ તથા ઉન્કૃષ્ટ અતર વા છે —

નિસઢો ય નીલવંતો, ચત્તારિસ ઉચ્ચ પંચ સય કૂડા ॥

અદ્ધં ઉવરિ રિઝ્વા, ચરંતિ ઉભય ઢૂ વાહાણ ॥ ૭૧ ॥

અર્થ:—(નિસઢો ય નીલવંતો) કે૦ નિપથ અને નીલવંત
 એ વન્ને પર્વત (ચત્તારિ સય ઉચ્ચ) કે૦ ભૂમિથી ચારસો યોજન
 ઉંચા છે અને તે પર્વતનાં (પંચ સય) કે૦ પાંચસો યોજન ઉંચા
 (કૂડા) કે૦ નવ નવ કૂટ એટલે શિખરો છે. તે કૂટો (ઉવરિ)
 કે૦ ઉપરના ભાગે (અદ્ધ) કે૦ અઢીસો યોજન પહોલા છે. પર્વત
 અને શિખરનું મલી નવસો યોજન ઉચ્ચપણું થયું. તે કૂટના (ઉભય)
 કે૦ વન્ને વાજુણ (અદ્ધ) કે૦ આઠ યોજનની (અવાહાણ) કે૦
 અવાધાણ (રિઝ્વા) કે૦ નક્ષત્રો (ચરંતિ) કે૦ ફરે છે. એટલે
 કે-અઢીસો યોજન શિખરની પહોલાઈ તથા વન્ને વાજુણ આઠ
 યોજનની અવાધા મલીને—॥ ૭૧ ॥

છાવઢા ઢુન્નિસયા, જહન્નમેયં તુ હોઈ વાધાણ ॥

નિવાધાણ ગુરુલહુ, ઢો ગાઉ ય ધણુસયા પંચ ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:—(છાવઢા ઢુન્નિસયા) કે૦ વસો ને છાસઢ યોજન
 (એયં) કે૦ એ (જહન્ન) કે૦ જવન્યથી તારા તારાને તથા નક્ષત્ર
 નક્ષત્રને (વાધાણ) કે૦ પર્વતાદિકના વ્યાધાને એટલે આંતરે
 અંતર છે. અને (નિવાધાણ) કે૦ પર્વતાદિકના આંતરા વિના
 તો (ગુરુ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ અંતર (ઢો ગાઉ) કે૦ બે ગાઉનું છે,
 (ય) કે૦ અને (લહુ) કે૦ જવન્ય અંતર (ધણુસયા પંચ)
 કે૦ પાંચસો ધનુષ્યનું છે ॥ ૭૨ ॥

હવે મનુષ્ય ક્ષેત્રની વહાર ઘંટાકારે સ્થિર રહેલા ચન્દ્ર મૂર્યનું
 માંહોમાંહે અંતરપ્રમાણ કહે છે:—

માણુસનગાઓ વાહિ, ચદા સૂરસ્સ સૂર ચદસ્સ ॥

જોયણ સહસ્સ પન્નાસ, ણૂણગા અંતર દિદ્ધ ॥ ૭૩ ॥

અર્થ—(માણુસ નગાઓ) કે૦ મનુષ્યક્ષેત્રની મર્યાદા રૂપ માનુષોત્તર પર્વતથી (વાહિ) કે૦ વહાર (ચદા) કે૦ ચન્દ્રથી (સૂરસ્સ) કે૦ સૂર્યનું અને (સૂર) કે૦ સૂર્યથી (ચદસ્સ) કે૦ ચન્દ્રનું (જોયણ સહસ્સ પન્નાસ) કે૦ પચાશ હજાર યોજનનું (અણૂણગા) કે૦ પરિપૂર્ણ (અંતર) કે૦ અંતર (દિદ્ધ) કે૦ તીર્થકરોષ કહ્યું છે. ॥ ૭૩ ॥

ઉપરની ગાયમા સૂર્યથી ચન્દ્રનું અને ચન્દ્રથી સૂર્યનું અંતર કહ્યું હવે સૂર્યથી સૂર્યનું અને ચન્દ્રનું ચન્દ્રનું અંતર કહે છે —

મસિ સસિ રપિ રવિ સાહિય, જોયણ લક્ષ્ણેણ

અંતર હોઈ ॥

રવિ અંતરિયા સસિણો, સમિ અંતરિયા રપી દિત્તા ॥ ૭૪ ॥

અર્થ —(સસિ સસિ) કે૦ એક ચન્દ્રથી વીજા ચન્દ્રનું અને (રપિ રવિ) કે૦ એક સૂર્યથી વીજા સૂર્યનું (સાહિય જોયણ લક્ષ્ણેણ) કે૦ એક લાખ યોજન અધિક અંતર (હોઈ) કે૦ અંતર હોય છે. કારણ કે (રપિ અંતરિયા સસિણો) કે૦ સૂર્ય સૂર્યને આંતર ચન્દ્ર છે. અને (સસિ અંતરિયા રપી) કે૦ ચંદ્ર ચંદ્રને આંતર સૂર્ય (દિત્તા) કે૦ પ્રકાશે છે અર્થાત્ એક ચન્દ્રથી વીજા ચન્દ્રનું અંતર એક લાખ યોજન ઉપર સૂર્યના મઢલ જેટલું એટલે એક યોજનના એકસઠીયા અઢતાલીશ ભાગ જેટલું છે અને એક સૂર્યથી વીજા સૂર્યનું અંતર એક લાખ યોજન તથા પચ્ચ યોજનના એકસઠીયા ઊપ્પત્ત ભાગ જેટલું છે ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:—(તત્તો) કે૦ ત્યાર પછી (સમએ સમએ) કે૦ એક એક સમયે (ફક્કિંકે) કે૦ એક એક રોમખંડ કાઢતાં (જો કાલો) કે૦ જેટલે કાલે (અવહિંયમિ) કે૦ તે પલાં ચાલી થાય. તેમાં (સંખિજ્જવાસકોડી) કે૦ સંખ્યાતા વર્ષકોટિ થાય. તે (સુહુમે ઉદ્ધારપલિયંમિ) કે૦ સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર પલ્યોપમ કહેવાય. ॥ ૮૦ ॥

જાવડ્યા ઉદ્ધાર, અઢ્ઢાઈજ્જાણ સાગરાણ ભવે
તાવડ્યા ચલૂ લોએ, એવં દિવા સમુદ્ધાય ॥૮૧॥

અર્થ:—(અઢ્ઢાઈજ્જાણ) કે૦ અઢી (ઉદ્ધાર સાગરાણ) કે૦ ઉદ્ધાર સાગરોપમના (જાવડ્યા) કે૦ જેટલા સમય (ભવે) કે૦ થાય. (તાવડ્યા) કે૦ તેટલા (લોએ) કે૦ લોકને વિષે (એવં) કે૦ એ પ્રમાણે (દીવા) કે૦ દ્વીપ (ચ) કે૦ અને (સમુદ્ધા) કે૦ સમુદ્ર (ચલુ) કે૦ નિશ્ચયે જાણવા. ॥ ૮૧ ॥

ઉદ્ધારસાગર દુમે સઢ્ઢે સમએહિં તુલ્લદીવુદહિ
દુગુણાદુગણ પવિત્થર, વલયાગારા પઢમવજ્જં ॥૮૨॥

અર્થ:—(ઉદ્ધારસાગર) કે૦ ઉદ્ધાર સાગરોપમ તે (દુમે સઢ્ઢે) કે૦ અઢી એટલે અઢી ઉદ્ધારસાગરોપમના જેટલા (સમએહિં) કે૦ સમય થાય તેહને (તુલ્લ) કે૦ વરાવર અર્થાત્ તેટલા (દીવુદહિ) કે૦ દ્વીપ અને સમુદ્ર છે. તેમાં (પઢમવજ્જ) કે૦ પહેલા જંબુદ્વીપને વર્જીને વાકીના સર્વે (દુગુણાદુગુપયવિત્થર) કે૦ એક વીજાથી વમણા વિસ્તારવાલા અને (વલયાગારા) કે૦ વલય એટલે ચૂડીના આકારે છે. અને પ્રથમના જંબુદ્વીપ વૃત્તાકારે છે. ॥ ૮૨ ॥

અહીં પ્રસ્તાવે છ પ્રકારના પલ્યોપમ અને ૬ પ્રકારના સાગરોપમનું સ્વરૂપ જણાવે છે તે આ પ્રમાણે:—

૧ સાત ચાર આઠ આઠ લખડ કરીને ભરેલા પનવૃત કુવા-
માથી એકેક સમયે એકેક સ્થૂલ ચાલાગ્ર કાઢતા જેટલો કાલ લાગે
તેટલો કાલ ચાદર ઉદ્ધાર પલ્લોપમ, અને યા ૧૦ કોડાકોડિ
પલ્લોપમે ણક ચાદર ઉદ્ધાર સાગરોપમ થાય

૨ પ્રથમ ભરેલા સરપાત રોમ લખડમાંથી દરેક રોમલખડના
પુન અસલ્ય અમલ્ય રોમલખડ કરીએ તે મૂક્ષ રોમલખડ કહેવાય
યા સૂક્ષ્મ રોમલખડથી ભરેલા તે પનવૃત કુવામાથી એકેક સમયે
એકેક ચાલાગ્ર કાઢતા જેટલે કાઠ તે કુવો ચાત્રી થાય તેટલો કાલ
મૂક્ષમ ઉદ્ધાર પલ્લોપમ, અને યા ૧૦ કોડાકોડિ પલ્લોપમે એક
મૂક્ષમ ઉદ્ધાર સાગરોપમ થાય

૩ સૂક્ષ્મ ચાલાગ્રથી ભરેલા કુવામાથી દર સો સો વર્ષે એકેક
સૂક્ષ્મ ચાલાગ્ર કાઢતા જેટલો કાલ લાગે તેટલો કાલ ચાદર અદ્ધા
પલ્લોપમ અને યા ૧૦ કોડાકોડિ પલ્લોપમે એક ચાદર અદ્ધા
સાગરોપમ

૪ મૂક્ષ ચાલાગ્રથી ભરેલા કુવામાથી દર સો સો વર્ષે એકેક
મૂક્ષ ચાલાગ્ર કાઢતા જેટલો કાલ લાગે તેટલો કાલ મૂક્ષમ અદ્ધા
પલ્લોપમ અને યા ૧૦ કોડાકોડિ પલ્લોપમે ૧ મૂક્ષમ અદ્ધા
સાગરોપમ.

૫ સ્થૂલ ચાલાગ્રથી ભરેલા કુવામા જેટલા આકાશ મદેશો
સ્થૂલ ચાલાગ્રોને સર્ગના ૩૦ તેમાથી દરેક સર્ગના આકાશ પ્રાંતને
એકેક સમયે કાઢતા જેટલો કાલ લાગે તેટલો કાલ ચાદર સેત્ર
પલ્લોપમ, અને યા ૧૦ કોડાકોડિ પલ્લોપમે ૧ ચાદર સેત્ર
સાગરોપમ

૬ મૂક્ષમ રોમલખડથી ભરેલા કુવામાથી તે મૂક્ષમ રોમલખડોને
સર્ગના અને નદિ સ્વર્ગના આકાશ મદેશોને એકેક સમયે કાઢતા

જેટલો કાઠ લાગે તેટલો કાઠ સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમ, અને એવા
૧૦ કોડાકોડિ પલ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર સાગરોપમ.

પઢમો જોયણલક્ષ્વં, વટ્ટો તં વેઢિંઝં ઠિયા સેસા
પઢમો જંબુદીવો, સયંભૂરમણોદહી ચરમો ॥૮૩॥

અર્થ:—(પઢમો) કે૦ પહેલો જંબુદ્વીપ (વટ્ટો) કે૦ થાલીની
પેઠે ગોઠ આકારે (જોયણલક્ષ્વં) કે૦ એક લાખ યોજનનો છે.
અને (તં) કે૦ તે જંબુદ્વીપને (વેઢિંઝં) કે૦ વીંટીને (સેસા)
કે૦ વીજા સર્વે દ્વીપો (ઠિયા) કે૦ રહ્યા છે. (પઢમો) કે૦
સર્વેથી પહેલો (જંબુદીવા) કે૦ જંબુદ્વિષ્ણુ પ્રસિદ્ધ થયેલો જંબુ-
દ્વીપ છે, અને (ચરમો) કે૦ સર્વેથી છેલો (સયંભૂરમણોદહી)
કે૦ સ્વયંભૂરમણ નામનો સમુદ્ર છે. ॥ ૮૩ ॥

હવે કેટલાક દ્વીપ અને સમુદ્રનાં નામ કહે છે:—

જંબુ ધાયઙ પુક્કર, વારુણિવર સ્વીર ધય સ્વોય નંદિસરા ॥
અરુણ રુણવાય કુંડલ, સંઘ રુપગ ભુયગ કુસં કુંચા ॥૮૪॥

અર્થ:—૧ (જંબુ) કે૦ જંબુદ્વીપ, ૨ ધાયઙ) કે૦ ધાતકી-
ચંડ દ્વીપ, ૩ (પુક્કર) કે૦ પુક્કરવર દ્વીપ, ૪ (વારુણિવર)
કે૦ વારુણિવર દ્વીપ, ૫ (સ્વીર) કે૦ ક્ષીરવર દ્વીપ, ૬ (ધય)
કે૦ ઘૃતવર દ્વીપ, ૭ (સ્વોય) કે૦ ઇશુવર દ્વીપ, ૮ (નંદિસરા)
કે૦ નન્દીશ્વર દ્વીપ, ૯ (અરુણ) કે૦ અરુણ દ્વીપ, ૧૦ (અરુ-
ણવાય) કે૦ (અરુણોપપાત) દ્વીપ, ૧૧ (કુંડલ) કે૦ કુંડલ
દ્વીપ, ૧૨ (સંઘ) કે૦ શંઘ દ્વીપ, ૧૩ (રુપગ) કે૦ રુચક
દ્વીપ, ૧૪ (ભુયગ) કે૦ ભુયંગ દ્વીપ, ૧૫ (કુસ) કે૦ કુસ-
દ્વીપ, ૧૬ (કુંચા) કે૦ ક્રૌંચ દ્વીપ. ॥ ૮૪ ॥

હો સત્ર ઢી । એક સમુદ્રથી વીંટરા છે તે સમુદ્રોનાં નામ
કહ છે—

પદમે લવણો જલહિ, ત્રીણ કાલો ય પુસ્ત્રગાદ્યુ ॥
દીવેસુ હુતિ જલહિ, દીપસમાણેહિ નામેહિ ॥૮૫॥

અર્થ — (પદમે) કે० પદ્મો (લવણો જલહિ) કે० લવણ
નામનો સમુદ્ર છે, (ત્રીણ) કે० ત્રીજો કાલો કે० કાલોદયિ
નામનો સમુદ્ર છે (ય) કે० ઓ (પુસ્ત્રગાદ્યુ) કે० ત્રીજા
પુસ્ત્રગર સમુદ્રથી માંડીને (ત્રીણ) કે० સર્વ દીવેને વિષ
(દીપસમાણેહિ નામેહિ) કે० દીપના સરવા નામવાળા (જલહી)
કે० સમુદ્રો (હુતિ) કે० હોય છે જેમ મારુણિયર દીપ અને માર-
ણિયર સમુદ્ર એ પ્રમાણે વીજા પણ જાણવા ॥ ૮૫ ॥

એ સર્વ દીપ સમુદ્ર ત્રણમય જગતીથી મીંચાયલા ૩ જગતી
આઠ યોજન ઊંચી છે. મૂળમાં માર યોજન પહોળી, પછી પ્રદેશે
પ્રદેશે હીન થતાં ઊપર ચાર યોજન પહોળી છે તે ઊપર ચે ગાઉ
અને પાંચમો મનુષ્ય ઊંચી પંચવર મેઝિયા છે તે ઊપર ચન છે.

હવે લવણ સમુદ્રના ચાર દ્વારનું પરસ્પર અંતર કહે છે
દુન્નિ મયા ય અસિયા, પળનઊડ મહસ્મ તિન્નિ
લક્ષ્મ્યા ય ॥

કોસા અંતર લવણે, દારસ્મ દારાણી વિન્નેયા ॥ ૮૬ ॥

અર્થ.—(તિન્નિ લક્ષ્મ્યા ય) કે० ત્રીજી ત્રણ લક્ષ, (પળન
ઊડ મહસ્મ) કે० પચાણુ દ્વાર, (દુન્નિ મયા) કે० રસો, (ય)
કે० અને (અસિયા) કે० જમીન એટલા યોજન, તથા (કોસો)
કે० એક ગાઉ ઊપર, એટલું (લવણે) કે० લવણસમુદ્રમાં (દારસ્મ

દારાણી) કે૦ એક દ્વારથી વીજા દ્વાર મુખીનું (અંતર) કે૦
 અંતર (વિન્નેયા) કે૦ જાણવું ॥ લવણ સમુદ્રનો પરિધિ
 (૧૫૮૧૧૩૯) યોજનમાં કાંઈક ઓછો છે. અને લવણ સમુદ્રની
 ચાર દિશામાં ચાર દરવાજા છે. તે દરેક દરવાજો ચાર ચાર
 યોજન પહોલો છે. તેથી ચાર દરવાજાના સોલ યોજન થાય. અને
 દરેક દરવાજાની વન્ને વાજુએ એક એક ગાડના વિસ્તારવાલી
 દ્વારશાખ પ્રદેશની ખીંત છે. તેથી ચાર દરવાજાના આઠ દ્વારશાખ
 પ્રદેશના બે યોજન મેલવતાં અઠાર યોજન થાય, તે અઠાર યોજન
 કાઢી નાચીને વાકીની લવણ સમુદ્રની પરિધિના ચાર ભાગ
 કરતાં (૩૯૫૨૮૦) યોજન અને એક ગાડ એટલું દ્વાર દ્વારનું
 અંતર થાય. ॥ ૮૬ ॥

હવે મોટા પાતાલ કલશાનું સ્વરૂપ અને તેની સંખ્યા કહે છે:-

જોયણ સહસ્સ દસગં, મૂલે ઉવરિ ય હેંતિ વિચ્છીળ્ણા ॥
 મજ્ઞે ય સય સહસ્સં, તીત્તિયમિત્તં ચ ઉગાઢ્ઠા ॥ ૮૭ ॥

અર્થ:-લવણ સમુદ્રની ચારે દિશામાં પૂર્વ દિશાથી આરંભીને
 ૧ વડવામુખ, ૨ કેયૂપ, ૩ યૂપ, અને ૪ ईશ્વર એ નામના અને એક
 હજાર યોજનની જાડી ઠીંકરીવાલા ચાર મોટા પાતાલકલશા
 છે. તે કલશા (મૂલે) કે૦ નીચે મૂલમાં (ય) કે૦ અને (ઉવરિ)
 કે૦ ઉપર મુખ આગલ (જોયણ સહસ્સ દસગં) કે૦ દશ હજાર
 યોજન (વિચ્છીળ્ણા) કે૦ વિસ્તારવાલા હેંતિ કે૦ છે. (ય)
 કે૦ અને (મજ્ઞ) કે૦ મધ્યભાગને વિષે (સય સહસ્સં) કે૦
 એક લાખ યોજન વિસ્તારવાલા છે. (ચ) કે૦ વલી તિત્તિય-
 મિત્તં કે૦ તેટલાજ એટલે એક લાખ યોજન (ઉગાઢ્ઠા) કે૦
 પૃથ્વીમાં હેંડા છે. ॥ ૮૭ ॥

એને નાના પાતાલ કચ્છાનું સ્વસ્થા અને તેની મળ્યા રહે છે -
 જોયણ સયપિચ્છિળ્લા મૂલે ઉચરિ દમમયાગ મહ્નમિ ।
 ડગાદા ય મહસ્પ દમજોયણ વાયમિ તુડા ॥ ૮૮ ॥
 અન્ને લહુપાયાલા સુદ્ધાલિં જરગમઠિયા લયણ
 અદ્દમયા ચ્લમીયા, મત્ત મહસ્મા ય મઝ્વેપિ ॥ ૮૯ ॥

અર્થ — (મૂલે) જે ૦ મૂળ્યા નીચે અને (ઉચરિ) જે ૦ ડગ
 (જોયણમય પિચ્છિળ્લા) જે ૦ નો યોજન વિધ્યાગ્યાસ
 (મઝ્વેપિ) જે ૦ ય ય ભાગવા (દમમયાગ) જે ૦ દમ દગાર
 યોજન વિધ્યાગ્યાસ, (ય) જે ૦ અને (મહસ્પ) જે ૦ દમ દગાર
 યોજન (ડગાદા) જે ૦ ડગ, તથા (દમ જોયણ) જે ૦ દમ
 યોજન (વાયમિ તુડા) જે ૦ જાહી ટીકરીયાસ-॥ ૮૮ ॥
 દમ (અન્ને લહુ પાયાલા) જે ૦ યોજા નાના પાતાલ કચ્છા તેની
 (સુદ્ધાલિ) જે ૦ નાની નર પત્તિ તે (જરગ મઠિયા) જે ૦ મર-
 વાને ખાસ (ચ્લમે) જે ૦ ચ્લણ મમુશ્યા રહી છે. મોટા ચા
 પાતાલ કચ્છાની વચ્ચે નાના પાતાલ કચ્છાની નર
 પત્તિઓ જે પહેલી પત્તિમા (૨૧૮) કચ્છા છે, ચોથી પત્તિમા
 (૨૧૯) કચ્છા છે પચ્ચ રચના રચના નરમી પત્તિમા (૨૨૩)
 કચ્છા છે દમ ભાગના મર મઝ્વેપિ (૨૦૭૨) કચ્છા છે તમે
 ભાગના વચ્ચે મગના (૭૮૮૪) કચ્છા થાય છે ॥ ૮૯ ॥

પાયાલા લયણ વિભાગે, મઝ્વેગ વિ તિન્નિ
 ભાગ વિન્નેયા ॥
 દેશીમભાગે રાઠ, મઝ્વે રાઠ ય ડગ ચ ॥ ૯૦ ॥

અર્થ:—(લવણ) કે૦ લવણ સમુદ્રમાં (પાયાલા) કે૦ પાનાલ કલશાના નાના અને મોટા એવા (વિભાગે) કે૦ બે ભાગ છે. તે (સન્વાણાત્રિ) કે૦ સર્વ કલશાના એક એકના (તિન્નિ ભાગ) કે૦ ત્રણ ભાગ (વિન્નેયા) કે૦ જાણવા. તેમાં (હેઠીત-ભાગે) કે૦ નીચેના ભાગમાં (વાઝ) કે૦ વાયુ છે. (મઝ્જે) કે૦ મધ્યના ભાગમાં (વાઝ) કે૦ વાયુ (ય) કે૦ અને (ઉદગં) કે૦ પાળો મેળું છે. તથા ડારના ભાગમાં પાળીજ છે. ॥ ૯૦ ॥

હવે વીજા દીપ સમુદ્રોનાં કેવાં કેવાં નામ છે ? તે કહે છે:—
આભરણ વત્થ ગંધે, ઉપ્પલ તિલ્લે ય પડપ્પ નિહિરયગે |
વાસહર દહ નદ્દિઓ, વિજયા વક્ષાર કપ્પિંદા ॥ ૯૧ ॥
કુરુ મંદર આવાસા, કુડા નક્ષત્ત ચન્દ સૂરા ય
અન્નેત્રિ એવાઈ, પમત્થવત્થૂગ જે નામા ॥ ૯૨ ॥

અર્થ:—(આભરણ) કે૦ હાર વિગેરે આભૂષણ, (વત્થ) કે૦ વસ્ત્ર, (ગંધ) કે૦ કસ્તુરી વગેરે સુગંધિયસ્તુ, (ઉપ્પલ) કે૦ ચન્દ્રવિકાશી કમળ, (તિલ્લે ય) કે૦ વૃત્ત તિલક અથવા તિલક-વૃક્ષ, (પડપ્પ) કે૦ શાગ્ર પુંડરિકાદિક સૂર્યવિકાશી કમલ, (નિહિ) કે૦ મહાગ્નાદિ ના નિત્રિ, (રયગે) કે૦ કર્કેતનાદિ રત્ન. (વાસહર) કે૦ હિમવંતાદિક વર્ષાવર પર્વત, (દહ) કે૦ પદ્માદિક દ્રહ, (નદ્દિઓ) કે૦ ગંગા વિગેરે નદીઓ, (વિજયા) કે૦ કચ્છાદિક વિજય, (વક્ષાર) કે૦ માલયવંત વિગેરે વક્ષસ્કાર પર્વત, (કપ્પ) કે૦ સૌંદર્યમાદિક દેવલોક, (ઇંદા) કે૦ શક્રેન્દ્ર વિગેરે ઈંદ્રો ॥ ૯૧ ॥ (કુરુ) કે૦ દેવકુરુ ઉત્તરકુરુ (મંદર) કે૦ મેરુ પર્વત, (આવાસા) કે૦ ઇન્દ્રાદિકના નિવાસશુવન, (કુડા) કે૦ કૂટપર્વત, (નક્ષત્ત) કે૦ કૃતિકાદિ નક્ષત્ર, (ચન્દ) કે૦

ચન્દ્ર, જને સૂરા ય ક૦ સૂર્ય, (ઇરમાઈ) ક૦ ઇ રિગેર (અન્નેવિ)
 ક૦ રીજી યગ (પસત્યવત્સુગ) ક૦ શ્રેષ્ઠ વન્તુના (જે નામા)
 ક૦ જે નામો છે ૧૦૦ ॥

તન્નારા દીવુદ્દહી, તિપડાયાયાર હુતિ અરુનાઈ
 જવુલગનાઈયા, પત્તેય તે અમલિજ્જા ॥ ૯૩ ॥

તાગતિપ મૂરણ-અમાસજલહા પરતુ ફક્કિઠા
 દેવે નાગે જમ્લે, મૂળ ય મયમૂરમણે ય ॥ ૯૪ ॥

અર્થ — (તન્નામા) ક૦ તે નામના (દીવુદ્દહી) ક૦ છીપ
 અને સમુ છે, નેમા (અરુનાઈ) ક૦ અરુણ દ્વીપથી આરમ્મીને સંગે
 દ્વીપ સમુદ્ર (તિપડાયાયાર) ક૦ ત્રિમન્યાસનાર પટલે ત્રણ દ્વીપ-
 સમુદ્રના ઇક સર્ગના નામ (હુતિ) ક૦ છે તેમજ આભરણાદિક
 વન્તુના નામના સગ દ્વીપસમુદ્ર ત્રિમયયાસનાર હોય છે. જેમકે
 અરુણ દ્વીપ, અરુણસમુદ્ર, અરુણરગ્દ્વીપ, અરુણરગ્મસમુદ્ર, અરુણ-
 વરાઅમાસ દ્વીપ, અરુણવરાઅમાસ સમુદ્ર હાર દ્વીપ, હાર સમુદ્ર,
 હારગર દ્વીપ, હારગર સમુદ્ર, હારગરાઅમાસ દ્વીપ, હારગરાઅમાસ
 સમુદ્ર ત્રિગેર જે (પત્તેય ક૦ ત્રસ દ્વીપ સમુદ્ર છે. (તે) ક૦
 તે નામના રીજા (અમલિજ્જા) ક૦ અમાસના દ્વીપ સમુદ્રો છે.
 ॥ ૯૩ ॥ (તાગતિપ) ક૦ તેમા છેતો (મૂરણઅમાસ) ક૦
 સૂર્યવરાઅમાસ નામના સમુદ્ર છે, ત્યાંમુરો ત્રિમન્યાસનાર જાણના
 (પરતુ) ક૦ અને ત્યાંના આગળ નો છેતો (દેવ) ક૦ દેવ
 દ્વીપ અને દેવ સમુદ્ર, (નાગ) ક૦ નાગ દ્વીપ અને નાગ સમુદ્ર,
 (જમ્લે) ક૦ તથા દ્વીપ અને દક્ષ સમુદ્ર, (મૂળ ય) ક૦ રીજી
 મૂળ દ્વીપ અને મૂળ સમુદ્ર, તથા (તમ્મમગેય) ક૦ તમ્મમગ દ્વીપ

અને સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર એ પાંચ ઢીંગસમુદ્રો (ઇક્તિકા) કે० એક
એક છે. તે ત્રિપ્રત્યયાવતાર નથી ॥ ૯૪ ॥

હવે સર્વે સમુદ્રોનાં પાણી વિગેરેનું વિશેષ સ્વરૂપ કહેછે.

વારુણિવર સ્ત્રીર વરો, ઘયવર લવણો ય હુંતિ ભિન્નરસા ॥
કાલો ય પુષ્કરોદહિ, સયંભૂરમણો ય ઉદગરસા ॥ ૯૫ ॥
ઙ્કુરસ સેસજલહી, લવણે કાલો ય ચરિમિ વહુમચ્છા ॥
પણ સગ દસ જોયણ સય, તણુ કમા થોવ સેસેસુ ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:—(વારુણિવર) કે० વારુણિવર સમુદ્રનું પાણી મદિરા-
સરસું, (સ્ત્રીરવરો) કે० સ્ત્રીર સમુદ્રનું પાણી દુધ સરસું, (ઘયવર)
કે० ઘૃતવર સમુદ્રનું પાણી ગાયના ઘી સરસું, (ય) કે० અને (લવણો)
કે० લવણ સમુદ્રનું પાણી સ્વાદ. એમ એ ચારે સમુદ્રો (ભિન્નરસા)
કે० જૂદા જૂદા રસવાળા (હુંતિ) કે० છે. અર્થાત્ નામ સરસા
પાણીના સ્વાદવાળા છે. તેમજ (કાલો) ય કે० કાલોદહિ, (પુષ્કર)
કે० (પુષ્કરવર ય) કે० અને (સયંભૂરમણો) કે० સ્વયંભૂરમણ. એ
ત્રણ (ઉદહિ) કે० સમુદ્રો (ઉદગરસા) કે० વર્ષાદિના પાણી જેવા
સ્વાદવાળા છે. ॥ ૯૫ ॥ (સેસ જલહિ) કે० વાકીના નંદીશ્વર
સમુદ્રથી આરંભી ભૂતસ્મૃતિ પર્યંતના સર્વ સમુદ્રના પાણી (ઙ્કુરસ)
કે० શેરડીના રસ સમાન મીઠા પાણીવાળા છે. વલી (લવણ) કે०
લવણસમુદ્ર, (કાલો) કે० કાલોદહિ સમુદ્ર, (ય) કે० અને
(ચરિમિ) કે० સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર. એ ત્રણ સમુદ્રમાં (વહુમચ્છા)
કે० ઘણા માછલાંનો જાતો છે. અને તે માછલાં (પણ સગ દસ
યોજનસયતણુ કે० પાંચ સો, સાત સો અને હજાર યોજનના
શરીરવાળા (કમા) કે० અનુક્રમે કરીને જાણવા. અર્થાત્ લવણ
સમુદ્રમાં ઉત્કૃષ્ટ પાંચસો યોજનના, કાલોદહિમાં સાત સો યોજ-

નના અને સ્વયંધુરમણમા એક હજાર યોજનના શરીરવાળા મન્હ
તે (ધોવ સેમેયુ) કે૦ ચાકીના સમુદ્રોમા ધોડા અને ન્હાના
મન્હ તે ॥ ૯૬ ॥

દો દરક ઢીપે અને સમુદ્રે ચદ્ર સૂર્યની સગ્યા કહે છે.

દો સસિ દો રપિ પદમે, દુગુણા લગંગમિ ધાયડમડે ॥
ચારમ મમિ ચારમ રપિ, તપ્પમિડ નિદિદ્ધ સમિરવિગો ॥ ૯૭ ॥
તિગુણા પુવ્વિલ્લજુયા, અણતરાણતરમિ સિત્તમિ ॥
કાલોણ ચાયાલા, વિમત્તરી પુલ્લવરહ્મમિ ॥ ૯૮ ॥

અર્થ — (પદમે) કે૦ વહળા જગુઢીપને વિષે (દો સસિ દો
રપિ) કે૦ બે ચદ્ર અને બે સૂર્ય છે (ન્યગમિ) કે૦ ન્યગ સમુદ્રને
રિપે તેથી (દુગુણા) કે૦ યમણા પટલે ચાર ચદ્ર અને ચાર સૂર્ય
છે તથા (ધાયડમડે) કે૦ ધાતડી સ્થાને રિપે (ચારમ મમિ
ચારમ રપિ) કે૦ ચાર ચદ્ર અને ચાર સૂર્ય છે વળી (તપ્પમિડ)
કે૦ તે ધાતડી સ્થાને પ્રમુખને રિપે (નિદિદ્ધ સમિરવિગો) કે૦ ચદ્ર
સૂર્યની જે સગ્યા કહી છે તેને ॥ ૯૭ ॥ (તિગુણા) કે૦ ત્રણ ગુણી
કરીયે અને (પુવ્વિલ્લજુયા) કે૦ મધ્યમના ઢીપ સમુદ્રના ચદ્ર સૂર્યની
સગ્યા તેમા દેખીય એ છે (અણતરાણતરમિ સિત્તમિ) કે૦ પાછલ
પાડળના દ્વો સમુદ્રના મચને રિપે ચદ્ર સૂર્યની સગ્યા થાય જેવકે
ધાતડી સ્થાને ચાર ચદ્ર અને ચાર સૂર્ય છે તેને ત્રણ ગુણા કરીયે
ત્યાર પછીન મૂય અને છત્રીન ચદ્ર થાય, તેમા જગુઢીપના અને
ન્યગ સમુદ્રના મચી છે ચદ્ર અને છ મૂય દેખીયે ત્યાર (કાલોણ)
કે૦ કાલોણને રિપે (ચાયાલા) કે૦ ચૈતાલીન ચદ્ર અને ચતા-
લીન સૂર્ય થાય. આગળના દ્વો સમુદ્રને રિપે પણ પણ મમાળે કરણ
કરણો ચદ્ર સૂર્યની સગ્યા થાય છે. જેમકે—કાલોણના ચૈતાલી-

શને ત્રણ ગુણ કરતાં એક સો છવીશ થાય, તેમાં ધાતકી પંડના વાર, લવણ સમુદ્રના ચાર, અને જંબુદ્વીપના બે. એઝઘાર મેલવતાં એકસો ચુમાલીશ થાય, પરંતુ પુષ્કરવરદ્વીપમાં અર્ધ મનુષ્ય ક્ષેત્ર છે માટે (પુષ્કરવરદ્વિ) કે० અર્ધ પુષ્કરવર દ્વીપમાં (વિસત્તરા કે० વહોતેર વહોતેર ચંદ્ર સૂર્ય છે. વાકીના વહોતેર ચંદ્ર સૂર્ય સમશ્રેણી નથી અને સ્થીર છે માટે ગણ્યા નથી. બલી પુષ્કરવર દ્વીપના એક સો ચુમાલીશને ત્રણ ગુણ કરતાં ચાર સો વત્રીશ થાય, તેમાં જંબુદ્વીપના બે, લવણ સમુદ્રના ચાર, ધાતકી પંડના વાર, અને કાલોદધીના વેંતાલીશ મેલવતાં પુષ્કરવર સમુદ્ર ચારસો વાણુ ચંદ્ર અને ચારસો વાણુ સૂર્ય થાય છે. એજ પ્રમાણે આગલના દ્વીપ સમુદ્રને વિષે પણ જાણવું. ॥ ૯૮ ॥

હવે મનુષ્ય લોકમાં પક્તિને વિષે ચંદ્ર સૂર્યની સંખ્યા કહે છે.

દો સસિ દો રવિ પંતી, એગંતરિયા છસદ્ધિ મંસાયા ॥
મેરું પયાહિળંતા, માણુસખિત્તે પરિમમંતિ ॥ ૯૯ ॥

અર્થ—જંબુદ્વીપમાં (દો સસિ) કે० બે ચંદ્ર અને (દો રવિ) કે० બે સૂર્ય તેમની (પંતી) કે० પંક્તિ એટલે શ્રેણિ છે. તે પંક્તિ (એગંતરિયા) કે० એક એકને આંતરે છે. એટલે સૂર્યની પંક્તિને આંતરે ચંદ્રપંક્તિ અને ચંદ્રપંક્તિને આંતરે સૂર્યપંક્તિ છે. અઢી દ્વીપ-રૂપ મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં એક પંક્તિને વિષે છસદ્ધિસંસાયા કે० છાસઠ છાસઠ ચંદ્ર સૂર્ય હોય છે. તેવી તે ચાર પંક્તિ છે. તે ચારે પંક્તિઓ (માણુસખિત્તે) કે० મનુષ્ય ક્ષેત્રને વિષે (મેરું પયાહિળંતા) કે०

૧ એ સંબંધમાં મતાંતર થયો છે, તે મોટા ગ્રંથોથી જાણવો આ ચાલુ પ્રકરણનીજ ૧૦૬-૧૦૭ ને ૧૦૮ મી ગાથા દેખવાથી આ કરણનો મતાંતર સમજાય છે, તેપણ વ્યામોહ કરવો યોગ્ય નથી.

મેસ્પર્વતને પ્રદક્ષિણા દેતો છતો (પરિભ્રમતિ) કે૦ ફરે છે એટલે જગદીપમાં જ્યારે એક સૂર્ય મેસ્પર્વતથી દક્ષિણ દિશાએ ફરતો હોય ત્યારે ત્રીજો સૂર્ય ઉત્તર દિશાએ ફરતો હોય છે, તેવીજ રીતે લગ્ન સમુદ્રમાં એક એક દિશાએ ત્રણે સૂર્ય, વાતની સદમાં એક એક દિશાએ ડ છ સૂર્ય, માલોદગ્ધિમાં એક એક દિશાએ એકત્રીશ એકત્રીશ સૂર્ય, અને પુષ્કરાર્દમાં એક એક દિશાએ છત્રીશ છત્રીશ સૂર્ય, એમ સર્વ મલી, છાસટ સૂર્ય દક્ષિણ દિશાએ અને છાસટ સૂર્ય ઉત્તર દિશાએ એ બે સમથ્રેણિના સર્વ મલી એકસો ત્રીશ સૂર્ય અને તેવીજ રીતે એકસો ત્રીશ ચંદ્ર મનુષ્યક્ષેત્રમાં ફરે છે ॥ ૯૯ ॥

દ્વે મનુષ્યક્ષેત્રમાં ગ્રહની પક્તિ રહે છે

એ ગહાઇનોવિ હુ, નવરં ધ્રુવપોમવત્તિગો તારા ॥

ત ચિય પયાહિગતા, તત્થેવ સયા પરિભ્રમતિ ॥૧૦૦॥

અર્થ—(એ) કે૦ એ પૂર્વે કહેલી ચંદ્ર સૂર્યની પક્તિની પેઠે (ગહાઇનોવિ હુ) કે૦ ગ્રહ તથા નક્ષત્રની પક્તિઓ પણ જાણતી તે આ પ્રમાણે એક એક ચંદ્રની પાછલ અઠાત્રીશ નક્ષત્રની એક પક્તિ એવી છાસટ છાસટની બે પક્તિ મળી એક સો ત્રીશ પક્તિ ચંદ્રની પાછલ જાણતી તેમજ અઠાત્રી ગ્રહની એક પક્તિ, એવી છાસટ છાસટની બે પક્તિ જાણતી તેમાં (નવર) કે૦ એટલું વિશેષ છે કે (ધ્રુવપોમવત્તિગો તારા) કે૦ ધ્રુવના તારાની પાસે રહેલા તારાઓ (તચિય પયાહિગતા) કે૦ એવા તારાનેજ પ્રદક્ષિણા કરતા (તત્થેવ) કે૦ ત્યાજ (સયા) કે૦ નિરતર (પરિભ્રમતિ) કે૦ ભ્રમણ કરે છે ॥ ૧૦૦ ॥

વત્તીમસય ચદા, વત્તીમસય ચ સૂરિયા મયય ॥

સમસેનીએ મઘ્વે માણુમસિત્તે પરિભ્રમતિ ॥ ૧૦૧ ॥

અર્થ—(વત્તીસસય) કે૦ એકસો વત્રીગ (ચંદા) કે૦ ચંદ્ર, (ચ) કે૦ અને (વત્તીસસય) કે૦ એક સો વત્રીગ (સૂરિયા) કે૦ સૂર્ય (સવ્વે) કે૦ તે સર્વે (સમસેગીણ) કે૦ સમશ્રેણિ રહ્યા છતાં (સયયં) કે૦ નિરંતર (માણુસવિન્ને) કે૦ મનુષ્ય ક્ષેત્રને વિશે (પરિભ્રમંતિ) કે૦ ફરે છે ॥ ૧૦૧ ॥

ચત્તારિય પંતીઓ, ચંદાઈચાણ મણુયલોગંમિ ॥

છાવઢી છાવઢી ય, હોઈ ઇક્કિકયા પંતી ॥ ૧૦૨ ॥

અર્થ—(મણુયલોગંમિ) કે૦ મનુષ્યક્ષેત્રને વિશે (ચંદાઈચાણ) કે૦ એક સો વત્રીગ ચંદ્ર અને એક સો વત્રીગ સૂર્યની (ચત્તારિય-પંતીઓ) કે૦ ચાર પંક્તિ છે. તેમાં (છાવઢી છાવઢી ય) કે૦ છાસઠ છાસઠ ચંદ્ર સૂર્યની (ઇક્કિકયા પંતી) કે૦ એક એક પંક્તિ (હોઈ) કે૦ હોય છે ॥ ૧૦૨ ॥

છપ્પન્ન પંતીઓ, નક્ષત્રતાણં ચ મણુયલોગંમિ ॥

છાવઢી છાવઢી ય, હોઈ ઇક્કિકયા પંતી ॥ ૧૦૩ ॥

અર્થ—(મણુયલોગંમિ) કે૦ મનુષ્ય લોકમાં (નક્ષત્રતાણં) કે૦ નક્ષત્રોની (છપ્પન્ન પંતીઓ) કે૦ છપ્પન પંક્તિ છે. બલી (છાવઢી છાવઢી ય) કે૦ બંને શ્રેણિના છાસઠ છાસઠ ચંદ્ર સૂર્ય-માંના દરેક ચંદ્ર સૂર્યની પાછલ (ઇક્કિકયા પંતી) કે૦ અઠાવીશ અઠાવીશ નક્ષત્રની એક એક પંક્તિ (હોઈ) કે૦ હોય છે ॥ ૧૦૩ ॥

છાવત્તરી ગહાણં, પંતિસયં હોઈ મણુઅલોયંમિ ॥

છાવઢી છાવઢી ય, હોઈ ઇક્કિકયા પંતી ॥ ૧૦૪ ॥

અર્થ—(ગહાણં) કે૦ ગ્રહોની (છાવત્તરી પંતીસયં) કે૦

અમ્મો ને છોતેર પક્તિ (મણુઅલોચમિ) કે૦ મનુષ્ય લોકમા (હોર)
કે૦ હોય છે. (છાગદ્વી ડાવદ્વી ય) કે૦ અને શ્રેણિના છાસડ
ડાસડ ચદ્ર સૂર્યમાના દરેક ચદ્ર સૂર્યની પાડલ (કિકિરુયા પતી)
કે૦ અઠાશી ગ્રહોની એક એક પક્તિ (દોર) કે૦ હોય છે ૧૦૪

તે મેરુપરિઅડતા, પયાહિગા વત્તમહલા સબ્બે ॥

અણગદ્વિયજોગેગ ચદા સૂરા ગદગણા ય ॥ ૧૦૫ ॥

અર્થ—(તે સબ્બે) કે૦ તે સર્વ (ચન્દ્ર સૂરા ગદ ગણાય) કે૦
ચદ્ર સૂર્ય અને ગ્રહગગો (અણગદ્વિયજોગેગ) કે૦ અનવસ્થિતયોગે
કરીને (મેરુપરિઅડતા) કે૦ મેરુ પર્વતની સમીપે (વત્તમહલા)
કે૦ ગોલ મહલે વગીને (પયાહિગા) કે૦ પ્રદક્ષિણા કરે છે ॥૧૦૫॥

ચડયાલસય પદમ-ભૂયા પતિએ ચદસૂરાગ ॥

તેણ પરિપતીઓ, ચડરુત્તરિયાએ બુઢીએ ॥ ૧૦૬ ॥

અર્થ—અઢી છીપની વહારના અર્ધા પુષ્કરર ગીરમા (પદ-
મધ્યાપતીએ) કે૦ માલાની પઠે ગોલ મહલો પ્રથમ પક્તિને વિા
(ચન્દ્રસૂરાગ) કે૦ એક વીજાને આતર મહેલા વહાંતેર ચદ્ર તથા
વહાંતેર સૂર્ય મલીને (ચડયાલ સય) કે૦ એક સો ચુમાલીશ ચદ્ર
સૂર્ય હોય છે (તેણ) કે૦ ત્યાર પછી ક્ષેત્રગદ્વિના કારણે અસ-
ચ્ચાતા છીપ સમુદ્ર સુગી (પરિપતીઓ) કે૦ દરેક પક્તિમા (ચડ-
રુત્તરિયાએ બુઢીએ) કે૦ એ ચદ્ર અને એ સર્થ મળી ચાર ચાગ્ની
વૃદ્ધિ કરતી ॥ ૧૦૬ ॥

વાવત્તરિ ચંદાગ વાવત્તરિ સરિયાણ પતિએ ॥

પદમાએ અતર પુણ ચદા ચદસ્મ લક્ષ્મદુગ ॥૧૦૭॥

અર્થ—(પટમાળ પંક્તિ) કે૦ પહેલી પંક્તિમાં (વાવત્તરિ ચંદાણ) કે૦ વઢોતેર ચંદ્ર અને (વાવત્તરિ સૂરિયાળ) કે૦ વઢોતેર સૂર્ય હોય છે. (પુળ) કે૦ વલી (ચંદા ચંદસ્સ) કે૦ ચંદ્ર ચંદનું (અંતર) કે૦ અંતર (લક્ષ્વદુગં) કે૦ ૩ લાખ યોજનનું જાણવું. ॥ ૧૦૭ ॥

જો જાવડ લક્ષ્વાડ, વિત્યારો સાગરો ય દીવો વા ॥
તાવડઆઓ ય તહિં, ચંદાસૂરાળ પત્તીઓ ॥ ૧૦૮ ॥

અર્થ—(જો) કે૦ જે (સાગરો) કે૦ સમુદ્ર (વા) કે૦ અથવા (દીવો) કે૦ દ્વીપ (જાવડ લક્ષ્વાડ) કે૦ જેટલા લાખ યોજનનો (વિત્યારો) કે૦ વિસ્તારવાળો હોય, (તહિં) કે૦ ત્યાં (તાવડઆઓ) કે૦ તેટલી (ચંદાસૂરાળ) કે૦ ચંદ્ર સૂર્યની (પત્તીઓ) કે૦ પંક્તિઓ જાણવી. એટલે જેમ વાહ્ય પુષ્કરાર્દ આઠ લાખ યોજનનો છે તો તેમાં લાખ લાખ યોજનને અંતરે ચંદ્ર સૂર્યની આઠ પંક્તિ છે. એમ વોજા વહારના સર્વ દ્વીપ સમુદ્રોને વિષે જાણવું. ॥ ૧૦૮ ॥

હદે જંબુદ્વીપને વિષે ચંદ્રસૂર્યનાં માંડલાં કહે છે.

પન્નરસ ચૂલસીડસયં, ઇહ સસિરચ્ચિમંડલાઈ તક્ષિત્ત ॥

જોયળ પળસયદમહિય, ભાગા અડયાલ ઇગસટ્ટા ॥૧૦૯॥

અર્થ—(ઇહ) કે૦ આ જંબુદ્વીપમાં (સસિ) કે૦ ચંદ્રના (પન્નરસ) પંદર માંડલાં છે, અને (રચિમંડલાઈ) કે૦ સૂર્યનાં માંડલાં ચૂલસીડસયં) કે૦ એકસો ચોરાસી છે. તથા (તક્ષિત્ત) કે૦ તે માંડલાંનું ક્ષેત્ર (જોયળપળસયદમહિય) કે૦ પાંચ સો દશ

યોજન અને (માગા અઢયાલ ઇગ સઢા) કે૦ એક યોજનના એક-
સઢ ભાગ કરીયે તેરા અઢતાલોશ ભાગ જાણયા. ॥ ૧૦૯ ॥

હે મગતોયી એનુ પરિમાણ રહે ડે

તિમિ ઇગસઢા ચઝરો, ઇગ ઇગસઢસ્મ સત્ત મઢયસ્સ ॥
પળતીમ ચ દુજોયળ, સમિ રગિગો મઢલનરં ॥૧૧૦॥

અર્થ—એક યોજનના (ઇગસઢા) કે૦ એકસઢ ભાગ કરીયે,
તેરા (તિમિ) કે૦ ત્રીજા ભાગ, અને (ઇગ) કે૦ એક એવા (ઇગ-
સઢસ્મ) કે૦ એકસઢીયા ભાગના (સત્ત મઢયસ્મ) કે૦ સાત ભાગ
કરીયે તેરા (ચઝરા) કે૦ ચાર ભાગ, તથા (પળતીમ જોયળ)
કે૦ પાત્રીશ યોજન એટલુ (સમિ) કે૦ ચંદ્રના માઢલાનુ અંતર
હે અને (દુજાયળ) કે૦ ડે યોજનનુ (રગિગો) કે૦ સૂર્યના
માઢલાનુ અંતર હે, ॥ ૧૧૦ ॥

એજ જ્ઞાન આગળની ગાથાએ વહે ડે.

દો જોયળાણિ મૂરસ્મ, મઢલ્લાણિ હાંનિ ઇયરસ્મ ॥
પળતીમ જોયગીગસ-ઢિતીસ ચઝ ભાગ મત્તહિયા ॥૧૧૧॥

અર્થ—(મૂરસ્મ) કે૦ સૂર્યના (માઢલ્લાણિ) કે૦ માંઢલા
(જોયળાણિ) કે૦ વે વે યોજનને આતરે (હાંનિ) કે૦ દોષ
હે અને (ઇયરસ્મ) કે૦ ચંદ્રના માઢલ્લા માઢલાનુ અંતર (પળતીમ
જોયળ) કે૦ પાત્રીશ યોજન, તથા (ઇગસઢો) કે૦ એક યોજ
નના એકસઢ ભાગ કરીયે તેરા (તીસ) કે૦ ત્રીજા ભાગ અને
(મત્તહિયા) કે૦ તે એકસઢી એક ભાગના સાત ભાગ કરીયે તેરા
(ચઝ ભાગ) કે૦ ચાર ભાગ ઝર એટલુ અંતર ચંદ્રના માઢલાનુ
જાણતુ ॥ ૧૧૧ ॥

તેનો ગળતી આ પ્રમાણે-સૂર્યના ત્રણ સો ચોગણી માંડલાના
 એક સો વ્યાપી આંતરા થાય. તે એક એક આંતરાનું પરિમાણ કે
 યોજન છે. માટે એકસો વ્યાપીને ચમણા કરીએ તટલે સર્વ મન્દી
 ત્રણ સો લાગત યોજન થાય. હવે સૂર્યના ત્રણ એક ચિમાનનું જાડ-
 પણું યોજનના એકમટીયા અટનાલીશ ભાગનું છે. તે અટનાલીશ
 ભાગને એક સો ચોગણી માંડલે ગુણીએ ત્યારે (૮૮૩૨) ભાગ
 થાય. તે ભાગનો એકમટે ભાગાકાર કરીએ ત્યારે એક સો ચુમા-
 લાગ યોજન, અને ડાર એક યોજનના એકમટીયા અટનાલીશ
 ભાગ થયે. તે પૂર્વે કહેલા આંતરાના ત્રણ સો લાગત યોજનમાં મેલ-
 વીયે ત્યારે સર્વ મન્દી પાંચ સો દશ યોજન અને એક યોજનના
 એકમટીયા અટનાલીશ ભાગ તટલે સૂર્યને વિચરવાનું ક્ષેત્ર હોય ।

હવે ચંદ્રના માંડલા પંદર છે અને તેના આંતરા ચૌદ છે. તે
 એક માંડલાથી વીજા માંડલા મુધીનું અંતર પાંત્રીશ યોજન, તે
 ઉપર એક યોજનના એકમટીયા ત્રીશ ભાગ, તથા એક એકમટીયા
 ભાગના સાત ભાગ કરીએ તેવા ચાર ભાગ તટલું અંતર છે. તેવા આંતરા
 ચૌદ છે માટે આંતરાના યોજનને ચૌદ ગુણા કરીએ ત્યારે ચારસો
 સત્તાણું યોજન. અને તે ઉપર એકમટીયો એક ભાગ થયે. હવે ચંદ્રના
 એક એક માંડલનું જાડપણું એક યોજનના એક મટીયા છપ્પન ભા-
 ગનું છે. તેને પંદર ગુણા કરતાં તેર યોજન અને એક મટીયા મુઢ-
 તાલીશ ભાગ આવે. તેને ચાર સો સત્તાણું યોજન સાથે મેલવીયે
 ત્યારે પાંચ સો દશ યોજન અને એક યોજનના એક મટીયા અટ-
 તાલીશ ભાગ ઉપર થાય. તટલું ચંદ્રના માંડલને વિચરવાનું
 ક્ષેત્ર જાણવું.

હવે સૂર્ય ચંદ્રનાં કેટલાં માંડલાં એવુદ્ધીપમાં અને કેટલાં
 લવણ સમુદ્રમાં છે ? તે કહે છે.

મહલદસગ લવણે, પળગં નિસઢમિ હોઈ ચદસ્સ ॥

મહલઅંતરમાણ, જાણપમાણ પુરા કહિયં ॥ ૧૧૨ ॥

અર્થ—(ચત્સમ) કે૦ ચદના (મહલદસગ) કે૦ દશ માં-
ડલા (લવણે) કે૦ લવણ સમુદ્રમા છે અને (પળગ) કે૦ પાંચ
માંડલા (નિસઢમિ) કે૦ નિપરગત ઉપર (હોઈ) કે૦ છે વલી
(મહલ અંતરમાણ) કે૦ મહલના આતરાનુ પ્રમાણ “પાત્રીશ
યોજન, એક યોજનના એક સઠીયા ત્રીશભાગ અને એક મઠીયા
એક ભાગના સાત ભાગ કરીયે તેના ચાર ભાગ એક ઊંચરની ગાથામા
રુઢુ છે તે, ” તથા (જાણ પમાણ) કે૦ વિમાનનુ પ્રમાણ “એક
યોજનના ઊપ્પત્ત ભાગનુ” તે (પુરા કહિય) કે૦ પ્રથમ કહ્યું છે
તેમ જાણવું ॥ ૧૧૨ ॥

પળમઠી નિસઢમિ ય, દુન્નિય ગાહા દુજોયગતરિયા ॥

ઈગુણત્રીસતુ સય, સૂરસ્મ ય મહલા લવણે ॥ ૧૧૩ ॥

અર્થ—(ય) કે૦ વલી (સૂરસ્મ) કે૦ સૂર્યનાં (પળમઠી)
કે૦ પાંચઠ માંડલા (નિસઢમિ) કે૦ નિપર પવત ઉપર છે. પળ
તેમાંનું (દુન્નિય ગાહા) કે૦ તે માંડલા નિપરપતની ગાહેર દરિ-
યા પવતની જિઘાના અગ્રભાગઉપર છે અને (ઈગુણત્રીસ તુ સય)
કે૦ એકસો ઓગણીસ માંડલા (લવણે) કે૦ લવણ સમુદ્રમા છે
તથા તે માંડલા (દુજોયગતરિયા) કે૦ તે યોજનને આતર રહ્યા
છે ૧૧૩ ॥

હવે જાણીવમા તથા લવણસમુદ્રમા ચત્રમૂયને ફગ્યાનુ ક્ષેત્ર કે-
ટલા યોજન છે ? તે નહ છે.

સસિરવિણો લવગંમિ ય, જોયળસયતિન્નિ તીસ

અહિયાઈ ॥

અસિયં, તુ જોયળસયં, જંબુદ્વીપંમિ પવિમંતિ ॥૧૧૪॥

અર્થ—(લવગંમિ) કે० લવણસમુદ્રમાં (સસિરવિણો) કે० ચંદ્ર અને સૂર્યનું ચારક્ષેત્ર એટલે ફરવાનું ક્ષેત્ર (જોયળસય-તિન્નિ) કે० ત્રણ સો યોજન અને (તીસ અહિયાઈ) કે० ત્રીસ અધિક અર્થાત્ ત્રણ સો ત્રીસ યોજન અને એકસઠીયા અડતાલીશ ભાગ અધિક છે. અને ત્યાંથી પાછો ફરતાં (અસિય તુ જોયળસયં) કે० એક સો પચીસ યોજન જંબુદ્વીપમિ) કે० જંબુદ્વીપમાં (પવિમંતિ) કે० પ્રવેશ કરે છે ॥ ૧૧૪ ॥

ગ્રહ, નક્ષત્ર અને તારાઓને એક એકજ માંડલું હોય છે, તેથી ક્ષેત્રો પોત પોતાને માંડલેજ ફરે છે, પણ દક્ષિણ ઉત્તર તરફ જતા નથી.

વે ચંદ્રને તથા વે સૂર્યને સર્વથી અંદરના માંડલે અને વહારના માંડલે અંતર કેટલું હોય ? તે કહે છે.

સસિસસિ રવિરવિ અતર, મજ્ઞે ઇગ લક્ષ્વ તિસયસ-

દ્વિમાઉળો ॥

સાહિય દુસયરિચય, બહિ લક્ષ્વો છસય સટ્ઠિહિઓ ॥૧૧૫॥

અર્થ—(મજ્ઞે) કે० સર્વથી અંદરના માંડલાને વિષે એટલે એક ચંદ્ર નિષ્પથ પર્વત ઉપરના અભ્યંતર માંડલે આવે અને ત્રીજો ચંદ્ર નીલવંત પર્વત ઉપરના અભ્યંતર માંડલે આવે ત્યારે (સસિ-સસિ) કે० ચંદ્ર ચંદ્રને તથા રવિ રવિ) કે સૂર્ય સૂર્યને (અંતર) કે० આંતરું તે

(ઇગલમ્ભ) કે૦ ૯૬ લાખ યોજનની મધ્યે (તિસયસદ્વિમાહનો)
 કે૦ ત્રણ સો સાઠ યોજન ઓછુ અર્થાત્ (૯૯૬૪૦) યોજનનુ
 હોય છે. કેમકે ૯૬ સૂર્ય નિષવ પર્વત ઉપર ૯૬ સો ૯૬થી યોજન
 જંબુદ્વીપમાં આને ત્યારે યીજો સૂર્ય નીલવન પર્વત ઉપર ૯૬ સો ૯૬થી
 યોજન જંબુદ્વીપમાં આને ત્યારે વન્ને મલીને ત્રણ સો સાઠ યોજન
 થાય તે ત્રણસો સાઠ યોજન જંબુદ્વીપના ૯૬ લાખ યોજનના આયામ
 વિષ્કભમાથી વાત્ કરીયે ત્યાર (૯૯૬૪૦) યોજન રહે. ૯૬ છુ અદરના
 મડલે આતરુ જાણવુ ત્યાર પછી (સાહિયદુ) કે૦ સૂર્ય સૂર્યને દરેક
 માડલે બે યોજન ત્રધારવુ અને ચદ્ર ચદ્રને (સયરિચય) કે૦ દરેક
 માડલે સીત્તેર યોજન ત્રધારવુ જેથી (વહિ) કે૦ સર્વથી વહારના
 મડલે (લગ્ન) કે૦ ૯૬ લાખ, (છસય) કે૦ છ સો અને
 (સદ્વિહિઓ) કે૦ સાડ અગ્રિ ૯૬ લાખ યોજન આતરુ થાય. ॥ ૧૧૫ ॥

તિન્નેવ સયસહસ્સા, પન્નરમ હવતિ જોયણ સહસ્સા ॥

૯૬ યોજનનડયા પરિહી, અન્નિમતર મડલે તેસિ ॥ ૧૧૬ ॥

અર્થ—તિન્નેવ ય સયમહસ્સા) કે૦ ત્રણ લાખ, (પન્નરસ
 જોયણ સહસ્સા) કે૦ ૯૬ હજાર, અને (૯૬ યોજનનડયા) કે૦
 નેવ્યાશી યોજનની (પરિહી) કે૦ પરિમી (તેસિ) કે૦ તે સૂ-
 ર્યના (અન્નિમતર મડલે) કે૦ અદરના માડલાની (હવતિ) કે૦
 હોય છે ॥ ૧૧૬ ॥

લગ્ન તિગ અદ્ધારસ, સહસા તિન્નિ સય પંચડસ અહિયા ॥

પરિહી ય જોયણાઈ, ત્રાહિર ૯૬ મડલે હંતિ ॥ ૧૧૭ ॥

અર્થ—(લગ્ન તિગ) કે૦ ત્રણ લાખ, (અદ્ધારસ સહસ્સા)
 કે૦ ૯૬ હજાર, (તિન્નિ સય) કે૦ ત્રણ સો, અને (પંચડસ

અદિયા) કે૦ પંદર ડર એટલા (જાંયળાઈ) કે૦ યાંજનની
(પરિધી) કે૦ પરિધિ તે (બાહિર મંડલે) કે૦ સૂર્યના સવથી
બાહેરના મંડલે (હુંતિ) કે૦ હોય છે. ॥ ૧૧૭ ॥

હો દ્વીપ સમુદ્રને વિષે ગ્રહ નક્ષત્ર તથા તારાની સંખ્યા જાણ-
વાનો ઉગ્રાય કહે છે.

ગહરિક્ષતારસંત્વં, જત્યેચ્છસિ નાટ મુદહિ દીવે વા ॥
તસ્મિહિ એગમસિંગા, ગુગ સંત્વં હોઈ સચ્ચગાં ॥૧૧૮॥

અર્થ-(જત્ય) કે૦ જે (ડહિ) કે૦ સમુદ્રને વિષે (વા) કે૦ અયત્ર
(દીવે) કે૦ દ્વીપને વિષે (ગહરિક્ષતારસંત્વં) કે૦ ગ્રહ નક્ષત્ર અને
તારાની સંખ્યાને (નાટ) કે૦ જાણવાને (ચ્છસિ) કે૦ ઇચ્છા કરે
છે, તો (તસ્મિહિ) કે૦ તે દ્વીપ સમુદ્રના ચંદ્રની સંખ્યાને માંડીને
(એગસિંગો) કે૦ એક ચંદ્રના ગ્રહ નક્ષત્ર અને તારાના પરિવાર
સાથે (ગુગ) કે૦ ગુણાકાર કર-કે જેથી (સચ્ચગાં સંત્વં હોઈ)
કે૦ સર્વ સંખ્યા થાય છે.

દ્રષ્ટાંત-જેમ લગ્ન સમુદ્રમાં ચાર ચંદ્ર છે, અને એક એક ચંદ્રને
અઢાશી ગ્રહનો પરિવાર હોવાથી અઢાશીને ચાર ગુણા કરતાં ત્રણસો
ચાર ગ્રહ થાય. તેવીજ રીતે અઢાવીગ નક્ષત્રને ચાર ગુણા કરીએ તો
એકસો ચાર નક્ષત્ર થાય, તથા તારાની સંખ્યા કોઢા કોઢી જેટલી
જે પ્રયત્ન કહી છે તેને ચાર ગુણી કરીએ ત્યારે વે લાખ કોઢાકોઢી,
મહસર હજાર કોઢાકોઢી અને નવ સો કોઢા કોઢી થાય. એવી
રીતે સર્વ દ્વીપ સમુદ્રને વિષે જાણવું. ॥ ૧૧૮ ॥

એજ વાત વે ગાથાથી કહે છે.

ચત્તારિ ચેવ ચદા, ચત્તારિ ચ સૂરિયા લવણતોણ ॥

વારસ નમ્મલ્લસય, ગહાણ તિન્નેવ વાવન્ના ॥ ૧૧૯ ॥

દો ચેવ સય સહસ્સા, સત્તટ્ઠી સ્વલ્લ ભવે સહસ્સા ચ ॥

નમ્મલ્લસય લગ્ગજઠે, તારાણ કોઢિકોડીણ ॥ ૧૨૦ ॥

અર્થ—(લવણતોણ) કે० લવણ સમુદ્રને ત્રણે (ચત્તારિ ચદા) કે० ચાર ચદ્ર, (ચત્તારિ સૂરિયા) કે० ચાર સૂર્ય, (વારસ નમ્મલ્લસય) કે० એકસો ચાર નમ્મજ, અને (ગહાણ તિન્નેવ વાવન્ના) કે० ત્રણ સો ચારન ગ્રહ (ચેવ) કે० નિચે હોય છે ॥ ૧૧૯ ॥

(ચ) કે० વલી (દો ચેવ સયસહસ્સા) કે० બે લાખ, (સત્તટ્ઠી સહસ્સા) કે० સત્તસટ્ઠ ૬૫૪ અને (નમ્મલ્લસય) કે० નવ સો એલી (તારાણ કોઢિકોડીણ) કે० તારાઓની કોઢાઓની (લગ્ગજઠે) કે० લવણ સમુદ્રને ત્રણે (સ્વલ્લ) કે० નિચે (ભવ) કે० હોય છે ॥ ૧૨૦ ॥

હવે વૈમાનિક દેવોના વિમાનની સંખ્યા કહે છે.

ચત્તીસ ટ્ઠાવાસા, વારસ અડ ચડ વિમાણ લમ્મલાઈ ॥

પન્નાસ ચત્ત છ સહસ્સ, કમેણ સોહમ્માઈસુ ॥ ૧૨૧ ॥

દુસુ સય ચડ દુસુ સય તિગ, મિગારસહિયં સયં તિગેહિહા ॥

મજ્ઞે મતુત્તર સય, મુવરિતિગે સય મુવરિ પંચ ॥ ૧૨૨ ॥

અર્થ—સૌંધમ દેવલોકે (ચત્તીસ) કે० ધર્મીય લાખ, દેવલોકે (અટ્ઠાવીસા) કે० અટ્ઠાવીસ લાખ, સનકુમાર (વારસ) કે० ચાર લાખ, માર્ટ્ટ (અડ) કે० આઠ લાખ, વ્રહ્મદેવલોકે (ચડ)

કે૦ ચાર લાખ (વિમાણ) કે૦ વિમાન છે. એ સર્વે (લક્ષ્વાઈ) કે૦
 લાખની સંખ્યાયે કરીને જાણવા. લાંતકે (પન્નાસ) કે૦ પચાસ
 હજાર, શુક્ર (ચત્ત) કે૦ ચાલીશ હજાર, સહસ્ત્રારે (છ) કે૦ છ
 હજાર, એ સર્વે (સહસ્સ) કે૦ હજારની સંખ્યાયે જાણવા. એ (ક્રમેણ)
 કે૦ અનુક્રમે કરીને (સોહમ્માઈસુ) કે૦ સૌંધર્માદિક દેવલોકના
 વિમાનની સંખ્યા જાણવી ॥ ૧૨૧ ॥ તથા આનવ અને પ્રાણવ એ
 (દુસુ) કે૦ બે લોકને વિષે (સય ચડ) કે૦ ચાર સો વિમાન,
 તથા આરણ અને અચ્ચુત એ (દુપુ) કે૦ બે દેવલોકને વિષે (સય-
 તિંગ) કે૦ ત્રણ સાં વિમાન જાણવા. (તિંગેદિટ્ટા) કે૦ નીચેના
 ત્રણ ગ્રૈંયકે (ઇમારસદિયં) કે૦ અગોચાર સહિત (સયં) કે૦
 સો અર્થાત્ એક સો અગિયાર વિમાન છે. (મજ્જે) કે૦ વચલા
 ત્રણ ગ્રૈંયક (સત્તુત્તરસયં) કે૦ એક સો સાત વિમાન છે, અને
 (ઉવરિતિંગે) કે૦ ઉપરના ત્રણ ગ્રૈંયક (સય) કે૦ એક સાં વિ-
 માન છે. વચ્ચી (ઉચીર) કે૦ ઉપરના પાંચ અનુત્તર વિમાને (પંચ)
 કે૦ પાંચ વિમાન છે. ॥ ૧૨૨ ॥

હવે એ પૂર્વે કહેલા વિમાનોની સર્વ સંખ્યા તથા વિમાનાદિકનું
 સ્વરૂપ કહે છે.

ચુલસીઈ લક્ષ સત્તાણ, વડસહસ્સા વિમાણ તેવીસં ॥
 સવ્વગ્ગમુદ્દાલાગંમિ, ઇંદય વિસદ્ધિ પયરેસુ ॥ ૧૨૩ ॥

અર્થ—(સવ્વગ્ગં) કે૦ સર્વ સંખ્યાયે (ચુલસીઈ લક્ષ) કે૦
 ચૌરાસી લાખ, (સત્તાણવડ સહસ્સા) કે૦ સત્તાણ હજાર, અને
 (તેવીસં) કે૦ તેવોશ વાર એટલા (ઉદ્દાલોગંમિ) કે૦ ઉર્ધ્વલોકને
 વિષે (વિમાણ) કે૦ વિમાનો છે. અને તે વાર દેવલોકના (વિસદ્ધિ-

પયરેસુ) કે૦ વાસઠે પ્રતરને ત્રિપે મ'ય ભાગમા (હૃદય) કે૦ એક
એક હૃદય વિમાન છે સઘ મઘીને હૃદય વિમાન વાસઠ છે. ॥૧૨૩॥

ચડદિસિ ચડપંતીઆ, વાસઠિ વિમાણિયા પઢપયરે ॥

ઉવરિ હક્કિહીણા, અગુત્તરે જાય હક્કિ ॥ ૧૨૪ ॥

અર્થ—(પઢપયરે) કે૦ પહેલા પ્રતરને ત્રિપે મ'યના હૃદય
વિમાનધકી (ચડદિસિ) કે૦ ચારે દિશાએ (વાસઠિવિમાણિયા)
કે૦ વાસઠ વાસઠ વિમાનની (ચડપંતીઓ) ક૦ ચાર પક્તિઓ
છે, તેના (ઉવરિ) ક૦ ઉપર દરેક પ્રતરે (હક્કિહીણા) કે૦
એક એક વિમાન ચારે દિશાએ ઓઢુ કરવું, જેથી (અગુત્તરે) કે૦
અનુત્તર વિમાને જાય (હક્કિ) ક૦ યાવત્ એક એક વિમાન ચારે
દિશાએ રહે ॥ ૧૨૪ ॥

હૃદય વટ્ટા પનિસુ, તો કમસો તંસ ચડરસા વટ્ટા ॥

ગિરિહા પુષ્પચક્રિના, તયતરે મુત્તુ પુવ્વદિસિ ॥૧૨૫॥

અર્થ—સર્વની વચમા (હૃદય) ક૦ હૃદય વિમાન (વટ્ટા) કે૦
વાટકુ પુણે ગોઝાકૃતિયાલુ છે (તા) ક૦ ત્યાર પછી (પનિસુ)
કે૦ પક્તિને ત્રિપે (કમસો) ક૦ અનુક્રમે ફરીને પ્રથમ (તંસ) કે૦
શ્રીસૂગાચાઝા, પડા (ચડરસા) કે૦ ચાર મૂળાવાલા, અને ઢેલા
(વટ્ટા) ક૦ ગોઝાકૃતિયાચા વિમાનો છે અને (તયતરે) કે૦
તે ચારે પક્તિઓની વચમા એક (પુવ્વદિસિ મુત્તુ) કે૦ પૂર્વદિશા
મૂળીને માઝીની સર્વગિયામા (ગિરિહા) કે૦ રિત્રિપરારના
(પુષ્પચક્રિના) ક૦ ભિન્ન ભિન્ન પુ'ગચકીર્ણ વિમાનો છે. ॥૧૨૫॥

હવે પહેલા પ્રતરની પણ એક પક્તિના વાસઠ વાસઠ વિમાન
કયે કયે ધ્યાનકે છે ? તે કહે છે

એગં દેવે દીવે, દુવે ય નાગોદહીસુ વોધવ્વે ॥
 ચત્તારિ જક્કલદીવે, ભૂયસમુદ્દેસુ અદ્દેવ ॥ ૧૨૬ ॥
 સોલસ સંભુરમણે, દીવેસુ પડ્ડિયા ય સુરભવગા ॥
 ઇગતીસં ચ વિમાણા, સયંભુરમણે સમુદ્દે ય ॥ ૧૨૭ ॥

અર્થ—ગ્રહેલા પ્રતરની ચારે દિશાનું (એગં) કે. પહેલું એક
 એક વિમાન (દેવે દીવે) કે. દેવદ્વીપમાં છે, (ય) કે. અને (દુવે)
 કે. વે વે વિમાન (નાગોદહીસુ) કે. નાગસમુદ્રમાં (વોધવ્વે) કે.
 જાળવાં. ત્યાર પછાનાં (ચત્તારિ) કે. ચાર ચાર વિમાન (જક્કલદીવે)
 કે. ચક્કલદ્વીપમાં છે. અને (ભૂયસમુદ્દે) કે. ભુવસમુદ્રમાં (અદ્દેવ)
 કે. આઠ આઠ વિમાનો છે. ॥ ૧૨૬ ॥ વલી (સયંભુરમણે દીવેસુ)
 કે. સ્વયંભૂરમણ દ્વીપને વિ. (સોલસ) કે. શોઠ (સુરભવગા)
 કે. વિમાનો (પડ્ડિયા) કે. રહ્યાં છે (ચ) કે. અને (ઇગતીસં
 વિમાણા) કે. એકત્રીસ વિમાનો (સયંભુરમણે સમુદ્દે) કે. સ્વયં-
 ભૂરમણ સમુદ્રમાં છે. ॥ ૧૨૭ ॥

હવે વીજા પ્રતરમાં ચારે દિશાયે એકસઠ વિમાનોનો પંક્તિ શી
 રીતે છે, તે કહે છે.

વટ્ટં વટ્ટસ્સુવરિં, તંસં તંસસ્સ ઉવરિમં હોઇ ॥
 ચરસે ચરસં, ઉદ્દં તુ વિમાણસેઢી ॥ ૧૨૮ ॥

અર્થ—(વટ્ટસ્સુવરિં) કે. વાટલા એટલે ગોલવિમાનની ઉ-
 પર (વટ્ટં) કે. ગોલ વિમાન છે. (તંસસ્સ) ઉવરિમં) કે. ત્રણ
 સ્ત્રુણાની ઉપર (તંસં) કે. ત્રિસ્રુણી વિમાન (હોઇ) કે. હોય છે.
 (તુ) કે. વલી (ચરસે) કે. ચાર સ્ત્રુણા વિમાનની ઉપર

(ચતુરસ) કે ૦ ચાર મૂળા વિમાન હોય છે એમ (હટ્ટ) કે ૦
 ડર (વિમાનને ડીર) કે ૦ વિમાનોની પત્તિ જાણવી સર્વ પ્રતરમા
 મન્યમાને ડરક વિમાન ચાટલુ છે ત્યાર પછી ચારે દિશાએ ચાર
 પત્તિમા અનુક્રમે એક એક વિમાન ત્રિમૂળાચાલા. પછી ચાર સૂગા-
 ચાલા, પછી ચાટલા એમ અનુક્રમે પત્તિ પૂરી થાય ત્યાં સુધી જા-
 નવા દરક પ્રતર ટ્રેસ્ટનુ એક એક વિમાન ઓટુ કરવુ જેથી સર્વા-
 ર્થસિદ્ધે એક એક વિમાન ત્રિમૂળુ રહે ॥ ૧૨૮ ॥

સઞ્જે વટ્ટવિમાણા, એગદુવારા હાતિ નાયઞ્જા ॥

તિણ્ણ ય તમવિમાણે, ચત્તારિ ય હુતિ ચતુરસે ॥ ૧૨૯ ॥

અર્થ — (સઞ્જે વટ્ટવિમાણા) કે ૦ સઞ્જ ચાટલા વિમાનો (એગ-
 દુવારા) કે ૦ એક ચારણાચાલા (હયતિ) કે ૦ હોય છે. એમ (ના-
 યઞ્જા) કે ૦ જાગવા (તમવિમાણે) કે ૦ ત્રિમૂળા વિમાનને વિશે
 (તિણ્ણય) કે ૦ ત્રણ ચારણા હોય છે (ય) કે ૦ અને (ચતુ-
 રસે) કે ૦ ચાર મૂળા વિમાનને વિશે (ચત્તારિ) કે ૦ ચાર ચારણા
 (હુતિ) કે ૦ હોય છે ॥ ૧૨૯ ॥

પાગારપરિચ્છિન્ના, વટ્ટવિમાણા હાતિ મઞ્જેવિ ॥

ચતુરસ વિમાણાગ, ચતુદ્દિશિ વેદ્યા હોઈ ॥ ૧૩૦ ॥

અર્થ, — (સલ્લેવિ) કે ૦ ચાર વિમાના રહ્યા સઞ્જ (વટ્ટવિ-
 માણા) કે ૦ ચાટલા પચ્છે પોત્તવિમાનો (પાગારપરિચ્છિન્ના) કે ૦
 ગમ્થી વિદ્યાચાર (હયતિ) કે ૦ હોય છે અને (ચતુરસ વિ-
 માણાગ) કે ૦ ચાર મૂળાચાલા વિમાનને (ચતુદ્દિશિ) કે ૦ ચારે
 દિશાએ (વેદ્યા હોઈ) કે ૦ ચારિ હોય છે, ચારણા વિમાના

ગઢને વેદિકા જાગતો અર્થાત્ વાટલા વિમાનને કાંગરાવાલો ગઢ
અને ચોखૂણા વિમાનને કાંગરા વિનાનો ગઢ છે. ॥ ૧૩૦ ॥

જત્તો વટ્ટવિમાણા, તત્તો તંસસ્સ વેડયા હોઈ ॥

પાગારો બોધવ્વો, અવસેસેણ વિમાણાણં ॥ ૧૩૧ ॥

અર્થ:—(જત્તો) કે૦ જે દિશાએ (વટ્ટવિમાણા) કે૦ ગોલ
વિમાનો છે, (તત્તો) કે૦ તે દિશાએ (તંસસ્સ) કે૦ ત્રિખૂણિયા
વિમાનને (વેડયા) કે૦ વેદિકા એટલે કાંગરા વિનાનો ગઢ (હોઈ)
કે૦ છે, અને (અવસેસેણ) કે૦ વાતીની દિશાએ (વિમાણાણં)
કે૦ વિમાનોને (પાગારો) કે૦ કાંગરાવાલો ગઢ (બોધવ્વો) કે૦
જાણવો. ॥ ૧૩૧ ॥

સવ્વેસુ પયડેસુ, મજ્ઝં વટ્ટં અગંતરં તંસં ॥

તયણંતર ચરસં, પુણોવિ વટ્ટં તથા તંસં ॥ ૧૩૨ ॥

અર્થ:—(સવ્વેસુ પયડેસુ) કે૦ દેવલોકના સર્વ એટલે વાસઠે
પ્રતરોમાં (મજ્ઝં) કે૦ મધ્યનું ઈંદ્રક વિમાન (વટ્ટં) કે૦ ગોલા-
કાર છે. અને (અગંતરં) કે૦ ત્યાર પછી ચારે દિશાએ એક એક
વિમાન (તંસં) કે૦ ત્રણ ખૂણાવાળું છે, (તયણંતર) કે૦ ત્યાર
પછી ચારે દિશાએ એક એક વિમાન (ચરસં) કે૦ ચાર ખૂણા-
વાળું છે, એમ (પુણોવિ) કે૦ ફરીને પગ (વટ્ટં) કે૦ ગોલવિમાન
અને (તથા) કે૦ ત્યાર પછી (તંસં) કે૦ ત્રણ ખૂણાવાળું. એમ
હેલા વાસઠમા વિમાન સુધી જાણવું, અને દરેક પ્રતરે એક એક
વિમાન ઓળું કરવું ॥ ૧૩૨ ॥

હવે વિમાનોનું અંતર કહે છે.

આવલિયવિમાણાણં, અંતરં નિયમસો અસંખિજ્જં ॥

સંખિજ્જમસંખિજ્જં મણિયં પુપ્પાવકિન્નાણ ॥ ૧૩૩ ॥

અર્થ—(આવલિયવિમાણાણં) કે० ચારે દિશાની પક્તિમા રહેલા વિમાનોનું (અતર) કે० અતર (નિયમસો) ક૦) નિશ્ચયથી (અસંખિજ્જ) કે० અસંચાતા યોજનનું હોય છે. અને (પુપ્પાવકિન્નાણ) કે० ચારે દિશાની વચ્ચે રહેલા પુષ્પાવકીર્ણ વિમાનોનું અતર (સંખિજ્જમસંખિજ્જ) કે० સંચાતા અથવા અમર્યાતા યોજનનું (મણિય) કે० કણુ છે. ॥ ૧૩૩ ॥

હવે વિમાનોની આકૃતિ દૃષ્ટાંતથી કહે છે

વટ્ટુ તુ વલગપિય, તસં સિંઘાડગંપિય વિમાગં ॥

ચતુરંસ વિમાણ પુણ, અરકાડગસઠિયં મણિયં ॥ ૧૩૪ ॥

અર્થ—(વટ્ટુ) કે० જે વાટલા વિમાન છે તે (વલગપિય) કે० વલયાકાર હોય છે, અને (તસં વિમાણ) કે० ત્રિચૂળા વિમાન (સિંઘાડગંપિય) કે० સિંઘોદાના આકારે હોય છે (પુણ) કે० વલી (ચતુરંસ વિમાણ) કે० ચોસૂળા વિમાન (અરકાડગસઠિય) કે० નાટકના અરકાદાના આકારે ચોસૂળા (મણિય) કે० કણુ છે ॥ ૧૩૪ ॥

હવે વિમાનોના ગંધ અને સ્પર્શ વર્ણવે છે.

અચ્ચંતમુરહિગંધા, ફાસે નવળીયમઝયસુહફાસા ॥

નિચ્ચુજ્જોયા રમ્મા, સંયપહા તે વિરાયતિ ॥ ૧૩૫ ॥

અર્થ—તે વિમાન (અચ્ચંતમુરહિગંધા) કે० અત્યંત મુગર

વાલા, તેમજ (ફાસે) કે० રણમાં (નદનીયમડયમુહાસા) કે०
માલગ સરલા કોમઝ અને મુલકારી સ્પર્શવાલા, (નિચ્છુજ્જોયા)
કે० નિત્ય પ્રકાશવાચા, (રમ્મા) કે० રમણિક અને (સર્યગ્ગહા)
કે० પોતાની મંલે પ્રકાશીત એવા (તે) કે० તે વિમાનો (વિરા-
યંતિ) કે० શોભે છે. ॥ ૧૩૫ ॥

જે દક્ષિણેગ ઇંદા, દાહિગઓ આવલી મુણેયવ્વા ॥
જે પુગ ઉત્તર ઇંદા, ઉત્તરઓ આવલી મુણે તેસિં ॥૧૩૬॥

અર્થ—(જે દક્ષિણેગ ઇંદા) કે० જે દક્ષિણ દિશાએ સૌધ-
મૈંદ્ર તથા સનત્કુમારેંદ્ર છે, તેમના (દાહિગઓ) કે० દક્ષિણ દિ-
શાની (આવલી) કે० પંક્તિમાં રહેલાં વિમાનો (મુણેયવ્વા) કે०
જાણવાં. પુગ કે० વલી (જે ઉત્તર ઇંદા) કે० જે ઉત્તરદિશાએ ઇશા-
નેંદ્ર તથા માહેંદ્ર છે. (તેસિં) કે० તેમનાં (ઉત્તરઓ) કે० ઉત્તર-
દિશાની (આવલી) કે० પંક્તિમાં રહેલાં વિમાનો (મુણે) કે०
જાણવાં. ॥ ૧૩૬ ॥

પુવ્વેગ પચ્છિમેગ ચ, સાવળ્લા આવલી મુણેયવ્વા ॥
જે પુગ વટ્ટવિમાણા, મજ્જિલ્લા દાંહગિલ્લાગં ॥૧૩૭॥

અર્થ—(પુવ્વેગ પચ્છિમેગ ચ) કે० પૂર્વ દિશા અને પશ્ચિમ
દિશાની (આવલી) કે० વિમાનોની પંક્તિ તે સૌધમૈંદ્ર તથા ઇશા-
નેંદ્ર વન્ને ઇંદ્રોની (સાવળ્લા) કે० સાધારણ સામાન્યપણે જાણવી.
(પુગ) કે० વલી જે (મજ્જિલ્લા) કે० જે મધ્યભાગના (વટ્ટવિ-
માણા) કે० વાટલાં વિમાન છે, તે (દાંહગિલ્લાગ) કે० દક્ષિણ
દિશાના સાધમૈંદ્રનાં જાણવાં. ॥ ૧૩૭ ॥

દુર્વ્વેણ પચ્છિમેણ ય, જે વટ્ટા તેપિ દાહિણિલ્લસ્સ ॥
તંસ ચત્તરસગા પુણ, સામન્ના હુંતિ દુણ્હપિ ॥ ૧૩૮ ॥

અર્થ—(પુર્વ્વેણ પચ્છિમેણ ય) કે૦ પૂર્વવિશા અને પશ્ચિમદિ-
ગાના વિમાનની પક્તિને વિષે (જે વટ્ટા) કે૦ જે યાટલા વિમાન
એ (તેપિ) કે૦ તે વિમાનો પણ (દાહિણિલ્લસ્સ) કે૦ દક્ષિણ-
વિશાના સૌમ્યેન્દ્રના એ (પુણ) કે૦ ત્રીજી તમ કે૦ ત્રણ ચૂળગાલા
અને (ચત્તરસગા) કે૦ ચાર ચૂળગાલા જે વિમાન એ. તે (સામન્ના
કે૦ સામાન્યપણાથી (દુણ્હપિ) કે૦ સૌમ્યેન્દ્ર તથા રિશાનેન્દ્ર એ
વન્નેના (હુંતિ) કે૦ એ. એટલે વન્ને રિન્દ્રો તે વિમાનોના અર્દ્ધો
અર્દ્ધ મારીએ છે ॥ ૧૩૮ ॥

પદ્મપયરમિ પદ્મમે, કપ્પે ઉડુનામ્મ ઇદયવિમાગ ॥

પણયાલલ્લખજોયણ, લલ્લં મંબુરિ સંબટ્ટ ॥ ૧૩૯ ॥

અર્થ—(પદ્મમે કપ્પે) કે૦ પહેલાં દેવલોકના (પદ્મપયરમિ)
કે૦ પહેલાં પ્રતરને વિષે (ઉડુનામ) કે૦ ઉડુનામનું (ઇદયવિ-
માણ) કે૦ રિદ્રક વિમાન એ તે (પળયાલલ્લખજોયણ) કે૦
ગાલાકારે પિસ્તાલીશ લાસ યોજનના પ્રમાણગાલુ છે અને (સ-
ંબટ્ટ) કે૦ સડના ઝર પાસઠમા પ્રતરે (સંબટ્ટ) કે૦ સર્વા-
ર્થભિદ્ધ નામનું વિમાન (લલ્લ) કે૦ એક લાલ યાજનનું ગો-
ળાકાર એ. ॥ ૧૩૯ ॥

હવે પાસઠ પ્રતરના મ વધારમાં રહેલા રિદ્રક વિમાનનાં
નામ કહે છે

ઉડુ ચદ સ્યણ વગ્ગુ, વીરિય વરુણે તહય આણંદે ॥

વમે ક્કચગ રુદ્ધમે, વેવે અરુણે ય વરુણે ય ॥ ૧૪૦ ॥

अर्थ—१ (उडु) के० उडु विमान, २ (चंद्र) चंद्रक विमान, ३ (रयण) के० रजत विमान, ४ (वग्गु) के० वल्लुविमान, ५ (वीरिय) के० वीर्य विमान, ६ (वरुणे) के० वरुण विमान (तहेव) के० तेमज, ७ (आणंदे) के० आनन्द विमान, ८ (वंभे) के० ब्रह्म विमान, ९ (कंचण) के० कांचन विमान, १० (रुइभे) के० रुचिप्रभ विमान, ११ (वंवे) के० वं व विमान, १२ (अरुणे य) के० अरुण विमान, १३ (वरुणे य) के० वरुण विमान, १४ (ए तेर विमान. ए तेर विमान पहेला तथा बीजा देवलोके छे. ॥१४०॥

वेरुलिय रुयग रुइरे, अंके फलिहे तहेव तवाणिज्जे ॥
मेहे अग्घ हलिदे, नलिणे तह लोहियक्खे य ॥१४१॥

अर्थ—१४ (वेरुलिय) के० वैडुर्य विमान, १५ (रुयग) के० रुचक विमान, १६ (रुइरे) के० रुचिर विमान, १७ (अंके) के० अंकविमान, १८ (फलिहे) के० स्फटिक विमान, (तहेव) के० तेमज १९ (तवाणिज्जे) के० तपनीय विमान, २० (मेहे) के० मेघविमान २१ (अग्घ) के० अर्घ विमान, २२ (हलिदे) के० हलिद्र विमान, २३ (नलिणे) के० नलिन विमान, (तह) के० तेमज २४ (लोहियक्खे य) के० लोहिताक्ष विमान. ॥१४१॥

वइरे अंजण वरमाल, रिठ देवे य सोम मंगलए ॥

वलभइ चक्क गया. सोवच्छिय णंदियावत्ते ॥ १४२ ॥

अर्थ—२५ (वइरे) के० वज्र. ए वार विमान बाजे तथा चौथे देवलोके छे ॥ २६ (अंजन) के० अंजन विमान, २७ (वरमाल) के० वरमाल विमान, २८ (रिठ) के० रिष्ट विमान, २९

(देवेय) के० देव विमान, ३० (सोम) के० सौम्य विमान, ३१ (मगलए) के० मगल विमान० ॥ ए छ विमान पाचमा देवलोक के ३२ (यलभदे) के० यलभद्र विमान, ३३ (चक्र) के० चक्र विमान, ३४ (गग) के० गग विमान, ३५ (सोवच्छिद्य) के० स्वस्तिक विमान, ३६ (णट्टियावत्ते) नदावत्त, ए पंच विमान छद्दा देवलोक के ॥ १४१ ॥

आभकरे य गिद्धी, केऊ गरुले य होइ बोधव्वे ॥

बंभे वमहिए पुण, बंभुत्तर लंए देव ॥ १४२ ॥

अर्थ—१७ (आभकर) य १० आभकर विमान, ३८ (गिद्धी) के० गृध्र विमान, ३९ (केऊ) के० केतु विमान, ४० (गरुले य) के० गरुड विमान ए चार विमान सानमा देवलोक के (होइ) के० ठे ते (बोधव्वे) के० जाणवा ४१ (वमे) के० व्रम विमान, ४२ (वमहिए) के० व्रमहिय विमान, (पुण) के० वली ४३ (वंभुत्तर) के० वंभोत्तर विमान, ४४ (लंए) के० लंकर विमान ए चार विमान आठमा देवलोकना (चेय) के० निव्वे जाणवा ॥ १४३ ॥

महारुक्क गृहसारे आणय तह पाणएय बोधव्वे ॥

पुप्फेलकार आर०, तहाणिय अच्चुए चेय ॥ १४४ ॥

अर्थ—४५ (महारुक्क) के० महारुक्क विमान, ४६ (गृहसारे) के० सहस्रार विमान, ४७ (आणय) के० आनन विमान, (तह) के० तेमज ४८ (पाणएय) के० प्राणन विमान, ए चार विमान नयमे तथा नगरे देवलोक (बोधव्वे) के० जाणवा ४९ (पुप्फे) के० पुष्प विमान, ५० (अलकार) के० अलकार वि-

માન, ૫૧ (આરણ) કે. આરણ વિમાન, (તહાવિય) કે. તૈમજ ૫૨ (અચ્ચુએ) કે. અચ્ચુત વિમાન. એ ચાર વિમાન અગીયારમે તથા વાગમે દેવલોકે (ચેવ) કે. નિશ્ચે જાણવા ॥ ૧૪૪ ॥

સુદંસણ સુપાંડવદ્ધે, મળોરમે ચેવ હોઈ પઢમતિગે ॥

તત્તો ય સઘભદ્દે, વિસાલે સુમળે ચેવ ॥ ૧૪૫ ॥

અર્થ—૫૩ (સુદંસણે) કે. સુદર્શન વિમાન, ૫૪ (સુપાંડવદ્ધે) કે. સુપ્રતિવદ્ધ વિમાન, ૫૫ (મળોરમે) કે. મનોરમ વિમાન, એ ત્રણ વિમાન નવ. ગ્રંથેયકના (પઢમતિગે) કે. પ્રથમ ત્રિકને ત્રિવે (ચેવ) કે. નિશ્ચે (હોઈ) કે. છે. (તત્તો ય) કે. અને ત્યાર પછી ૫૬ (સઘભદ્દે) કે. સર્વભદ્દ, ૫૭ (વિસાલે) કે. વિશાલ, ૫૮ (સુમળે) કે. સુમનસ—એ ત્રણ વિમાન નવ ગ્રંથેયકના વીજા ત્રિકને ત્રિવે (ચેવ) કે. નિશ્ચે છે. ॥ ૧૪૫ ॥

સોમળસે પીડકરે, આઈવે ચેવ હોઈ તદ્યતિગે ॥

સઘઠ્ઠસિદ્ધિનામે, ઇંદ્યા એવ વાસઠી ॥ ૧૪૬ ॥

અર્થ—૫૯ (સોમળસે) કે. સોમનસ વિમાન, ૬૦ (પીડકરે) કે. પ્રીતિકર વિમાન, ૬૧ (આઈવે) કે. આદિત્ય વિમાન. એ ત્રણ વિમાન નવ ગ્રંથેયકના ત્રીજા ત્રીકને ત્રિવે (ચેવ) કે. નિશ્ચે (હોઈ) કે. છે. અને પાંચ અનુક્તા વિમાનને ત્રિવે ૬૨ (સઘઠ્ઠસિદ્ધિનામે) કે. એક સર્વાથિ સિદ્ધિ નામનું વિમાન છે. (ઇંદ્યા એવ વાસઠી) કે. એ વાસઠ ઇંદ્રક વિમાનનાં નામ કહ્યા. ૧૪૬

હવે દરેક દેવલોકે શ્રેણીના વિમાનની સંખ્યા લાવવા માટે બપાય કહે છે.

પદમતિપયરાવલી, વિભાગમુહભૂમિ તસ્મગાસદ્ધે ॥
 પયરગુગમિદ્ધકુપ્પે, સવગ્ગ પુષ્કકુન્નિયરે ॥ ૧૪૭ ॥

અર્થ—સૌર્યમ અને ઈશાન દેવલોકના (પદમ) ક૦ પહેલા
 (પયરાવલી વિમાણ) કે૦ પ્રતરના વિમાનની પત્તિ તે (મુહ) ક૦
 મુલ કહેવાય, અને (અતિમ) ક૦ છેલ્લા પ્રતરના વિમાનની પત્તિ
 તે (ભૂમિ) ક૦ ભૂમિ કહેવાય. (તસ્મગાસદ્ધ) ક૦ તે મુલ અને
 ભૂમિના વિમાનોને એકઠા કરીને તેના મર્દ કરવા પછી (ઇદ્ધવ-
 રગુગ) કે ગાહિયા ગાહના પ્રતર ગુગગા તેવા (કુપ્પ) કે૦
 વાહિત દેવલોકે (પુષ્કકુન્નિયર) ક૦ આવલિકાના વિમાનોની
 (સવગ્ગ) કે૦ સર્વ સત્યા આવે ॥ ૧૪૭ ॥

અર્થ તે ગા દ્વાન સદિત સમજાવે છે કે—સૌર્યમ તથા ઈશાન
 એ અને દેવલોકને વિષે પહેલા પ્રતરના (૨૪૯) વિમાન તે મુલ
 કહેવાય, અને છેલ્લા પ્રતરના (૨૦૧) વિમાન તે ભૂમિ કહે-
 વાય એ ના સહવાને એકઠી કરી ત્યાર (૪૨૦) થાય એનું
 અદ્ધ કરીને ત્યાર (૨૦૫) થાય તેને એ અને દેવલોકના પ્રતર
 પ્રતરે ગુગી ત્યારે સૌર્યમ તથા ઈશાન દેવલોકના વિમાનની
 પત્તિના સર્વ વિમાનોની સહવા (૨૦૨૫) થાય

હવે એ અને દેવલોકના સવ મલી સાઠ લાખ વિમાનો છે,
 તેમાથી (૨૦૨૫) શ્રેણીના વિમાન જાણીને ત્યારે (૫૯૯૭૦૭૨)
 એ તા પદ્માવલીના વિમાન જાણી રહે એ રીતે આગલના દેવ-
 લોક પણ જાણી લેતું ॥ ૧૫૦ ॥

તેજ તા આગલી ગાથાએ કહ્યું છે

उर्ध्व देवलोकै विमानोना मुख-भूमि विगरे गगितनुं कोष्टक.

कथा देवलोकै-	मुख विमान.	भूमि विमान	समाप्त.	समाप्तुं अर्थ.	प्रतरनी संख्या (गुणाकार माटे)	इतर संख्याप गुणवाची लब्ध यमे जां) पंक्ति विमान.	पुनपावकीर्ण विमान.	सर्व विमान
सोधर्म-इशान	२४८	२०१	४५०	२२५	१३	२८२५	५८८७०७८	१००००००
सनत्तु-माहेन्द्र	१८७	१५३	३५०	१७५	१२	२१००	१८८७८००	२००००००
ब्रह्म	१४८	१२८	२७८	१३८	११	८३४	३८८१६६	४००००००
लांतक	१२५	१०८	२३४	११७	४	५८५	४८४१५	५०००००
शुक	१०५	८३	१८८	८८	४	३८६	३८६०४	४०००००
सहस्रार	८८	७७	१६६	८३	४	३३२	५६६८	६००००
आनत-प्राणत	७३	६१	१३४	६७	४	२६८	१३२	४००
आरण-अच्युत	५७	४५	१०२	५१	४	२०४	८६	३००
अध-प्रवेयक ३	४१	३३	७४	३७	३	११२	३	१११
मध्य प्रवेयक ३	२८	२१	५०	२५	३	७५	३२	१०८
उर्ध्व प्रवेयक ३	१७	८	२६	१३	३	३८	६१	१००
अनुतर	५	०	०	०	१	५	०	५
उर्ध्व देवलोक	२४८	५	२५४	१२७	६२	७८७६	८४८८१८८	८४८७०२३

અટ્ટણ્ઠી મયસહસ્મા, સત્તાણર્ઘે ભવે સહમ્સાઈ ॥

પણહત્તરિ ય વિમાણા, હવતિ પુપ્ફાવકિણ્ણાણ ॥૧૪૮॥

અર્થ—(અટ્ટણ્ઠી મયસહસ્મા) કે० ઓગણસાઢ ન્યાસ,
(સત્તાણર્ઘે મહસ્સાઈ) કે० સત્તાણે હજાર, (ય) કે० અને
(પણહત્તરિ) કે० પચોત્તર એટલા (પુપ્ફાવકીણ્ણાણં) કે० પુષ્પા
ચકીર્ણ (વિમાણા) કે० વિમાનો (હવતિ) કે० હોય છે. ॥૧૪૮॥

તેવણ્ણે ચડવણ્ણે, પચાવણ્ણે તહેવ વાસઢે ॥

एएसु पयरेसु अ, न हुति पुप्फावकीण्णाइ ॥ १४९ ॥

અર્થ—(તેવણ્ણે) કે० ત્રેગનમુ, (ચડવણ્ણે) કે० ચોપામુ,
(પચાવણ્ણે) કે० પચાવનમુ (તહેવ) કે० તેમજ (વાસઢે) કે०
વાસઢમુ (एएसु पयरेसु) કે० એટલા પ્રતરોને વિષે (પુપ્ફાવ-
કીણ્ણાઈ) કે० પુષ્પાચકીર્ણ વિમાનો (ન હુતિ) કે० નથી ॥૧૪૯॥

હવે વાસઢે પ્રતરમાના સોડપણ પ્રતરને વિષ ત્રિચૂણા ચોચૂણા
અને સાટલા વિમાનો જાણવાનો ઉપાય કહ છે.

इगदिमि पतिविमाणा, तिविभत्ता तंस चउरसा वट्ठा ॥

तसेसु सेसमेग, खिय सेस दुगस्स इक्कि ॥ १५० ॥

तसेसु चउरमेसु य, तो समितिगंपि चउगुण काउ ॥

वट्ठेसु इदय खिय, पयरधण मीलिय कप्पे ॥ १५१ ॥

અર્થ—(ઇગદિમિ પતિવિમાણા) કે० એક ટિગાના પત્તિના
વિમાનોને (તિવિભત્તા) કે० ત્રણ ભાગે મેંચીયે એટલે અનુક્રમે
(તસ ચઉરસા વટ્ઠા) કે० ત્રિચૂણા ચામ્મુણા અને સાટલા પ્રમા

ત્રણ ભાગ થાય, અને એમ કરતા (સેસમેગ) કે. જો એક જોષ
 વધે તો (તંસેસુ) કે. ત્રિચુનામાંહે (ત્રિચ , કે. મેલ્લવચું. અને
 (સેસદુમ્મ) કે. જોષ વે વધે તો (ટહિલક) કે. એક એક મેલ્લ-
 વચું. ॥ ૧૫૦ ॥ એટલે (તંસેસુ ચ ચડરંપેસુ) કે. એક ત્રણ સ્વ-
 નામાં અને એક ચાર સ્વનામાં મેલ્લવચું. (તો) કે. ત્યાર પછી
 (રાસિનિગંરિ) કે. એ ત્રણે રાશીમાંહેલી એક એક રાશીને પળ
 (ચડગુણ કાઢ) કે. ચારગુણા કરીને પછી (વટ્ટેસુ) કે. વાટલા
 વિમાનમાંહે (હદયં મિવ) કે. હંદ્રક વિમાન મેલ્લવચું. પછી (પય-
 રથળ) કે. પ્રતરના ચારે દિશાના વિમાનો એકઠા કરવાથી
 (રુપ્પે) કે. સૌધર્માદિક દેવલોકે વિમાનોની સર્વ સંખ્યા થાય. ૧૫૧

અર્થે એજ વાત દૃષ્ટાંત મહિત સમજાવે છે કે—સૌધર્મ તથા ઈશાન
 દેવલોકના પહેલા પ્રતરમાં એક દિશાએ વાસટ વિમાન છે, તેને ત્રણ
 ભાગે વહેંચીએ તો વીશ વીશનો એક એક ભાગ થાય. ઉપર વે વિ-
 માન વધે. તેમાંહેલું એક વિમાન ત્રિચુનામાં અને વીજું વિમાન ચોચુ-
 નામાં મેલ્લવતાં એકત્રીસ વિમાન ત્રિચુનાવાલા, એકત્રીસ વિમાન
 ચોચુનાવાલા અને વીશ વિમાન વાટલા થાય. પછી એ ત્રણે રાશીના
 વિમાનને ચારગુણા કરીને વાટલામાંહે એક હંદ્રક વિમાન મેલ્લવીયે
 એટલે પહેલા પ્રતરની ચારે દિશાના ચારે પંક્તિ મલીને ચોરાશી
 ત્રિચુના, ચોરાશી ચો ચુના અને એકાશી વાટલાં. એ સર્વ મલીને
 વસો ઓગળપચાસ વિમાન થાય. ॥ એ પ્રમાણે વીજા પ્રતરોને વિવે
 પળ જાણી લેવું.

હવે સૌધર્માદિક વાર દેવલોકના દેવોનાં ચિન્હ કહે છે.

કપ્પેસુ ચ મિય મહિસો. વરાહ સિંહા ચ છગલ સાલ્હૂરા ॥
 હય ગય મુયંગ સગી, વસહા વિડિપાઈ ચિંધાઈ ॥ ૧૫૨ ॥

अर्थ—(कप्पेसु य) के० बार देवलोक माहेला पन्हेला सौ-
 र्गम देवलोकना देवोने (मिय) के० मृगनु चिन्ह, गीजा ईशान
 देवलोकना-देवोने (महिमा) के० पाडानु चिन्ह, राजा मनतु
 मार देवलोकना देवोने (वराह) के० नूअरनु चिह चोया
 माहट्ट देवलोकना देवोने (सिंहा य) के० सिंहनं चिन्ह
 पांचमा द्यक्ष देवलोकना देवोने (लगल) क० बोकडानु चिन्ह
 उद्धा लांतक देवलोकना देवोने (मालुरा) के० देडकानु चिह,
 मातमा भुव देवलोकना देवोने (हय) के० घाटानु चिन्ह, आ-
 त्मा महस्त्रार देवलोकना देवोने (गय) के० हाथीनु चिन्ह,
 नयमा आनत देवलोकना देवोने (भुयग) के० सर्पानु चिन्ह
 त्नामा प्राणत देवलोकना देवोने (खग्गी) क० गेंडानु चिह,
 अगीयाग्मा आग्ण देवलोकना देवोने (वसहा) के० रपभनु चिन्ह,
 अने वारमा अन्युन देवलोकना देवोने (विट्टिमाड) के० मग वि-
 जेणनु चिन्ह ते ७ (चिगाड) ८० विन्हो कया ॥ १८० ॥

हो दग पैमानिक ड्रोना सामानिक देवता तथा आत्मग्यर
 देवताओनी मरुया कः ते

चुलमी अमिड रावत्तरि, मत्तरि मट्टी य पन्न चत्ताला ॥
 तुल्लमुर तीम बीमा, दग्गमहम्म आयरस्स चउगु-
 णिया ॥ १५३ ॥

अर्थ—सौ र्गमेटना (चुलमी) ८० चोगमी हजार ईशाने
 टना (अमिड) ८० गैनी हजार, मननुमाट्टना (रावत्तरि)
 के० यर्होण हजार, माहेट्टना (मत्तरि) के० मीनेर हजार ग्रंटे-
 टना (मट्टी य) के० माड हजार, लातरट्टना (पन्न) के० ५

ચાસ હજાર, શુક્રેન્દ્રના (ચત્તાલા) કે० ચાલીશ હજાર, મહર્વારેન્દ્રના (ત્રીસ) કે० ત્રીશ હજાર, આનતપ્રાણતેન્દ્રના (વીસા) કે० વીશ હજાર, આરણઅચ્યુતેન્દ્રના (દસસહસ્સ) કે० દશ હજાર (તુલ્લમુર) કે० સામાનિક દેવતા જાણવા, અને (આયરક્વ) કે० આત્મરક્ષક દેવો (ચરુણિયા) કે० સામાનિક દેવતાયી ચાર ગુણાં દરેક ઇન્દ્રોને જાણવાં. ॥ ૧૫૩ ॥

ઉપરના વિમાનો કોને આધારે રહ્યાં છે ? તે કહે છે.

દુસુ તિસુ તિસુ કપ્પેસુ. ઘણુદહિ ઘણવાય તદુભયં
ચ કમા ॥

સુર ભવણપદ્ધાણં, આગાસપદ્ધિયા ઉવરિં ॥ ૧૫૪ ॥

અર્થ—(દુસુ) કે० પહેલા અને વીજા દેવલોકને (ઘણુદહિ) કે० ઘનોદધિનો આધાર છે. (તિસુ) કે० ત્રીજા ચોથા અને પાંચમા દેવલોકને (ઘણવાય) કે० ઘનવાતનો આધાર છે, (ચ) કે० ચલી (તિસુ કપ્પેસુ) કે० છઠ્ઠા સાતમા અને આઠમા દેવલોકને (તદુભયં) કે० ઘનોદધિ અને ઘનવાતનો આધાર છે તે (કમા) કે० અનુક્રમે જાણવું. (ઉવરિં) કે० તેના ઉપર (સુરભવણપદ્ધાણં) કે० દેવલોકને આધાર તે (આગાસપદ્ધિયા) કે० આકાશને આધારે છે. ॥ ૧૫૪ ॥

હવે વિમાનોના પૃથ્વીપિંડનું અને વિમાનનું ઉચ્ચણું ત્રણ ગા-
થાથી કહે છે.

સત્તાવીસસયાઈ, પુઢવીપિંડો વિમાણઉચ્ચતં ॥

પંચસયા કપ્પદુગે, પઢમે તત્તો ય ઇક્કિકં ॥ ૧૫૫ ॥

હાયડ પુઢીસુ સયં, વહ્દરૂ ભવણેસુ દુદુદુ કપ્પેસુ ॥
 ચડગે નવગે પળગે, તહેય જા ણુત્તરેસુ ભવે ॥ ૧૫૬ ॥
 ઇગવીસસયા પુઢવી, વિમાણમિઠ્ઠારસેવ ચ સયાઈ ॥
 વત્તીસજોયણસયા, મિલિયા સવ્વથ નાયવા ॥ ૧૫૭ ॥

અર્થ—(પદમે) કે૦ પહલા (કપ્પદુગે) કે૦ વે દેવલોકને
 વિષે (પુઢવીપિંડો) કે૦ પૃથ્વીના પિંડનુ જાડપણુ પ્રમાણાગુલના
 પ્રમાણથી (સત્તાવીસસયાડ) કે૦ સત્તાવીસ સો યોજનનુ છે અને
 (વિમાણઉચ્ચત્ત) કે૦ વિમાનનુ ઉચ્ચપણુ (પચસયા) કે૦ પાંચ
 સો યોજનનુ છે (તત્તો ચ) કે૦ ત્યાર પછી (પુઢીસુ) કે૦ પૃથ્વી-
 પિંડમા (ડિક્કિઠ મય) કે૦ એક એક સો યોજન ॥ ૧૫૬ ॥
 (હાયડ) કે૦ ઓછા કરવા અને (ભવણેસુ) કે૦ વિમાનને વિષે
 (યદ્દ) કે૦ એક એક સો યોજન યથારવા એવી રીતે (દુ) કે૦
 ત્રીજા અને ચોથા દેવલોકમાં (~) કે૦ પાંચમા અને છઠ્ઠા દેવ
 લોકમાં, (દુ કપ્પેસુ) કે૦ માનમાં અને આઠમાં દેવલોકમાં,
 (ચડગે) કે૦ નવમા દશમા અગીયારમા અને વારંગા દેવલોકમાં,
 (નવગે) કે૦ નવગ્રંથેયકમાં, (તહેય) કે૦ તેમજ (પળગે) કે૦
 પાત્ર અનુત્તર વિમાનમાં (જા ણુત્તરેસુ ભવે) કે૦ ચારત્ પાંચમુ
 અનુત્તર વિમાન હોય ત્યાં મુઠીમા ॥ ૧૫૬ ॥ (ઇગવીસસયા) કે૦
 એકવીસ ના યોજન જાડપણે (પુઢવી) કે૦ પૃથ્વીપિંડ હોય અને
 (વિમાણમિઠ્ઠારસેવ ચ સયાઈ) કે૦ વિમાનનુ ઉચ્ચપણુ અગીયાર
 સો યોજાનુ તથા પછી ૫ પૃથ્વીપિંડના અને વિમાનના ઉચ્ચપણને
 (મિલિયા) કે૦ ઇકઠા કરી નાં (નાયવા) કે૦ સર્વ પ્રાણીને
 (સત્તાવ જોયણ સયા) કે૦ સત્તાવ સો યોજન (નાયવા) કે૦
 જાણવ ॥ ૧૫૭ ॥

તે આ પ્રમાણે—પહેલા અને ત્રીજા દેવલોકે પૃથ્વીપિંડ (૨૭૦૦) યાજન તથા વિમાન (૫૦૦) યોજન ॥ ત્રીજાં અને ચોથા દેવલોકે પૃથ્વીપિંડ [૨૬૦૦] યોજન તથા વિમાન (૬૦૦) યોજન ॥ પાંચમા અને છઠ્ઠા દેવલોકે પૃથ્વીપિંડ (૨૫૦૦) યોજન તથા વિમાન [૭૦૦] યોજન ॥ સાતમા અને આઠમા દેવલોકે પૃથ્વીપિંડ (૨૪૦૦) યોજન તથા વિમાન (૮૦૦) યાજન ॥ નવમે દશમે અગિયારમે અને બારમે દેવલોકે પૃથ્વીપિંડ (૨૩૦૦) યોજન તથા વિમાન (૯૦૦) યોજન ॥ નવ ગ્રંથેયકે પૃથ્વીપિંડ (૨૨૦૦) યોજન તથા વિમાન (૧૦૦૦) યોજન ॥ પાંચ અનુત્તર વિમાને પૃથ્વીપિંડ (૨૧૦૦) યોજન તથા વિમાન (૧૧૦૦) યોજન ॥ વન્નેને ભેગા કરીયે ત્યારે (૩૨૦૦) યોજન થાય ॥

હવે સૌધર્માદિક વિમાનોના વર્ણ કહે છે.

પણ ચતુર્થિ દુ વણ્ણવિમાણા, સધય દુસુ દુસુ ય જા
સહસ્સારો ॥

ઉવરિ સિય ભવણવંતર—જોડિસિયાણં વિવિહવણ્ણા ॥૧૫૮॥

અર્થ—પહેલા દેવલોકથી (જા સહસ્સારો) કે. આઠમા સહસ્ત્ર દેવલોક સુધીના (દુસુ દુસુ ય) કે. વે વે દેવલોકના (પણ ચતુર્થિદુવણ્ણ વિમાણા) કે. અનુક્રમે પાંચ ચાર ત્રણ અને બે વર્ણના વિમાનો હોય છે. તથા (સધય) કે. ધજા સહિત હોય છે. તે આ પ્રમાણે—પહેલા તથા ત્રીજા દેવલોકના વિમાનો કાલા નીલા રાતા પિલા અને ધોલા હોય છે, ત્રીજા તથા ચોથા દેવલોકના વિમાનો નીલા રાતા પિલા અને ધોલા હોય છે. પાંચમા તથા છઠ્ઠા દેવલોકે રાતા પીલા અને ધોલા હોય છે. સાતમા તથા આઠમા દેવલોકે પીલા અને ધોલા હોય છે, ઉવરિ કે. તેના ઉપરના

ત્રિમાનો (સિય) કે૦ ધોઝા હોય છે તથા (ભવણવતર જોડસિ-
યાળે) કે૦ મયનવતિ વ્યતર તથા જ્યોતસી દેસોના ત્રિમાનો
(વિદ્યમણા) કે૦ વિવિધવર્ણવાઝા હોય છે ॥૧૫૮॥

હવે ત્રેક દેવગોઠના ત્રિમૂળા ચામૂળા અને વાટલા ત્રિમા-
નોની સંખ્યા કહે છે

પત્રદ્વ અદ્વમીયા, દુસત્તરિયા ય નવ નવ સયાઓ ॥

મોહમ્મગડમાગે, વટ્ટા તમા ય ચત્રમા ॥ ૧૫૯ ॥

અર્થ—(મોહમ્મગડમાગે) કે૦ સૌર્યમ અને ઈશાન દેવલો-
કમા (વગ તમા ય ચત્રમા) કે૦ વાટલા ત્રિમૂળા અને ચત્ર-
મૂળા-ત્રિમાનો સાથે ગણતા (નવ નવ સયાઓ) કે૦નવ સો નવ સો
ઉપર (પત્રદ્વ)કે૦પાસડ,(અદ્વમીયા)કે૦અદ્વયાળી અને (દુસત્તરિયા ય)
કે૦ પઠાનેર છે. અર્થાત્ સૌર્યમ અને ઈશાન દેવલોકમા સાથે મત્રી
વાટલા ત્રિમાન ૦૬૫ ત્રિમૂળા ત્રિમાન ૯૮૮ અને ચત્રમૂળ ત્રિમાન
૧૭૦ છે ॥ ૧૫૯ ॥

છન્ન મયા વાળડયા, મત્તમયા વારમુત્તરા હુતિ ॥

છન્ન મયા છત્રડયા, વટ્ટાઈ સગંકુમાર માર્હિદે ॥૧૬૦॥

અર્થ—(સગંકુમાર માર્હિદે) કે૦ મનત્કુમાર અને માર્હિદે ૫
વે દેવલોકમાં સાથે ગણતા (છન્ન મયા વાળડયા) કે૦ છસો
અને ત્રણ વાટલા ત્રિમાન, (મત્તમયા વારમુત્તરા) કે૦ સાત સો
વાર ત્રિમૂળા ત્રિમાન અને (છન્ન મયા છત્રડયા) કે૦ છમો
છત્રુચત્રમૂળા ૫૫ (વટ્ટાઈ) કે૦ વાટલા ત્રિગેરેની સંખ્યા (હુતિ,
કે૦ હોય છે. ॥ ૧૬૦ ॥

(વાવત્તરિ) કે૦ વઢોંતર (તંસા) કે૦ ત્રિચૂળા વિમાન, ય કે૦
અને (અટમટ્ટી) કે૦ અટમટ (ચડરંમા) કે૦ ચો ળૂળા વિમાન
(ચેવ) કે૦ નિશ્ચે (હોડ) કે૦ છે તે (નાયવા) કે૦ જાણવા. ॥ ૧૬૬ ॥

પણતામા ચત્તાલા, છત્તીમા હેટ્ટિમંમિ ગેવિજ્જે ॥

તેવીસા અટ્ટાવિમા, ચોવીસા ચેવ મજ્ઝિમણ ॥ ૧૬૭ ॥

અર્થ—(હેટ્ટિમંમિ ગેવિજ્જે) કે૦ નીચેના ત્રણ ગ્રંથેયકમાં
(પળતીસા) કે૦ પાંત્રીશ વાટલા વિમાન, (ચત્તાલા) કે૦ ચા-
લીશ ત્રિચૂળા વિમાન, અને (છત્તીમા) કે૦ છત્રીશ ચોચૂળા
વિમાન છે. તથા (મજ્ઝિમણ) કે૦ મધ્યના ત્રણ ગ્રંથેયકમાં (તેવીસા)
કે૦ ત્રેવીશ વાટલા વિમાન, (અટ્ટાવિમા) કે૦ અટ્ટયાયાશ ત્રિચૂળા
વિમાન, અને (ચોવીસા) કે૦ ચોવીશ ચો વૃળા વિમાન (ચેવ)
કે૦ નિશ્ચ છે. ॥ ૧૬૭ ॥

ઇકારસ સોલસ વાર-સેવ ગેવિજ્જે ઉવરિમે હુંતિ ॥

એકં વટ્ટં તંસા, ચડરો ય અગુત્તરવિમાણે ॥ ૧૬૮ ॥

અર્થ—(ઉવરિમે ગેવિજ્જે) કે૦ ઉપરના ત્રણ ગ્રંથેયકે (ઇકાર-
સ) કે૦ અગીયાર વાટલા વિમાન, (સોલસ) કે૦ સોલ ત્રિ-
ચૂળા વિમાન અને (વારસેવ) કે૦ વાર ચોચૂળા વિમાન (હુંતિ)
કે૦ છે. તથા (અગુત્તર વિમાણે) કે૦ પાંચ અનુત્તર વિમાનને વિષે
(એકં વટ્ટં) કે૦ એક વાટલું વિમાન (ય) કે૦ અને (ચડરો
તંસા) કે૦ ચાર ત્રિચૂળા વિમાન છે. ॥ ૧૬૮ ॥

પળવીસા વાસીયા, છઠ્ઠીસં ચેવ અટ્ટવીયા ય ॥

છઠ્ઠીસં ચડરાહિયા, વટ્ટાઈયાણ સવગ્ગં ॥ ૧૬૯ ॥

અર્થ—(પળગીસા ઘાસાયા) કે૦ પચીસ સો અને વ્યાસી
 ઘાટલા વિમાન, (છવિસ અઢસીયા ય) કે૦ છવીશ સો અને
 અઢયાળી ત્રિસૂગા વિમાન, તથા (છઠ્ઠીસ ચરહિયા) કે૦ છઠ્ઠીશ
 સો અને ચાર અધિક ચોરૂળા વિમાન, ૯ ઉર્દ્ધ લોન્માં (વઢાઈ-
 યાળ) કે૦ ઘાટલા વિગેરે વિમાનોની (સઘળા) કે૦ સર્વ ફરકી
 સઘળા કહી ॥ ૧૬૯ ॥

હવે દરકુ દેવગોળે ગળે જાતિના વિમાનોની સર્વ સરયા
 કહ છે.

સત્ત સય સત્તગીસા, ચત્તારિ સયા ય હુંતિ ચઝળઝયા ॥
 ચત્તારિમય છામિયા, સોહમ્મે હુંતિ વઢાઈ ॥ ૧૭૦ ॥

અર્થ—(સોહમ્મે) કે૦ સૌગંધ દેવગોળ (મત્ત સય સત્ત-
 ગીસા) કે૦ સાત સો સત્તગીસા વિમાન ઘાટલા (ય) કે૦ અને
 (ચત્તારિસયા ચઝળઝયા) કે૦ ચાર સો ચોરાણુ વિમાન ત્રિસૂ-
 ગાયાળા (હુંતિ) કે૦ હોય છે બની (ચત્તારિ મય છામિયા)
 કે૦ ચાર સો છપાસી વિમાન ચોરૂળાવાળા ૯મ (વઢાઈ) કે૦
 ઘાટલા વિગેરે સર્વ બનીને મત્તર સો સાત વિમાન ચાર પંક્તિના
 (હુંતિ) કે૦ છે ॥ ૧૭૦ ॥

ઙગતીમ મય મહસ્મા, અઢાળઝડ મવે મહસ્મા ય ॥
 દોયમયા તેળઝયા, મોહમ્મે યુષ્કકિન્નાળ ॥ ૧૭૧ ॥

અર્થ—(ઙગતીમ મય મહસ્મા) કે૦ ૯૫૩૧૧૧ લાગ (અઢા
 ળઝડ મહસ્મા) કે૦ અઢાણુ હજાર (દોયસયા) કે૦ યમો અને
 (તેળઝયા) કે૦ ગ્રાણુ અધિક પટલા (મોહમ્મે) કે૦ સૌગંધ

દેવલોકને વિષે (પુષ્પકિન્નાણં) કે० પુષ્પાયકીર્ણ વિમાનો છે. ૫
સર્વે મલી વગ્રીશ લાખ વિમાન સૌંધર્મ દેવલોકમાં જાણવાં ॥ ૧૭૧ ॥

એમેવય ઈમાણે, નવરં વટ્ટાણ હોઈ નાણત્તં ॥

દો સય અટ્ટતીમા, સેમા જહચેવ સોહમ્મે ॥ ૧૭૨ ॥

અર્થ—(ઈમાણે) કે० ઈશાન દેવલોકને વિષે (એમેવય)
કે० એજ પ્રમાણે એટલે સૌંધર્મ દેવલોકની પેઠે જાણવું, પરંતુ (નવરં)
કે० એટલું વિશેષ છે કે—(વટ્ટાણ) કે० વાટ્યા વિમાનની (દો
સય અટ્ટતીમા) કે० વેસો આટ્ટતીમા (નાણત્તં હોઈ) કે० એ
જુદા પ્રકારની સંખ્યા છે. (સેમા) કે० વાકીના વિમાનોની
સંખ્યા (જહચેવ સોહમ્મે) કે० જેમ સૌંધર્મ દેવલોકમાં કહી છે
તેમ જાણવી ॥ ૧૭૨ ॥

સત્તરપ્પસયા સત્તુ-ત્તરા ય સોહમ્પિ આવલિવિમાણા ॥

વારસ અટ્ટારહિયા, ઈમાણે આવલિ વિમાણા ॥ ૧૭૩ ॥

અર્થ—(સોહમ્પિ) કે० સૌંધર્મ દેવલોકને વિષે ચારે દિ-
શાના સર્વે મલીને (સત્તરપ્પસયા સત્તુ-ત્તરા ય) કે० સત્તર સો અને
સાત (આવલિ વિમાણા) કે० પંક્તિમાં રહેલાં વિમાનો છે. અને
(ઈમાણે) કે० ઈશાન દેવલોકને વિષે ચારે દિશાના ચાર પંક્તિના
મલીને (વારસ અટ્ટારહિયા) કે० વાર સો અને અઠાર અધિક
(આવલિ વિમાણા) કે० પંક્તિમાં રહેલાં વિમાનો છે. ॥ ૧૭૩ ॥

સત્તોવીતં લક્ષ્ણા, અટ્ટાણાં ભવે સહસ્સા ય ॥

સત્તસયા વાસીયા, ઈમાણે પુષ્પકિન્નાણં ॥ ૧૭૪ ॥

અર્થ—(સત્તાવીસ લગલા) કે० સત્યાગ્રીશ નામ, (અઢા-
ળડ સહસ્તા ય) કે० અઢાળ હજાર અને ડર (સત્તસયા ગા-
સીયા) કે० માતસો ને વ્યાપી એટલા (પુષ્કરિન્નાણ) કે०
પુષ્પારમીર્ણ વિમાનો (ઈસાણે) કે० ઈશાન દેવલોક કે ॥ ૧૭૪ ॥

પચમયા ગ્રાગ્રીસા, તિન્નેવ સયા ઉ હુતિ છપ્પન્ના ॥

તિન્નિ સયા અડયાલા, સગકુમારસ્સ વટ્ટાઈ ॥ ૧૭૫ ॥

અર્થ—(પચમયા ગ્રાગ્રીસા) કે० પાચ મા ગ્રાગ્રી ગાટલાં
વિમાન, (તિન્નેવ સયા છપ્પન્ના) કે० ઋણ સો છપ્પન્ન ત્રિગૂણા
વિમાન, અને (તિન્નિમયા અડયાલા) કે० ઋણ સો અડતાલીશ
ચોત્તૂગા વિમાન, એ (સગકુમારસ્સ) કે० મનહુમાર દેવલોકના
(વટ્ટાઈ) કે० ગાટલા વિગેરે વિમાનો (હુતિ) કે० હોય છે. ॥ ૧૭૫ ॥

સત્તરિમયમગૂળ, તિન્નેવ સયા હંતિ છપ્પન્ના ॥

તિન્નિ સયા અડયાલા, વટ્ટાઈ મહિંદ મગગસ્સ ॥ ૧૭૬ ॥

અર્થ—(સત્તરિમયમગૂળ) કે० પુરપૂરા એક સો મીત્તેર ગા-
ટલા વિમાન, (તિન્નેવ સયા છપ્પન્ના) કે० ઋણ સો છપ્પન્ન ત્રિ-
ગૂણા વિમાન, (તિન્નિ સયા અડયાલા) કે० ઋણ સો અડતા-
લીસ ચોત્તૂગા વિમાન એ પ્રમાણે (મહિંદમગગસ્સ) કે० માર્હેટ દેવ-
લોકના (વટ્ટાઈ) કે० ગાટલા વિગેરે વિમાનો (હુતિ) કે०
હોય છે ॥ ૧૭૬ ॥

ચાત્મ ગા છન્વીમા કપ્પગિ મંકુતાર આવલિયા ॥

અઢવયા ચોરત્તર વિમાણ માર્હિંદ આવલિયા ॥ ૧૭૭ ॥

અર્થ—(સળકુમાર કર્પમિ) કે૦ સનત્કુમાર દેવલોકમાં (આવલિયા) કે૦ પંક્તિમાં રહેલા સર્વે વિમાનો (વારસયા છઠ્ઠીસા) કે૦ વાર સો અને છઠ્ઠીસ છે, અને (માહિંદ) કે૦ માહંદ્ર દેવલોકમાં (આવલિયા) કે૦ પંક્તિમાં રહેલા સર્વે (વિમાણ) કે૦ વિમાનો (અદ્વસયા ચોવત્તર) કે૦ આઠ સો અને ચુમોતેર છે. ॥ ૧૭૭ ॥

एकारस लखवाई, अट्ठाणउई भवे सहस्सा य ॥

सत्तसया चोवत्तर,हांति पुष्पावकिन्नाणं ॥ १७८ ॥

અર્થ—(એકારસ લવલાઈ) કે૦ અગીયાર લાખ, (અટ્ટાણ-ઉઈ સહસ્સા ય) કે૦ અટ્ટાણ હજાર (ભવે) કે૦ હોય. વલી તે ઉપર (સત્તસયા ચોવત્તર) કે૦ સાત સો ચુમોતેર અધિક એટલા (પુષ્પાવકિન્નાણં) કે૦ પુષ્પાવકીર્ણ વિમાનો સનત્કુમાર દેવલોકમાં (હવંતિ) કે૦ હોય છે. ॥ ૧૭૮ ॥

सत्तेव सयसहस्सा, नवनवई खलु भवे सहस्साइं ॥

सयमेगं छवीसं, हवंति पुष्पावकिन्नाणं ॥ १७९ ॥

અર્થ—(સત્તેવ સયસહસ્સા) કે૦ સાત લાખ, (નવનવઈ) કે૦ નવાણું હજાર (ભવે) કે૦ હોય, વલી (સયમેગં છઠ્ઠીસં) કે૦ એક સો છઠ્ઠીસ ઉપર એટલા (પુષ્પાવકિન્નાણં) કે૦ પુષ્પાવકીર્ણ વિમાનો માહંદ્ર દેવલોકમાં (હવંતિ) કે૦ હોય છે. ॥ ૧૭૯ ॥

હવે સૌંધર્માદિક વિમાનનું લાંબગણું, પહોલપણું, તથા વિમાનની અંદરનો પરિધિ અને બહારનો પરિધિ માપવાનો ઉપાય કહેછે.

शविणो उदयतथंतर, चउणवइ सहस्स छवीसा ॥

त्रायाल सट्ठि भागा, ककड संकंति दियहंमि ॥ १८० ॥

અર્થ—(રવિણો) કે૦ સૂર્યના (ઉદયતથર) કે૦ ઉદય
 અને અસ્તના ક્ષેત્રનું અંતર (ચંડગવદ્ સહસ્ત્ર) કે૦ ચોગ ૮ હજાર
 (પળસય) કે૦ પાંચ સો અને (છત્રીસા) કે૦ છત્રીસ યાજન
 તથા (ત્રાપાલ સદ્વિભાગા) કે૦ એક યોજનના સાઠ ભાગ કરીયે
 તેવા વેંતાલીશ ભાગ એટલું (કમ્પડસકૃતિ દ્રિયદમિ) કે૦ કરું
 સક્રાંતિના પાંચ દિવસને ત્રિપે મૂર્ધ ચાલે છે ॥ ૧૮૦ ॥

અર્થમિ પુણો ગુણે,તિ પંચ સગ નરહિ હોઈ કમમાળ ॥
 તિગુણમિ ય દોલકલા,તેમોડ સહસ્ત્ર પચ મયા ॥૧૮૧॥

અર્થ—(પુણો) કે૦ વલી (અર્થમિ) કે૦ એ પૂર્વ કહેલા
 ઉદય અસ્તના અંતરના યોજનને (તિ પંચ સગ નરહિ) કે૦ ત્રણ પાંચ
 સાત અને નાળી (ગુણે) કે૦ ગુણીયે અર્થાત્ ઉદય અસ્તના અંતરને
 ત્રણ ગુણા, પાંચ ગુણા સાત ગુણા અને નવ ગુણા યોજન કરીયે
 ત્યારે (કમમાળ) કે૦ અનુક્રમે જે પ્રમાણે (હોઈ) કે૦ યાય છે
 તે કહે છે જ્યારે (તિગુણમિ ય) કે૦ ત્રણગણુ કરીયે ત્યારે (દો-
 લકલા કે૦ તે ગા, (તેમોડ સહસ્ત્ર) કે૦ ત્રણસો હજાર, (પચ)
 મયા) કે૦ પાંચ સો તથા—॥ ૧૮૧ ॥

અર્થ છસદ્વિ ભાગા, જોયગ ચંડલકલ વિષત્તરિ
 સહસ્ત્રા ॥

છત્ર નરા તેત્તીમા, તીમ ત્લા પંચગુણિયમિ ॥૧૮૨॥

અર્થ—(અસિદ્ધ) કે૦ નાળી યોજન અને (છસદ્વિ
 ભાગા) કે૦ સાઠીયા છ ભાગ થાય, તથા (પંચગુણિયમિ)
 કે૦ પાંચ ગુણા કરીયે ત્યારે (ચંડલકલ) કે૦ ચાર લાલ,

(વિસત્તરિ સહસ્સા) કે૦ એક યોજનના સાઠીયા ત્રીસ ભાગ ઉપર થાય ॥ ૧૮૨ ॥

સત્તગુણે છલક્ષ્વા, ઇગસદ્ધિ સહસ્સ છસય છાસીયા ॥
ચઉપન્નકલા તહ નવગુણંમિ અડલક્ષ્વ સદ્ધાઓ ॥૧૮૩॥

અર્થ—(સત્તગુણે) કે૦ અંતર પ્રમાણને સાત ગણું કરતાં (છલક્ષ્વા) કે૦ છે લાખ, (ઇગસદ્ધિ સહસ્સ) કે૦ એકસઠ હજાર અને (છસય) છાસીયા) કે૦ છ સો ને છયાસી યોજન તથા (ચઉપન્નકલા) કે૦ એક યોજનના સાઠીયા ચોપન ભાગ થાય. (તહ) કે૦ તેમજ (નવ ગુણંમિ) કે૦ અંતર પ્રમાણને નવ ગણું કરીયે ત્યારે (અડલક્ષ્વ સદ્ધાઓ) કે૦ સાઠા આઠ લાખ, તથા—॥ ૧૮૩ ॥

સત્તસયા ચત્તાલા, અદ્ધારસ કલા ય ઇય કમા ચરો ॥
ચંડા ચવલા જયણા, વેગા ય તહા ગઈ ચરો ॥૧૮૪॥

અર્થ—(સત્તસયા ચત્તાલા) કે૦ સાતસો ચાલીશ યોજન અને (અદ્ધારસ કલા ય) કે૦ એક યોજનના સાઠીયા અઢાર ભાગ. (ઇય) કે૦ એ પ્રમાણે (કમા) કે૦ ચાલવાની ગતિનો ક્રમ (ચરો) કે૦ ચાર પ્રકારનો છે. કારણ કે—(ચંડા ચવલા જયણા) કે૦ ચંડા ચવલા યવના (તહાય) કે૦ અને તેમજ (વેગા) કે૦ વેગા એ નામની (ગઈ ચરો) કે૦ ચાર ગતિ છે. એ ચારે ગતિ એક એકથી વધારે ઉતાવળી છે. ॥ ૧૮૪ ॥

इत्य य गइं चउत्थि, जयणयरि नाम केइ गनंति ॥
 एहि कमेहि मिमाहि, गइहि चउरो सुरा कमसो ॥१८५॥

अर्थ—(इत्य य) के० अहि (केइ) के० सोइक आचार्य
 (चउत्थि गइ) के० चोથી देगा गतिने (जयणयरि नाम) के०
 यवनातरा ए नामથી (મન્નતિ) કે० માને છે (એहि કમેहि)
 કે० એ પૂર્વોક્ત ક્રમેકરીને (ચउरो सुरा) કે० ચાર દેવતા (હમાહિ)
 ગઈહ) કે० છ ચડાત્મિક ચાર ગતિયે કરીને (કમસો) કે० અ-
 નુક્રમે વિમાનોને માપે, તે એવી રીતે કે—॥ ૧૮૫ ॥

विस्वभं आयाम, परिहि अभिंतर च वाहिरियं ॥
 जुगरं मिणंति छम्पाम, जाव न लहति ते पार ॥१८६॥

अर्थ—સોઈ એક દેવતા ત્રણગુણી ચડા ગતિયે કરી વિમાનના
 (વિસ્વભ) કે० પહોળપણને માપે. ચૌજો દેવતા પાંચ ગુણી ચપલા
 ગતિયે કરી વિમાનના (આયામ) કે० લાંબપણને માપે ત્રીજો
 દેવતા સાતગુણી યવનાગતિયે કરી વિમાનની (અભિંતર પરિહિ)
 કે० માહત્તી પરિહિને માપે અને ચોથો દેવતા નવગુણી (વગાગ-
 તિયે) કરીને વિમાનની (વાહિરિય) કે० બહારની પરિહિને માપે.
 એમ એ ચાર દેવતાઓ (જાવ) કે० યાવત્ (છમ્પામ) કે० છમા-
 સમુદી (જુગર) કે० એકી સાથે (મિણંતિ) કે० વિમાનને માપ,
 તો પણ) કે० તે દેવતા કેમ્પાક વિમાનના (પાર) કે
 પારને (ન લહતિ) કે० ન પામે ॥ ૧૮૬ ॥

जोयणलम्बपमाण, निमेषमित्तेण जाई जो देवो ॥
 छम्पामेण स गमजं, एव गज्ज जिणा विनि ॥१८७॥

અર્થ—(જો દેવો) કે૦ જે કોઈ દેવતા (નિમેષમિતેજ) કે૦
 એક નિમેષ માત્રે કરીને (જોયણ લવણપમાણ) કે૦ એક લાલ
 યોજન પ્રમાણ (જાઈ) કે૦ ચાલે તો (હ્રમ્માસેણ ચ ગમણ) કે૦
 હ્રમાય મુખી ચાલતાં જે પ્રમાણ થાય (એવં) કે૦ એ પ્રમાણને
 (રજ્જં) કે૦ એક રાજ પ્રમાણ કહેવાય, ણમ (જિગા વિંતિ) કે૦
 જિનેશ્વરો કહે છે. ॥ ૧૮૭ ॥

પાવંતિ ત્રિમાણાણં, કમિંપિ હુ અહ્ય તિગુણિયાઈએ ॥
 કમ ચરુગે પત્તેયં, ચંડાઈ ગઈ ડ જોડજ્ઞા ॥ ૧૮૮ ॥
 તિગુણેણ ક્ષણ ચરુગે. પંચગુણેણં તુ અદ્દસુ મુગિજ્ઞા ॥
 ગેવિજ્ઞે સત્તગુણેણ. નવગુણેગુત્તરચરુકે ॥ ૧૮૯ ॥

અર્થ—(અહ્ય) કે૦ અથવા (કોંસપિ ત્રિમાણાણં) કે૦
 કેટલાક ત્રિમાણોના (તિગુણિયાઈએ) કે૦ ત્રિગુણાદિક ગતિવડે
 પારને (પાવંતિ) કે૦ પાપે છે. તે એવી રીતે કે (કમ ચરુગે) કે૦
 ત્રિગુણાદિ ચાર ક્રમને વિષે (પત્તેય) કે૦ દરેક પ્રત્યે (ચંડાઈ ગઈડ) કે૦
 (ચંડાદિક ગતિ જોડજ્ઞા) કે૦ જોડવી. તે એવા રીતે કે—કોઈ દેવતા
 (ક્ષણચરુગે) કે૦ પહેલા ચાર દેવલોકમાં (તિગુણેણ) કે૦ ત્રિગુણી
 એવી ચંડા ચમલા યવના અને વેગવતી ગતિવડે ત્રિમાણની
 પહોલાઈ લંવાઈ અભ્યંતરશરિયે અને વાહ્ય પરિધિને માપે તો
 પાર પામે. વાકીના (અદ્દસુ) કે૦ ડગરના આઠ દેવલોકને
 વિષે (પંચગુણેણ) કે૦ પાંચગુણા ચંડાદિક ગતિ વડે ત્રિમાણોની
 પહોલાઈ વિગેરેને માપે તો પાર પામે. એમ (મુગિજ્ઞા) કે૦
 જાણવું. (ગેવિજ્ઞે) કે૦ નવ ગ્રંથોકને વિષે માત્ર ગુણી ચંડાદિક
 ચારે ગતિ વડે ત્રિમાણની પહોલાઈ વિગેરેને માપે અને (અણુ-
 ત્તરચરુકે) કે૦ સર્વાર્થ સિદ્ધ ત્રિમાણ વિના વાકીના ચાર ત્રિમા-

નની પદ્મોલાહ રિગેરને (નરગુણ) કેં નવગુણી ચદાદિક
ગતિથી માપે તો પાર પામે ॥ ૧૮૮ ॥ ૧૮૯ ॥

પળયાલીસ લક્ષ્મી, સીમંતય માણુસં ઉડુ મિં ચ ॥

અપદ્મણો સવદ્ધ, જવુદીવો ડમં લક્ષ્મ ॥ ૧૯૦ ॥

અર્થ—(સીમંતય) ૪૦ સીમંત નામનો નરનાવાસ, માણુમ
કેં મનુષ્યક્ષેત્ર, ઉડુ કેં ઉડુ નામનું વિમાન, ચ ૪૦ અને
સિવ કેં સિદ્ધશિલ્પા એ ચાર પદાર્થો પ્રદેશ (પળયાલીસ લક્ષ્મી)
કેં પીસ્તાલીસ લાખ યોજનના પ્રમાણવાળા છે, તથા (અપદ્મણો)
કેં સાતમા નરકનો અપદ્મણ નરનાવાસ, (સવદ્ધ) કેં સર્વથિ
સિદ્ધ વિમાન અને (જવુદીવો) કેં જવુદાપ (ડમ) કેં એ ત્રણ
પદાર્થો પ્રત્યેક (લક્ષ્મ) કેં એક લાખ યોજનના ૩ ॥ ૧૯૦ ॥

અહ ભાગા સગ પુદ્ધિમુ, રજ્જુ ડાકિક તહય સોહમ્મે ॥

માહિદ લત્ત સહમાર—અન્ચુય ગેવિજ્જ લોગતે ॥૧૯૧॥

અર્થ—પ્રેરના મંચ ભાગ રહલા રુચક પ્રદેશયક્તી (અહ) કેં
નીચે (પુદ્ધિમુ) કેં પૃથ્વીને ત્રિગ [ભાગા સગ] કેં સાત ભાગ
કરીય તો [રજ્જુ ડાકિક] કેં એક એક ભાગનો એક એક રાજ
પ્રમાણ થાય છે [તહય] કેં તેમજ (સોહમ્મે) કેં સૌંદર્ય દેવ-
લોક, (માહિદ) કેં (માહેદ્ર દેવલોક, (લત્ત) કેં લાતક
દેવલોક, (સહમાર) કેં સહસ્રાર દેવલોક, (અન્ચુય) કેં
અન્ચુત દેવલોક, (ગેવિજ્જ) કેં નવ ગ્રંથક અને (લોગતે) કેં
લોકાતને વિશે એમ અનુક્રમે સાતે રાજલોક જાણ્યા નીચેના અને
ઉપરના મળી ચૌદ રાજલોક થાય ॥ ૧૯૧ ॥

વડસાહગગઠિયપય—કડિત્થકરજુગ નરાગિડે લોગો ॥

ઉપ્પત્તિનામશુરગુણ—ધમ્માદિછદ્ધવપડિપુણ્ણો ॥૧૯૨॥

અર્થ—(વડ્ડાહઠાળટિયપય)કે૦ વે પગ પહોળા કરાવેને ઉમેલા,
[કઢિત્યકરજુગ] કે૦ કેડ ડર વે હાથ મૂકેલા એવા (નરાગિડે)
કે૦ પુરુષની આકૃતિ સમાન (લેગો) કે૦ ચડ રાજલોક છે.
તે (ડળત્તિનાસધુવગુણ) કે૦ ઉત્પત્તિ નાશ અને ધ્રુવ એ ગુણોથી તથા
[ધમ્માદિહદ્વ) કે૦ ધર્માસ્તિકાયાદિ છ દ્રવ્યોથી (પટિપુણ્ણો)
કે૦, ભરપૂર ભરેલો છે. ॥ ૧૯૨ ॥

કેળવિ ન કઓ ન ધઓ, ણાહારોગહઠિઓ સંસિદ્ધો ॥

અહમુહમહમલ્લગઠિઓ. લહુમલ્લગસંપુડસરિલ્લો ॥૧૯૩॥

અર્થ—ચલી (કળવિ ન કઓ) કોઈથી નહિં કરાવેલો,
ન (ધઓ) કે૦ કોઈથી નહિં ધારણ કરાવેલો, (અણાહારો) કે૦
આધાર વિનાનો, (ણહઠિઓ કે૦ આકાશમાં રહેલો, (સંસિદ્ધો)
કે૦ પોતાની મેલેજ ફરદ અને (અહમુહમલ્લગઠિઓ) કે૦ નીચા
મુલ્લવાળા મોટા સરાવ સરલ્લી આકૃતિવાળો તથા ડર (લહુ-
મલ્લગસંપુડસરિલ્લો) કે૦ નાના સરાવ સંપુટ સરલ્લો ચૌદરાજ
લોક છે. ॥ ૧૯૩ ॥

પયતલિ સગ મજ્ઝેગો, પળ કુપ્પરિ સિરતલેગરજ્જુ પિહુ ॥

સો ચડસરજ્જુચ્ચો, માઘવડ્ડતલાઓ જા સિદ્ધિ ॥૧૯૪॥

અર્થ—(પયતલિ) કે૦ લોકના પગતલિયાની નીચે અર્થાત્
સાતમી નરક નીચે (સગ) કે૦ સાત રાજ પ્રમાણ પહોલો (મજ્ઝેગો
કે૦ મધ્ય ભાગે એક રાજ પહોલો, (કુપ્પરિ) કે૦ કોળીના ભાગને
વિષે [પળ] કે૦ પાંચ રાજ પ્રમાણ પહોલો, અને (સિરતલેગ-
રજ્જુ) કે૦ મસ્તકને વિષે એકરાજ (પિહુ) કે૦ પહોલો, (સો)
કે૦ તે રાજલોક (ચડસ રજ્જુચ્ચો) કે૦ ચડ રાજલોક ઉંચો

તે. અને તે ઉચાડ (માયમઇતલાઓ) ક૦ સાતમી નરક પૃથ્વીના
તલિયાધી (જા સિદ્ધિ) કે૦ સિદ્ધશીલા સુધી જાણતી ॥૧૯૪॥

સગવણ્ણ રેહ તિરિય, ઉચ્ચ પુણ પચ રજ્જુ ચડઅંસે ॥

ઇગરજ્જુ વિત્થરાયય, ચડદસરજ્જુચ તસનાડી ॥૧૯૫॥

અર્થ—(સગવણ્ણ રહ) કે૦ સત્તાવન રસા (તિરિય) કે૦
તિર્છીં ઇટલે આદી ભાવતી (પુણ) કે૦ અને (પચ) ક૦ પાંચ
રેસા (ઉચ્ચ) કે૦ ઉમી ભાવતી, તથા (રજ્જુ) કે૦ એક રાજના
(ચડઅંસે) ક૦ પા પા ભાગના ચાર વિભાગ ઇટલે શાહવા કરતા,
ચડગ્રાજની (તસ નાડી) ક૦ તસનાડો ઇટલે મધ્યનાડી (ઇગ-
રજ્જુ વિત્થરાયય) કે૦ એકરાજ ભાતી પહોલી છે અને (ચડદસ
રજ્જુચ) ક૦ ચડદરાજ પ્રમાણ ઉંચી છે ॥

તાત્પર્ય એ કે—સત્તાવન રસા તિર્છીં કરતી અને પાંચ રેસા
ઉમી કરતી, ઇટલે સત્તાવન રેસાના ચડદગ્રાજના છપ્પન શાહવા
થાય, અને પાંચ રસાની એક રાજ પહોલી તસનાડી છે તેના પા
પા ભાગ કરતા ચાર શાહવા થાય, તેમજ ઉચાગ્રા પણ એક રા-
જના ચાર શાહવાના પ્રમાણે ચડદરાજના છપ્પન શાહવા થાય. ૧૯૫

હા ચડગ્રાજનીકના શાહવા કહવાની ઇચ્છાથી પ્રથમ અર્ધ
લોકના સાત રાજના શાહવા કહ છે

ઉદ્દે તિરિય ચડરો, દુસુ ઋઠ દુસુ અઢ દમ ય ઈકેવક ॥

ચારમ દોસુ સોલમ, દોસુ વીમા ય ચડમુ પુણો ॥૧૯૬॥

અર્થ—(ઉદ્દે) કે૦ ઊરના તીર્છીં નોરને વિંં વે પતિમા
(તિરિય) કે૦ તીર્છીં ચડરા કે૦ ચાર શાહવા છે. તેની ઉપર

(દુમ્) કે૦ વે પંક્તિમાં (ન્છ) કે૦ છ ટાંડવાં છે, તેની ઉપર (દુમ્) કે૦ વે પંક્તિ માંહેલી (ઇક્કે) કે૦ એક પંક્તિમાં [અટ્ટ] કે૦ આઠ ટાંડવા છે અને વીજામાં (દસ ય) કે૦ દશ ટાંડવા છે. તેના ઉપરના (દોમ્) કે૦ વે પંક્તિમાં (વારસ) કે૦ વાર વાર ટાંડવા છે. તેની ઉપર (દામ્) કે૦ વે પંક્તિમાં (સોલસ) કે૦ શોલ શોલ ટાંડવા છે, (પુળો) કે૦ વળી તેની ઉપર (ચડમ્) કે૦ ચાર પંક્તિમાં (વીસા ય) કે૦ વાગ વીગ ટાંડવા છે,

તેની સમજુતી આ પ્રમાણે છે કે—તાન્હી સત્તાવન રેલા માંહેલી ઓગળત્રીશમી રેલાથી ઉપરના સાત રાજલોક શરૂ થાય છે, અને ચડદરાજ લોકમાં પા પા રાજનો એક એક ટાંડવો કરેલો હોવાથી એક રાજના ચાર ટાંડવા થાય છે. એવા ચડદે રાજ લોકના ઉપરા ઉપરી છપ્પન ટાંડવા થાય છે, તેમાં ઓગળત્રીશમી રેલાની ઉપર વે પંક્તિને વિષે ત્રસનાડીમાંજ ચાર ચાર ટાંડવા છે. પણ વાહેર એકે ટાંડવો નથી. તે ઉપર વે પંક્તિને વિષે છ છ ટાંડવા છે તેમાં ચાર ચાર ત્રસ નાડીમાં છે અને એક એક ટાંડવો ત્રસનાડીની વહાર વન્ને વાજુએ છે, તેની ઉપર એક પંક્તિને વિષે આઠ ટાંડવા છે, તેમાં ચાર ટાંડવા ત્રસનાડીમાં છે અને ત્રણ ટાંડવા ત્રસનાડીની વહાર વન્ને વાજુએ છે, તેની ઉપર એક પંક્તિને વિષે દશ ટાંડવા છે, તેમાં ચારા ટાંડવા ત્રસનાડીમાં અને ત્રણ ત્રણ ટાંડવા ત્રસનાડીથી વહાર વન્ને વાજુએ છે. તેની ઉપર વે પંક્તિને વિષે વાર વાર ટાંડવા છે, તેમાં ચાર ટાંડવા ત્રસનાડીમાં અને ચાર ચાર ટાંડવા ત્રસનાડીની વહાર વન્ને વાજુએ છે, તેની ઉપર વે પંક્તિને વિષે શોલ શોલ ટાંડવા છે, તેમાં ચાર ચાર ત્રસનાડીમાં અને છ છ ટાંડવા ત્રસનાડીની વહાર વન્ને વાજુએ છે, તેની ઉપર ચાર પંક્તિને વિષે વીશ વીસ ટાંડવા છે, તેમાં ચાર ચાર ત્રસનાડીમાં અને આઠ

આઠ સાંઢયા પ્રમનાડીની વહાર ચન્ને ચાજુર છે. ॥ ૧૧૬ ॥

પુળરિ દામુ માલમ, ચારમ દામુ ચ તિમુ દમ તિમુદ્ધ ॥

છ દુમુ દુમુ ચત્ર સ્વદુય, મઝે ચત્રુત્તરા નિમયા ॥ ૧૧૭ ॥

અર્થ — (પુળરિ) ૪૦ પત્તી પગ ડામરની (દામુ) ૪૦ જે પત્તીને વિંધા (માલમ) ૪૦ ગોલ ચાંદવા છે, તેની ઉપરની (દામુ) ૪૦ જે પત્તીને વિંધે (ચારમ) ૪૦ ચાર સાંઢયા છે (ચ) ૪૦ અને તેની ઉપર (તિમુ) ૪૦ ત્રણ પત્તીને વિંધે (દમ) ૪૦ દશ ચાંદવા છે, અને તેની ઉપર (તિમુ) ૪૦ ત્રણ પત્તીને વિંધે [અટ્ટ] ૪૦ આઠ ચાંદવા છે તેની ઉપર (દુમુ) ૪૦ જે પત્તીને વિંધે (ત્ર) ૪૦ છ ચાંદવા છે અને તેની ઉપર (દુમુ) ૪૦ જે પત્તીને વિંધે (ચત્ર) ૪૦ ચાર ચાંદવા છે, (સર્વે) ૪૦ સર્વ પત્તી (ચત્ર-ત્તરા નિમયા) ૪૦ ત્રણ મો ચાર (સ્વદુયા) ૪૦ ચાંદવા થાય છે

તેનો સમજુતી થ છે ક-પૂર્વની માથામા વીંગ ચાંદવાની ચાર પત્તી બંધી ગયા છે તેની ઉપર જે પત્તીને વિંધે ગોલ ગોલ ચાંદવા છે, તેમા ચાર ચાર ચાંદવા પ્રમનાડીમા અને છ છ ચાંદવા પ્રમનાડીની વહાર ચન્ને ચાજુર છે તેનો ઉપર જે પત્તીને વિંધે ચાર ચાર ચાંદવા છે, તેમા ચાર ચાર ચાંદવા પ્રમનાડીમા અને ચાર ચાર ચાંદવા પ્રમનાડીનો વહાર ચન્ને ચાજુર છે, તેની ઉપર ત્રણ પત્તીને વિંધે દશ ચાંદવા છે તેમા ચાર ચાર ચાંદવા પ્રમનાડીમા છે, અને ત્રણ ત્રણ ચાંદવા પ્રમનાડીની વહાર ચન્ને ચાજુર છે, તેની ઉપર ત્રણ પત્તીને વિંધે આઠ આઠ ચાંદવા છે, તેમા ચાર ચાંદવા પ્રમનાડીમાં છે, અને જે જે ચાંદવા પ્રમનાડીની વહાર ચન્ને ચાજુર છે, તેનો ઉપર જે પત્તીને વિંધે છ છ ચાંદવા છે, તેમા ચાર ચાર ચાંદવા પ્રમનાડીમાં છે અને

એક એક ટ્રાંડો ત્રસનાડીના વઢાર વન્ને વાણુ છે, તેની ઉમ
વે પંક્તિને વિષે ચાર ચાર ટ્રાંડવા છે તે ચારે ત્રસનાડીમાંજ છે, એમ
ઉર્ધ્વ લોકને વિષે સાત રાજ પ્રમાણમાં સર્વ મળાને ત્રણ સો ચાર
ટ્રાંડવા થાય છે. ॥ ૧૧૭ ॥

હવે નીચેના સાત રાજલોકના ટ્રાંડવા કહે છે.

ઉવરીવ લોગમજ્ઞા, ચડદ્વાળે સત્તપુઢવિસુ ચડ દસ ॥
સોલ વીસા ચડવીસ, છવીસા તહય અડવીસા ॥૧૧૮॥

અર્થ—(ઉવરિવ) કે૦ ઉપરના સાત રાજની પેઠે (સત્તપુ-
ઢવિમુ) કે૦ નાંચેના સાતે નરક પૃથ્વીને વિષે (લોગમજ્ઞા) કે૦
ત્રસનાડીમાં એક રાજલોકના (ચડદ્વાળે) કે૦ ચાર ચાર ટ્રાંડવા
છે. રત્નપ્રભાદિ સાતે નરકરૂપ સાત રાજલોકમાં અનુક્રમે (ચડ)
કે૦ ચાર ચાર, (દસ) કે૦ દશ દશ, (સોલ) કે૦ શોલ શોલ,
(વીસા) કે૦ વીસ વીસ, (ચડવીસ) કે૦ ચોવીશ ચોવીશ,
(છવીસા) કે૦ છવીશ છવીશ, (તહય) કે૦ તેમજ (અડવીસા)
કે૦ અઢાવીસ અઢાવીશ ટ્રાંડવા છે.

સમજૂતી એમ છે કે—અધો લોકની સાત પૃથ્વી સાત રાજપ્ર-
માણ ડંચી છે. એટલે એક એક પૃથ્વી એક એક રાજ પ્રમાણ ડંચી
છે. અને તેમાં પા પા રાજ પ્રમાણની ચાર ચાર પંક્તિ છે. તથા સાતે
પૃથ્વીમાં મધ્યનાડી એક રાજ પ્રમાણ પહોલી છે. રત્નપ્રભા પૃથ્વી
એક રાજ પ્રમાણ પહોલી હોવાથી તેમાં ફક્ત મધ્ય નાડીની ચારે
લાઈનમાં પા પા રાજના ચાર ચાર જ ટ્રાંડવા છે. તેની વહાર એક
પણ ટ્રાંડવો નથી. તેની નીચે વીજી શર્કરા પ્રભા અઢીરાજ પ્રમાણ
પહોલી હોવાથી તેની ચારે પંક્તિને વિષે દશ દશ ટ્રાંડવા છે, તેમાં
ચારા ચાર ટ્રાંડવા ત્રસનાડીમાં છે, અને ત્રણ ત્રણ ટ્રાંડવા ત્રસના-

હોની વહાર વન્ને વાજુણ છે, તેની નીચે ત્રીજી વાલ્કુલા પ્રમા ચાર
 રાજ પહોલી હોવાથી તેની ચારે પક્તિને વિષે શોભ શોભ સ્વાહવા
 ડે, તેમા ચાર ચાર સ્વાહવા ત્રસ નાહીમા ડે, અને છ છ સ્વાહવા
 ત્રસ નાહીની વહાર વન્ને વાજુણ ડે તેની નીચે ચોથી પરમપ્રમા
 પાચ રાજ પ્રમાણ પહોલી હોવાથી તેની ચારે પક્તિને વિષે વીશ
 વીશ સ્વાહવા છે, તેમા ચારચાર સ્વાહવા ત્રસનાહીમા ડે અને
 આઠ આઠ સ્વાહવા ત્રસનાહીની વહાર વન્ને વાજુણ ડે તેની
 નીચે પાચમી યમપ્રમા છ રાજ પ્રમાણ પહોલી હોવાથી તેની
 ચારે પક્તિને વિષે ચોવીશ ચોવીશ સ્વાહવા ડે, તેમાં ચાર
 ચાર સ્વાહવા ત્રસનાહીમાં ડે અને દશ દશ સ્વાહવા ત્રમ
 નાહીની વહાર વન્ને વાજુણ ડે. તેની નીચે છઠ્ઠી તમપ્રમા સાત
 રાજ પ્રમાણ પહોલી હોવાથી તેની ચારે પક્તિને વિષે છવીશ
 છવીશ સ્વાહવા ડે, તેમા ચાર ચાર સ્વાહવા ત્રસનાહીમા ડે, અને
 અગીયાર અગીયાર સ્વાહવા ત્રસનાહીની વહાર વન્ને વાજુણ ડે
 તેની નીચે સાતમી તમસ્તમપ્રમા સાત રાજપ્રમાણ પહોલી હોવાથી
 તેની ચારે પક્તિને વિષે અઢાવીશ અઢાવીશ સ્વાહવા ડે, તેમા ચાર
 ચાર સ્વાહવા ત્રસનાહીમાં ડે, અને વાર વાર સ્વાહવા ત્રસનાહીની
 વહાર વન્ને વાજુણ ડે, ॥ ૧૦૮ ॥

અહ પણસય વારુત્તર, સ્વહય સોલહિય અઢમય મન્વે ॥
 વમ્પાઈ લેાગમઙ્ગ, જોયળ અમંલકોડીહિં ॥ ૧૧૧ ॥

અર્થ—(અહ) કે. હો (પણસય વારુત્તર) કે. પાંચ સો
 અને વાર નીચેની સાત પૃથ્વીરૂપ સાતરાજના (સ્વહય) કે.
 સ્વાહવા થયા તથા ઉપરના સાતરાજના ત્રણ સો અને ચાર સ્વા-
 હવા પહેલા કયા ડે તે સવ્યે કે. મર્વ મ્લી (સોલહિય અઢમય

કે० આઠ સૌ અને મોલ થાય. (ધ્રમ્માડ) કે० રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં (લોગમજ્ઞ) કે० ચૌદ રાજલોકનો મધ્ય ભાગ (જોયણ અમંસવ કોડીહિં) કે० અસંખ્યાતા કોડી યોજન નીચે છે.

ભાવાર્થ એ છે કે—રત્નપ્રભા નામની પહેલી પૃથ્વીને ત્રિવે ચૌદરાજ લોકનો મધ્યભાગ છે. પણ તે કયે ઠેકાણે છે ? તે કહે છે. સ્વચક સમપ્રતલયકો નીચે અસંખ્યાતા કોડી યોજન જડ્યે ત્યાં ચૌદ રાજલોકનો મધ્યભાગ છે. એટલે ત્યાંથી લોક સાત રાજ ઉંચો અને સાત રાજ નીચો છે.

ઉક્તં ચ પંચમાંગે ત્રયોદશશતચતુર્થોદિશકે ॥ પ્રશ્નઃ । કહ્ પ ધંતે લોગસ્સ આયામમજ્ઞે પળ્લગત્તં ॥ હે ભગવન્ । લોકનો મધ્યભાગ ક્યાં છે ? ઉત્તરઃ—ગોયમા ડમીસે રયણપ્પમાણ પુઢ્વીણ ઉવાસંતરસ્મ સ્વેજ્જતિમાગં ઓગાહિત્તા, એત્ય પં લોગસ્સ આયામમજ્ઞે પળ્લગત્તે ॥ ભાવાર્થ એ છે કે—હે ગૌતમ ! રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો પીંડ એક લાખ એંશીહજાર યોજનનો છે તેની નીચે વીસ હજાર યોજનનો ઘનોદધિનો પીંડ છે. તેની નીચે અસંખ્યાતા યોજનનો ઘનવાતનો પીંડ છે. તેની નીચે અસંખ્યાતા યોજનનો તનવાતનો પીંડ છે. એ સર્વે અવગાહીને નીચે જડ્યે ત્યાં અસંખ્યાતા યોજનનો આકાશ પ્રદેશ છે. પણ તે આકાશ પ્રદેશ ઘનવાત તથા તનવાતના પીંડથી અસંખ્યાત ગુણો છે. તે આકાશ પ્રદેશનો અસંખ્યાતમો ભાગ અવગાહીને નીચે જડ્યે ત્યાં ચૌદ રાજલોકનો મધ્યભાગ છે તેની નીચે સાત રાજ પ્રમાણ અધોલોક છે અને ડમર સાત રાજપ્રમાણ ઉર્ધ્વલોક છે.

પ્રશ્નઃ ॥ કહ્ પં ધંતે અહોલોગસ્સ આયામમજ્ઞે પળ્લગત્તે ? હે ભગવન્ ! અધોલોકના સાત રાજનો મધ્યભાગ ક્યાં છે. ઉત્તરઃ ॥ ગોયમા ! ચૌત્થીણ પંકળમાણ પુઢ્વીણ ઉવાસંતરસ્મ સાડિરેગં અર્ધં ઓગાહિત્તા તત્ય પં અહોલોગસ્સ આયામમજ્ઞે પળ્લગત્તે ॥ ભાવાર્થ

એ છે કે—હે ગૌતમ ! ચોથી પરમપ્રમાણ પૃથ્વીનો પીંડ એક
 ત્રીશ હજાર યોજનનો છે, તેની નીચે ત્રીશ હજાર યોજનનો ઘનો
 દધિ પીંડ છે, તેની નીચે અસરયાતા યોજનનો ઘનવાત પીંડ છે,
 તેની નીચે અસરયાતા યોજનનો તનવાત પીંડ છે એ સર્વ અવગા-
 હીને નીચે જડ્યે ત્યા અસરયાતા યોજન પ્રમાણ આકાશ પ્રદેશ છે.
 પ્લી આકાશ પ્રદેશ ઘનવાત તનવાતથી અસરયાત ગુણો છે તે
 આકાશ પ્રદેશનો અર્ધથી શાશ્વેરો ભાગ અવગાહીને નીચે જડ્યે ત્યા
 નીચેના સાત રાજલોકનો મધ્ય ભાગ છે એટલે તે સ્થાનથી નીચે
 અને ઉપર સાદા ત્રણ સાદા ત્રણ રાજલોક અગોલોકના છે ॥ તથા
 ચોક્તપચમાને ॥ પ્રશ્નઃ રૂઢ ણ ભતે ઉદ્ધલોગસ્સ આયામમજ્જેપ્પણત્તે ॥
 હે ભગવન્ ! ઉદ્ધલોક સાત રાજ પ્રમાણ છે તેનો મધ્યભાગ ક્યા
 છે ? ॥ ઉત્તર ગોયમા ! ઉપ્પિં સળકુમાર માર્હિત્તાણ કપ્પાણ વમ
 લોષ્ કપ્પ રિઠ્ઠિવિમાણપત્થદે એત્થ ણ ઉદ્ધલોગસ્સ આયામમજ્જે પ-
 પ્પણત્તે ॥ ભાવાર્થ એ છે કે—રુચક પ્રદેશની ઉપર નવ સો યોજનમા
 જ્યોતીષચક્ર છે, તે જ્યોતીષચક્રને ઉલ્લપન કરી ઉપરનો ભાગ ઉદ્ધ
 લોક કહેવાય છે, તે ઉપર લોકાતિક સુગ્રી સાત રાજ કાઠક ઊના
 છે, અને ઓગળત્રીશમી રેખા ઉપર સાત રાજ પુરા છે તે ઉપરના
 સાત રાજનો મધ્યભાગ તે ચાર દેવલોકને ઉલ્લગ્રી પાચમા વ્રહ્મલો-
 કના રિષ્ટનામા ત્રીજા પ્રવરની પાસે લોકાતિક દેવતાના વિમાન છે,
 તેની પાસે ઉદ્ધલોકનો મધ્યભાગ છે. ત્યાંથી સાદા ત્રણ રાજ નીચે
 ત્રણ સાદા ત્રણ રાજ ઉપર ઉદ્ધલોક છે એ પ્રમાણે સર્વ લોકના
 મધ્યભાગ તથા અગોલોક અને ઉદ્ધલોકના મધ્ય ભાગ કથા ॥૧૦૯॥

મગરજ્જુ જોયણસયા, અદ્ધાર ઊગ સગરજ્જુમાણાહ ॥

અહતિરિયઉદ્ધલોયા, નિરયનરસુરાહ ભાવિલા ॥૨૦૦॥

અર્થ—(અહતિરિયડટ્ટલોયા) કે૦ નીચેના સાત રાજલોક, મધ્યનો તિર્યંચલોક અને ઉપરના સાત રાજલોક એ ત્રણે લોક અનુક્રમે (સગરજ્જુ) કે૦ સાત રાજ પ્રમાણ (જોયણ સયા અઠાર) કે૦ અઠારસો યોજન, અને (ઝગસગરજ્જૂમાણાઈ) કે૦ કાંઈક ઓછા સાતરાજ પ્રમાણવાળા છે. એટલે નીચેનો અધોલોક સાતરાજ પ્રમાણથી કાંઈક ઝાણેરો ઝંચો છે. મધ્યલોક અઠાર સો યોજનનો ઝંચો છે; અને ઉપરનો લોક સાત રાજ પ્રમાણથી કાંઈક ઓછો એટલે અસંખ્યાતા યોજન ઓછો ઝંચો છે. વળી તે ત્રણ લોક (નિરયનરસુરાઈ ભાવિલા) કે૦ નારકી મનુષ્ય અને દેવતા વિગેરે-થી ભરેલા છે. ॥ ૨૦૦ ॥

इकिंकरज्जु इकिंक-निरय सग पुढवी असुर पढमे ॥
तह वंतर तदुवरि नर-तिरियाइय जोइसा गयणे ॥ २०१ ॥

અર્થ—(ઇકિંકરજ્જુ) કે૦ એક એક રાજપ્રમાણ (ઇકિંક-નિરય) કે૦ એક એક નરક પૃથ્વી છે, તેવી (સગ પુઢવી) કે૦ સાત નરક પૃથ્વીના સાત રાજલોક છે. તેમાં (અસુર) કે૦ અસુર કુમારાદિક ધ્રુવનપતિ દેવો (પઢમે) કે૦ પહેલી રત્નપ્રભા નરક પૃથ્વીને વિષે રહેછે, એટલે પહેલી રત્નપ્રભા નરક પૃથ્વીનો પીંડ એક લાખ એંશી હજાર યોજનનો છે, તેમાંથી એક હજાર યોજન નીચેના મૂકી દેવા અને એક હજાર યોજન ઉપરના મૂકી દેવા. બાકીના એક લાખ અઠોતેર હજાર યોજનમાં ધ્રુવનપતિ દેવો રહે છે. તહ કે૦ તથા વંતર કે૦ વ્યંતર દેવો તેના ઉપર રહે છે એટલે રત્નપ્રભા પૃથ્વીના જે ઉપરના એક હજાર યોજન મૂક્યા છે તેમાંથી એક સો યોજન ઉપર મૂકી દેવા અને એક સો યોજન નીચે મૂકી દેવા, બાકીના વચ્ચેના આઠ સો યોજનમાં વ્યંતર દેવો રહે છે. અને (તદુવરિ) કે૦ તે

રત્નપ્રમાના ઉપરના ભાગને વિષે (નરતિરિયાઇય) કે० મનુષ્ય તિર્યંચ વિગેરે રહે છે. તથા તેની ઉપરના (ગયણે) કે० આકાશમા (જોડિસા) કે० જ્યોતસી દેવતા રહ છે ॥ ૨૦૧ ॥

હવે ઉપરના સાત રાજલોકના અઢાવીશ ટાંકવાનો વિભાગ કહે છે અને જેટલા ટાંકા જેટલા દેવલોક થાય છે તે કહે છે.

છસુ સંડગેસુ ય દુગં, ચડસુ દુગ છસુ ય કપ્પ ચત્તારિ ॥
ચડસુ ચડ સેસેસુ ય, ગિવિજ્જણુત્તર ય સિદ્ધં તે ॥ ૨૦૨ ॥

અર્થ—ઓગણત્રીશમી રેખા ઉપરના (છસુ સંડગેસુ) કે० છ ટાંકવાને વિષે (દુગ) કે० સૌધર્મ અને ઈશાન એ બે દેવલોક છે, તેના ઉપરના (ચડસુ) કે० ચાર ટાંકવાને વિષે (દુગ) કે० સનત્કુમાર અને માહેન્દ્ર એ બે દેવલોક છે તેના ઉપરના (છસુ) કે० છ ટાંકવાને વિષે (કપ્પચત્તારિ) કે० બ્રહ્મ લાંતક શુક અને સહસ્રાર એ ચાર દેવલોક છે, તેના ઉપર (ચડસુ) કે० ચાર ટાંકવાને વિષે (ચડ) કે० આનત પ્રાણત આરણ અને અચ્યુત એ ચાર દેવલોક છે એ વીશ ટાંકવા થયા અને પાંચ રાજપ્રમાણ ઉર્દ્ધલોક થયો. તેના ઉપર (સેસેસુ) કે० વાકીના આઠ ટાંકવા રહ્યા છે તેમા નીચેના ચાર ટાંકવાને વિષે (ગિવિજ્જ) કે० નવ પ્રેયસ્ક છે અને ઉપરના ચાર ટાંકવાને વિષે (અણુત્તર) કે० પાંચ અણુત્તર છે અને તેના (અતે) કે० ઉપર પદ્મે ચૌદ રાજના ઉપર (સિદ્ધ) કે० સિદ્ધ ભગવત સહિત સિદ્ધશિલા છે. અહિં સૂચિરજ્જુ મતરરજ્જુ અને ધનરજ્જુ એ ત્રણ રાજ છે. તેની સરયા પ્રયાતરયી અયયા લોકનાલયી જાણવી ॥ ૨૦૨ ॥

હવે લોકાતિક દેવતા કયા દેવલોક અને કયા વિમાને રહ છે ? તે અહિં પ્રસંગથી કહ છે કે—આ જહુદીપયી તીર્ચ્છા અસ

સ્થાના દ્વીપ સમુદ્ર જડ્યે ત્યારે અરુણવર નામનો દ્વીપ આવે છે, તે દ્વીપની વેદિકાના છેડાથી અરુણવર નામના સમુદ્રમાં આગલ બેના-લીશ હજાર યોજ જડ્યે ત્યાં પાણાના ઉમરના તલીયાથી ઉંચો અપ્કાયમય મહાંધકારરૂપ તમસ્કાય નીકળ્યો છે, તે અગીયાર સો યોજન સુધી ખીંત સરસ્વો થઈને પછીં તીર્છો વિસ્તાર પામનો પામતો સૌધર્મ ईशान સનત્કુમાર અને માર્હદ્ર એ ચાર દેવલોકને આવરી ઉંચો વ્રહ્મ દેવલોકના અરિષ્ટ નામના ત્રીજે પ્રતરે જડે રહ્યો. એ તમસ્કાય નીચે ખીંતને આકારે, શરાવચ્છાના તલીયાને આકારે અને ઉપર કૂકડાના પાંજરાના આકારે. એવું એનું સંસ્થાન છે. તે ધુરથી સંખ્યાતા યોજન ઉંચો છે અને નીચેના વિસ્તારે સંખ્યાતા યોજન છે, ત્યાંથી આગલતા વિસ્તારે અસંખ્યાતા યોજન પ્રમાણ છે. અર્હિથી એ તમસ્કાય અસંખ્યાતમે દ્વીપ સમુદ્રે ઉઠ્યો છે માટે એ તમસ્કાયનો પરિધિ અસંખ્યાતા યોજન પ્રમાણ જાણવો.

એ તમસ્કાયના મહત્વપણાને માટે પૂર્વના ગીતાર્થ પુરુષોએ એમ કહ્યું છે કે—કોઈ મહર્દિક દેવતા ત્રણ ચપટી વગાડીયે તેટલા વચ્ચ-તમાં એકવીશ વાર જંબુદ્વીપને પ્રદક્ષિણા કરી આવે તેજ દેવતા છ-મહિને તમસ્કાયના યોજન વિસ્તારને ઉલ્લંઘે, પરંતુ ઉપર અસંખ્યાતા યોજનના વિસ્તારવાળી તમસ્કાયની જગતિ ઉલ્લંઘે નહીં. ॥૨૦૨॥

પંચમકપ્પે રિઢંમિ, પથ્થડે અટ્ટ કણ્ઠરાહો ॥

સમ ચતુરંસક્ષાડય, ઢિહો દો દો દિસિ ચત્તકે ॥૨૦૩॥

અર્થ—(પંચમકપ્પે) કે૦ પાંચમા દેવલોકને વિષે (રિઢંમિ પથ્થડે) કે૦ ત્રીજા રિષ્ટ નામના પ્રતરને વિષે (અટ્ટકણ્ઠરાહો) કે૦ આઠ કૃષ્ણરાજીઓ છે. તે કૃષ્ણરાજી (સમચતુરંસક્ષાડ-યઢિહો) કે૦ સમચતુરસ્ર નાટકની રંગભૂમિ સરસ્વી છે, તથા

(િસિ ચડકે) કે૦ ચારે દિશામાં (દો દો) કે૦ વે વે કૃષ્ણ-રાજી છે ॥ ૨૦૩ ॥

૫ કૃષ્ણરાજીની સમજુતી ૫મ છે ક-પાંચમા દેવલોકના ત્રીજા અરિષ્ટ નામના પ્રતરને વિષે અરિષ્ટ વિમાનની ચાર દિશાએ સચિત્ત અચિત્ત પૃથ્વીમય વે વે કૃષ્ણરાજી છે. તેમાં ઉત્તર દિશાની વે કૃષ્ણરાજી પૂર્વ પશ્ચિમ દિશાએ લાગી છે, અને દક્ષિણ દિશાની વે કૃષ્ણરાજી પણ પૂર્વ પશ્ચિમ દિશાએ લાગી છે ત્યાં અને કૃષ્ણરાજીમાટે પહેલી પૂર્વ દિશાની અભ્યંતર કૃષ્ણરાજી તે દક્ષિણ દિશાની માટે-રની કૃષ્ણરાજીને ફરસે છે, તેમજ ત્રીજી દક્ષિણ દિશાની અભ્યંતર કૃષ્ણરાજી તે પશ્ચિમ દિશાની બાહરની કૃષ્ણરાજી ને ફરસે છે, તથા ત્રીજી પશ્ચિમ દિશાની અભ્યંતર કૃષ્ણરાજી તે ઉત્તર દિશાની માથ કૃષ્ણરાજીને ફરસે છે, અને ચોથી ઉત્તર દિશાની અભ્યંતર કૃષ્ણરાજી તે પૂર્વ દિશાની બાંધ કૃષ્ણરાજીને ફરસે છે. ૫ પ્રમાણે ચારે દિશાની સર્વ મળી આઠ કૃષ્ણરાજી છે તેજ અર્થને રહેનારી નીચેની ગાથા છે

પુષ્પાગર ઉત્તર દા-હિણા હિ મઙ્ગલિયાહિ પુષ્પાઓ ॥

દાહિણઉત્તર પુષ્પા, વરાઓ વહિ કળહરાઈઓ ॥૨૦૪॥

અર્થ—(દાહિણઉત્તરપુષ્પાવગઓ) કે૦ દક્ષિણ ઉત્તર પૂર્વ અને પશ્ચિમ ત્રિશા તરફની (રહિષ્ઠગર્હઓ) કે૦ બાહરની કૃષ્ણરાજીઓ (પુષ્પાઓ) કે૦ પૂર્વથી (પુષ્પાવરઉત્તરદાહિણાત્રિ) ૫૦ પૂર્વ પશ્ચિમ ઉત્તર અને દક્ષિણ ત્રિશા તરફની (મઙ્ગલિયાહિ) કે૦ અઘરા અગમગતીઓની સાથે જોડાયેલી છે ॥ ૨૦૪ ॥

પુષ્પાગરા છલપા, તમા પુણ દાહિણુત્તરા વઙ્ગા ॥

અઘરા ચડાંમા, સન્વાવિ ય કળહરાઈઓ ॥ ૨૦૫ ॥

અર્થ—(પુલ્વાવરા) કે૦ પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશાની (વજ્રા)
 કે૦ વાહેરની બે કૃષ્ણરાજી (છલંસા) કે૦ છ મૃણાવાલી છે.
 (પુણ) કે૦ વલી (દાહિણુત્તરા) કે૦ ઢક્ષિગ અને ઉત્તર દિ-
 શાની વાહેરની બે કૃષ્ણરાજી (તંમા) કે૦ ત્રણ મૃણાવાલી છે.
 તથા (અર્ધિતર) કે૦ અંદરની (મઘ્વાવિ ય કળ્હરાઈઓ) કે૦
 ચારે કૃષ્ણરાજીઓ ચડગંસા કે૦ ચાર મૃણાવાલી છે. ॥ ૨૦૫ ॥

આયામપરિક્ષેહિં, તાગ અમંકલ્લજોયણ મહસ્મા ॥
 સંસ્વેજ્જમહસ્મા પુણ, વિક્કલંભે કળ્હરાઈણં ॥ ૨૦૬ ॥

અર્થ—તાગ કળ્હરાઈણં) કે૦ તે આઠે કૃષ્ણરાજી (આયા-
 મપરિક્ષેહિં) કે૦ લંવાઈ અને પરિથિયે કરીને (અસંકલ્લજોયણ-
 મહસ્મા) કે૦ અસંખ્યાતા હજારો યોજન છે (પુણ) કે૦ વલી
 (વિક્કલંભે) કે૦ જાડાઈ કરીને (સંસ્વેજ્જ મહસ્મા) કે૦ સંખ્યાતા
 હજારો યોજન છે. ॥ ૨૦૬ ॥

ઈસાણદિસાઈસુ, ઇયાણં અંતરેસુ અટ્ઠસુવિ ॥
 અટ્ઠવિમાણાઈ તહા, તમ્મજ્ઞે ઇક્કગવિમાણં ॥ ૨૦૭ ॥

અર્થ—(ઈસાણદિસાઈસુ) કે૦ ઈશાનાદિક દિશાને વિષે
 (ઇયાણં) કે૦ એ કૃષ્ણરાજીના (અંતરેસુ અટ્ઠસુવિ) કે૦ આઠ
 આંતરને વિષે (અટ્ઠવિમાણાઈ) કે૦ આઠ વિમાન તથા તે વિમા-
 નના અધિપતિ દેવો તથા તેમનો પરિવાર છે. (તહા) કે૦ તથા
 (તમ્મજ્ઞે) કે૦ તે વિમાનોના મધ્યભાગને વિષે (ઇક્કગવિમાણં)
 કે૦ એક વિમાન છે. ॥ ૨૦૭ ॥

તે વિમાનોનાં નામ કહે છે.

અર્ચિ તહર્ચિમાલી, વરોચન પમ્બકર ય ચંદામ ॥

સૂરામં સુક્રામં, સુપરિદ્ધામં ચ રિદ્ધામં ॥ ૨૦૮ ॥

અર્થ—ઈશાન સૂનામાં (અર્ચિ) કે० અર્ચિ નામનુ વિમાન છે, (તહ) કે० તથા પૂર્વ દિશામાં (અર્ચિમાલી) કે० અર્ચિમાલી નામનુ વિમાન છે, અગ્નિ સૂનામાં (વરોચન) કે० વૈરોચન નામનુ વિમાન છે, દક્ષિણ દિશામાં (પમ્બકર) કે० પમ્બકર નામનું વિમાન છે, (ય) કે० અને નૈરુત્ય સૂનાને વિષે (ચંદામ) કે० ચંદ્રામ નામનુ વિમાન છે, પશ્ચિમ દિશાને વિષે (સૂરામ) કે० સૂર્યામ નામનુ વિમાન છે, વાયુ સૂનાને વિષે (સુક્રામ) કે० શુક્રામ નામનુ વિમાન છે, ઉત્તર દિશાને વિષે (સુપરિદ્ધામ) કે० સુપ્રતિષ્ઠામ નામનુ વિમાન છે, (ચ) કે० અને મધ્યમાને વિષે (રિદ્ધામં) કે० રિદ્ધામ નામનુ વિમાન છે ॥ ૨૦૮ ॥

હવે તે વિમાનોમાં વસનારા અગ્નિષ્ઠાયક દેવોનાં પૂર્વે કહેલા અનુક્રમ પ્રમાણે નામ કહે છે

સારસ્સય માઈ-ચા, વન્હી વરુણા ય ગદ્દતોયા ય ॥

તુસિયા અન્વાચાહા, અગિ તહ ચેવ રિદ્ધા ય ॥ ૨૦૯ ॥

અર્થ—અર્ચિ વિમાનમાં (સારસ્સય) કે० સારસ્વત દેવતા વસે છે, અર્ચિમાલિ વિમાનમાં (આઈચ્ચા) કે० આદિત્ય દેવતા વસે છે, વૈરોચન વિમાનમાં (વન્હી) કે० રન્ધિ દેવતા વસે છે, પમ્બકર વિમાનમાં (વરુણા ય) કે० વરુણ દેવતા વસે છે, ચંદ્રામ વિમાનમાં (ગદ્દ તોયા ય) કે० ગદ્દતોય દેવતા વસે છે, સૂર્યામ વિમાનમાં (તુસિયા) કે० તુષિત નામના દેવતા વસે છે, શુક્રામ વિમાનમાં (અન્વાચાહા) કે० અન્વાચાઘ દેવતા વસે છે, સુપ્રતિષ્ઠામ

વિમાનમાં (અગ્નિ) કે૦ અગ્નિદેવતા વસે છે, [તદ્દેવ] કે૦ તેમજ રિષ્ટામ વિમાનમાં (રિષ્ટા ય) કે૦ રિષ્ટામ દેવતા વસે છે. ॥૨૦૧॥
હવે તે દેવતાઓનો અનુક્રમે પરિવાર કહે છે.

પદ્મજુઅલંમિ સત્તઓ-સયાણિ વીયંમિ ચડદહ
સહસ્સા ॥

તદ્દે સત્ત સહસ્સા, નવ ચેવ સયાણિ સેસેસુ ॥૨૧૦॥

અર્થ—(પદ્મજુઅલંમિ કે૦ પહેલાં યુગલ તે સારસ્વત તથા આદિત્ય દેવતાને (સત્તઓ સયાણિ) કે૦ સાત સો સાત સો દેવતાનો પરિવાર છે, અને (વીયંમિ) કે૦ વીજા યુગલ તે વન્દિ તથા વરુણ દેવતાને (ચડદહ સહસ્સા) કે૦ ચડદ ચડદ હજાર દેવતાનો પરિવાર છે. તેમજ (તદ્દે) કે૦ ત્રીજા યુગલ તે ગર્દતોય તથા નુપિત દેવતાને (સત્તસહસ્સા) કે૦ સાત સાત હજાર દેવતાનો પરિવાર છે, અને (સેસેસુ) કે૦ વાકીના દેવતાનો (નવ સયાણિ) કે૦ નવ સો નવ સો દેવતાનો પરિવાર (ચેવ) કે૦ નવે હોય છે, ॥ ૨૧૦ ॥ એ દેવતાનું વીજું ભવનદ્વાર સંપૂર્ણ થયું.

હવે ત્રીજું દેવતાના શરીરની અવગાહનાનું દ્વાર કહે છે.

ભવણવણજોહસોહ-મ્મીસાણે સત્ત હત્થ તણુમાણં ॥

દુદુદુ ચડક ગેવિ-જ્જણુત્તરે હાણિ ઇક્કિકં ॥ ૨૧૧ ॥

અર્થ—(ભવણવણજોહસોહમ્મીસાણે કે૦ ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતષી તથા સૌધર્મ અને ઈશાન દેવલોક ત્યાં સુધીના દેવતાઓનું (સત્ત હત્થ તણુમાણં) કે૦ શરીર પ્રમાણ સાત હાથનું ઉત્કૃષ્ટથી જાણવું. ત્યાર પછી (દુ) કે૦ ત્રીજો અને ચોથો દેવલોક, (દુ)

કે० પાંચમા, અને છઠ્ઠો દેવલોક (૬) કે० સાતમો અને આઠમો દેવલોક, (ચતુર્થ) કે० નવમો, દશમો અગીયારમો ચારમો દેવલોક, તથા (ગેવિજ્ઞ) કે० નવ ગ્રંથેયક અને (અણુત્તરે) કે० પાંચ અણુત્તર એ છ ઠેકાણે અણુક્રમે [દ્વાણિ ઇક્ષિક] કે० એક એક હાથની દાની કરતા, એટલે ત્રીજા ચોથા દેવલોકે છ હાથનું, પાંચમા છઠ્ઠે દેવલોકે પાંચ હાથનું, સાતમા આઠમા દેવલોકે ચાર હાથનું, નવમા દશમા અગીયારમા ચારમા દેવલોકે ત્રણ હાથનું. નવ ગ્રંથેયકે એ હાથનું અને પાંચ અણુત્તર વિમાને એક હાથનું શરીર ગણવું. ॥ ૨૧૧ ॥

હવે વિશેષે સાગરોપમના આયુષ્યની વૃદ્ધિયે કરી સનકુમાર-દિગ્ગને વિષે ગીરનું માન કહે છે.

કષ્પ દુગ દુ દુ દુ ચતુર્થે, નવમે પળમે ય જિઠ્ઠિઠિ અયરા ॥
 દો સત્ત ચતુર્થ દ્વાસ, ગાવીમિગતીમતિત્તીસા ॥૨૧૨॥
 વિચરે તાણિકુળે, ઇકારમગા ઉ પાઠિયે સેમા ॥
 હત્થિકારમ ભાગા, અયરે અયરે મમહિયમિ ॥ ૨૧૩ ॥
 ચય પુલ્લસરાઓ, કમેણ ઈગુત્તરાઈ વુઢીઈ ॥
 એનં ઠિઈ વિસેમા, મળંકુમારાઈ તણુમાળં ॥ ૨૧૪ ॥

અર્થ—(કષ્પદુગ) કે० પદ્મ અને શોભા દેવલોકમા, (૬) કે० ત્રીજા અને ચોથા દેવલોકમા (૬) કે० પાંચમા અને છઠ્ઠા દેવલોકમા (૬) કે० સાતમા અને આઠમા દેવલોકમા, (ચતુર્થ) કે० નવમા દશમા અગીયારમા અને ચારમા દેવલોકમાં, (નવમે) કે० નવ ગ્રંથેયકમા (ય) કે० અને (પળમે) કે० પાંચ અણુત્તર

विमानमां, (जिह्मिडि) के० उत्कृष्ट स्थिति आ प्रमाणे-पहेला वे देवल्लोके, (दो अयरा) के० वे सागरोपमनी, बीजा वे देव लोके (सत्त) के० सात सागरोपमनी, त्रीजा वे देवल्लोके (चउद) के० चउद सागरोपमनी, चौथा वे देवल्लोके (अद्वारम) के० अद्वार सागरोपमनी, नवमाथी वारमा मुथीना चार देवल्लोके (बावीस) के० बावीस सागरोपमनी, नव ग्रंथेयके (इगतीम) के० एकत्रीण सागरोपमनी, अने पांच अनुत्तर विमानने विने (तित्तीसा) के० तेत्रीण सागरोपमनी उत्कृष्ट स्थिति छे. ॥ २१२ ॥ [विवरे] के० अधिक स्थितिमांहेथी ओछी स्थिति काढी नाखीये. पछी बाकी रहे तेमांथी (ताणिक्कूणे) के० एकह्म ओछो करीये, बली (इक्का-रसगा उ पाडिण) के० एक हाथना पाडेला अगीयारीया भागने स्थानके जे (सेसा) के० बाकी रहेला (हन्थिक्कारसभागा) के० एक हाथना अगीयारीया भाग तेने देवताना आयुष्यमां. (अयरे अयरे समहियंमि) के० एक एक सागरोपम अधिक थयुं थकुं ॥ २१३ ॥ (चय पुव्वसरीराओ) के० पूर्व पूर्वना शरीरमांथी एक एक भाग ओछो करवो अने (कमेण) के० अनुक्रमे करीने (इगुत्तराड बुद्धीए) के० एक एक सागरोपम आयुष्य स्थितिमां वधारवो. (एवं छिडि विसेसा) के० एवीरीते आयुष्यनी स्थितिना विशेषणाये एटले सागरोपमनी वृद्धिये करी (सगंकुमोराइ तणु-माणं) के० सनत्कुमारादिक देवल्लोकना देवतानुं शरीरप्रमाण थाय ॥ २१४ ॥

समजूती एम छे के-पूर्वाचार्योए देवताना शरीरनुं प्रमाण तेमना सागरोपमना आयुष्य प्रमाण उपरथी ओछुं अधिकुं कहुं छे. जोके ईशान तथा माहेंद्र देवल्लोके जे कांइ अधिक आयुष्य कहुं छे ते अहिं न गणवुं. सौवर्म तथा ईशान देवल्लोकना देवतानुं देहमान

સાત હાથનુ કણુ છે હવે સનત્કુમાર દેવલોકના દેવતાનુ દેહમાન કહે છે ત્યાં, વિવરે દટલે વિશ્લેષ કરવો અર્થાત્ અગ્નિ આયુષ્ય સ્થિતિમાંથી આઠી સ્થિતિ કાઢી નાલ્લી વાકી જે રહે તેમાંથી એક ઓછો કરવો. પછી એક હાથના અગીયાર ભાગ કરવા તેમાંથી વિશ્લેષકરી એક ઓછો કરતા જે આઠ આવે તે પ્રમાણે હાથના શેષ રહેલા ભાગ ઘટાડવા અને એક એક સાગરોપમનુ આયુષ્ય વગરનુ એમ કરતા સનત્કુમારાદિક દેવતાનુ શરીર પ્રમાણ થાય છે

અર્હિં એજ વાતને દૃષ્ટાન સહિત સમજાવે છે કે-જેમ સૌધર્મ તથા ર્શાન દેવલોકે ઉત્કૃષ્ટિ સ્થિતિ વે સાગરોપમની છે અને સનત્કુમાર તથા મહેદ્રે સાત સાગરોપમની સ્થિતિ છે, હવે સાત સાગરોપમમાંથી વે સાગરોપમ કાઢી નાલ્લી, કેમકે વે સાગરોપમવાળા આયુષ્યવાળા દેવતાના શરીરનુ પ્રમાણ સાત હાથ કણુ છે, તે વે સાગરોપમ કાઢતા રાકી પાંચ સાગરોપમ રહે તેમાંથી એક ઓછો કરીયે ત્યાર ચાર રહે હવે સૌધર્મ તથા ર્શાન દેવલોકના દેવતાનુ સાત હાથનુ શરીર પ્રમાણ છે. તે માહેથી છ પુગ રાલીયે અને સાતમા હાથના અગીયાર ભાગ કરવા, તેમાંથી ચાર ભાગ કાઢી લેશ પાંચી સાત ભાગ રહે તે પદતા મૂકરા દટલે સનત્કુમાર તથા મહેદ્ર દેવલોકના ત્રણ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવતાનુ શરીર પ્રમાણ રહાય અને એક હાથના અગીયાર ભાગ કરીય તેના ચાર ભાગ ડગર દટલુ શરીર પ્રમાણ જાણનુ એમ જન જન સાગરોપમ વગરના અને જન એક એક ભાગ ઘટાડતા જવુ, તેથી ત્રણ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવતાનુ શરીર પ્રમાણ છ હાથ અને અગીયારવા ત્રણ ભાગનુ પાંચમાગ રાખના આયુષ્યવાળા દેવતાનુ શરીર પ્રમાણ છ હાથ અને અગીયારીયા વે મા-

ગનું, છ સાગરોપમના આયુષ્યવાલા દેવતાનું શરીર પ્રમાણ છ હાથ અને અગીયારીયા એક ભાગનું, તથા સાત સાગરોપમના આયુષ્યવાલા દેવતાનું શરીર પ્રમાણ વરાવર છ હાથનું જાણવું.

વલી વીજું દૃષ્ટાંત કંહી સમજાવે છે કે—જેમ બ્રહ્મ તથા લાંતક દેવલોકે ચરંદ્ર સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સ્થિતિ છે, તેમાંથી સનત્કુમાર તથા મહેંદ્ર દેવલોકના સાત સાગરોપમના સાત આંક કાઢી નાખવા વાકી સાત રહે તેમાંથી એક ઓછો કરવો, વાકી છ રહે. પછી એક હાથના અગીયારીયા ભાગ માંહેલા પાંચ પડતા મૂકી વાકી છ ભાગ રહે તે અને પાંચ હાથ. એટલું આઠ સાગરોપમ આયુષ્યવાલા દેવતાનું શરીર પ્રમાણ જાણવું, એરીતે એક એક સાગરોપમનું આયુષ્ય વધતાં એક એક અગીયારીઓ ભાગ શરીર ના પ્રમાણમાંથી ઘટાડવો, એ સર્વ યંત્ર ઉપરથી જાણી લેવું. ॥ એજ વાત નીચેની ગાથાથી કહે છે—

કોષ્ટક નં. ૧

ઉર્ધ્વ દેવલોકે આયુષ્યને અનુસારે
દેહ પ્રમાણનું કોષ્ટક.

સાગરો પમે	દાય	દાયના અગી આરીઆ ભાગ	સાગરો પમે	દાય	દાયના અગી આરીઆ ભાગ
૧	૭	— ૦	૧૮	૪	— ૦
૨	૭	— ૦	૧૯	૩	— ૩
૩	૬	— ૪	૨૦	૩	— ૨
૪	૬	— ૩	૨૧	૩	— ૧
૫	૬	— ૨	૨૨	૩	— ૦
૬	૬	— ૧	૨૩	૨	— ૮
૭	૬	— ૦	૨૪	૨	— ૭
૮	૫	— ૬	૨૫	૨	— ૬
૯	૫	— ૫	૨૬	૨	— ૫
૧૦	૫	— ૪	૨૭	૨	— ૪
૧૧	૫	— ૩	૨૮	૨	— ૩
૧૨	૫	— ૨	૨૯	૨	— ૨
૧૩	૫	— ૧	૩૦	૨	— ૧
૧૪	૫	— ૦	૩૧	૨	— ૦
૧૫	૪	— ૩	૩૨	૧	— ૧
૧૬	૪	— ૨	૩૩	૧	— ૦
૧૭	૪	— ૧			

હત્યસ્તિગારમંસા, અહિગયર સમાઙ્ગેગવયહીના ॥

ત્રીતીયરદેહપ્રમાણં, કમ્મ ક્તિવકરેણ પુવ્વગે ॥૨૧૫॥

અર્થ—(હત્યસ્તિગારસસા) કે૦ એક દાયના અગીયાર ભાગ કરવા (અહિગયરસમા) કે૦ સાગરોપમનુ આયુષ્ય ત્રણીયે અને (ઙ્ગેગવયહીના) કે૦ શરીર પ્રમાણમાથી એક એક ભાગ ઓછો કરીયે. એમ (ત્રીતીયરદેહપ્રમાણ) કે૦ થીજા ત્રીજા દેવલોકના

देवताना शरीरनुं प्रमाण (कम) के० अनुक्रमे करीने (कितकरेण पुर्वंगे) के० पूर्वना भागमांथी ओछुं करवाथी थाय छे. ॥ २१५ ॥

कोष्टक नं. २

उर्ध्व देवलोकमां दरेक प्रतरे आयुष्यनुं कोष्टक.
सौधर्म इशाने. सनत्० माहेन्द्रे.

प्रतरे.	सागरी पम.	तेरीया भाग.
१	०	— २
२	०	— ४
३	०	— ६
४	०	— ८
५	०	— १०
६	०	— १२
७	१	— १
८	१	— ३
९	१	— ५
१०	१	— ७
११	१	— ९
१२	१	— ११
१३	२	

प्रतरे,	सागरी पम,	तेरीया भाग.
१	२	— ५
२	२	— १०
३		— ३
४	३	— ८
५	४	— १
६	४	— ६
७	४	— ११
८	५	—
९	५	— ९
१०		— २
११	६	— ७
१२	७	—
१३		

ब्रह्म देवलोके

सहस्रारे,

प्रतरे	भाग० छठीया भाग
१	७ — ५
२	८ — ०
३	८ — ५
४	८ — ०
५	९ — ३
६	१०

लात के

	भाग० पाँचीया भाग
१	१० — ४
२	११ —
३	१२ — ०
४	१३ — १
५	१४

शुद्ध देवगण

प्रतर	भाग० नाराया भाग
१	१४ — ३
२	१५ —
३	१६ — १
४	१७ — ६

१	१० — १
२	१० — २
३	१० — ३
४	१८ — ०

आनत प्राणते

१	१८ — २
२	१९ — ०
३	१८ — २
४	२० — ०

आरण अन्युते

१	२० — ०
२	२१ — ०
३	२१ — ३
४	२ — ०

કોષ્ટક નં. ૩

નવ ગ્રંથેયકે.

પાંચ અનુત્તરે.

પ્રતરે	માગરોપમ.
૧	૨૩
૨	૨૪
૩	૨૫
૪	૨૬
૫	૨૭
૬	૨૮
૭	૨૯
૮	૩૦
૯	૩૧

૧	૩૨
૨	૩૩
૩	૩૩
૪	૩૩
૫	૩૩

ભવધારણિજ્ઞ એસા, ઉત્તરવેડવિ જોયણા લક્ષ્વં ॥
 ગેવિજ્ઞગુત્તરેસુ, ઉત્તર વેડવિયા નત્થિ ॥ ૨૧૬ ॥

અર્થ—(એસા) કે० એ પૂર્વે કહેલ શરીરનું પ્રમાણ તે (ભવ-
 ધારણિજ્ઞ) કે० ભવ ધારણીય શરીર સંવંધા જાણવું. (દેવતા
 જીવે ત્યાં સુધી જે શરીર ધારણ કરે તે ભવધારણીય શરીર કહેવાય
 છે.) વલ્લી (ઉત્તરવેડવિ) કે० દેવતા ઉત્તર વૈક્રિય શરીર કરે તા
 (જોયણા લક્ષ્વં) કે० એક લાલ યોજનનું કરે. પરંતુ (ગેવિજ્ઞ-

જુત્તરેમુ) કે૦ નવ ગ્રંથક તથા પાંચ અનુત્તર નિવાસી દેશાને
(ઉત્તરેવંચિયા નલિ) કે૦ ઉત્તર વૈક્રિય શરીર નથી, પરંતુ
ભયારણીય શરીર છે તે દેવતાઓને ઉત્તરવૈક્રિય શરીર ધારણ-
કર્યાની શક્તિ છે, પરંતુ તે શરીર કરવાનું કાંઈ કામ પડતું નથી,
નેથી તે ઉત્તર વૈક્રિય શરીર કરતા નથી ॥ ૨૧૬ ॥

દેવે ભયારણીય તથા ઉત્તર વૈક્રિય શરીરની જયન્ય અચા-
રના કહે છે,

માહાવિય વેડવિય, તગૂ જહના કમેણ પારમે ॥

અંગુલ અમલભાગો, અંગુલમલિજ્જભાગો ય ॥૨૧૭॥

અર્થ—(માહાવિય) કે૦ સ્વાભાવિક તે ભયારણીય અને
(વેડવિય) કે૦ વૈક્રિય ય વલે (તગૂ) કે૦ શરીર (જહના)
કે૦ જયન્યથી (કમેણ) કે૦ અનુક્રમે (પારમે) કે૦ આરંભની
ચલને (અંગુલ અમલભાગો) કે૦ અંગુલના અમલ્યાતમા ભાગે
(ય) ૦ અને (અંગુલમલિજ્જભાગો) કે૦ અંગુલના મલ્યાતમા
ભાગે પડે છે ભયારણીય શરીર અંગુલના અમલ્યાતમા ભાગે તથા
વૈક્રિય શરીર અંગુલના મલ્યાતમે ભાગે હોય ને ॥ ૨૧૭ ॥ ૭ દેવ-
તાને તિં ભયનાદના મલરી પ્રીતું દાર સર્વળે થયું ॥

દેવે દેવતાને ઉત્તાપિદ્ધાત્તું તથા જન તિદ્ધાત્તું ૭ ૩
દાર માટે કદ તે

મામત્રેણ વેડવિહ મુરેમુ વામ્મ મુહુત્ત ઉપોમા ॥

ઉવચાપિદ્ધાત્તો અહ ભવનાર્દિમુ પત્તેયં ॥ ૨૧૮ ॥

અર્થ—(મામત્રેણ) કે૦ મામલ્યાથી (વેડવિહ મુરેમુ) કે૦
માર નિષાદના દેવતાને તિ (ઉવચાપિદ્ધાત્તો) કે૦ જન

વાનો વિરહકાલ (ઝકોસા) કે૦ ઝત્કૃષ્ઠી (વારસ મુહુત્ત) કે૦
 વાર મુહૂર્તનો જાણવો. ત્યાર પછી અવશ્ય ઉપજે. પંચસંગ્રહ ગ્રન્થમાં
 કહ્યું છે કે-ગર્ભજ તિથેષ્વ મનુષ્ય દેવતા અને નારકી એ ચારેને ઝ-
 ત્કૃષ્ઠી ઉપપાત વિરહકાલ વાર મુહૂર્તનો, સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યને ચો-
 વીશ મુહૂર્તનો અને વિકલેન્દ્રિય તથા સંમૂર્ચ્છિમ જીવોને અંતર મુહૂ-
 ર્તના હોય છે. (અહ) કે૦ હવે ભવનાઈસુ કે૦ ભવનપતિ વિગેરે
 ચારે નિકાયને વિષે (પતેયં) કે૦ પ્રત્યેકનું વિરહકાલનું પ્રમાણ
 કહે છે. ॥ ૨૧૮ ॥

ભવળ વળ જોડ સોહમ્મી-સાળેસુ મુહુત્ત ચઝવીસં ॥
 તો નવ દિળ વીસ મુહૂ, વારસ દિળ દસ મુહુત્તા ય ॥૧૧૯॥
 વાવીસ સઢ્ઢ દિયહા, પળયાલ અસીડ દિળ સયં તત્તો ॥
 સંઘિજ્જા દુસુમાસા, દુસુ વાસા તિસુ તિગેસુ કમા ॥૨૨૦॥
 વાસાળ સયસહસાર, લક્ષ્વ તેહ ચઝસુ વિજયમાઈસુ ॥
 પલિયા અસંઘભાગો, સવ્વઢ્ઢે સંઘભાગો ય ॥ ૨૨૧ ॥

અર્થ—(ભવળ વળ જોડ સોહમ્મીસાળેસુ) કે૦ ભુવનપતિ,
 વ્યંતર, જ્યોતષી, સૌધર્મ અને ઈશાનવાસી દેવતાને પ્રત્યેકે (મુહુત્ત
 ચઝ વીસં) કે૦ ચોવીસ મુહૂત્તનો ઝત્કૃષ્ઠી ઉપજવાનો વિરહકાલ
 છે. (તો) કે૦ ત્યાર પછી વીજો દેવતા ઉપજે. સનત્કુમાર દેવલોકે
 (નવ દિળ વીસ મુહૂ) કે૦ નવ દિવસ અને વીશ મુહૂર્ત, માહેદ્ર
 દેવલોકે (વારસ દિળ દસ મુહુત્તાય) કે૦ વાર દિવસ અને દશ
 મુહૂર્ત. ॥ ૨૧૯ ॥ વ્રહ્મ દેવલોકે [વાવીસ સઢ્ઢદિયહા] કે૦ સાડા
 વાવીસ દિવસ. લાંતક દેવલોકે (પળયાલ) કે૦ વિસ્તાલીશ દિ-
 વસ. શુક્ર દેવલોકે (અસીડ) કે૦ એંશી દિવસ, સહસાર દેવલોકે

(सय) के० सा दिग्ग, (तत्तो) के० तयार पछी (दुसु) के०
 आनत अने प्राणा ए वे देवलोक प्रयके (साखज्जमासा) के०
 सरयाता मास, (दुसु) के० आरण अने अन्धुत ए वे देवलाके
 (वासा) के० सग्यातावर्ष, हवे नव ग्रैयेयकना (निमु तिगेसु)
 के० व्रण त्रिकने त्रिये (रुमा) के० अनुक्रमे करीने उपजवानो
 विरहकाल कह ठे ॥ २०० ॥ पहेला त्रीके (मासाणसया) के०
 संरयातावर्ष शत, बीजा त्रीक (सहस्सा) के० सरयाना हजार
 वर्ष, अने त्रीजा त्रीक (लख) के० सरयाता लाख वर्ष उपज-
 वानो रिरहकाल जाणवो. (नह) के० तेमज (चउठु विजयमाईसु
 के० पहेला चार विजय ते विजय विजयत जयत अने अपराजित ए
 चार विमानने त्रिये (पलिया असख भागो) के० अद्धा पल्योप
 मनो असरयातमो भाग, अने (सच्चट्टे) के० सर्वार्थ सिद्धने विष
 (संखभागो य) के० अद्धा पल्योपमनो सग्यातमो भाग उपपात
 विरहकाल होय ठे ॥ २०१ ॥

हो देवताआनो जग्न्य विरहकाल अने पछी चवन विरहकाल
 संक्षेपथी रहे ठे.

सव्वेसिपि जहन्नो, समओ एमेव चणविरहोऽपि ॥

इग दु नि सखमसखा, इग समए हुति य चयति ॥ २२२ ॥

अर्थ—(सव्वेसिपि) के० भुवनपतिथी आरभी सर्वार्थ सिद्ध
 सुमीना सर्व स्थानक (जहन्नो) के० जग्न्यथी (समओ) के०
 एर समय उपजवानो विरहकाल होय. (एमेव) के० ए उपपात
 विरहनी पेठे (चणविरहोऽपि) के० चवनविरह पण उत्तृष्ट तथा
 जग्न्यथी जाणवो (इग) के० एरु, (दु) के० वे, (नि) के० व्रण एम
 यावत् (सच) के० सरयाता अने (असख) के० असरयाता देवता

(ડગ સમણ) કે૦ એક સમયને વિષે (હંતિ) કે૦ ઉપજે છે, (ય) કે૦ અને (ચવંતિ) કે૦ ચવે છે. તાત્પર્ય એ છે કે—ભુવનપતિથી આરંભીને સહસ્રાર દેવલોક સુધી જવન્યથી એક સમયમાં જો ઉપજે તો એક વે અથવા ત્રણ ઉપજે તથા ચવે. અને ઉત્કૃષ્ટથી સંખ્યાતા અથવા અસંખ્યાતા ઉપજે તથા ચવે. કારણ કે—મહામાર દેવલોક સુધી તો તિર્યંચ પળ જાય છે માટે અસંખ્યાતા ઉપજે અને ચવે. એ આઠમા સહસ્રાર દેવલોકથી ઉપરના દેવતા એક સમયે સંખ્યાતા ઉપજે અને સંખ્યાતા ચવે. કારણ કે—ત્યાં મનુષ્યજ જાય છે, અને ત્યાંથી ચવેલો દેવતા પણ મનુષ્યજ થાય છે. માટે મનુષ્ય સંખ્યાતાજ છે, તેથી આનતાદિ દેવતા સંખ્યાતા ઉપજે અને સંખ્યાતા ચવે. ॥૨૨૨॥ એ ઉપપાત તથા ચવન સંખ્યા દ્વાર કહ્યું. ॥

હવે દેવગતિમાં કહ્ કહ્ ગતિના જીવો આવે છે ? તે આગતિ દ્વાર કહે છે.

નર પંચિન્દ્રિય તિરિયા, ણુપ્પત્તી સુરમવે પજત્તાણં ॥

અજ્ઞવસાય વિસેસા, તેમિં ગઈ તારતમ્મં તુ ॥૨૨૩॥

અર્થ—(પજત્તાણં) કે૦ પર્યાપ્તા એવા (નર) કે૦ મનુષ્ય તથા પર્યાપ્તા (પંચિન્દ્રિયતિરિયાણ) કે૦ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ એ વે ગતિના જીવ (સુરમવે) કે૦ દેવગતિમાંહે (ઉપ્પત્તી) કે૦ ઉપજે છે. તેમાં પણ વિશેષ કારણ કહે છે કે—કોઈ જીવ ભુવનપતિ, કોઈ વ્યંતર, કોઈ જ્યોતષી, કોઈ વૈમાનિક થાય, તેમાં પણ કોઈ ઋદ્ધિવંત, કોઈ મહર્દિક, કોઈ અલ્પ ઋદ્ધિવંત, કોઈ વહુ આયુષ્ય-વાલો, કોઈ થોડા આયુષ્યવાલો इत्यादિક વિશેષપણાનું કારણ પોતાના (અજ્ઞવસાયવિસેસા) કે૦ અજ્ઞવસાયના વિશેષપણાયે કરીને (તેમિં) કે૦ તે દેવતાની (ગઈતારતમ્મં) કે૦ ગતિનું

મિત્રમિત્રપણું છે અ યગસાય એ મનનો વ્યાપાર છે, તે વ્યા
પાર તોત્ર, તીવ્રતર તીવ્રતમ એમ જૂદો જૂદા થોયથી જૂદી-જૂદી
દેવગતિ પામે છે ॥ ૨૦૩ ॥

વળી કયાકયા જીવો દેવગતિ પામે તે કહે છે

નરતિરિ અસલ્લજીવી મલ્લે નિયમેણ જંતિ દેવેસુ ॥
નિયઆડય સમહીણા-ઉણ્ણુ ઈસાણ અતેસુ ॥૨૨૪॥

અર્થ—(અસલ્લજીવી) કેં અસલ્લજાતા આયુષ્યવાલા (નર
તિરિ) કેં યુગલિયા મનુષ્ય અને તિર્યંચ (સલ્લે) કેં તે સર્વે
(નિયમેણ) કેં નિશ્ચેથી (દેવેસુ જતિ) કેં દેવતામા જાય છે
તે (નિયઆડય) કેં પોતાના યુગલિક ભવમા જેટ આયુષ્ય
હોય તેના (સમ) કેં તુલ્ય આયુષ્યે અથવા (હીણાઉણ્ણુ) કેં
ઓછા આયુષ્યે (ઈસાણઅતેસુ) કેં ઘટલા આયુષ્યવાલા ઈશાન
દેવલોકસુખીના દેવતામા ડગ્ગે, પણ અગ્નિ આયુષ્યે નહીં. કારણ
કે-યુગલીયા મનુષ્યને ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય ત્રણ પલ્લોપમનુ હોયછે અને
તે આયુષ્ય ઈશાનદેવ લોક સુખી હોય છે માટે ॥ ૨૦૪ ॥

અહિં પ્રિણેપ સમજવાનુ એ છે કે-પલ્લોપમને અસલ્લજાતમે
ભાગે અસલ્લજાતા આયુષ્યવાલા યુગલિયા, પચિંદ્રિય તિર્યંચ, પલ્લી,
છપ્પલ્લ અતર ક્ષીપવાલા તિર્યંચ, મનુષ્ય યુગલિયા એ સર્વે મરીને
મુચ્ચનપતિ તથા વ્યતરને પ્રિણ ડગ્ગે, પણ જ્યોતસી પ્રમુલ્લને પ્રિણે
ડગ્ગે નહીં કારણ કે-જ્યોતસીમાહ પલ્લોપમનો આઠમો ભાગ
આયુષ્ય છે માટે, અને રીજા યુગલિયા યથારોગ્યપણે પોત પોતાના
આયુષ્ય પ્રમાણે અથવા આઠે આયુષ્યે ઈશાન દેવલોકસુખી ડગ્ગે,
તેથી ડગ્ગેના દેવલોકમા ડગ્ગવાનો નિર્ણય છે ॥

जंति समुच्छिमतिरिया, भवणवणेसु न जोइमाईसु ॥
जं तेसिं उववाओ, पलियासंखंसआऊसु ॥ २२५ ॥

अर्थ—(समुच्छिमतिरिया) के० समूर्च्छिमतिर्येच मरीने
(भवणवणेसु) के० भवनपतिने विषे तथा व्यंतरने विषे (जंति)
के० जाय छे, पण (जोइमाईसु) के० ज्योतपी विगेरेमां (न)
के० न जाय. (जं) के० कारणके (तेसिं) के० ते समूर्च्छि-
मतिर्येच उत्कृष्टी (पलियासंखंसआऊसु) के० पल्योपमना असं-
ख्यातमा भागना आयुष्यवाला देवतामांज (उववाओ) के० उगजे
छे, पण तेथी वधारे आयुष्यवालामां उगजे नहीं. ॥ २२५ ॥

ह्वे अव्यवसाय विशेषे गतिनुं तरतमपणुं कहे छे.

बालतवे पडिवद्धा, उकडरोसा तवेण गारविया ॥
वेरेण य पडिवद्धा, मरिउं असुरेसु जायंति ॥ २२६ ॥

अर्थ—(बालतवे) के० अज्ञानतपने विषे (पडिवद्धा) के० आसक्त
थयेला, (उकडरोसा) के० उत्कृष्ट रोष धरनारा, (तवेण गारविया)
के० तपथी अहंकार करनारा, (य) के० अने (वेरेण पडिवद्धा) के०
वैरथी प्रतिबंध करनारा एवा जीओ (मरिउं) के० मृत्यु पामीने (अ-
सुरेसु जायंति) के० असुरकुमारमां उगजे छे. ॥ २२६ ॥

रज्जुगह वीसभक्खण, जलजलणपवेस तण्हलुहदुहओ ॥
गिरिसिण्डणाउ मुया, सुहभावा हुंति वंतरिया ॥ २२७ ॥

अर्थ—(रज्जुगह) के० गले दोरडानो फांसो खाई मर-
नारा, (वीसभक्खण) के० विष खाई मरनारा, (जलजलणपवेस)
के० पाणि अथवा अग्निमां प्रवेशकरी मरनारा, (तण्हलुहदुहओ)

કે૦ તરસ અથવા ખૂંચના દુઃખથી મરનારા, અને (ગિરિસિરપટ-
 ણાડ મુયા) કે૦ પર્વતના શિખરઉપરથી પડીને મરનારા જીવો
 (સુદમાવા) કે૦ જો શૂલપાણીની પેઠે શુભ ભાવથી મરે તો
 (ચતરિયા હુતિ) કે૦ વ્યતર દેવતા થાય છે ॥ ૨૨૭ ॥

તાવસ જા જોડસિન્ના, ચરગપરિવાય વમલોગો જા ॥
 જા સહસારો પંચિદિ-તિરિય જા અન્નુઓસદ્દા ॥ ૨૨૮

અર્થ—(તાવસ) કે૦ કન્મૂલનુ ભક્ષણ કરનારા વનવાસી
 તપસ્વીઓ મરીને (જા જોડમિયા) કે૦ શુવનપતિથી આરમ્ભી
 જ્યોતષી દેવતા સુધી જાય તથા (ચરગપરિવાય) કે૦ ચાર પાંચ
 મેળાઘડે ભિક્ષા માગે તે ચરક અને કપિલમતિ પરિત્રાજક ત્રિ-
 દિવિયા તે મરીને (વમલોગો જા) કે૦ શુવનપતિથી આરમ્ભી
 ઉત્કૃષ્ટા બ્રહ્મદેવ લોક સુધી જાય. તથા (પંચિદિતિરિય) કે૦
 ગર્ભજ પર્યાપ્તા પંચદ્રિય તિર્યંચ તે હાથી રાજા ત્રિગેરે જીવો કબલ
 સપલની પેઠે સમ્યક્ત્વ દેશાવરતિ સહિત મરીને ઉત્કૃષ્ટી (જા
 સહસારો) કે૦ સહસ્રાર દેવલોક સુધી જાય અને (સદ્દા) કે૦
 શ્રાવક મનુષ્ય મરીને ઉત્કૃષ્ટી (જા અન્નુઓ) કે૦ વારમા અન્નુત
 દેવલોક સુધી જાય ॥ ૨૨૮ ॥

જડલિંગ મિચ્છદિદ્દી, ગેવિજ્જા જાવ જતિ ઉક્કોસ ॥
 પયમવિ અમદ્દહતો, સુતત્ય મિચ્છદિદ્દીઓ ॥ ૨૨૯ ॥

અર્થ—(જડલિંગ મિચ્છદિદ્દી) કે૦ સાધુના ચેપને ધારણ
 કરનારો મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ ક્રિયાના ચલેફરી અગારમર્મ્મકાચાર્યની
 પેઠે (ઉક્કોસ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટી (ગેવિજ્જા જાવ જતિ) કે૦
 નવગ્રેયક સુધી ઉત્પન્ન થાય ચલી તે મિથ્યાદૃષ્ટિ કોને કહેવાય ?

तो के जे (सुतत्थं) के० मुत्र तथा अर्थना (पयमवि) के० एक पदने पण (असद्वहंतो) के० सद्वहे नहीं तो ते (मिच्छादिद्वीओ) के० मिथ्या दृष्टि जाणवो. ॥ २२९ ॥ अहिं सूत्रनुं लक्षण कहे छे.

सुत्त गणहररइयं, तहेव पत्तेयबुद्धरइयं च ॥

सुयकेवलिणा रइयं, अभिन्नदसपुविणा रइयं ॥२३०॥

अर्थ—(गणहररइयं) के० सौधर्म स्वामी प्रमुख गणधरनां रचेलां आचारांगादिक, (तहेव) के० तेमज (पत्तेयबुद्धरइयं) के० नेमिराजा विंगेरे प्रत्येक बुद्धना रचेला नेमिप्रव्रज्यादिक, बली (सुयकेवलिणारइयं) के० चउद पूर्वधर श्रुतकेवली गय्यंभवमुरि प्रमुखनां रचेलां दश वैकालिकादिक, अने (अभिन्नदसपुविणा रइयं) के० संपूर्ण दश पूर्वधरनां रचेलां ग्रथा ते सर्व (सुत्तं) के० सूत्र कहेवाय ॥ २३० ॥

अत्थं भासइ अरिहा, सुत्तं गुत्थंति गणहरा निउणा ॥

सासणस्स हियट्ठाए, तओ सुत्तं पवत्तइ ॥ २३१ ॥

अर्थ—(अरिहा) के० अरिहंत प्रभु (अत्थं) के० अर्थने कहे. ते उपरथी (निउणा) के० चतुर एवा (गणहरा) के० गणधरो (सुत्तं) के० सूत्रने (गुत्थंति) के० गुंये छे. (तओ) के० न्यार पछी (सासणस्स हियट्ठाए) के० शासन हितार्थ (सुत्तं पवत्तइ) के० सूत्र प्रवर्त्ते ॥ २३१ ॥

पयमक्खरंणि एगं, जो नवि रोएइ सुत्तनिदिट्ठं ॥

सेसं रोयइ अ बहु, मिच्छादिद्वी मुणेयव्वो ॥२३२॥

अर्थ—जो के० जेने (सुत्तनिदिट्ठं) के० सूत्रमां कहंछं

(પયમક્તરપિ એગ) કે૦ એક પદ અથવા એક અક્ષર (નરોણ)
 કે૦ ન રુચે (અ) કે૦ અને (મેસ) કે૦ તે શિવાયનુ ધીજુ (વહુ
 રોયડ) કે૦ વહુ રુચે તે (મિન્ઠાચિદિ) કે૦ મિધ્યા દષ્ટિ જીવ
 (મુણેયલો) કે૦ જાણલો ॥ ૨૩૨ ॥

છઝમત્યમજયાણ, ડાવાઓ ઉકોમ મઘદે ॥

તેસિં સઢાણપિ ય, જહનઓ હોડ સોહમ્મે ॥ ૨૩૩ ॥

અર્થ—(છઝમત્યમજયાણ) કે૦ છઝમત્યસાધુઓનું (ડવાઓ)
 કે૦ ઉપજનું (ડાવાઓ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટી (સઘદ) કે૦ સર્વાર્થ-
 સિદ્ધ વિપાન મુધો હોય છે અને (તેસિં) કે૦ તે સાધુઓનું
 તથા (સઢાણપિ) કે૦ શ્રાવનનું (જહનઓ) કે૦ જગન્યથી
 (સોહમ્મે) કે૦ સૌમ્ય દેવલોકને રિણે ઉપજનું (હોડ) કે૦
 હોય છે ॥ ૨૩૩ ॥

લ્તમિ ચડપુવિસ્મ, તાવમાઈણ ડતરેસુ તહા ॥

એમો ઉચવાયવિહિ, નિયકિરિયટિયાણ મન્નોવિ ॥ ૨૩૪ ॥

અર્થ—(ચડપુવિસ્મ) કે૦ ચડ પૂર્વપર સાધુનું (લ્તમિ)
 કે૦ લાતક દેવલોક મુઝી ઉપજનું હોય. (તહા) કે૦ તેમજ (તા-
 વમાઈણ) કે૦ તાપસ મન્યામી શાસ્ત્રાત્મિકનું જગન્યથી (વનરમુ)
 કે૦ વ્યતર દેવલોકને રિણે ઉપજનું હોય. (એમો) કે૦ આ પૂત્ર
 રહલો (મન્નોવિ) કે૦ મન પળ (ઉચવાયવિહિ) કે૦ ઉપજનાનો
 વિધિ તે (નિયકિરિયટિયાણ) કે૦ પાંતપોતાની ત્રિયાને ત્રિ
 સાધવાન રહ્યાનો જાણલો અને પ્રજાપતા મૂત્રમાં તે તાપસને જગ-
 ન્યથી ભવનપતિમા ડાજનું જણ છે ॥ ૨૩૪ ॥

અગુમય મહવગહિ ય, ચાલનવાકામનિજ્જગણ ય ॥

દેવાડય નિમધડ, મમ્મદિદ્દી ય જો જીયો ॥ ૨૩૫ ॥

અર્થ—(અણુવ્રત મહદ્વર્ણિય) કે० અણુવ્રત અથવા મહા-
વ્રતને પાલનારો, (વાલતવાકામનિજ્જરાણિય) કે० વાલતપ તથા
અકામ નિર્જરાનો કરનાર, એવો (જો) કે० જે (સમ્મદીટ્ટીય)
જીવો કે० સમ્યક્ દૃષ્ટિ જીવ છે તે (દેવાણામં નિવંધં) કે० દેવ-
તાનું આયુષ્ય વાંધે છે. ॥ ૨૩૬ ॥ ઉક્તમ્ ॥

નાણસ્સ કેવલીણં, ધમ્માયરિયસ્સ સવ્વસાહૂણં ॥

માઈ અવણ્ણવાઈ, કિલ્લિસિયભાવણં કુણ્ણં ॥ ૨૩૬ ॥

અર્થ—(નાણસ્સ) કે० જ્ઞાનના, (કેવલીણં) કે० કેવલીના,
(ધમ્માયરિયસ્સ) કે० ધર્માચાર્યના અને (સવ્વસાહૂણં) કે०
સર્વ સાધુના (અવણ્ણવાઈ) કે० અવર્ણવાદને વોલનારો અને (માઈ)
કે० કપટ કરનારો જીવ (કિલ્લિસિયભાવણં) કે० કિલ્લીશિક
પટ્ટલે પાપી ભાવનાને (કુણ્ણં) કે० કરે છે. પટ્ટલે કિલ્લિવષિક દે-
વપણે ઉત્પન્ન થાય છે. ॥ ૨૩૬ ॥

કોઝય મ્હૂકમ્મે, પસિણાપસિણે નિમિત્તમાજીવે ॥

ઈદ્ધિસસાયગરુઓ, અભિઓગં ભાવણં કુણ્ણં ॥ ૨૩૭ ॥

અર્થ—(કોઝયમ્હૂકમ્મે) કે० કૌતુક અથવા સ્નાનાદિક
ભૂતિકર્મ કરનાર, (પસિણાપસિણે) કે० પ્રશ્નથી નિમિત્ત કહેનાર
અથવા પ્રશ્ન વિના નિમિત્ત કહેનાર, (નિમિત્તમાજીવે) કે० નિમિ-
ત્તિયાના કર્મથી આજીવિકા કરનાર, તેમજ (ઈદ્ધિસસાયગરુઓ)
કે० કદ્ધિગારવ. રસગારવ અને શાતાગારવ કરનારો જીવ (અભિ-
ઓગં ભાવણં) કે० અભિયોગિક ભાવનાને (કુણ્ણં) કે० કરે છે.
પટ્ટલે સેવક દેવપણે ઉત્પન્ન થાય છે. ॥ ૨૩૭ ॥

હવે અભિયોગિક ભાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

દુવિહો સલુ અભિઓગો, દવ્વે ભાવે ય હોઈ નાયવો ॥
 દવ્વંમિ હોઈ જોગા, વિજ્ઞા મંતા ય ભાવમિ ॥ ૨૩૮ ॥

અર્થ—[અભિઓગો] કે० અભિયોગ (દુવિહો) કે० વે પ્રકારનો છે (સલુ) કે० નિષ્ચે, તે (દવ્વે ભાવે) કે० દ્રવ્ય અભિયોગ અને ભાવ અભિયોગ (નાયવો) કે० જાણવા યોગ્ય [હોઈ] કે० હોય છે. તેમા (દવ્વમિ) કે० દ્રવ્ય અભિયોગને વિષે (જોગા હોઈ) કે० મનાદિ નિમિત્ત જોગ હોય છે (ય) કે० અને (ભાવમિ) કે० ભાવ અભિયોગને વિષે (વિજ્ઞા મંતા) કે० આગમાદિ વિગ્ના અને મત્રો હોય છે. ॥ ૨૩૮ ॥

હે સત્યયજ્ઞના વિશેષણાથી દેવતાની ગતિ વિશેષ હોય છે, માટે સત્યયજ્ઞનું સ્વરૂપ કહ છે.

વજ્જરિસહનારાયં, પદમ વીય ચ રિસહનારાય ॥
 નારાયમદ્ધનારાય-ફીલિયા તહય છેવદ્ધં ॥ ૨૩૯ ॥
 એ છ સઘયણા, રિસહો પટ્ટો ય ફીલિયા વજ્જ ॥
 ઉમઆ મક્કડમ્મો, નારાઓ હોઈ વિન્નેઓ ॥ ૨૪૦ ॥

અર્થ—જે શરીરના હાડકાનો અતિ મજબુત થય તે સત્યયજ્ઞ રહેવાય તેના છ ભેદ છે, (પદમ) કે० પદ્મો (વજ્જરિસહનારાય) કે० વત્સરુપ નારાચ ૧, (વીયં) કે० વીજો (રિસહનારાય) કે० રૂપમ નારાચ ૨, વીજો (નારાય) કે० નારાચ ૩, ચોથો (અદ્ધનારાય) કે० અર્ધ નારાચ ૪, પાંચમો (ફીલિયા) કે० ફીલિયા ૫, (તહય) કે० તેમજ છઠ્ઠા (છેવદ્ધં) કે० સેવાર્ત ॥ ૬ ॥ ૨૩૯ ॥ (એ) કે० એ પૂર્વ કહ્યા (છ સઘયણા) કે०

છ સંઘયણ જાણવા, તેમાં (રિસહો) કેં૦ ઋષભ તે (પટ્ટો) કેં૦
પાટો જાણવા. (ય) કેં૦ અને (કીલિયા) કેં૦ સ્ત્રીલો તે (વજ્ર)
કેં૦ વજ્ર કહેવાય. તથા (ઝમઝો મકકડવંધો) કેં૦ વન્ને વાજુએ
મર્કટવંધ એટલે હાડકાના મકકટાકારે વંધ (નારાઓ) કેં૦
તે નારાચ (વિન્નેઓ) કેં૦ જાણવા યોગ્ય (હોઈ) કેં૦
હોય છે. ॥ ૨૪૦ ॥

કીલિકા રહિત તે ત્રીજો ઋષભનારાચ, ફક્ત મર્કટવંધ તે ત્રીજો
નારાચ, એક વાજુએ મર્કટવંધ અને એક વાજુએ કીલિકા તે અર્ધ
નારાચ. જેમાં હાડકાનાં સવધ એકલી સ્ત્રીલી સરસા તે કીલિ-
કા, અને જેમાં બે હાડકાના છેડા પરસ્પર ફક્ત અડેલા પણ
સ્ત્રીલી વિગેરે કાંઈ ન હોય તે સેવાર્ત અથવા છેવટું સંઘયણ જૈન
શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે.

હવે કયા જીવોને કેટલા સંઘયણ હોય ? તે કહે છે.

છ ગમ્મ તિરિ નરાણં, સમુચ્છિમપણિંદિ વિગલ છેવટું ॥
સુરનેરડ્યા એગિં-દિયા ય સવ્વે અસંઘયણા ॥ ૨૪૧ ॥

અર્થ—(ગમ્મતિરિ નરાણં) કેં૦ ગર્ભજ તિર્યંચ તથા મનુ-
ષ્યને (છ) કેં૦ છ સંઘયણ હોય. વલી (સમુચ્છિમપણિંદિ) કેં૦
સમૂચ્છિમ પંચેન્દ્રિ તિર્યંચ, તથા સમૂચ્છિમ મનુષ્ય અને (વિગલ) કેં૦
બે ઇન્દ્રિય તે ઇન્દ્રિય તથા ચતુરિન્દ્રિય હય વિગલ દ્વિયને એક (છેવટું) કેં૦
સેવાર્ત એટલે છેવટું સંઘયણ હોય. વલી (સુર) કેં૦ દેવતા, (નેરડ્યા)
કેં૦ નારકો અને (સવ્વે એગિંદિયા) કેં૦ સર્વ એકેન્દ્રિય જીવો
(અસંઘયણા) કેં૦, સંઘયણ રહિત હોય છે, કારણ હાડકાની
રચના તે સંઘયણ કહેવાય. તે દેવતા નારકો તથા એકેન્દ્રિયમાં નથી,

તો પણ દેવતામાં અસ્થિત્વ સંયમ વિના જે શક્તિ છે તેને પણ ઉપચારથી સંયમ કહેવાય. કારણ દેવતામાં પણ ચક્રરથી પણ અધિક શક્તિ હોય છે, તેથી દેવતામાં વજ્રરૂપભનારાચ સંયમ હોય છે તેમજ અલ્પશક્તિ રક્તદ્રિયમાં પણ હોય છે, તેથી રક્તદ્રિયને એવું સંયમ કહેવાય પરંતુ મૂળ ભાગે તો દેવતામાં સંયમ નથી ॥ ૨૪૧ ॥

હવે સંયમથી ગતિ કહ છે

છેવદ્દેણ ઉ ગમ્મઇ, ચરો જા કપ્પ કીલિયાઇસુ ॥

ચરસુ દુદુકપ્પ વુદ્ધી, પદમે ં જાવ સિદ્ધીવિ ॥ ૨૪૨ ॥

અર્થ—(છેવદ્દેણ) કે. એવે સંયમે કરી અધ્યવસાયના વિશેષગાયત્રી જીવ (ચરો જાકપ્પ) કે. ધુનપતિ વ્યંતર જ્યોતિષી અને રમાનિકના ચોથા દેવલોક મુગી (ઉ ગમ્મઇ) કે. જાય છે. ત્યાં પછી (કીલિયાઇસુ ચરસુ) કે. સિલ્હિકાદિક ચાર સંયમને પાછલથી ગણતાં ચારે સંયમે કરી (દુદુકપ્પવુદ્ધી) કે. જે જે દેવલોકની ચઢતી ચઢતી ઉપજે તે આ પ્રમાણે—કોલિકા સંયમવાળો જીવ પાંચમા તથા છઠ્ઠા દેવલોક મુગી જાય, અર્દનારાચ સંયમવાળો શુક અને મહત્તાર દેવલોક મુગી જાય નારાચ સંયમવાળો જીવ આનત અને માણત દેવલોક મુગી જાય. રૂપભનારાચ સંયમવાળો જીવ આગળ અને અન્યુત દેવલોક મુગી જાય, અને (પદમેણ) કે. વજ્રરૂપભનારાચ સંયમવાળો જીવ (જાવસિદ્ધીવિ) કે. ધુનપતિથી આરમ્ભી મોક્ષ મુગી જાય ॥ ૨૪૨ ॥

હવે શરીરની આકૃતિને સમ્યાન કહેવાય છે તે સમ્યાન છ પ્રકારના છે તેના નામ તથા સ્થાન કહ છે

સનત્કુમારથી આરંભી સહસ્રાર દેવલોક મુખીના દેવતા ચવીને (ઈર્ગિ દિર્ગમુ) કે૦ એકંદિયને વિને (નો જંતિ) કે૦ ઉપજે નહીં-
વલી (આગયગમુહા) કે૦ આનત દેવલોકથી આરંભી પાંચ અનુ-
ત્તર વિમાન મુખીના દેવતા (ચવિંડ) કે૦ ચવીને (મણુર્ગમુ) કે૦
સંહ્યાતા આયુષ્યશાલા પર્યાપ્તા મનુષ્યમાંદે (ચેપ) કે૦ નિથે [ગ-
ચ્છંતિ] કે૦ જાય છે. ॥ ૨૪૭ ॥

હવે જે દેવતાને જેની રીતે દેવાંગના સાથે સંભોગ છે અને જે
દેવતાને સર્વથા સંભોગ નથી તે કહે છે.

દો કપ્પ કાયસેવી. દો દો દો ફરિમરૂવસદેહિં ॥

ચરો મણેગુવરિમા, અપ્પવિયારા અણંતસુહા ॥૨૪૮॥

અર્થ—(દોકપ્પ કાયસેવી) કે૦ ધ્રુવનમતિ વ્યંતર જ્યોતપી
તથા સૌધર્મ અને ઈશાન એ બે દેવલોક મુખીના દેવતા અતિ ઉત્કૃષ્ટ
કામવેદનાથી મનુષ્યની પેઠે વિષય સુખ ભોગવે. તે ઉપરના (દો)
કે૦ સનત્કુમાર તથા માહેન્દ્ર દેવલોકના દેવતા દેવાંગનાનાં (ફરિસ)
કે૦ સ્તન ધ્રુજ વિગેરે અંગસ્પર્શથી ભોગસુખ પામે છે. તે ઉપરના [દો]
કે૦ વ્રહ્મ અને લાંતક દેવલોકના દેવતા દેવાંગનાનાં (રૂવ) કે૦ રૂપ
દેહીને વિષય સુખ પામે છે. તે ઉપરના (દો) કે૦ શુક્ર અને સહ-
સ્રાર દેવલોકના દેવતા દેવાંગનાનાં (સદેહિં) કે૦ ગીતહાસ્ય વિલા-
સાદિના શબ્દ સાંભલવાથી સંભોગ સુખની તૃપ્તિ પામે છે. તે ઉપરના
(ચરો) કે૦ આનતાદિ ચાર દેવલોકના દેવતાઓ (મણેગ) કે૦
મનમાં દેવાંગનાનું સ્મરણ કરવાથી તૃપ્તિ પામે છે. તેથી (ગુવરિમા)
કે૦ ઉપરના ઇટલે નવ ગ્રૈદેયક તથા પાંચ અનુત્તરના દેવતાઓ તો
(અપ્પવિયારા) કે૦ અલ્પવિકારીયણને લીધે વિષય સુખથી રહિત
હોવાથી (અણંતસુહા) કે૦ અનંત સુખવાળા છે. ॥ ૨૪૮ ॥

કથુ ડે કે—

જં ચ કામમુહ લોણ, જં ચ દિવ્વ મહામુહ ॥

વીયરાયમુહસ્સેય-ણતભાગપિ નગ્ગહ ॥ ૨૪૯ ॥

અર્થ—(લોણ) કે૦ લોકમા (જ કામમુહ) કે૦ જે કામ મુગ ડે (ચ) ક૦ અને (જ) કે૦ જે (દિવ્વ મહામુહ) કે૦ દેવ સગી મહામુગ ડે ત મુગ (વીયરાયમુહસ્સેય) ક૦ વીતરાગ પટ્ટલે, રાગ-દ્વેષ ગઢિત પગા પ્રમુના મુગના (ણતભાગપિ) ક૦ અનતા ભાગને પણ (નગ્ગહ) ક૦ પામતા નથી અર્થાત્ પ્રમુને જે મુગ ડે તેના અનતમા ભાગનુ મુગ દેવતાને પણ નથી ॥ ૨૪૦ ॥

હો દેવીઓની ઉત્પત્તિનુ સ્થાન કય ડે

ઉપ્પાઓ દેવીણ, કપ્પદુગ જા પરો સહસ્સારા ॥

ગમણાગમણ નત્થી, અપરઓ મુગણપિ ॥ ૨૫૦ ॥

અર્થ—(દેવીણ) કે૦ દેવીઓનુ (ઉપ્પાઓ) ક૦ ઉપજવુ ત (કપ્પદુગ જા) ક૦ મુગનાનિયો આરંભી ઈશાન દેવલોક મુગા ડે તેથી ઉપરના દેવલોકમા દેવીઓનુ ઉપજવુ નથી પરંતુ દેવતાના ઉપમેળ માટે સૌંયમ તથા ઈશાન દેવલોકની અપરિમિતતા દેવીઓ ઉપરના દેવલોકમા જાય તા (પરો સહસ્સારા) કે૦ ઉપરના સહ-સાર દેવલોક મુગી જાય. ત્યાથી ઉપરના દેવલોકમા (ગમણાગ-મણ નત્થી) ક૦ દેવીઓનુ જતુ આવતુ નથી અને (અન્નુઅપ-રઓ મુગણપિ) કે૦ અન્યુત દેવલોકથી ઉપર તો દેવતાઓનુ પણ જતુ આવતુ નથી. તેમજ નવ ગ્રંથાયર તથા પાચ અનુત્તર વિમાનયામો દેવતાઓને નીચે આસાનુ પ્રયોજન નથી તીર્થચરના ચલ્યાણિર અચ્ચર પણ પોતાના મ્યાનક ગા પગા નમસ્કારાદિક કર ડે

વાલી દેવીઓ (આણય) કે૦ આનત દેવલોકના દેવતાને ભોગ યોગ્ય
 જાણવી. ત્યાર પછી સમય સમય વધારતા જેટલામાં (પન્નાસા)
 કે૦ પચાસ પલ્યોપમ થાય તેટલા આયુષ્યવાલી દેવીઓ (આરણ
 દેવાણ) કે૦ આરણ દેવલોકના દેવતાને ભોગ યોગ્ય જાણવી
 ॥ ૨૫૩ ॥ (ઈસાણે) કે૦ ઈશાન દેવલોકમાં અપરિગ્રહિતા દેવી-
 ઓના (ચડ લલાવા) કે૦ ચાર લાલ વિમાન છે. તેમાં (માહિય
 પલિયાઈ) કે૦ જે દેવીઓનું માથે એક પલ્યોપમનું આયુષ્ય છે તે
 ઈશાન દેવલોકના દેવતાને જ ભોગ યોગ્ય જાણવી. ત્યાર પછી (સમય
 અહિય) કે૦ સમય સમય અધિક વધારતાં (જાર્મિ) કે૦ જે દેવી-
 ઓનું (જા પનર પાલય ટિહ) કે૦ જ્યાં મુઠી પનર પલ્યોપમની
 આયુષ્ય સ્થિતિ થાય, (તાઓ) કે૦ તેટલા આયુષ્યવાલી દેવીઓ
 (માહિંદ દેવાણ) કે૦ માહેંદ્ર દેવલોકના દેવતાઓને ભોગ યોગ્ય
 જાણવી ॥ ૨૫૪ ॥ (એણ કમેણ) કે૦ એ અનુક્રમે કરીને
 (સમયાહિયપલિયદસગબુઢીએ) કે૦ એક એક સમયથી આરંભીને
 દગ દગ પલ્યોપમની વૃદ્ધિ (ભવે) કે૦ હોય. જેથી પછીમ પલ્યા-
 પમ મુઠીના આયુષ્યવાલી દેવીઓ (લંત) કે૦ લાંતક દેવલો-
 કના દેવતાને ભોગ યોગ્ય જાણવી. પાંત્રીશ પલ્યોપમ મુઠીના આયુ-
 પ્યવાલી દેવીઓ (સહસ્સાર) કે૦ સહસ્રાર દેવલોકના દેવતાઓને
 ભોગ યોગ્ય જાણવી. પોસ્તાલીશ પલ્યોપમ મુઠીના આયુષ્યવાલી
 દેવીઓ (પાણય) કે૦ પ્રાણત દેવલોકના દેવતાને ભોગ યોગ્ય
 જાણવી. અને (પણપન્ના) કે૦ પંચાવન પલ્યોપમ મુઠીના આયુ-
 પ્યવાલી દેવીઓ (અચ્ચુઅદેવાણ) કે૦ અચ્યુત દેવલોકના દેવ-
 તાને ભોગ યોગ્ય જાણવી. ॥ ૨૫૫ ॥

હવે છ લેઝ્યાનું સ્વરૂપ તથા દેવતાને કેટલી લેઝ્યા હોય તે કહેછે.

પંથાઓ પરિભટ્ટા, છ પુરિસા અડવિમજ્જયારંમિ ॥

જવૂતરુસ્મ હિટ્ટા, પરોપર તે વિચિતતિ ॥ ૨૫૬ ॥

અર્થ—(પંથાઓ) કે० માર્ગથી (પરિભટ્ટા) કે० ભૂલા પ-
ડેગ (છ પુરિસા) કે० ૩ પુરુષા (અડવિમજ્જયારંમિ) કે०
અગ્નના મંથે (જવૂતરુસ્મ હિટ્ટા) કે० અતુટક્ષની નીચે ઉભા રહ્યા
અને (તે) કે० તે પુરુષો (પરોપર) કે० પરસ્પર (વિચિતતિ)
કે० વિચાર કરવા લાગ્યા ॥ ૨૫૬ ॥

નિમ્મૂલસ્વધમાલો-ગુચ્છેપકેપડિયમડિયાડ ॥

જહ એમિ ભાગા, તહ લેમાઓ નાયગ્ગા ॥ ૨૫૭ ॥

અર્થ—તેમા એક પુરુષ જાત્રના ફલની ઇચ્છાથી જાત્રુના
ટક્ષને (નિમ્મૂલ) કે० મૂળમાંથી ડાળાદી નાશવાનો વિચાર કરવા
લાગ્યો, ત્રીજો પુરુષ (સ્વ) કે० ધટ્ટને તોડી પાડવાની ઇચ્છા
કરવા લાગ્યો, ત્રીજો પુરુષ (સાલો) કે० નાનો ઢાલોને ડે-
ની નાશવાની ઇચ્છા કરવા લાગ્યો, ચોથો પુરુષ (ગુચ્છે) કે० માત્રા
પાત્રા ફળ લાગેલા ગુ છાને ડેવાનો વિચાર કરવા લાગ્યો, પાંચમો
પુરુષ વૃક્ષ ઉપર લાગેલા (પકે) કે० પાત્રા ફલોનેજ તોડવાની
ઇચ્છા કરવા લાગ્યો, અને છટ્ટો પુરુષ તો (પડિય સડિયાડ) કે०
નીચે સરી પડેલા ફલોને લેવાની ઇચ્છા કરવા લાગ્યો (જહ)
કે० જેથી રીતે (એમિ) કે० ૪ છ પુરુષના (ભાગા) કે० સ્પાય
ભાગો થયા (તહ) કે० તેવા (લેમાઓ) કે० ૩ લેવાના ભાગા
(નાયગ્ગા) કે० જાણવા ॥ ૨૫૭ ॥

ણિદ્ધજિમુતવણ્ણામા, ગગ્ગયરીદ્ધ મમપ્પમા ॥

ગ્ગજણ વણ્ણ મક્કામા, લેમાઓ કણ્ઠ વણ્ણઓ ॥ ૨૫૮ ॥

अर्थ—(णिद्धजिघृत्तवण्णाभा) के० म्लिग्ध येवन्मान वर्ण-
वाली, (गवर्ग्यरीट्टसमण्णभा) के० भेंमना शींग अथवा अरिष्ट-
न्नना समान कांतिवाली, (खंजण वण्ण संकामा) के० गाडाना
पेंडानी भेंमना वर्ण सरखी (कण्ठवण्णओ) के० कृष्णवर्णनी पहेंली
(लेसाओ) के० कृष्ण लेख्या जाणवी ॥ २५८ ॥

पल्लवासोय संकामा, चामपिच्छममण्णभा ॥

वेरुलीयरयणाभा, वण्णाओ, नीललेसाओ ॥ २५९ ॥

अर्थ—(पल्लवासोयसंकामा) के० अशोक वृक्षना पल्लव स-
मान कांतिवाली, (चामपिच्छसमण्णभा) के० चाम पक्षीना पी-
च्छाना समान वर्णवाली, अने (वेरुलीयरयणाभा) के० बहुर्थर-
त्नना समान कांतिवाली वर्णथी नीललेसाओ के० बीजी नील
लेख्या जाणवी ॥ २५९ ॥

अलसीकुमुमाइवण्णाभा, जारिसीकोइलतलपीच्छच्छदा ॥

पारावयगीवममा, वण्णाओ काउलेसाओ ॥ २६० ॥

अर्थ—(अलसीकुमुमाइ वण्णाभा) के० अलसी पुष्प विंगे-
रेना सरखी कांतिवाली, (जारिसीकोइलतलपीच्छच्छदा) के०
जरसी अथवा कोयलना पीच्छना समान वर्णवाली, वली (पारा-
वयगीवसमा) के० पारेवाना कंट समान कांतिवाली वण्णाओ के०
वर्णथी (काउलेसाओ) के० बीजी कापोन लेख्या जाणवी ॥ २६० ॥

तेउलेसा भवे वण्णा, हिंगुलरागसन्निभा ॥

तरुणाइच्चसमाकंती, दीवसमा होइ सुअतुंडा ॥ २६१ ॥

अर्थ—(हिंगुलरागसन्निभा) के० हिंगलाना रंग सरखी, (तल-
णाइच्च समाकंति) के० उगता भूर्यना सरखी कांतिवाली, (दीव-

समा) रे० दीवा समरी, (मुअतुडा) रे० पोपटनी चाच समान
(वण्णा) रे० वर्णधी (तेउलेमा) के० चौथी तेजो लेण्या (भा)
रे० श्रेष्ठ (होइ) के० होय ते ॥ २६१ ॥

हरियालमज्जरागा, हरिदायममप्यभा ॥

मणामण कुसुम ममा, वण्णाओ पहालेमाओ ॥२६२॥

अर्थ—(हरियाल मज्जरागा) रे० हस्तालना म यमग समान,
(हरिदाय मप्यभा) रे० हलदग्ना रग समान कातियाली, (म
णामण कुसुम ममा) रे० सरगवाना फुट समान (वण्णाओ) रे०
वर्णधी पाचमी (पहालेमाओ) के० पहालेया जाणरी ॥ २६२ ॥

सुकलेमा भवे वण्णा, सरकुंदममप्यभा ॥

खीरसरदुधमवला, मुत्ताहलहारययममा ॥ २६३ ॥

अर्थ—(सखकुन्दमप्यभा) रे० तल तथा मोगगना पुन
समान उज्ज्वल, (खीरसरदुधमवला) रे० क्षीर समुद्रना दुध स
मान उज्ज्वल, तथा (मुत्ताहलहारययममा) रे० मुक्ताफलना हार
अथवा रूप्य समान (वण्णा) रे० वर्णधी (सुकलेमा) रे० उमी
शुक्लेण्या (भवे) रे० होय ते ॥ २६३ ॥

जह कडुओ तुवरसे, निवग्से कडुयरोहिणीयरसे ॥

एत्तोपि अणतगुणो रसे उ कण्हाण नायबो ॥२६४॥

अर्थ—(जह) रे० तेरा (कडुओतुवरसे) रे० कटुवी वृ-
षीना रस दाय (निवग्से) रे० लीवराना रस होय, (कडुय
रोहिणी यरसे) रे० कटुवी गलेना रस होय (एत्तोपि) रे०
एतनाही पण (अणतगुणो) रे० अनतगुणो (रसे) रे० रसो

रस (कण्हाए) के० कृष्ण लेश्यानो (नायबो) के० जाणवो ॥२६४॥
जह तियगडुस्स य रसो, तिक्खो जह हत्थिपीप्पलीए य ॥
एत्तोवि य णंतगुणो, रसो उ नीललेस्साए ॥ २६५ ॥

अर्थ—(जह) के० जेवो (तियगडुस्स) रसो के० सुंठ
पीपर अने मरीरूय त्रिकटुनो (तिक्खो) के० तीखो रस होय,
(जह) के० जेवो (हत्थिपीप्पलीए) के० गजपीपरनो तीखो रस
होय. एत्तोवि) के० एथी पण (अणंतगुणो) के० अनंतगुणो
(रसो) के० तीखो रस (नीललेस्साए) के० नीललेश्यानो
जाणवो. ॥ २६५ ॥

जह तरुणचूयरसो, कविट्ठ कच्चस्स वावि जाव रसो ॥
एत्तोवि अणंतगुणो, रसो य काओय लेसाओ ॥२६६॥

अर्थ—(जह) के० (तरुणचूयरसो) के० काचा आं-
वाना फलनो रस होय, (वावि) के० अथवा पण (कविट्ठ कच्चस्स)
के० काचा कोठ फलनो (जाव रसो) के० जेवो रस होय, (ए-
त्तोवि) के० एनाथी पण (अणंतगुणो) के० अनंतगुणो) के० अनं-
तगुणो (रसो) के० कषायलो रस (काओय) लेसाओ) के०
कापोतलेश्यानो जाणवो. ॥ २६६ ॥

जह परिणयअंवरसो, पक्कविट्ठस्स वावि जारिसओ ॥
एत्तोवि अणंतगुणो, रसोय तेऊए नायवो ॥ २६७ ॥

अर्थ—(जह) के० जेवो (परिणय अंवरसो) के० पाकेला
आंवाना फलनो रस होय, (वावि) के० अथवा (पक्कविट्ठस्स)
के० पाकेला क फलनो (जारिसओ) के० जेवो रस होय.

(एत्तोवि) के० एनाथी पण (अणतगुणो) के० अनतगुणो (रसो)
 के० मीष्टरस (तेऊए) के० तेजो लेश्याનો (नायवો) के०
 जाणवो ॥ २६७ ॥

पम्हाए एरिसरमो, वरगारुणि आसराण जारिसओ ॥
 महुमेरगस्सव रसो, तत्तोविय होइ णतगुणो ॥ २६८ ॥

अर्थ—(पम्हाए) के० पद्मलेश्याનો (एरिसरसो) के० एवो
 रस છે. કરો છે ' તે કહે છે. (વરગારુણિ) કે० શ્રેષ્ઠ મદિરાનો
 તથા (આસરાણ) કે० ત્રિવિધ આસનોનો (જારિસઓ) કે०
 જેવો રસ હોય છે. તલી (મહુમેરગસ્સવ રસો) કે० મગ્ર તથા મૈરે-
 યમદિરાનો જેવો રસ છે, (તત્તોવિય) તેનાથી પણ (ણત-
 ગુણો) કે० અનતગુણો (પદ્મલેશ્યાનો રસ હોઈ) કે० હોય છે ॥ ૨૬૮ ॥

खज्जूर मुदीयरसो, खीररसो खडमकररसो वा ॥
 एत्तोवि अणतगुणो, रसो सुकाओ नायवो ॥ २६९ ॥

अर्थ—જેવો [खज्जूरमुदीयरसो] કે० खजूर અને द्राखનો
 रस होय, તેમજ જેવો (खीररसो) કે० दुधનો रस होय, या के०
 अथवा जेषा (खडमकररसो) के० खाट અને मारुतનો रस होय,
 (एत्तोवि) के० एनाथी पण (अणतगुणो) के० अनतगुणो (रसो)
 के० मीठो रस (सुकाओ) के० शुक्लेश्याનો (नायवो) के०
 जाणवो ॥ २६९ ॥

હવે લેશ્યાનો સ્પર્ગ કર્યો હોય ? તે કહે છે

किण्हा न ला काऊ,तिन्निवि फामो य अप्पमत्थाओ ॥
 गोजिप्भकरवय तओ,णतगुणो होइ फामो य ॥ २७० ॥

અર્થ—(કિણ્હા નીલા કાઝ) કે० કૃષ્ણલેહ્યા, નીલલેહ્યા અને કાપોતલેહ્યા, (તિન્નિવિ ફાસોય) કે० એ ત્રણે લેહ્યાનો પણ સ્પર્શ [અપસથાઓ] કે० માઠો જાણવો. જેવો (ગોજિખ કાવય) કે० ગાયત્રી જિમ્મ અને કરવત, (તઓ) કે० તેથી (અણંતગુણો) કે० અનંતગુણો (ફાસો) કે० એ ત્રણે લેહ્યાનો સ્પર્શ [હોઈ] કે० હોય છે. ॥ ૨૭૦ ॥

તેઝ પમ્હા સુકા પમત્થલેસાઓ એરિસો ફાસો ॥

ચુરનવળીયસિરીસો, પંતગુણો હોઈ તત્તોવિ ॥ ૨૭૧ ॥

અર્થ—(તેઝ પમ્હા સુકા) કે० તેજોલેહ્યા, પદ્મલેહ્યા અને શુક્લલેહ્યા, એ ત્રણ સારી લેહ્યા છે. તેના (એરિસો ફાસો) કે० એવો સ્પર્શ હોય છે. કેવો હોય છે ? તા કે० (ચુરનવળીયસો) કે० ચૂરનામની વનરપતિ તથા માલવણ અને શિરીષના ફુલ નરખો જે સ્પર્શ છે. (તત્તોવિ) કે० તેનાથી પણ એ ત્રણ લેહ્યાનો (અણંતગુણો) કે० અનંતગુણો શ્રેષ્ઠ સ્પર્શ (હોઈ) કે० છે. ॥ ૨૭૧ ॥

હવે દેવતાને કહી કહી લેહ્યા હોય ? તે ઢોઢ ગાંથાથી કહે છે.

કિણ્ણા નીલા કાઝ, તેઝ પમ્હા ય સુક્લેસાઓ ॥

ભવળવળ પદમચલેસ, જોઈસકપ્પદુગે તેઝ ॥ ૨૭૨ ॥

કપ્પતિય પમ્હલેસા, લંતાઈસુ સુક્લેસ હંતિ સુરા ॥

અર્થ—(કિણ્ણા) કે० કૃષ્ણલેહ્યા, (નીલા) કે० નીલલેહ્યા, (કાઝ) કે० કાપોતલેહ્યા, (તેઝ) કે० તેજોલેહ્યા, (પમ્હા) કે० પદ્મલેહ્યા, ય કે० અને (સુક્લ) કે० શુક્લલેહ્યા. એ છ (લેહ્યાઓ) કે० લેહ્યા જાણવી. જીવ તથા કર્મનો જેને કરી સંવંધ થાય તે લેહ્યા કહેવાય છે. તેના દ્વયલેહ્યા અને ભાવ-

લેણ્યા એા એ મેદ છે. આત્માને કૃષ્ણ પીત ત્રિનેર દ્રવ્યપુદ્ગલ સયોગ તે દ્રવ્યલેણ્યા, તથા શુભાશુભ પરિણામ તે ભાવલેણ્યા એ અપ્રિયાર આગલ નારકીના અપ્રિયારમા કહેશે. (ભવણવળ) ક૦ ભવનપતિ તથા વ્યવર દેવતાને (પદમ ચડલેસ) ક૦ પહેલી ચાર એટલે કૃષ્ણ નીલ કાપોત અને તેજો એ ચાર લેણ્યા હોય છે ત્યા પરમાગમીને એક કૃષ્ણલેણ્યા હોય છે, અને (જોડસમ્પાદુમે) ક૦ જ્યોતપી તથા પહેલા એ દેવલોકને ત્રિપ (પેડ) ક૦ તેજોલેણ્યા હોય છે ॥ ૨૭૨ ॥ તે ઉપરના (રુપતિય) ક૦ સનત્કુમાર માદ્ર અને વ્રહ્મ એ ત્રણ દેવલોકને ત્રિપે (પદ્મ લેસા) ક૦ એક પદ્મ રૂપ્યા હોય છે. તથા (લતાડસુ) ક૦ લાનર દેવલોકથી આરમ્મી ઉપરના સર્વ લોકને ત્રિપે (મુરા) ક૦ દેવતા (મુક્તલેસ) ક૦ શુક્તલેણ્યાવાલા (હુતિ) ક૦ હોય છે

ભવનાતિ વ્યવર અને જ્યોતપી દેવોના શરીરનો વર્ણ પ્રથમ દેવોના અપ્રિયારમા રહ્યા છે અર્હિં પેમાનિક દેવોના શરીરનો વર્ણ અર્હીં ગાવાયી કહે છે

કળગામ પડમકેસર-વન્ના દુસુતિસુ ઉવરિ ધવલા ॥૨૭૩॥

અર્થ—સાર્મ અને ઈશાન એ (દુમ્મુ) ક૦ દેવલોકમાં દેવ તાના શરીર (કળગામ) ક૦ ગાતા મુવર્ણ સમાન વાતિવાલા જાણયા. તથા સનત્કુમાર માદ્ર અને વ્રહ્મ એ (તિમુ) ક૦ ત્રણ દેવલોકના દેવતાના શરીર (પડમકેસર વન્ના) ક૦ રમલના કેસાના જેવા વર્ણવાલા જાણવા અને (ઉવરિ) ક૦ તે ઉપરના સર્વ દેવલોકના દેવતાના શરીર (ધવલા) ક૦ ઉજ્જવલ વર્ણવાલા જાણયા ॥ ૨૭૩ ॥

દ્વય દેવતાના આદ્યાનુ તથા શ્વામીશ્વામનુ સ્વરૂપ કહે છે.

दसवासमहस्साइं, जहन्नमाउं धरति जे देवा ॥

तेमिं चउत्थाहारो. मत्तहिं थोवेहिं ऊमामो ॥ २७४ ॥

अर्थ—भवनपति तथा व्यंतर देवोंमां (जे देवा) के० जे देवता (दसवामसहस्साइं) के० दस हजार वर्षनुं (जहन्नमाउं) के० जयन्य आयुष्य (धरति) के० धारण करे छे. (तेमिं) के० ते देवताने (चउत्थाहारो) के० चौथ पल्ली एटले एक अहोरात्रीने आंतरं आहारनी इच्छा होय. अने ते इच्छा मनोहर पुद्गलोधी पूर्ण करे. तथा तेमने (मत्तहिं) थोवेहिं) के० सात स्तोकं करीने (ऊमामो) के० एक श्वासोश्वास होय. ॥ २७४ ॥

हवे पृर्वे कहैला स्तोकनुं प्रमाण कहै छे.

आहिवाहिविमुक्कस्म, नीसामूस्मास एगगो ॥

पाणु सत्त इमो थोवो, सोवि सत्तगुणो लवो ॥ २७५ ॥

अर्थ—(आहि) के० आधि ते मननी पीडा अने (वाहि) के० व्याधि ते शरीरनी पीडा. ते बन्ने पीडाधी (विमुक्कस्म) के० मुक्त थयेला एवा पुरुषनो (एगगो) के० एक एवो (नीसामू-स्मास) के० श्वासोश्वास ते (पाणु) के० एक प्राण कहीये. अने (सत्त इमो) के० एवा सात प्राणे (थोवो) के० एक स्तोक कहीये. (सोवि सत्तगुणो) के० तेवा सात स्तोके (लवो) के० एक लव थाय ॥ २७५ ॥

हट्टस्स अणवगल्लस्स, निरुवकट्टस्स जंतुणो ॥

पगे उसासनिस्सासे, एसो पाणुत्ति वुच्चइ ॥ २७६ ॥

अर्थ—(हट्टस्स) के० हर्षवंत, [अणवगल्लस्स] के० उद्देग

રહિત અને (નિરવકટસ્ત) કે૦ રોગ રહિત એવા (જતુણો) કે૦
પ્રાણીનો (એગ ડસાસનિસાસે) કે૦ એક શ્વામોશ્વાસ (એસો)
કે૦ એ (પાણુત્તિ ઘુચ્ચડ) કહેવાય છે. ॥ ૨૭૬ ॥

એગા કોડિ સતસદ્વી, લક્ષ્મી સતહત્તરી સહસ્તા ય ॥
દોય સયા સોલહિયા, આવલિયા ઇગમુહુત્તેણ ॥૨૭૭॥

અર્થ—(એગા કોડી) કે૦ એક ક્રોડ, (સતસદ્વી લક્ષ્મી)
કે૦ સદસડ લાખ (સતહત્તરી સહસ્તાય) કે૦ સત્યોતેર હજાર,
(દોય સયા) કે૦ અને (સોલહિયા) કે૦ શોલ અગ્રિક
એટલી (આવલિયા) કે૦ આવલિકા (ઇગમુહુત્તેણ) કે૦ એક-
મુહૂર્તમા થાય છે ॥ ૨૭૭ ॥

લગ્નમત્તહત્તરીએ, હોડ મુહુત્તો ઇમમિ ઝમાસા ॥
મગનીસસયતિહુત્તર, તોસગુણા તે અહોરત્તે ॥ ૨૭૮ ॥

અર્થ—એસો પચોતેરમી ગાયમાં ઓગણવચાસ શ્વામોશ્વાસે
એક લગ્ન વધો ઝ તેગા (લગ્નમત્તહત્તરીએ) કે૦ સત્યોતેર લગ્ને (મુ-
હુત્તો હોડ) કે૦ એક મુહુત્ત થાય છે અને (ઇમમિ) કે૦ એક
મુહૂર્તમા [મગનીસસય તિહુત્તર] કે૦ સાઢગ્રીસ સો અને તહોતેર
(ઝમાસા) કે૦ શ્વાસોશ્વાસ થાય હો ગ્રીસ મુહૂર્તે અહોરાત્રી
થાય છે માટે સાઢગ્રીસ મો અને તહોતેરને (તોસગુણા) કે૦ ત્રીસ-
ગુણા કરીવે ત્યાર (અહોરત્તે) કે૦ એક અહોરાત્રામા (તે) કે૦
તે શ્વામોશ્વાસ વળા થાય । તો કે- ॥ ૨૭૮ ॥

એગ ચ સયમહસ્ત, ઝસાસાણ તેર મહસ્મા ય ॥
નડયમણ અહિયા, દિવમનિમિ હુતિ તિન્નેયા ॥૨૭૯॥

અર્થ—(એક સગમદસ્યં) કે૦ એક લાખ. (તેરસહસ્ત્રા. કે૦ તેર હજાર (ય) કે૦ અને (નડયમણં આદ્યા) કે૦ એક ને તેવું અધિક પટલા (ડ્રમાસાણં) કે૦ ધામોધાસની મંદના (દિવમનિમિ) કે૦ રાત્રિ અને દિવમ મલીને (હુંતિ) કે૦ થાય છે, એમ (વિન્નેયા) કે૦ જાણવું. ॥ ૨૭૦. ॥

માસેવિ ય ડ્રમાસા, લક્ષ્વા તિતીમ મહમ પગનડૈ ॥
મત્તમયાઈં જાણહ, કહિયાઈં પુવસૂરીહિં ॥ ૨૮૦ ॥

અર્થ—(ય) કે૦ વલી (માસેવિ) કે૦ એક મામને વિને (ડ્રમાસા) કે૦ તે ધામોધાસ (લક્ષ્વાતિતીમ) કે૦ તેત્રીજા લાખ (મહસપણનડૈ) કે૦ પંચાણું હજાર, અને (મત્ત મયાઈં) કે૦ માત્ર સો થાય. એમ (પૂવસૂરિહિં) કે૦ પૂર્વના આચાર્યોએ (કહિયાઈં) કે૦ કર્યું છે, તે (જાણહ) કે૦ જાણવું. ॥ ૨૮૦ ॥

ચત્તારી ય કોડિઓ, લક્ષ્વા મત્તેવ હુંતિ નાયવા ॥
અડયાલીસ સહસ્ત્રા, ચારિસયા એગ વરિસેગં ॥૨૮૧॥

અર્થ—(ય કે૦ વલી (ચત્તારી કોડિઓ) કે૦ ચાર કરોડ (લક્ષ્વા મત્તેવ) કે૦ સાત લાખ (અડયાલીસ સહસ્ત્રા) કે૦ અડતાલીસ હજાર અને (ચારિસયા) કે૦ ચાર સો હજાર પટલા ધામોધાસ (એગ વરિસેગં) કે૦ એક વર્ષ (હુંતિ) કે૦ થાય છે. એમ (નાયવા) કે૦ જાણવું. ॥ ૨૮૧ ॥

ચત્તારી કોડિસયા, કોડીઓ મત્ત લક્ષ્ અડયાલા ॥
ચત્તાલીસ સહસ્ત્રા, વાસસા હુંતિ નાયવા ॥ ૨૮૨ ॥

અર્થ—(ચત્તારી કોડિ સયા) કે૦ ચાર સો કરોડ. (કો-

દીઓ સત્ત) કે० સાત કોડ, (લક્ષ અડચાલા) કે० અડ
 તાલીસ લાલ, (ચતાલીસ સહસ્તા) કે० ચાલીસ હજાર પટલા
 શ્વાસોશ્વાસ (વાસસપ) કે० સો વર્ષ કૃતિ કે० થાય છે તે (ના
 યવા) કે० જાળવા ॥ ૨૮૦ ॥

લક્ષ્મં તેર મહસ્મા, નડયમયં અયરમલ્યાદેવે ॥

પલ્લેહિ ક્રમાસો, વામમહસ્સેહિં આહારો ॥ ૨૮૩ ॥

અર્થ—મનુષ્યને એક અહોરાત્રિયા (લક્ષ) કે० એક લોભ
 (તેર સહસ્તા) કે० તેર હજાર અને (નડયમય) કે० એક સો
 નેત્ર, પટલા શ્વાસોશ્વાસ હાય, પરતુ (દેવે) કે० દેવતાને ત્રિપ
 (અયરમલ્યા કે० સાગરોપમની માન્યાયે કરીને પટલે જે દેવતાને
 જેટલા સાગરોપમનુ આપુલ્ય હોય તે દેવતાને તેટલા (પલ્લેહિ) કે०
 પલ્લવડે કરીને (ક્રમાસો) વામોન્નામ હોય તે અને (વામ-
 મહસ્સેહિં) કે० તેટલા હજાર રૂપ (આહાર) કે० આહાર હોય
 તે. દૃષ્ટાંત જેમ મર્યાદિમિદ્ધિના દેવતાને તેત્રીગ સાગરોપમનુ આપુલ્ય
 છે તો તેમને તેત્રીગ પલ્લવડીયે એક શ્વાસોશ્વાસ થાય અને તેત્રીગ
 હજાર વર્ષે આહારની ક્રમા થાય તે ॥ ૨૮૩ ॥

જે દેવતાનું દશ હજાર રૂપથી ઉપર અને એક સાગરોપમથી
 વાડક ઓછુ આપુલ્ય હોય તે દેવતાના આહાર અને શ્વાસોશ્વાસનુ
 વાલ્મીકન કહ છે

દશવામ મહસ્મુવરિ, મમયાઈ જાયમાગર ક્રમ ॥

દિવમ મુહુત્તપહુત્તા, આહારમામ મેમાળ ॥ ૨૮૪ ॥

અર્થ—જે દેવતાનુ (દશવામ મહસ્મુવરિ) કે० દશ હજાર
 રૂપ ઉપરાંત (મમયાઈ) કે० એક મમળથી વામના (જાયમાગર

ભયરૂવો) કે૦ સચિત્ત અચિત્ત અને સચિત્તાચિત્ત એટલે મિથ્ર
 એમ ત્રણ પ્રકારનો (આહાર) કે૦ આહાર હોય છે. (તદ્દા) કે૦
 તેમજ (સદ્વનરાણ) કે૦ સર્વ મનુષ્યોને પણ ત્રણ પ્રકારનો આહાર
 હોય છે. (ચ) કે૦ અને (સુરનેરદ્યાણ) કે૦ દેવતા તથા નાર-
 કીને (અચિત્તો) કે૦ અચિત્ત આહાર હોય છે. ॥ ૨૮૮ ॥

આભોગાનાભોગા, સવ્વેસિં હોઈ લોમઆહારા ॥

નિરયાણં અમણુન્નો, પરિણમઈ સુરાણ સમણુન્નો ॥ ૨૮૯ ॥

અર્થ-જેમ વર્ષાકાલમાં ગીતલ પુદ્ગલનો સ્પર્શ થવાથી વહુ મૃત્ર
 પ્રસવે, તેમ સર્વ જીવોને અપર્યાપ્તાવસ્થામાં તો અજાણપણે આહાર
 પરિણમે, પરંતુ પર્યાપ્તાવસ્થાએ (સવ્વેસિં) કે૦ સર્વે જીવોને કોઈ
 વચ્ચે (લોમઆહારો) કે૦ લોમાહાર (આભોગ) કે૦ જાણતાં
 અને કોઈ દ્રવ્યે (અનાભોગ) કે૦ અજાણતાં (હોઈ) કે૦ હોય
 છે. તેમાં એકેદ્રિયને તથા સમુર્ચ્છિમ મનુષ્યને મનરહિતપણાને લીધે
 સર્વથા અજાણતાંજ આહાર પરિણમે છે. વ્લી (નિરયાણં) કે૦ નાર-
 કીને અશુભકર્મના ઉદયથી (અમણુન્નો) કે૦ અમનોજ્ઞ એટલે મનને
 સારો ન લાગે તેવો આહાર (પરિણમઈ) કે૦ પરિણમે છે અને
 (સુરાણં) કે૦ દેવતાઓને શુભકર્મોદયથી (સમણુન્નો) કે૦ મનોજ્ઞ
 એટલે મનને સારો લાગે તેવો આહાર પરિણમે છે. ॥ ૨૮૯ ॥

હવે નારકી નિર્થિચ તથા મનુષ્યને આહારનું કાલ માન એટલે
 અંતર કહે છે.

તહ વિગલનારયાણં, અંતમુહુત્તો સ હોઈ ઉક્કોસો ॥

પંચિંદિતિરિનરાણં, સાહાવિય છઠ્ઠ અઢમઓ ॥ ૨૯૦ ॥

અર્થ-(તહ) કે૦ તેમજ (વિગઝ) કે૦ વેઈદ્રિ તેઈદ્રિ અને ચર-

રદિ તથા (નારયાણ) કે० નારક્ષી એનું અતર જીવોને એક વાર આહાર લીધા પછી (ઉકોમો) કે० ઉત્કૃષ્ઠી (અતમુહુર્તો) કે० એક અંતમુહુર્ત ગયા પછી (સ) કે० આહારનો ઇચ્છા (હેડ) કે० હોય છે. પૃથ્વીમાયાદિ એકેન્દ્રિય જીવોને તો આહારની ઇચ્છા નિરતર સદા રહે છે. વલી (પચ્ચિદિતિરિ) કે० પચ્ચેન્દ્રિય તિર્યચને (સાહાવિઓ) કે० સ્વાભાવિક એટલે રોગાદિકના કારણ વિના ઉત્કૃષ્ઠી (છટ્ટ) કે० તે અદોરાત્રિને અતરે આહારની ઇચ્છા થાય અને (નરાણ) કે० મનુષ્યને ઉત્કૃષ્ઠી (અદ્વમઓ) કે० ત્રણ અદોરાત્રિને આતરે આહારની ઇચ્છા થાય આ આહારનું અતર દેવ-કુરુ ઉત્તરેકુરુ ભગત અને દેવવતમા પમ મૂસમાકાલે ત્રણ પલ્યોપ-મના આયુષ્યવાલા તિર્યચ અને મનુષ્ય આશ્રી જાણવું. ॥ ૨૧૦ ॥

હવે આહારક તથા અનાહારક જીવો કયા ? તે કહે છે

વિગ્ગહગદ્માવન્ના, કેવલિણો સમુદ્ધયા અજોગી ય ॥

સિદ્ધા ય અણાહારા, સેસા આહારગા જીવા ॥ ૨૧૧ ॥

અર્થ—જે જીવો સમશ્રેણીમૃત્તીને વિદિશાયે ઉત્પન્ન થાય તે (વિગ્ગહગદ્માવન્ના) કે० વિગ્ગહગતિને પામેલા જીવો ચાર સમય મુઠી, અનાહારી હોય આઠ સમય પ્રમાણ કેવલી સમુદ્ધ-યાત છે તેમાં ત્રીજે ચોથે અને પાંચમે સમયે કેવલ કાર્મણ કાય-યોગી હોય તેમાં (કેવલિણો સમુદ્ધયા) કે० ફેરલ સમુદ્ધયાત કરતા કેવલી ભગવતો ત્રણ સમય મુઠી, તેમજ (અજોગી ય) કે० શીલેશી કરણ કરના અયોગી નામના ચોદમે ગુણ ઢાળે રહેલા જીવો અતર મુહુર્ત મુઠી, (ય) કે० અને (સિદ્ધા) કે० આઠ કર્મનો ક્ષય કરી સિદ્ધ થયેલા જીવો અનંત કાલ મુઠી (અણાહારા) કે० અનાહારક જાણવા અને (સેસા) કે० તે વિના યીજા (જીવા)

કેં જીવો (આહારગા) કેં આહારક જાણવા. ॥ ૨૯૧ ॥

હવે દેવતાના સ્વરૂપનું વર્ણન કરે છે.

કેસઢિ મંસ નહ રોમ-રુહિર વસ ચમ્મ મુત્ત પુરિસેહિં ॥

રહિયા નિમ્મલદેહા, સુગંધનિસ્સાસ ગયલેવા ॥૨૯૨॥

અર્થ—સર્વે દેવતા પૂર્વ ભવમાં કરેલાં શુભકર્મના ઉદયથી (કેસ) કેં કેશ, (ડઢિ) કેં હાડકાં, (મંસ) કેં માંસ, (નહ) કેં નહ, (રોમ) કેં સંવાડા, (રુહિર) કેં રુધિર, (વસ) કેં ચરવી, (ચમ્મ) કેં ચામડી, (મુત્ત) કેં મુત્ર અને (પુરિસેહિં) કેં વિષ્ટા. ઇટલી વસ્તુએ કરીને (રહિયા) કેં રહિત. તથા (નિમ્મલદેહા) કેં નિર્મલ શરીરવાળા, (સુગંધ નિસ્સાસ) કેં કપૂર તથા કસ્તુરીના સમાન શ્વાસવાળા અને (ગયલેવા) કેં રજ પરસેવાદિકના લેપરહિત હોય છે. ॥ ૨૯૨ ॥

અંત મુહુત્તેણં ચિય, પજ્જત્તા તરુણપુરિસસંકાસા ॥

સંવંગભૂસણ ધરા, અજરા નિરુયા સમા દેવા ॥૨૯૩॥

અર્થ—વલી ઉત્પન્ન થયા પછી (અંતમુહુત્તેણં) કેં એક અંતર મુહૂર્તમાં (ચિય) કેં નિશ્ચે (પજ્જત્તા) કેં પૂર્ણ પર્યાપ્તિ-વાળા થઈને (તરુણપુરિસસંકાસા) કેં યુવાન પુરુષ સરખા, (સંવંગ ભૂસણધરા) કેં સર્વાંગે આભૂષણને ધારણ કરનારા, (અજરા) કેં નિત્ય યુવાવસ્થાવાળા, (નિરુયા) કેં રોગરહિત, અને (સમા) કેં સમચતુરસ્ર સંસ્થાન વાળા (દેવા) કેં દેવતા છે, શ્રીજીવાભિગમસૂત્રના અભિપ્રાયથી કોઈક એમ કહે છે કે—દેવતા આભરણ તથા વસ્ત્ર રહિત છે, પરંતુ તે ઉત્પત્તિ સમયે જ જાણવા. કારણ ઉત્પત્તિ સમયે ઉત્પન્ન થયા પછી અભિષેક સમાયે સ્નાન

रुद्र, अल्कार सभाये अल्कार पहरे, व्यवसाय सभाये पुस्तक
वाची धार्मिक उद्योगरण लहे, पछी मृगमा सभाये सिद्धायतनने विप
जिनप्रतिमाने पूजे छे, माट देवता उत्पत्तिममएज वस्त्राभूषण रहित
होय छे ॥ २०३ ॥

अणिमिसनयणा मण-कज्ज साहणा पुष्पदाम

अमिलाणा ॥

चउरगुलेण भूमि, न छियति सुरा जिणा विति ॥ २९४ ॥

अर्थ—(अणिमिसनयणा) के० देवशक्तिना कारणे अनिमेष
नेत्रमाला, (मणकज्जसाहणा) के० मनपी सर्प फार्यने करनारा
(पुष्पदामअमिलाणा) के० कठमा प्रफुल्लित पुष्पमाला जेमनी
करमाय नटि एवा देवता कोड कारणे मनुष्य लोसमा आख्या
उता (चउरगुलेण) ४० चार अगुलवडे (भूमि) ४० पृथ्वीने
(न छियति) के० सार्ग करता नथी, अर्थात् पृथ्वीपी चार
आगुल उचा उभा रह छे एम (जिणा विति) के० जिनेश्वर
फह छे ॥ २०४ ॥

इये देवता मनुष्यलोकमां कया कारणे आवे ते कह छे

पंचसु जिणकल्लाणेषु, चेव महरिमितवाणुभावाओ ॥

जम्मंतरनेहेण य, आगच्छति सुग इहय ॥ २९५ ॥

अर्थ—(पंचसु जिणकल्लाणेषु) के० नीरकरना जन्मादिर
पाच कल्याणकने रिा, तथा (महरिमितवाणुभावाओ) के०
महोटा कृषिभोना तपना प्रमाथी, (य) ५० वनी (जम्मन्त
नेहेण) ५० जन्मावग्ना स्नेह करीने, (जेम स्नेहपी आन्ध्रपटना

पिता अथवा गीपथी सगम देवता आव्यो हतो तेम) एवा कार-
णथी (मुरा) के० देवता (उद्वयं) के० अदियां (आगच्छंति)
के० आवे छे. ॥ २९५ ॥

देवता कारण विना मनुष्यलोकमां केन न आवे ? ते कहें छे.

संकंतदिवपेमो, विसयपसत्ता समत्तकत्तव्वा ॥

अणहाणमणुयकज्जा, नरभवमसुहं न इंति मुरा ॥ २९६ ॥

अर्थ—उत्पन्न थया पछी तुरत देवांगनानो जेमना हृदयमां
(संकंत दिव्व पेमा) के० दिव्यप्रेम प्रसरी रहंलो छे एवा, तथा
(विसयपसत्ता) के० देवांगनानी साथे स्पर्श गीतादिक विषयमां
आसक्त थयेला, वली (समत्तकत्तव्वा) के० जेमना स्नान वनवि-
हार नाटक विलोकन विंगेरे देवकार्य पुरा थया नथी एवा, अने
(अणहीणमणुयकज्जा) के० देवताने मनुष्याधिन कांड कार्य नथी
एवा कारणने लीधे (मुरा) के० देवता (असुहं) के० दुर्गमय
एवा (नरभवं) के० मनुष्यलोकने विषे (न इंति) के० आवता
नथी ॥ २९६ ॥

चत्तारि पंच जोयण, सयाइ गंधो य मणुयलोगस्स ॥

उद्वं वच्चइ जेणं, न हु देवा तेण आवंति ॥ २९७ ॥

अर्थ—जेणं के० जेकारणमाटे मणुयलोगस्स के० मनुष्यलोक
संवंधी मृतकशरीर तथा मृत्र पुरिस विंगेरेनो (गंधो य) के० दुर्गंध
(चत्तारि पंच जोयण सयाइ) के० चारसो पांचसो योजन
(उद्वं वच्चइ) के० उंचे जाय छे (तेण) के० तेकारणमाटे (देवा)
के० देवता (हु) के० निधे आ मनुष्य लोकमां (न आवंति)
के० आवता नथी. २९७

હવે દેવતાને ભવમન્યયિકા અવધિજ્ઞાનનું ક્ષેત્ર કહે છે

દોકષ્પ પદમપુદ્ગલિ, દો દો દો વીય તદ્વયગં ચઝયિં ॥
ચઝ ઝવરિમ ઓહીએ, પામતિ પચમં પુદ્ગલિ ॥ ૨૧૮ ॥

અર્થ—(દોકષ્પ) કે૦ પેહલા વે દેવલોકના ઉત્કૃષ્ટઆયુષ્ય-
વાળા દેવતા અવધિજ્ઞાનથી (પદમપુદ્ગલિ) કે૦ પહેલી નરક પૃથ્વી
મુઘી દેશે છે. તેઉપરના (દો) કે૦ મનલુમાર અને માહેદ્ર દેવ
લોકના ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યવાળા દેવતા (વીય કે૦ વીજી શર્કરમ
ભાસુઘી દશે તે ઉપરના ઘાત્ર અને લાતક એ વે દેવલોકના ઉત્કૃષ્ટ
આયુષ્યવાળા દેવતા (તદ્વયગ) કે૦ શ્રીજી વાલુકામભાસુઘી દશે.
તે ઉપરના શુક અને સહસ્રાર દેવલોકના દેવતા (ચઝયિં) કે૦
ચોથી પદમભાસુઘી દશે તેના (ઝવરિમ) કે૦ ઉપરના (ચઝ)
કે૦ આનત પ્રાણત આરણ અને અન્યુત એ ચાર દેવલોકના દેવતા
(ઓહીએ) કે૦ અવધિજ્ઞાનથી (પચમં પુદ્ગલિ) કે૦ પાંચમી ધ્રુમ
મયા નરક પૃથ્વી મુઘી (પામતિ) કે૦ દેશે છે અહિં એટલું વિશેષ
કે આનત પ્રાણતના દેવતાથી આરણ અન્યુત દેવલોકના દેવતા
પાંચમી પૃથ્વીના પ્રતરે અતિવિશુદ્ધ પર્યાયવત દેશે એવીરીતે જ્યા
જ્યા વે વે જોડલા છે ત્યા પહોંચકી થીજો મુવિશેષ દેશે ધમ
જાણવું ॥ ૨૦૮ ॥

છઠ્ઠિં છગેવિજ્ઞા, મત્તમિર્દયરે અણુત્તર મુગ ઝ ॥
કિંચૂળલોગનાલિ, અમત્વદીવુદહિ તિરિય તુ ॥૨૧૦॥

અર્થ—વ્રણ નીચેના અને વ્રણ મંચના એમ (છગવિજ્ઞા) કે૦
છ ગ્રેયેષકના દેવતા અવધિજ્ઞાનથી (છઠ્ઠિં) કે૦ છઠ્ઠી તમામમા
મુઘી દશે અને (ઈયર) કે૦ ઉપરના વ્રણ ગ્રેયેષકના દેવતા (મત્તમિ)

કે० સાતમી નરકશ્રેણી મુથી દેલે. (૩) કે० વલી (અણુત્તર મુરા) કે० પાંચ અણુત્તર નિવામી દેવતાઓ (કિંચુણલોગનાર્લિ) કે० કાંઈક ડૂળી પંચામ્નિકાયરૂપ ચંદ્રરાજર્પમાણ લોકનાલને દેલે અને ઉંચે પોતાના વિમાનની ધ્વજા મુથી દેલે. (તુ) કે० વલી (તિરિયં) કે० તિર્લું (અસંખ્યવીરુદાદિ) કે० અસંખ્યાતા ઢીપ સમુદ્ર મુથી દેલે ॥ ૨૯૯ ॥

વહુયયરં ઉવરિમગા, ઉદ્દં મ વિમાણ ચૂલિયધયાઈ ॥

ઝળદ્ધસાગરે સંખ-જોયળા તપ્પરમમંસ્વા ॥ ૩૦૦ ॥

અર્થ—(ઉવરિમગા) કે० ઉપર ઉપરના દેવલોકના દેવતા તિર્લું (વહુયયરં) કે० અસંખ્યાતા અસંખ્યાતા ભેદેકરી અધિકું અધિકું દેલે. અને (ઉદ્દં) કે० ઉચું (સવિમાણ ચૂલિયધયાઈ) કે० પોતાના વિમાનની ચૂલિકાની ધ્વજા મુથી દેલે. અથવા (ઝળદ્ધસાગરે) કે० અર્ધસાગરોપમથી ઓછા ઉત્કૃષ્ટા આયુષ્યવાલા દેવતા (સંખ જોયળા) કે० તિર્લું સંખ્યાતા યોજન મુથી દેલે અને (તપ્પરં) કે० અર્ધ સાગરોપમથી અધિક આયુષ્યવાલા દેવતા તિર્લું (અસંસ્વા) કે० અસંખ્યાતા યોજન મુથી દેલે. ॥ ૩૦૦ ॥

પળવીસં જોયળ લહુ, નારય ભવળ વગ્ગ જોઈ કપ્પાળં ॥

ગેવિજ્જણુત્તરાળ ય, જહસંખં ઓહિ આગારા ॥ ૩૦૧ ॥

અર્થ—દશહજાર વર્ષના આયુષ્યવાલા ભુવનપતિ અને વ્યંતર દેવતા (લહુ) કે० જગન્ન્યથી (પળવીસં જોયળ) કે० પચીસ યોજન મુથી દેલે. અહિં તાત્પર્ય એ છે કે—દશે ભુવનપતિ જગન્ન્યથી તો પચીસ યોજન દેલે અને ઉત્કૃષ્ટથી અસુર કુમાર નિકાયના દેવતા અસંખ્યાતા ઢીપસમુદ્ર દેલે તથા નવ નિકાયના દેવતા સંખ્યાતા

યોજનના અવધિ ક્ષેત્રવાળા હોવાથી સરયાતા દ્વીપસમુદ્ર મુઘી દેસે
 જ્યોતષી દેવતા જગન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ સરયાતા યોજનના અવધિ ક્ષેત્ર
 વાળા હોવાથી સરયાતા દ્વીપસમુદ્ર દેસે, વ્યતરદેવતા જગન્યથી
 પચીસ યોજન દેસે અને ઉત્કૃષ્ટથી સરયાતા યોજનના અવધિ ક્ષેત્ર-
 વાળા હોવાથી સરયાતા દ્વીપસમુદ્ર દેસે

દે ગાથાના પાછળ ત્રણ પત્રોથી નારકી દેવતા તિર્યચ અને
 મનુષ્યના અવધિજ્ઞાનનું સ્થાન કહ છે

૧ (નારય) કે૦ નારકી, ૨ (ભવણ) કે૦ ભવનપતિ, ૩
 (વણ) કે૦ વ્યતર, ૪ (જોડ) કે૦ જ્યોતષી, ૫ (કપ્પાણ)
 કે૦ ચાર દેવલોચ, ૬ (ગેવિજ્ઞ) કે૦ નવગ્રંથેયક, ૭ (અણુત્તરાણય)
 કે૦ પાંચ અનુત્તર ઇ સાતના (જહમર) કે૦ યથાસરયાયે કરીને
 (ઓહિ આગાર) કે૦ અવધિજ્ઞાનના આકાર દટલે સ્થાન
 કહ છે ॥ ૩૦૧ ॥

તપ્પાગારે પલ્લગ, પડહગ બ્રહ્મરિ મુહગ પુષ્ક જવે ॥
 તિરિયમણુણુ ઓહી, નાળાવિહ સદ્ધિઓ મણિઓ ॥૩૦૨॥

અર્થ—નારકીનું અવધિજ્ઞાન (તપ્પાગાર) કે૦ પાણી ડગર
 તરવાના ત્રાપાને આકાર, ભુવનપતિનું અવધિજ્ઞાન (પલ્લગ) કે૦
 પાલાને આકાર, વ્યતરનું અવધિજ્ઞાન (પડહગ) કે૦ દોળને
 આકાર, જ્યોતષીનું અવધિજ્ઞાન (બ્રહ્મરિ) કે૦ બ્રહ્મરિને આકાર,
 ચાર દેવલોચના દેવતાનું અવધિજ્ઞાન (મુહગ) કે૦ મુહગને આકાર,
 નવગ્રંથેયકના દેવતાનું અવધિજ્ઞાન (પુષ્ક) કે૦ પુષ્પથી ભરતી
 ચગેરીના આકાર, અને પાંચ અનુત્તર ત્રિમાનગામી દેવોનું અવધિજ્ઞાન
 (જવ) કે૦ કુમારીકન્યાના ગલ્લકનુચાને આકાર કોય છે. વળી

(તિરિયમણુમુણ) કે૦ તિર્યંચ અને મનુષ્યને વિષે (ઓદી) કે૦ અવ-
ધિજ્ઞાન (નાળાવિદ્ સંદ્વિઓ) કે૦ નાનાપ્રકારના સંસ્થાનવાલું
(મણિઓ) કે૦ કથું છે. ॥ ૩૦૨ ॥

હવે ઉપર કહેલા સંસ્થાનોનું સ્વરૂપ કહે છે.

તપ્પેણ સમાગારો, તપ્પાગારો, સ ચાઇયંતમસો ॥

ઉદ્દાયયઓ પલ્લો, ઉવરિ રુદોહમંસિત્તો ॥ ૩૦૩ ॥

અર્થ—(તપ્પેણ સમાગારો) કે૦ વદાણને આકારે જે અવ-
ધિજ્ઞાન તે (તપ્પાગારો) કે૦ તાપાકાર અવધિજ્ઞાન કહેવાય. (સ)
કે૦ તે અવધિજ્ઞાન (ચાઇયંતમસો) કે૦ નારકીનું છે૦ (ઉદ્દાયયઓ)
કે૦ ઉર્ધ્વ લંબાઇવાળો (ઉવરિ રુદો) કે૦ ઉપર વિસ્તાર વાળો
અને અહમંસિત્તો કે૦ નીચે સાંકડો એવો (પલ્લો) કે૦ પલ્લ
હોય છે. ॥ ૩૦૩ ॥

સઘાયઓ સમોવિય, પડહો હિદ્દોવરિ પડવાસો ॥

ચમ્માવણદ્ધ વિચ્છન્ન, વલયરૂવા ઉ ઝલ્લરિયા ॥૩૦૪॥

અર્થ—(સઘાયઓ સમોવિય) કે૦ સર્વ વાજુણી સરસો
છતાં પણ (હિદ્દોવરિ પડવાસો) કે૦ નીચે અને ઉપર થાલીને
આકારે પાયરો, વલી (ચમ્માવણદ્ધ) કે૦ ચામડાથી ઢાંકેલો એવો
(પડહો) કે૦ પડહ હોય છે. (ઉ) કે૦ વલી (વલયરૂવા) કે૦ ગોળ
વલયને આકારે (ઝલ્લરિયા) કે૦ ઝાલર હોય છે. ॥ ૩૦૪ ॥

ઉદ્દાયઓ મુયંગો, હિદ્દો રુદો તહોવરિ તણુઓ ॥

પુપ્ફસિહાવલી રહિયા, ચંગેરી પુપ્ફચંગેરી ॥ ૩૦૫ ॥

અર્થ—(ઉદ્દાયઓ) કે૦ ડુંગી આકૃતિવાળો, (હિદ્દોરુદો)

કે० નીચે વિસ્તારવાલો, (તહોરિ તણુઓ) કે० તેમજ ઉપર
માઠડો ઈમો (મુયમો) કે० મૃત્તગ દોય છે. (પુષ્પસિદ્ધાન્તો
રહિયા)કે०પુષ્પ સમૂદયી રચેલી (ચગેરી) કે० ઇટલે નીચેની પટ્ટી
સહિત છાવડી તે (પુષ્પચગેરી)કે० પુષ્પચગેરી કહવાય છે ॥૩૦૫॥

જવનાલ્લત્તિ ભન્નદ્, ઉખોસઈ કંચુઓ કુમારીઈ ॥

ઈઈ અવદ્ધાકારા, દેવા જાણંતિ જિણવુન્ના ॥ ૩૦૬ ॥

અર્થ—(કુમારીઈ) કે૨ કુમારિકાના (ઉખોસઈ) કે૦
ઉચી ફરેલી વે રાહુવાલા (કંચુઓ) કે० કંચુવાને (જવનાલ્લત્તિ
ભન્નદ્) કે० જવનાલ્લ ઈમ કહવાય છે (ઈઈ અવદ્ધાકારા) કે० ઈ
અવધિજ્ઞાનના આકારને (દેવા) કે० દેવતા (જાણંતિ) કે० જાણે
છે અને ઈ અવધિજ્ઞાનના આકારો (જિણવુન્ના) કે० જિનેશ્વર
કતા છે ॥ ૩૦૬ ॥

દેવે નારત્તી દેવતા મનુષ્ય અને તિર્યંચ ઈ ચારમા કોને યડ
નિશાઈ અવધિજ્ઞાન યમાર ? તે કહે છે

ઉદ્ધં ભવણવણાણ, વહુમો વેમાણિયાણ હો ઓહી ॥

નારય જોડસ તિરિયં, નરતિરિયા ં અણેગવિહો ॥૩૦૭॥

અર્થ—(ભવણવણાણ) કે० મુવનવત્તિ તથા વ્યવર દેવતાઓને
અવધિજ્ઞાન (ઉઃ) કે० ઉચુ (વહુમો) કે० ઘણુ દોય છે. તિહું તથા
નીચુ યોડું દોય છે. તેમજ (વેમાણિયાણ) કે० રેમાણિ દેવતાને
(ઓહી) કે० અવધિજ્ઞાન (અહો) કે० નીચુ ઘણું દોય છે ઉચુ તથા
તિહું યોડું દોય છે વલી (નારય જોડસ) કે० નારત્તી અને વ્યોત-
પાને અવધિજ્ઞાન (તિરિયં) કે० તિહું ઘણુ દોય છે ઉચું નચુ
યોડું દોય છે તથા (નરતિરિયાણ) કે० મનુષ્ય અને તિર્યંચને

(અણેગવિદો) કે૦ અનેક પ્રકારનું એટલે કોડને ડંચું વધારે કોડને નીચું વધારે અને કોડને તિહું વધારે એમ વિચિત્ર પ્રકારે હોય છે ॥૩૦૭॥

દેવે દેવતાનું દ્વાર પૂર્ણ કરી નારકીનું દ્વાર કહે છે.

इय देवाणं भणियं, डिइपमुहं नारयाण वुच्छामि ॥

इग तिन्नि सत्तदस सत्तर, अयर वावीम तिच्चासा ॥૩૦૮॥

सत्तय पुढवीसु डिई, जिडोवरिमाइ हिंढपुढवीए ॥

होइ कमेण कणिट्ठा, दस वास सहस्स पट्टमाए ॥૩૦૯॥

અર્થ—(ઇય) કે૦ એ પ્રકારે (દેવાણ) કે૦ દેવતાનાં (ડિઇ-પમુ હં) કે૦ સ્થિતિ પ્રમુખ એટલે સ્થિતિ, ધ્રુવન, સ્તરીર પ્રમાણરૂપ અવગાહના, ઉપપાત વિરહકાલ, ચવનવિરહકાલ, એક સમય ઉપપાત સંખ્યા, એક સમય ચવનસંખ્યા, ગતિ અને આગતિરૂપ નવ દ્વાર (ભણિયં) કે૦ કહ્યાં. દેવે (નારયાણ) કે૦ નારકીના એજ નવ દ્વાર એ પૂર્વોક્ત અનુક્રમે (વુચ્છામિ) કે૦ કહીશ. પહેલી રત્નપ્રભા પૃથ્વીને વિષે ઉત્કૃષ્ટિ સ્થિતિ (ઇગ) કે૦ એક સાગરોપમની, વીજી શર્કરાપ્રભાને વિષે (તિન્નિ) કે૦ ત્રણ સાગરોપમની, ત્રીજી ચાલુકાપ્રભાને વિષે (સત્ત) કે૦ સાત સાગરોપમની, ચોથી પંકપ્રભાને વિષે (દસ) કે૦ દશ સાગરોપમની, પાંચમી ધૂમપ્રભાને વિષે (સત્તર) કે૦ સત્તર સાગરોપમની, છઠી તમપ્રભાને વિષે (વાવીસ) કે૦ વાવીશ સાગરોપમની, અને સાતમી તમતમપ્રભાને વિષે (તિત્તીસા) કે૦ તે ત્રીશ સાગરોપમની, એ સર્વ (અયર) કે૦ સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ જાણવી. ॥૩૦૮॥ એ પૂર્વે કહેલી (સત્તય પુઢવીસુ) કે૦ સાતે નરક પૃથ્વીને વિષે (ડિઈ) કે૦ સ્થિતિ કહી. તેમાં (ડોરિમાઈ) કે૦ ઉપરથી આરંભી છે (જિટ્ઠા) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ હોય અર્થાત્ ઉપરની નારકીની જે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ હોય તે (હિંઢ પુઢવીએ) કે૦ નીચેની (પૃથ્વીની કણિટ્ઠા) કે૦ જગન્ય સ્થિતિ (કમેણ) કે૦ અનુક્રમે

કગીને (હોડ) કે૦ હોય છે જેમ રત્નમથાની ઉત્કૃષ્ટી એક સાગરો-
પમની સ્થિતિ તે શર્કરામથાએ કનિષ્ઠ એટલે જગન્ય સ્થિતિ
જાણતી અને (પદમા) કે૦ પહેલી રત્નમથાને ત્રિં (ત્સ તોસ
સહસ્ત) કે૦ દશ હજાર વર્ષની જગન્ય સ્થિતિ જાણતી ॥૩૦૯॥

નવદ્દ સમ સહસ્ત્ર લક્ષા, પુષ્પાણં કોડિ અયર દસ ભાગા ॥

ઇક્ષિક્ષભાગવુદ્ધી, જા અયર તેરસે પયરે ॥ ૩૧૦ ॥

ઇય જિદ્ધ જહણ્ણા પુણ, દસ વામ સહસ્ત્ર લક્ષ પયરદુગે ॥

સેસેસુ ઉવરિ જિદ્ધા, અહો કણિદ્ધાઓ પદ્ પુદ્ધી ॥૩૧૧॥

અર્થ—રત્નમથા પૃથ્વીના પહેલા મતરને વિષે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ
(નવદ્દ સમ સહસ્ત્ર) કે૦ નેવું હજાર વર્ષની, ચોજા મતરને વિષે
(લક્ષા) કે૦ નેવું લાલ વર્ષની, ત્રોજા મતરને વિષે (પુષ્પાણ
કાદી) કે૦ એક પૂર્વ કોડીની, ચોથા મતરને વિષે (અયર દસ
ભાગા) કે૦ એક સાગરોપમના દશમા ભાગની, ત્યાર પછી ત્રેર
મતરે (ઇક્ષિક્ષભાગવુદ્ધી) કે૦ એક એક ભાગની વૃદ્ધી કરતી કે
(જા) કે૦ ડ્યા મુરીમા (તેરસે પયર) કે૦ તેરમા મતરે (અયર)
કે૦ એક સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ થાય ॥ ૩૧૦ ॥ (ઇય જિદ્ધ)
કે૦ એ ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ જહી, (પુણ) કે૦ ચલી (જહણ્ણા) કે૦
જગન્ય સ્થિતિ તે (પયરદુગે) કે૦ પહળા કે મતરને વિષે અનુક્રમ
(દસ વામ સહસ્ત્ર) કે૦ પહેલા મતરે ત્રણ હજાર વર્ષની અને ત્રોજા
મતરે (લક્ષ) કે૦ ત્રણ લાલ વર્ષની જાણતી (સેસેસુ) કે૦
ત્રોજાથી આરંભીને ચાકીના મતરને વિષે (ઉવરિ જિદ્ધા) કે૦
ઉવરના મતરને ત્રિં જે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ હોય તે (અહો કણિદ્ધાઓ)
કે૦ નીચેના મતરને વિષે જગન્ય સ્થિતિ જાણતી એમ (પદ્ પુદ્ધી)
કે૦ ત્રેર પૃથ્વીને વિષે સમજતુ ॥ ૩૧૧ ॥

रत्न प्रभामां जघन्योत्कृष्ट आयुष्य.

प्रतरे.	जघन्य.	उत्कृष्ट.
१ के	१०० ० वर्ष	६०००
२ के	१० लाख वर्ष	६० लाख वर्ष
३ के	६० लाख वर्ष	पूर्वक्रोड वर्ष
४ थे	पूर्वक्रोड प	$\frac{१}{१०}$ सागरोपम
५ मे	$\frac{१}{१०}$ सागरो०	$\frac{१}{१०}$ सागरा०
६ ४	$\frac{१}{१०}$ "	$\frac{१}{१०}$ "
७ मे	$\frac{१}{१०}$ "	$\frac{१}{१०}$ "
८ मे	$\frac{१}{१०}$ "	$\frac{१}{१०}$ "
९ मे	$\frac{१}{१०}$ "	$\frac{१}{१०}$
१० मे	$\frac{१}{१०}$ "	$\frac{१}{१०}$ "
११ मे	$\frac{१}{१०}$ "	$\frac{१}{१०}$ "
१२ मे	$\frac{१}{१०}$ "	$\frac{१}{१०}$ "
१३ मे	$\frac{१}{१०}$ "	१ सागरा०

हवे बीजी नरकपृथ्वी आदिकमां उत्कृष्टी स्थिति कहेवाने अर्थ
करण कहे छे.

ઉવરિ સિદ્ધિ ટિદ્ધિ વિસેમો, સગપયર વિહત્તુ ઇચ્છ સંગુણિઓ ॥
 ઉવરિમસિદ્ધિ ટિદ્ધિ સહિઓ, ઇન્દ્રિયપયરમિ ઉક્કોસા ॥૩૧૨॥

અર્થ—(ઉવરિ સિદ્ધિ) કે० ઉપરની પૃથ્વીની (ટિદ્ધિ) કે० ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિને (ઇત્ય) કે० વાંઝિત નરકપૃથ્વીની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ સાથે (વિસેમો) કે० વિશ્લેષ કરવો એટલે અગ્રિક સ્થિતિમાથી ઓછી સ્થિતિ કાઢી નાંખવી પછી તે વિશ્લેષ એટલે વધેલા આકારને (સગપયર) કે० વાંઝિત પૃથ્વીના પ્રતરે (વિહત્તુ) કે० વેહેંચીએ, તે વેહેંચતા જે આકાર આવે તેને (ઇન્દ્ર) કે० ઇન્દ્ર પ્રતરની સરખાવે (સંગુણિઓ) કે० ગુણીયે, તે ગુણતાં જે આકાર આવે તે (ઉવરિમસિદ્ધિ) કે० ઉપરની પૃથ્વીની (ટિદ્ધિ સહિઓ) કે० ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ સહિત કરીએ ત્યારે (હિન્દ્રિય પયરમિ) ઉક્કોસા કે० વાંઝિત પ્રતર ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ થાય ॥૩૧૨॥

તેજ વાત ઉદાહરણ સહિત સમજાવે છે કે-વીજી શર્કરા પ્રમાણે વિષે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ ત્રણ સાગરોપમની છે અને પહેલી રત્નપ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ એક સાગરોપમની છે તે ત્રણ સાગરોપમમાંથી કાઢી નાંખીએ ત્યારે શાકો બે રહે તે બે સાગરોપમને શર્કરા પ્રમાણે અગીયાર પ્રતરે ભાગ આપીએ ત્યારે એક એક પ્રતરે એક એક સાગરોપમના અગીયારીયા ત્રણે ભાગ આવે પ્રથમ પ્રતરે ફક્ત બેજ ભાગ રહે તેને ઉપરની રત્નપ્રમાણે એક સાગરોપમની સ્થિતિ સાથે જોડીએ ત્યારે શર્કરા પ્રમાણે પ્રથમ પ્રતરે એક સાગરોપમ અને એક સાગરોપમના અગીયારીયા ભાગ ઉપર આવે, એટલી શર્કરા પ્રમાણે પ્રથમ પ્રતરે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ જાણવી પરીતે દરેક પ્રતરે બે ભાગ વ્યારતા અગીયારમે પ્રતર ત્રણ સાગરોપમ પૂર્ણાયુ થાય. અને પહેલા પ્રતરની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ ને ત્રીજે પ્રતરે જગન્ય સ્થિતિ જાણવી એજ પ્રમાણે ત્રીજી ચોથી પાંચમી અને છઠ્ઠી નરક પૃથ્વીનું કરણ કરવું એ સર્વ નરક પૃથ્વીનું આયુષ્ય પ્રમાણ થતમા છે ત્યાંથી જાણીલેયુ ॥

શર્કરા પ્રમાણ જઘન્યોત્કૃષ્ટ આયુષ્ય.

પ્રતરે,	જઘન્ય.	ઉત્કૃષ્ટ.
૧ લે	૧ સાગર.	૧૬૬ સાગર.
૨ જે	૧૬૬ "	૧૬૬ "
૩ જે	૧૬૬ "	૧૬૬ "
૪ થે	૧૬૬ "	૧૬૬ "
૫ મે	૧૬૬ "	૧૬૬ "
૬ જે	૧૬૬ "	૨૬૬ "
૭ મે	૨૬૬ "	૨૬૬ "
૮ મે	૨૬૬ "	૨૬૬ "
૯ મે	૨૬૬ "	૨૬૬ "
૧૦ મે	૨૬૬ "	૨૬૬ "
૧૧ મે	૨૬૬ "	૩ "

૩

૪

વાલુકા પ્રભામાં જઘ-
ન્યોત્કૃષ્ટ આયુષ્ય

પંક પ્રભામાં જઘ-
ન્યોત્કૃષ્ટ આયુષ્ય

પ્રતરે	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટ	પ્રતરે	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટ
૧ લે	૩ સાગ૦	૩૬ સાગ૦	૧ લે	૭	૭૩
૨ ને	૩૬ „	૩૬ „	૨ ને	૭૩	૭૩
૩ ને	૩૬ „	૪૩ „	૩ ને	૭૩	૮૩
૪ મે	૪૩ „	૪૩ „	૪ મે	૮૩	૮૩
૫ મે	૪૩ „	૫૩ „	૫ મે	૮૩	૯૩
૬ મે	૫૩ „	૫૬ „	૬ મે	૯૩	૯૬
૭ મે	૫૬ „	૬૩ „	૭ મે	૯૬	૧૦
૮ મે	૬૩ „	૬૬ „			
૯ મે	૬૬ „	૭ „			

ઘૃમ પ્રભામાં જઘન્યો-
ત્કૃષ્ટ આયુષ્ય.

તમઃપ્રભામાં .

૧ લે	૧૦	૧૧૩	૧ લે	૧૭	૧૮ $\frac{૨}{૩}$
૨ જે	૧૧ $\frac{૨}{૩}$	૧૨ $\frac{૧}{૩}$	૨ જે	૧૮ $\frac{૨}{૩}$	૨૦ $\frac{૧}{૩}$
૩ જે	૧૨ $\frac{૧}{૩}$	૧૪ $\frac{૧}{૩}$	૩ જે	૨૦ $\frac{૧}{૩}$	૨૨
૪ થે	૧૪ $\frac{૧}{૩}$	૧૫ $\frac{૨}{૩}$			
૫ મે	૧૫ $\frac{૨}{૩}$	૧૭			
					તમસ્તમપ્રભામાં
			૧ લે	૨૨	૩૩

હવે નારકીની વેદનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

સત્તસુ સિત્તજવેયના, અણ્ગુણકયાવિ પહરણેહિ વિના ॥
પહરણકયાવિ પંચસુ, તિસુ પરમાહમ્મિયકયાવિ ॥૩૧૩॥

અર્થ—(સત્તસુ) કે૦ સાતે નરક પૃથ્વીને વિષે (સિત્તજ-
વેયના) કે૦ ક્ષેત્ર વેદના છે, તથા (પહરણેહિ વિના) કે૦ શસ્ત્ર
વિના (અણ્ગુણકયાવિ) કે૦ પરસ્પર માંહોમાંહે કરેલી વેદના
પણ હોય. અને (પંચસુ) કે૦ પહેલી પાંચ નરક પૃથ્વીને વિષે
(પહરણકયાવિ) કે૦ પરસ્પર શસ્ત્રથી કરેલી વેદના હોય. વળા
(તિસુ) કે૦ પહેલી ત્રણ નરક પૃથ્વીને વિષે (પરમાહમ્મિયકયાવિ)
કે૦ પરમાધામિની કરેલી વેદના હોય છે ॥ ૩૧૩ ॥

नरकने विषे, क्षेत्रस्वभावयीज दश प्रकारनो पुद्गलपरिणाम
दुःख आपनारो छे, ते कहे छे

वधण गइ सठाणो, भेया वण्णा य गंध रस फासा ॥

अगुरुलहु सद्द दसहा, अमुहा विष पुगगला निरण ॥ ३१४ ॥

अर्थ—१ (वधण) के० क्षणे क्षणे आहारगटिक नाना प्रकारना पुद्गलनु वधन प्रद्विप्त अग्निधकी पण अत्यन्त दारुण होय. २ (गइ) के० गति ते उट सरली होय ३ (सठाण) के० अत्यन्त तीव्र हुइक सस्यान होय. ४ (भेया) के० भेदन यवु ते जाणवु ५ (वण्णा) के० नरकावासानो वर्ण सर्वत्र अयकागमय तथा अपवित्र वस्तु-ओयी भरेलो होय, ६ (गय) के० श्वानादिकना मृत कलेवरोपी अत्यन्त दुर्गन्ध होय ७ (रस) के० रस ते रुडकी तुंगडो करता पण अत्यन्त कड़वो स्वाद होय, ८ (फासा) के० स्पश ते चींछीना काटा सरसो अथवा कौचना रोम करता पण खराब स्पर्श होय. ९ (अगुरुलहु) के० अगुरुलघु परिणाम अत्यन्त दुःख आपनारो होय १० (सद्द) के० शब्द ते विलापादिक अत्यन्त भयकारी होय एम (निरण) के० नारकीने विष (दसहा) के० दश प्रकारना (अमुहा पुगगला) के० अशुभ पुद्गलो (विष) के० निषे होय छे ॥ ३१४ ॥

निरया दसविह वेयणा, मी उमिग खुह पिपास कडुहि ॥

परवस्मं जर दाह भय मोग चेव वेयनि ॥ ३१५ ॥

अर्थ—(निरया) के० नारकीना जीरोने (दसविह वेयणा) के० दस प्रकारनी पेयना छे तैमा ? (मी) के० शीतपेयना ते पोष अथवा मायमहिने हिमाचलमा बन्धरहित माणसने जेवी शीत लागे तेयो अनागुणी शीत नारकीना जीरोने होय २ (उमिग) के०

ઉપ્પન્નેદના તે ગ્રીષ્મઋતુમાં મધ્યાહ વખતે મેઘ રહિત આકાશ છતાં
અનિ પિત્તપ્રકોપથી વ્યાકુલ થયેલા છત્રરહિત પુરુષને જેવી ઉપ્પ-
વેદના હોય તેથી અનંત ગુણી વેદના નારકીના જીવોને હોય. ૩
(સુહ) કે० ક્ષુધા વેદના તે અઢી ઢીપના સર્વ અન્ન ઘૃતાદિ પદાર્થો
નારકીના જીવોને લાગ્યા આપીયે તોપણ તેમની ક્ષુધા શાંત થાય
નહીં. ૪ (પિવાસ) કે० તૃષાવેદના તે નારકીના જીવોને સર્વ
સમુદ્રના અને નદીઓના પાણી પાડ્યે તોપણ તેમની તૃષા શાંત
થાય નહીં. ૫ (કંડુર્હિ) કે० નારકીના જીવોને કરવત અથવા
છરીવતી લગતાં પળ તેમની લસની લરજ મટે નહીં. ૬ (પરવસં)
કે० નારકી જીવ નિરંતર પરવશ હોય. ૭ (જર) કે० નારકીના
જીવને અર્હિના રહેનારા પુરુષો કરતા અનંત ગુણો જ્વર ઇટલે તાવ
હોય. ૮ (દાહં) કે० નારકીના જીવોને દાઘજ્વર હોય, (૯) ભય
કે० નારકીના જીવોને ભય અને ૧૦ (સોગ) કે० શોક મનુષ્યો
કરતાં અનંતગુણો હોય. નારકીના જીવોને વિભંગ જ્ઞાનપણ અતિ
દુઃલ આપનારું છે. પરમાધામી દેવોપણ તરવાર વિગેરે શસ્ત્રો લેલાડી
મહા દુઃલ આપે છે. તેથી નારકીજીવો સર્વદા શોક કરતા રહે છે.
૧ (વેયંતિ) કે० નારકીની ક્ષેત્રવેદના (વેવ) કે० નિશ્ચે કહી. ॥૩૧૫॥

નેરડ્યાણુપ્પાઓ, ઉક્કોસં પંચજાયણસયાઈ ॥

દુક્લેણ ભિન્નયાણં, વેયણસયપચ્ચમાણાણં ॥ ૩૧૬ ॥

અર્થ—(દુક્લેણ ભિન્નયાણં) કે० દુઃલથી ભેદાતા અને
(વેયણસયપચ્ચમાણાણં) કે० શોકડો વેદનાથી પચાતા એવા (નેર-
ડ્યાણ) કે० નારકી જીવોનું (ઉક્કોસં) કે० ઉત્કૃષ્ટથી (પંચ-
જાયણસયાઈ) કે० પાંચ સો યોજન ઊંચાઈથી (ઉપ્પાઓ) કે०
પડવું થાય છે. ॥ ૩૧૬ ॥ એ નારકીનું સ્થિતિદ્વાર કથું.

हये नारकीनुं भवनद्वार कहे छे. तेमा प्रथम साते नरक पृथ्वीना
गोत्र तथा नाम कहे छे,

रयणप्पह सक्करपह, वालुयपह पंरुपह य धूमपहा ॥

तमपहा तमतमपहा, कमेण पुदवीण गोत्ताइ ॥३१७॥

अर्थ—पहेलो (रयणप्पह) के० घणा रत्नो होवाथी रत्न
प्रभा, बीजी (सक्करपह) के० घणा काकरा होवाथी शर्कराप्रभा,
त्रीजी (वालुयपह) के० घणी रेनी होवाथी वालुकाप्रभा, चौथी
(परुपहय) के० घणो कादव होवाथी परुप्रभा, पाचमी (धूम-
पहा) के० घणो धूमादो होवाथी धूमप्रभा, छट्ठी (तमपहा) के०
अधकार होवाथी तमप्रभा, सातमी (तमतमपहा) के० घणा गाढ
अधकार होवाथी तम तमप्रभा ए कमेण के० अनुक्रमे (पुदवीण)
के० साते नरक पृथ्वीना (गोत्ताइ) के० गोत्र एटले अर्थ सहित
नाम कया ॥ ३१७ ॥

हये साते नरक पृथ्वीनां नाम तथा सस्थान कहे छे.

घम्मा वंसा सेला, अंजण रिद्धा मवा य माघवई ॥

नामेहिं पुदवीओ, छत्ताईच्छत्तसंगणा ॥ ३१८ ॥

अर्थ—१ (घम्मा) के० घम्मा, २ (वंसा) के० वंसा, ३
(सेला) के० सेला ४ (अजण) के० अजणा, ५ (रिद्धा) के० रिद्धा,
छट्ठी (मवा) के० मवा, (य) के० अने, ७ (माघवई) के०
माघवती ए उपर कहेला (नामेहिं) के० नामराली (पुदवीओ)
के० साते नरक पृथ्वी जाणयी. ते पृथ्वीओ (छत्ताईच्छत्तसंगणा)
के० छत्राति छत्र सस्थाना एटले उमरा उपरी छत्रने आसारे छे.

અર્થાત્ સૌથી ઉપર નાનું, તેની નીચે મોટું, વલી તેની નીચે મોટું
 એવી આકૃતિયે છે. ॥ ૩૧૮

તત્થ સહસ્સા સોલસ, સ્વરકંડં પંકવહુલકંડં તુ ॥

ચુલસીઙ્ગ સહસ્સાઙ્ગ, અસીઙ્ગ જલવહુલકંડં તુ ॥ ૩૧૯ ॥

અર્થ—પહેલી રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો પીંડ એક લાખ એંશી હજાર
 યોજનનો જાડપણે છે. (તત્થ) કે૦ તેમાં પહેલો (સ્વરકંડં) કે૦
 સ્વરકાંડ (સહસ્સા સોલસ) કે૦ સોલહજાર યોજનનો છે, (તુ)
 કે૦ અને ત્રીજો (પંકવહુલકંડં) કે૦ પંકવહુલકાંડ (ચુલસીઙ્ગ
 સહસ્સાઙ્ગ) કે૦ ચોરાશી હજાર યોજનનો છે. (તુ) કે૦ વલી
 ત્રીજો (જલવહુલકંડં) કે૦ જલવહુલકાંડ (અસાઙ્ગ) કે૦ એંશી
 હજાર યોજનનો છે. ॥ ૩૧૯ ॥

એવં અસી ડ લક્ષ્વા, સ્વરકંડાઙ્ગ હિ ધમ્મપુઢવીએ ॥

સેસા પુઢવી સરુવા, પુઢવિઓ હંતિ બાહુલ્લે ॥૩૨૦॥

અર્થ—(એવં) કે૦ એ પ્રમાણે (સ્વરકંડાઙ્ગ) કે૦ સ્વરકાંડ વિગેરે
 (ધમ્મપુઢવીએ) કે૦ ધર્મા પૃથ્વીમાં અનુક્રમે ત્રણે પૃથ્વીકાંડ એકઠા
 કરતા (અસીડલક્ષ્વા) કે૦ એક લાખ એંશી હજાર પૃથ્વીપીંડ થાય.
 (સેસા પુઢવી સરુવા) કે૦ વાકી શર્કરા પ્રમાથી આરંભીને પૃથ્વીના
 સ્વરૂપો (બાહુલ્લે) કે૦ ઘણકરીને (પુઢવિઓ) કે૦ ગોત્ર પ્રમાણેજ
 હંતિ કે૦ હોય છે. ॥ ૩૨૦ ॥

હવે પૃથ્વીનો પીંડ તથા પૃથ્વીનો આશ્રય કહે છે.

અસીઙ્ગ વત્તિસ અડવિસ, ત્રીસા અઢાર સોલ અડસહસા ॥

લક્ષ્વરિ પુઢવિપિંડો, ઘણુદહિ ઘણવાય તણુવાયા ॥૩૨૧॥

ગયણં ચ પૈઠ્ઠાણ, વીસ સહસ્તાઈ ઘણુદહીપિંડો ॥

ઘણતણુવાયાગાસા, અસંખજોયણ જુયા પિંડો ॥૩૨૨॥

અર્થ—પ્રમાણાંગુલે કરી (લક્ષ્મીવરિ) કે૦ એક લાખ યોજન
 ઉપર (અસૌઈ) કે૦ એસી, (વત્તિસ) કે૦ ત્રોશ, (અઢવિસ) કે૦
 અઢારીસ (ચીસા) કે૦ વીસ (અઢાર) ક૦ અઢાર, (સોલ)
 કે૦ સોલ, અને (અઢ) કે૦ આઠ. એ સર્વ યોજનના (સહસા)
 કે૦ સહસ્ર એટલે હજાર જોડ્યા. એટલે રત્નપ્રમાણુ એક લાખ એસી
 હજાર યોજનનુ, શર્કરાપ્રમાણુ એક લાખ ઘત્રીસ હજાર યોજનનુ,
 ચાલુકા પ્રમાણુ એક લાખ અઢારાશ હજાર યોજનનુ, પરુપ્રમાણુ
 એક લાખ ચીસ હજાર યોજનનુ, ધ્રુમપ્રમાણુ એક લાખ અઢાર
 હજાર યોજનનુ, તમપ્રમાણુ એક લાખ સોલ હજાર યોજનનુ, અને
 તમનમપ્રમાણુ એક લાખ આઠ હજાર યોજનનુ પૃથ્વી પીંડ જાણવું.
 ઘલી (ઘણુદહિ ઘણવાય તણુવાયા) કે૦ ઘનોદગ્નિ ઘનવાત તન-
 વાત—॥ ૩૦૧ ॥ (ગયણ ચ) કે૦ અને આકાશ એ ચારે એક
 એક પૃથ્વીના નીચે (પૈઠ્ઠાણ) કે૦ આશ્રય એટલે આશરરૂપ
 જાણવા એટલે ધર્માપૃથ્વી ઘનોદગ્નિ ઉપર છે, ઘનોદગ્નિ ઘનવાત
 ઉપર છે, ઘનવાત તનુવાત ઉપર છે અને તનુવાત આકાશ ઉપર
 પ્રતિષ્ઠિત છે, એમ સર્વ પૃથ્વીના તલને વિષે જાણવું પરંતુ એટલું વિશેષ
 છે કે—સાતમી નરક પૃથ્વીના તલે ઘનોદગ્નિ ઘનવાત તનુવાત અને
 તેની નીચે અલોકાકાશ બહુલ છે ॥ ॥ હવે ઘનોદગ્નિ વિગેર ચારનું
 મધ્યમાગે પીંડ સ્થૂલપણું કહે છે ॥ (ઘણુદહીપિંડો) ક૦ ઘનોદ-
 ગ્નિનો પિંડ મધ્યમાગે (વીસ સહસ્તાઈ) ક૦ ચીસ હજાર યોજન
 જાડવળે છે અને (ઘણતણુવાયાગાસા) ક૦ ઘનવાત તનુવાત અને
 આકાશ (અસંખ્ય જોયણજુયા પિંડો) ક૦ એ ત્રણેનો પિંડ અસ-
 ર્યાતા યોજનનો છે તેમા ઘનવાતથી અસર્યાતા યોજન તનુવાત,

અને તનુવાતથી અસંખ્યાતા યોજન આકાશ જાણવું ॥ ૩૨૨ ॥

ન ફુસંતિ અલોગં ચડ—દિસંપિ પૃથ્વી ય વલયસંગહિયા ॥

અર્થ—(વલયસંગહિયા) કે૦ ઘનોદધિ ઘનવાત અને તનુ-
વાત સમ્બન્ધી વલયવડે વિંટલાયેલી (પૃથ્વી) કે૦ રત્નપ્રભાદિક
પૃથ્વી (ચડદિસંપિ) કે૦ ચારે દિશાએ પળ (અલોગં) કે૦ અલો-
કને (ન ફુસતિ) કે૦ ફરસ કરતી નથી. સાતે નરક પૃથ્વાના તલે
મધ્ય ભાગમાં ઘનોદધિ વીશહજાર યોજન છે. અને ઘનવાતાદિક
અસંખ્યાતા યોજન છે. ત્યાર પછી પ્રદેશે ઘટતા ઘટતા આપ આપની
પૃથ્વીને છેડે થોડા થયા થકા વલયાકારે પૃથ્વીને વીંટી રહ્યા છે.

રયણાઁ વલયાગં, છદ્વ પંચમ જોયણ સદ્ધં ॥ ૩૨૩ ॥

અર્થ—(રયણાઁ) કે૦ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના (વલયાગં) કે૦
ત્રણે વલયનો વિષ્કંભ એટલે છેડે જાડવળું અનુક્રમે કહે છે. તેમાં
ઘનોદધિ (છ) કે૦ છ યોજન જાડો, ઘનવાત (અદ્વપંચમ) કે૦
સાડા ચાર યોજન જાડો, અને તનુવાત (જોયણસદ્ધં) કે૦ દોઢ
યોજન જાડો છે. ॥ ૩૨૩ ॥

વિસ્વંમ્બો ઘણઉદહી, ઘણતણુવાયાણ હોઈ જહસંવં ॥

સતિભાગ ગાઝયં, ગાઝયં ચ તહ ગાઝયતિભાગો ॥ ૩૨૪ ॥

પદમમહીવલયેસુ, સિવિજ્ઞ એયંકમેણ ઝીયાણ ॥

દુતિચઉપંચછગુણં, તદ્યાઈસુ તંપિ સિવ કમસો ॥ ૩૨૫ ॥

અર્થ—(વિસ્વંમ્બો) કે૦ એ ત્રણેને સાથે જોડતાં પહેલી
નરક પૃથ્વીની ચારે દિશાએ વાર યોજન દૂર અલોક છે. (પદમ
મહીવલયેસુ) કે૦ પહેલી નરક પૃથ્વીના ત્રણ વલયમાં એટલે (ઘણ-

હત્તી) કે० ઘનોદરિ, (ઘગ) કે० પનવાત અને (તણુવાયાણ) કે० તનુવાત એ ત્રણ વલયની મધ્યે (જહસમ્ય) કે० યથા સરચાયે કરોને (સતિભાગ ગાઝય) કે० ઘનોદરિમા એક ગાઝ અને એક ગાઝનો ત્રીજો ભાગઘનવાત ચલયમા (ગાઝય) કે० એક ગાઝ, (ચ) કે० અને (તહ) કે० તેમજ તનુવાતમા (ગાઝય તિભાગો) કે० એક ભાગનો ત્રીજો ભાગ (લિવિજ્ઞ) કે० નાહીયે ત્યારે ત્રીજી શર્કરામખાનો ચલયવિષ્કમ્બ (હોઈ) કે० હોય છે, (અય કમેણ) કે० એ અનુક્રમે (ત્રીયાણ) કે० ત્રીજી નરક પૃથ્વીમા સર્વમલી તાર યોજન, બે ગાઝ, અને એક ગાઝના ભાગ કરીયે તેવા બે ભાગ એટલો ત્રીજી નરક પૃથ્વીથી ચારે દિશાયે અલોક દો (તડયા ઇમ્) કે० ચાલુકામખાદિ પાંચે નરક પૃથ્વીના વલયમા (તપિ) કે० જે શર્કરામખાવલયમા નારોલુ તેને પણ કમસો કે० અનુક્રમે કરીને (દુતિચડપચડગુગ) કે० બે ગુણુ, ત્રણ ગુણુ, ચાર ગુણુ, પાંચ ગુણુ અને છ ગુણુ કરીને (લિવ) કે० મેલવડુ એટલે ચાલુકાદિમના વલયનો વિષ્કમ્બ હોય, ॥ ૩૦૪ ॥ ૩૦૫ ॥

છસતિભાગા પડનાય-પચ વલયાગ જોયણપમાણ ॥

એગ ચારસભાગા, સત્ત કમા ત્રીય પુઢવીણ ॥ ૩૨૬ ॥

અર્થ—ત્રીજી શર્કરામખાના (ચલયાણ) કે० વલયોનુ (જોય-ણપમાણ) કે० યોજનપમાણ ઘનોદરિવલય (છ સતિ ભાગા) કે० છ યોજન અને એક યોજનના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવો એક ભાગ એટલુ જાણવું, અને ઘનવાતવલય (પડના પચ) કે० પોણા પાંચ યોજનનુ જાણવું. તથા તનુવાતના ચલયનુ પ્રમાણ (એગ) કે० એક યોજન અને (ચારસ ભાગા સત્ત) કે० એક યોજનના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવા સાત ભાગ (કમા) કે० અનુક્રમે કરીને જાણવા સર્વ

एकठा करतां वार योजन बे गाउ अने एक योजनना त्रण भाग करीये तेवा बे भाग. एटलो बीजी नरकवृथीथी चारे दिशाये अलोक छे ॥ ३२६ ॥

जोयण सत्ततिभागुण, पंच एवं च वलयपरिमाणं ॥

बारस भागा अट्ठओ, तइयाए जहक्कमं नेयं ॥ ३२७ ॥

अर्थ—(एवं) के० एवीरीते (तइयाए) के० बीजी वालुका प्रभाना (वलयपरिमाणं) के० वलयनुं परिमाण ते (जहक्कमं) के० अनुक्रमे करीने (नेयं) के० जोणवुं. तेमां घनोदधिवलयनुं परिमाण जोयण (सत्ततिभागुण) के० छ योजन बे गाउ- अने एक गाउना त्रण भाग करीये तेवा बे भाग अधिक एटलुं जाणवुं. घनवातनुं वलय (पंच) के० पांच योजननुं जाणवुं. अने तनुवातनुं वलय एक योजन अने (बारस भागा अट्ठओ) के० एक-योजनना वार भाग करीये तेवा आठ भागनुं जाणवुं. ए सर्वमलीने तैर योजन एक गाउ अने एक गाउना त्रण भाग करीये तेवो एक भाग उयर एटलो वालुकाप्रभाथकी चारे दिशाये अलोक छे. ॥ ३२७ ॥

सत्त सवाया पंचओ, पउणादो जोयणा चउत्थीए ॥

घणउदहिमाइयाणं, वलयाणं माणमेयं तु ॥ ३२८ ॥

अर्थ—(चउत्थीए) के० चौथी पंकप्रभाना (घणउदहिमाइयाणं) के० घनोदधि विगेरेना (वलयाणं) के० वलयोनु (माणं) के० प्रमाण (एयं) के० आ आगल कहे छे ते प्रमाणे जाणवुं. घनोदधिनुं प्रमाण (सत्त) के० सात योजनुं घनवातनुं प्रमाण (सवाया पंचओ) के० सवापांच योजननुं, अने तनुवातनुं प्रमाण (पउणा दो जोयणा) के० पोणा बे योजननुं. सर्वमली पंकप्रभाथकी चउद योजन चारे दिशाये अलोक छे. ॥ ३२८ ॥

સતિભાગસત્ત તહ અદ્વ, છટ્ટ વલયાળમાળમેયં તુ ॥

જોયળમેગં વારસ, ભાગા દસ પંચમીઈ તહા ॥ ૩૨૯ ॥

અર્થ—(તહા) કે૦ તેમજ (પંચમીઈ) કે૦ પાંચમી ધૂમપમા પૃથ્વીના (વલયાળમાળ) કે૦ વલયોનુ પ્રમાણ (એય) કે૦ આ પ્રમાણે જાણવું ઘનોદધિનુ પ્રમાણ (સતિભાગસત્ત) કે૦ ત્રીજા ભાગે સદ્ધિત સાત યોજનનુ, (તહ) કે૦ તથા ઘનવાતનુ પ્રમાણ (અદ્વ છટ્ટ) કે૦ સાડા પાંચ યોજનનુ, અને તનુવાતનુ પ્રમાણ (જોયળમેગ) કે૦ એક યોજન અને એક યોજનના (વારસ ભાગા દસ) કે૦ એક યોજનના ચાર ભાગ કરીયે તેવા દશ ભાગનુ, સર્વ મલી ચોદ યોજન બે ગાડ અને એક ગાડના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવા બે ભાગ એટલો ધૂમપમાથી ચારે દિશાયે અલોક છે. ॥ ૩૨૯ ॥

અદ્વતિભાગૂળાઈ, પડળાઈ છચ્ચ વલયપરિમાળ ॥

છટ્ટીએ જોયળ તહા, વારસ ભાગા ય ઇકારા ॥ ૩૩૦ ॥

અર્થ—(તહા) કે૦ તેમજ (છટ્ટી) કે૦ છટ્ટી તમપમા નરક પૃથ્વીના (વલયપરિમાળ) કે૦ વલયોનુ પ્રમાણ આ પ્રમાણે— (અદ્વતિભાગૂળાઈ જોયળ) કે૦ ત્રીજે ભાગે આછા આઠ યોજન એટલે સાત યોજન બે ગાડ તથા એક ગાડના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવા બે ભાગ એટલું ઘનોદધિનુ વલય પ્રમાણ જાણવું, તથા (પડળાઈ છચ્ચ) કે૦ પોળા છ યોજનનુ ઘનવાતનુ પ્રમાણ જાણવું અને (વારસ ભાગા ય ઇકારા) કે૦ એક યોજનના ચાર ભાગ કરીયે તેવા અગીયાર ભાગ એટલું તનુવાતનુ પ્રમાણ જાણવું. સર્વ મલા પદર યોજન એક ગાડ અને એક ગાડના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવો એક ભાગ, એટલું તમપમાથી ચારે દિશાએ અન્નર છે ॥ ૩૩૦ ॥

અદ્વય છચ્ચિય દોન્નિય, ઘણોદહિમાડ્યાગ માણં તુ ॥
સત્તમમહિએ નેયં, જહસંસ્વેણં ચ તિણ્હંપિ ॥ ૩૩૧ ॥

અર્થ—(સત્તમમહિએ) કે૦ સાતમી તમતમપ્રભા પૃથ્વીના (ઘણોદહિમાડ્યાગમાણં) કે૦ ઘનોદધિવિગેરે વલયોનું પ્રમાણ આ પ્રમાણે—ઘનાદધિવલયનું પ્રમાણ (અદ્વય) કે૦ આઠ યોજનનું, ઘનવાતનું પ્રમાણ (છચ્ચિય) કે૦ છ યોજનનું, અને તનુવાતનું પ્રમાણ (દોન્નિય) કે૦ ત્રે યોજનનું. એમ (તિણ્હંપિ) કે૦ ત્રણ વલયનું પ્રમાણ (જહસંસ્વં) કે૦ યથા સંખ્યાયે કરીને જાણવું. એ સર્વે મલી સોલ યોજનનો તમતમપ્રભાથી ચારે દિશાયે અલોક છે. ॥ ૩૩૧ ॥

અહિં કોઈને શંકા થાય કે—પ્રથમ તો “ વીસ સહસ્સાઈ ઘણુ-દહિપિંડો ” એટલે ઘનોદધિનો પીંડ વીસ હજાર યોજનનો છે એમ કહ્યું છે અને હવળાં “(છ અદ્વપશ્ચમ જોયણ સદ્દું)” એટલે ઘનોદધિનું વલય છ યોજન, ઘનવાતનું સાડા ચાર યોજન અને તનુવાતનું દોઢ યોજન કેમ કહ્યો છો ? તો તેનું ગ્રંથકાર સમાધાન કરે છે ॥

મજ્ઝેચ્ચિય પુઢવિઅહે, ઘણુદહિપમુહાણ પિંડપરિમાણં ॥
મણિયં તઓ કમેણં, હાયડ જાવલય પરિમાણં ॥૩૩૨॥

અર્થ—જે “ વીસ સહસ્સાઈ ઘણુદહિ પિંડો ” એ પાઠ કહ્યો છે તેતા (પુઢવિઅહે) કે૦ નરક પૃથ્વીની નીચે (મજ્ઝેચ્ચિય) કે૦ નિશ્ચે મધ્યભાગે (ઘણુદહિપમુહાણ) કે૦ ઘનાદધિ વિગેરેનું (પિંડ-પરિમાણં) કે૦ પિંડ પરિમાણ (મણિયં) કે૦ કહ્યું છે. (તઓ) કે૦ ત્યારપછી (કમેણ) કે૦ અનુક્રમે (હાયડ) કે૦ ઘટતું જાય તે (જાવલયપરિમાણં) કે૦ જેટલું વલયનું પરિમાણ છ યોજન

ઇત્યાન્તિક કહ્યું છે. તેટલું જાણવું પમા વિરોધ નથી ॥ ૩૩૨ ॥

હો પ્રત્યેક નરકપૃથ્વીમાં નરકાવાસાનો સર્યા કહે છે

ત્રીસ પળવીસ પનરસ, દસ તિન્નિ પળૂળ ઇગલમ્લાઈ ॥

પચ ય નર્યા કમસો, ચુલસી લમ્લાઈ સત્તસુવિ ॥૩૩૩॥

અર્થ—જે નારકી જીયોને ડપજવાના સ્થાનકો તે નરકાવાસા રહેવાય છે. તે પહેલી નરકપૃથ્વીમા (ત્રીસ) કે૦ ત્રીસ લાખ, ત્રીજીમાં (પળવીસ) કે૦ પચીસ લાખ, ત્રીજીમા (પનરસ) કે૦ પદર લાખ, ચોથીમા (દસ) કે૦ દસ લાખ, પાંચમીમા (તિન્નિ) કે૦ ત્રણ લાખ, ડહીમા (પળૂળ ઇગ લમ્લાઈ) કે૦ ઇક લાખમા પાચ ઓછા, અને સાતમીમા (પચ ય) કે૦ ફક્ત પાચ (નર્યા) કે૦ નરકાવાસા (કમસો) કે૦ અનુક્રમે જાણવા (સત્તસુવિ) કે૦ સાતે નરક પૃથ્વીના ઇકઠા કરીયે ઇટલે (ચુલસી લમ્લાઈ) કે૦ ચોરાસી લાખ નરકાવાસા થાય છે ॥ ૩૩૩ ॥

સાતમી નરક પૃથ્વીમા પાચ નરકાવાસા ક્યા છે ? તે કહે છે.

પુલ્લેણ હોઈ કાલો, અવરેણ અપહ્લિ ઓ મહાકાલો ॥

રુહ દાહિગપાસે, ઉત્તરપાસે મહારુહ ॥ ૩૩૪ ॥

અર્થ—(અપહ્લિઓ) કે૦ મધ્યમા રહેલા અપ્રતિષ્ઠાન નામના નરકાવાસથી (પુલ્લેણ) કે૦ સાતમી પૃથ્વીમા પૂર્વ દિશાને વિષે (કાલો) કે૦ કાલનામનો નરકાવાસ (હોઈ) કે૦ છે (અવરેણ) કે૦ પશ્ચિમ દિશામા (મહાકાલો) કે૦ મહાકાલ નરકાવાસ છે (દાહિગપાસે) કે૦ દક્ષિણ દિશામા (રુહ) કે૦ રુહ નામનો નરકાવાસ છે, અને (ઉત્તરપાસે) કે૦ ઉત્તર દિશામા (મહારુહ) કે૦ મહારુહ નામનો નરકાવાસ છે ॥ ૩૩૪ ॥

हवे साते नरकना प्रतरोनी जूदी जूदी संख्या कहे छे.

तेरिक्कारस नव सग, पण तिन्निग पयर सवि गुणवन्ना ॥

सीमंताई अपइ-ह्वाणंता इंदया मज्जे ॥ ३३५ ॥

अर्थ—पहेली नरक पृथ्वीमां (तेर) के० तेर प्रतर, बीजीमां (इक्कारस) के० अगीयार, त्रीजीमां (नव) के० नव, चौथीमां (सग) के० सात, पांचमीमां (पण) के० पांच, छठीमां (तिन्नि) के० त्रण, अने सातमीमां (इग) के० एक. ए (सवि) के० सर्वमली (गुणवन्ना) के० ओगण पचास (पयर) के० प्रतर जाणवा. ए सर्वे प्रतरना (मज्जे) के० मध्ये (सीमंताई) के० सीमंतथी आरंभी (अपइह्वाणंता) के० अप्रतिष्ठान सुथी एटले पहेला प्रतरना मध्यमां सीमन्त नामनो अने ओगणपचासमा प्रतरमां अप्रतिष्ठान नामनो (इंदया) के० इन्द्रका एटले मुख्य नरकावास छे. ॥ ३३५ ॥

हवे साते नरकपृथ्वीना मली ओगणपचास प्रतरना मध्यभागना इन्द्रक नरकवासनां नाम कहे छे.

सीमन्तओ त्थ पढमो, बीओ पुण रोरुयत्ति नायव्वो ॥

रंभो तत्थय तइओ, चउत्थो पुण होइ उज्झंतो ॥ ३३६ ॥

संभंतमसंभंतो, विप्भंतो चेव सत्तमो नेओ ॥

अट्टमओ भत्तो पुण, नवमो सीउत्ति नायव्वो ॥ ३३७ ॥

वक्कंतमवक्कंतो, विकलो तह चेव रोरुओ निरओ ॥

पढमाए पुढवीए, तेरस नीरींदया एए ॥ ३३८ ॥

अर्थ—(अत्थ) क० हो (पदमो) क० पहलो (सीमतओ
 क० सीमन्त, (पुग) क० वली (धीओ) क० धीजो (रोरुयत्ति)
 क० रोरुओ (नायव्वो) क० जाणवो० (तत्थय) क० ते पहली
 नरकसा (तइओ) क० त्रीजो (रभो) क० रभ, (पुण) क०
 वन्नी (चउत्थो) क० चोवो (उज्झतो) क० उज्जतनामनो
 (होइ) क० होय जे—॥ ३३६ ॥ (सभतमसभंतो) क० पाचमो
 सभ्रात अने छट्ठो असभ्रात, यली (सत्तमो) क० सातमो
 (विष्मतो) क० विभ्रात (चैव) ५० निश्चे (नेओ) क० जाणवो०
 (पुण) क० वली (अट्ठमओ) क० आठमो (भत्तो) क०
 भक्त अने (नवमो) क० नवमो (सीउत्ति) क० शीतनामनो
 (नायव्वो) क० जाणवो—॥ ३३७ ॥ (यक्क मक्कनो) क० दशमो
 चक्रात अने अगीयारमो अवरात, बारमो (विक्कलो) क० विक्कल,
 (न्ह) क० तथा तेरमो (रोरुओ निरओ) क० रोरु नामनो
 नरकावास (चैव) क० निश्चे जाणवो (पदमाए पुढवीए) क०
 पहली नरकपृथ्वीना (एण) क० ए पूर्व कहला (तेरस) ५० (तेर
 नीरीदया) क० मयना इद्रक नरकावास कहा—॥ ३३८ ॥

धणीए धणक्केय तहा, मणए चणके य दोइ नायव्वे ॥

घट्टे तह मघट्टे, जिप्मे अजिप्पीए चैव ॥ ३३९ ॥

लोले लोलाववत्ते, तहेव घणलोलुए य बोधव्वे ॥

वीयाए पुढवीए, इक्कारस इदया एए ॥ ३४० ॥

अर्थ—पहलो (धणीए) क० म्मनिक, (तहा) क० तथा
 धोजो (धणक्केय) क० म्मनस्त, धीजो (मणए) क० मणर, (य)
 क० अने चोवो (चणक) ५० चणक, ए (दोइ) क० ने (नायव्व)
 ५० जाणवा पाचमो (घट्टे) क० घट्ट, अने (न्ह) क० तथा छट्ठो

(संयष्ट) के० संयष्ट, सातमो (जिष्मे) के० जिष्म अने आठमो
(अवजिष्मीए) के० अवजिष्म (चैव) के० निश्चे होय—॥ ३३९ ॥
नवमो (लोले) के० लोल, दशमो (लोलावने) के० लोलावर्त,
(तहेव) के० तेमज अगोयारमो (घणलोलु एय) के० घणलोलुक
(वोधव्वे) के० जाणवो. (वीयाए पुढवीए) के० वीजी नरकपृथ्वीना
(एए) के० ए पूर्व कहेला (इकारस) के० अगोयार (इंद्रया) के०
इंद्रक नरकावास छे० ॥ ३४० ॥

तत्तो तविआ तवणो, तावणो पंचमो निदिद्धोय ॥

छट्टो पुण पज्जलिओ, उज्जलिओ सत्तमो

नीरओ ॥ ३४१ ॥

संजलिओ अट्टमओ, संपज्जलिओ य नवमओ भणिओ ॥

तइयाए पुढवीए, एए नव होंति नीरइंदा ॥ ३४२ ॥

अर्थ—पहेलो (तत्तो) के० तत्त, बीजो (तविओ) के० तपिक,
बीजो (तवणो) के० तपन, चौथो (तावणो) के० तापन, (य) के०
अने (पंचमो) के० पांचमो (निदिद्धो) के० निदाघ, (पुण)
के० वली (छट्टो) के० छट्टो (पज्जलिओ) के० प्रज्वलित, अने
(सत्तमो) के० सातमो. (उज्जलिओ नीरओ) के० उज्ज्वलित
नरकावास. ॥ ३४१ ॥ (अट्टमओ) के० आठमो (संजलिओ)
के० संज्वलित, (य) के० अने (नवमओ) के० नवमो (संपज्ज-
लिओ) के० संप्रज्वलित (भणिओ) के० कथो छे. (तइयाए पुढ-
वीए) के० बीजी नरक पृथ्वीना (एए) के० ए पूर्व कहेला (नव)
के० नव (नीरइंदा) के० मोटा इन्द्रक नरकावास (होंति)
के० छे. ॥ ३४२ ॥

आरे सारे मारे, वऱ्वे तमए य होइ नायव्वे ॥

खाडखडे खडखडे, इदयनिरया चउत्थीए ॥ ३४३ ॥

अर्थ—गहलो (आरे) के० आर, बीजो (सारे) के० सार, बीजो (मार) के० मार, चौथो (वऱ्वे) के० वऱ्वे, पाचमो (तम-
एय) के० तम, (होइ) के० छे छटो (खाडखडे) के० खाडखड
अने सातमो (खडखडे) के० (खण्डखड) ए सात इदयनिरया)
के० इन्द्रक नरकावास (चउत्थीए) के० चौथी नरकपृथ्वीने बिणे
जाणवा ॥ ३४३ ॥

खाए तमए य तहा, ऊसे अघे य तहय तिमिसे य ॥

एए पंचमपुढवी, पचयनीरइदया हुंति ॥ ३४४ ॥

अर्थ—गहलो (खाए) के० खात, बीजो (तमएय) के०
तमक, (तहा) के० तेमज बीजो (ऊसे) के० ऊस, चौथो (अघेय)
के० अन्ध, (तहय) के० तेमज पाचमो (तिमिसेय) के० तिमिस
(एए) के० ए नामना (पचयनीरइदया) के० पाच इन्द्रक नरका-
वास (पंचमपुढवी) के० पाचमी नरकपृथ्वीने बिणे (हुति)
के० छे. ॥ ३४४ ॥

हिम वहल ललकखे, तिनिउ नीरइदया उ छट्टीए ॥

एको य सत्तमाए, अपइझाणो य बोधवो ॥ ३४५ ॥

अर्थ—गहलो (हिम) के० हिम, बीजो (वहल) के० वहल,
बीजो (ललकखे) के० ललक, (तिनिउ) के० ए अण (नीर-
इदया) के० इन्द्रक नरकावास (छट्टीए) के० छट्टी नरकपृथ्वीने
बिणे छे (य) के० अने (सत्तमाए) के० सातमी नरकपृथ्वीने बिणे

(एको) के० एक (अपट्टाणो) के० अप्रतिष्ठान नामनो नरकावास
(वोधवो) के० जाणवो ॥ ३४५ ॥

હવે દરેકપ્રતરે એ મધ્યના ઇંદ્રક નરકાવાસાથી કેટલી શ્રેણીઓ
નિકલે છે ? તથા તે દરેક શ્રેણીમાં કેટલા નરકાવાસો છે ?
તે કહે છે.

तेहितो दिसि विदिसि, विणिग्गया अट्ट निरयआवलीया॥
पढपयरे दिसि गुण—वन्न विंदमासुं अडयाला ॥३४६॥

અર્થ—પ્રત્યેક પ્રતરે (તેહિતો) કે० તે મધ્યના ઇંદ્રક નરકા-
વાસાથી (દિસિ) કે० ચારે દિશામાં અને (વિદિસિ) કે० વિ-
દિશામાં (અટ્ટ નિરયઆવલીયા) કે० આઠ નરક પંક્તિઓ (વિ-
ણિગ્ગયા) કે० નિકલેલી છે. તેમાં (પઢપયરે) કે० પહેલા પ્રત-
રને વિષે (દિસિ) કે० ચારે દિશામાં ચારે પંક્તિને વિષે (ઊણવન્ન)
કે० ઓગણપચાસ અને (વિદિસાસુ) કે० વિદિશામાં (અડયાલા)
કે० અડતાલીસ નરકાવાસો હોય છે. ॥ ૩૪૬ ॥

वीयाइसु पयरेसु, इग इग हीणा उं हुंति पंतीओ ॥
जा सत्तमीयपयरे, दिसि इक्किओ विदिसि नत्थि॥३४७॥

અર્થ—(વીયાઇસુ પયરેસુ) કે० વીજાથી આરંભીને જે પ્રતરો
છે તેમાં ('ઇગ ઇગ હીણાઝ પંતીઓ) કે० 'દરેક પ્રતરે' એક એક નર-
કાવાસે ઓછી પંક્તિઓ (હુંતિ) કે० હોય છે. જેથી (જાસંત્તમી-
યપયરે) કે० સાતમી નરક પૃથ્વીના છેલ્લા ઓગણપચાસમાં પ્રતરને
વિષે (દિસિ) કે० ચારે દિશામાં (ઇક્કિઓ) કે० એક એક, અને
(વિદિસિ) કે० વિદિસામાં (નત્થિ) કે० એક પણ નથી. ॥ ૩૪૭ ॥

દો ત્રેક પ્રતર ત્રિશા તથા ત્રિદિશાની આવલીના મળ્યા સર્વ
નરકાવાસાનો સગ્યા જાણવા માટે કરણ કહે છે

ઇદ્વપયરેગદિમિ સંઘા, અઢગુણા ચઢવિણા સંઘસંઘા ॥

જહ સીમંતયપયરે ઇગુણનઢયા સયો તિત્રિ ॥ ૩૪૮ ॥

અપઢઢાણે પચ ડ, પઢમો મુહમતિમો હવઢ મૂમિ ॥

મુહમૂમિસમામઢ્ઢં, પયરગુણ હોઢ સઢઢઢણ ॥ ૩૪૯ ॥

અર્થ—(ઇદ્વપયર) કે૦ રાહિતપ્રતરની (ઇગદિસિ) કે૦ ઇક
દિશાને ત્રિ (સંઘા) કે૦ જે નરકાવાસાની સગ્યા છે તે આવ
લીની અપેક્ષાએ છે આવલી આઢ છે માટે તે સગ્યાને (અઢગુણા)
કે૦ આઢગુણી કરીયે, પળ ત્રિદિશામા ઇક ઇક નરકાવાસ ઓછો-
હોવાથી (ચઢવિણા) કે૦ ચાર ઓઢા કરીયે પછી (સ) કે૦
ઇક ડઢ્ર નરકાવાસ સહિત કરીયે ઇટલે (ઇગમઢા) કે૦ ઇક
પ્રતર નરકા વાસાની સગ્યા થાય. (જહ) કે૦ જેમ રત્નપ્રમાના
(સીમંતયપયર) કે૦ સીમંત નામના પહલા પ્રતરમા ઇકદિશાના
નરકાવાસાની સગ્યા ઓગળપરાસ છે, તેને આઢગુણા કરીયે
ત્યારે ઘણસો ઘણુ થાય તેમાથી ચાર ઓઢા કરતા ઘણ સો અ
ઢયાતી રહ તેમા ઇક મેન્ચીયેત્યાર (ઇગુણનઢયા મયા તિત્રિ)
કે૦ ઘણ સો ને નેઢ્યાતી થાય ઇવીજગીતે વીતે પ્રતરે ઇજ પ્રમાણે
ગળતા ઘણ સો ઇશ્યાતી આવઢિકા ગત નરકાવાસા હોય ॥ ૩૪૮ ॥
ઇવીજ રીતે ડેઢા ઓગળપરાસમા (અપઢઢાણે) કે૦ અપઢઢાણ
પ્રતર ઇક દિશાય ઇક નરકાવાસો છે, તેને આઢગુણો કરતા આઢ
થાય તેમાથી ત્રિદિશાના ચાર પાઢી નાખીયે. ઘારી ચાર રહ તેનો
માથે ઇક ડેઢ્ર મેન્ચતા માનમો નરકે આવઢિકા ગત નરકાવાસા
(પચ) કે૦ પાચ થાય ॥

હવે એક એક પૃથ્વીને વિષે આવલિકાગત નરકાવાસા જાણ-
વામાટે પાછલી ગાથાના પાછલા ત્રણ પદેકરી કરણાંતર કહે છે,
(પદ્મો) કે० પહેલા સીમંતક પ્રતરના ત્રણસો નેવ્યાસી આવલિ-
કાગત નરકાવાસાને (મુહ) કે० મુખ કહીયે અને (અંતિમો) કે०
છેલા ઓગણપચાસમા અપડાણ પ્રતરના પાંચ નરકાવાસા તે (ભૂમિ
હવડ) કે ભૂમી કહેવાય. પછી (મુહભૂમિ) કે० મુખના ત્રણ સો
અને નેવ્યાસી તથા ભૂમિના પાંચ તેને (સમાસ) કે० એકઠાકરીયે
ત્યારે ત્રણ સો અને ચોરાણું થાય. તેનું (અર્દ્ધ) કે० અર્દ્ધ કરતાં
એક સો અને સત્તાણું થાય. તેને (પચરગુણ) કે० ઓગણપચાસ
પ્રતરે ગુણતાં (સઘચળં હોઈ) કે० સર્વે ઓગણપચાસે પ્રતરના આવ-
લિકામાં રહેલા નરકાવાસાની સંખ્યા નવ હજાર છ સો અને ત્રેપન
થાય, એટલા સાતે પૃથ્વીના આવલિકાગત નરકાવાસા જાણવા.
બાકી ત્ર્યાસી લાખ નેવું હજાર ત્રણ સો નેસડતાલીશ પુણ્યાવકીર્ણ
જાણવા. ॥ ૩૪૯ ॥

नं २
नरकायामनु कोष्टक.

१०
१०

क्र. नरक	मूल	भूमि	समान	समाप्तनु अधे	प्रतर	पक्षियध	पुण्याय कीर्णक	मये संख्या
०	३८५	५	३८८	१८७	४८	८१५३	८८०३४८	८६००००००
१	३८८	२८३	६८०	३४१	१३	४४३३	२८८५५६७	३०००००००
२	२८५	२०५	४८०	२४५	११	२६८५	२४८७३०५	२५००००००
३	१६७	१३३	३३०	१६१	८	१४८५	१४८८५१५	१५००००००
४	१०५	७७	२०२	१०१	७	७०७	८८८३८३	१०००००००
५	६८	३७	१०६	५३	५	२६५	२८८७३१	३०००००००
६	२८	१३	४२	२१	३	६३	४८८३२	४८८६५
७	०	०	०	०	१	१	०	५

અહિં એજવાત ગ્રંથકાર કહે છે—

છળ્ણવઙ્સય તિવળ્ણા, સત્તસુ પુઢવીસુ આવલીનિરયા ॥
સેસ તિયાસી લક્ષા, તિસય સિયાલા નવઙ્ સહસ્સા ॥ ૩૫૦ ॥

અર્થ—(સત્તસુ પુઢવીસુ) કે૦ સાતે નરક પૃથ્વીમાં (આવલી નિરયા) કે૦ આવલિકામાં રહેલા નરકાવાસા (છળ્ણવઙ્સય) કે૦ છન્નુ સો અને (તિવળ્ણા) કે૦ ત્રેયન છે. અને (શેષ) કે૦ વાકી (તિયાસી લક્ષા) કે૦ ત્ર્યાસી લાખ, (નવઙ્ સહસ્સા) કે૦ નેવું હજાર, (તિસય) કે૦ ત્રણ સો અને (સિયાલા) કે૦ સડતાલોશ. એટલા પુષ્પાવંકીર્ણ નરકાવાસા જાણવા. સર્વે મલોને ચોરાસી લાખ નરકાવાસા છે. ॥ ૩૫૦ ॥

તિળ્ણિ સયા અઙ્ગનઙયા, દોતિળઙયા ય હુંતિ પુઢવીએ ॥
દોસય પંચાસીયા, પંચુત્તર દોત્તિ વીયાએ ॥ ૩૫૧ ॥

અર્થ—(પુઢવીએ) કે૦ પહેલી નરકપૃથ્વીને વિષે (તિળ્ણિ સયા) કે૦ ત્રણ સો અને (અઙ્ગનઙયા) કે૦ નેવ્યાસી નરકાવાસાનું મુખ તથા (દોતિળઙયા) કે૦ વસો અને ત્રણ નરકાવાસાની ભૂમિ (હુંતિ) કે૦ છે. (વીયાએ) કે૦ વીજી નરક પૃથ્વીને વિષે (દોસય પંચાસીયા) કે૦ વસોને પંચાસી નરકાવાસાનું મુખ અને (પંચુત્તર દોત્તિ) કે૦ વસોને પાંચ નરકાવાસાની ભૂમિ છે. ॥ ૩૫૧ ॥

સત્તાણુયં સયં ચ, તિત્તીસ સયં સયં ચ પળવીસં ॥
સત્તુત્તરિ અઙ્ગત્તરી, સત્તત્તિસા ય ગુળત્તીસા ॥ તેરસ
મુહ ભૂમિઓ ॥ ૩૫૨ ॥

અર્થ—ત્રીજી નરકપૃથ્વીને વિષે (સત્તાણુ સય ચ) કે० એક
સો સત્તાણુ નરકાવાસાનુ મુલ અને (તિત્તીસ સય) કે० એક સો
તેત્રીસ નરકાવાસાની ભૂમિ છે. ચોથી નરકપૃથ્વીને વિષે (સય ચ
પણવીસ) કે० એક સો પચીસ નરકાવાસાનુ મુલ અને (સત્ત
ત્તરિ) કે० સિત્ત્યોત્તેર નરકાવાસાની ભૂમિ છે પાંચમો નરકપૃથ્વીને
વિષે (અઝણત્તરી) કે० ઓગણોત્તર નરકાવાસાનુ મુલ અને (સત્ત
ત્તિસા) કે० સાઠત્રીસ નરકાવાસાની ભૂમિ છે ઊઠ્ઠી નરકપૃથ્વીને
વિષે (ગુણત્તીસા) કે० ઓગણત્રીસ નરકાવાસાનુ મુલ અને (તેરસ)
કે० તેર નરકાવાસાની ભૂમિ છે એ (મુહૂર્ભૂમિઓ) કે० મુલ અને
ભૂમિ કદા પરતુ સાતમી નરકને વિષે પ્રતરો નથી માટે મુલ અને
ભૂમિ નથી ॥ ૩૫૦ ॥

સત્તટ્ઠિ પણસય પળ—નઝ સહસ્ત્ર લક્ષ ગુણત્રીમ ॥
ચણાણ સેદિગયા, ચડયાલ મયા ય તિત્તીમા ॥૩૫૩॥

અર્થ—(ચણાણ) કે० રત્નપ્રભા પૃથ્વીમા (ઝલ્લ ગુણ-
ત્રીસ) કે० ઓગણત્રીસ લાલ, (પળ નઝ સહસ્ત્ર) કે० પચાણ
હજાર, (પણસય) કે० પાંચ સો અને (સત્તટ્ઠિ) કે० સદસઠ
પટલા પુષ્પાવકીર્ણ નરકાવાસા છે તથા (સેદિગયા) કે० શ્રેણિમા
રહલા (ચડયાલસયા ય તિત્તીમા) કે० ચુમાલીમ સો અને
તેત્રીસ નરકાવાસા છે સર્વ મળી ત્રીમ લાલ નરકાવાસા રત્નપ્રભા
પૃથ્વીમા જાણવા ॥ ૩૫૩ ॥

સત્તાણનઝ સહસ્ત્રો, ચડત્રીમ લક્ષ તિમય પચહિયા ॥
ચીયાણ સેદિગયા, છઠ્ઠીમસયા ય પળનડયા ॥૩૫૪॥

અર્થ—(ચીયાણ) કે० ધોજી નરકપૃથ્વીમા (ચડત્રીમ

લક્ષ) કે૦ ચોવીસલાખ, (સત્તાણવડ્ સહસ્ત્રા) કે૦ સત્તાણુ
 હજાર, (ત્રિસય) કે૦ ત્રણ સો અને (પંચહિયા) કે૦ પાંચ
 અધિક એટલા પુષ્પાવકીર્ણ નરકાવાસા છે. તથા (સેઢીગયા) કે૦
 શ્રેણિમાં રહેલા (છઠ્ઠીસ સયા) કે૦ છવીસ સો (ય) કે૦ અને
 (પળનડયા) કે૦ પચાણુ નરકાવાસા છે. સર્વ મળી પચીસ લાખ
 નરકાવાસા ત્રીજી શર્કરાપ્રભા નરકપૃથ્વીમાં જાણવા. ॥ ૩૫૪ ॥

પંચસયા પનરસા, અડનડય સહસ્ત્ર લક્ષ ચડદસ ય ॥
 તડયાએ સેઢીગયા, પળસીયાઓ ચડદસયા ॥ ૩૫૫ ॥

અર્થ—(તડયાએ) કે૦ ત્રીજી નરકપૃથ્વીમાં (ચડદસ લક્ષ)
 કે૦ ચડદ લાખ, (અડનડય સહસ્ત્ર) કે૦ અડાણુ હજાર,
 (પંચસયા) કે૦ પાંચ સો અને (પનરસા) કે૦ પનર એટલા
 પુષ્પાવકીર્ણ નરકાવાસા છે, અને (સેઢીગયા) કે૦ શ્રેણિમાં રહેલા
 (ચડદસયા) કે૦ ચડદ સો અને (પળસીયાઓ) કે૦ પંચાશી
 નરકાવાસા છે. સર્વ મળી પનર લાખ નરકાવાસા ત્રીજી વાલુકા-
 પ્રભા નરકપૃથ્વીમાં જાણવા. ॥ ૩૫૫ ॥

તેણડયા દોત્રિસયા, નવનવડ્ સહસ્ત્ર નવ ય લક્ષા ય ॥
 પંકાએ સેઢીગયા, સત્તસયા હુંતિ સત્તહિયા ॥ ૩૫૬ ॥

અર્થ—(પંકાએ) કે૦ ચોથી પંકપ્રભા નરકપૃથ્વીમાં (નવ
 ય લક્ષા) કે૦ નવ લાખ, (નવનવડ્ સહસ્ત્ર) કે૦ નવોગું
 હજાર, (દોત્રિસયા) કે૦ વસો અને (તેણડયા) કે૦ ત્રાણુ,
 એટલા પુષ્પાવકીર્ણ નરકાવાસા છે, અને (સેઢીગયા) કે૦ શ્રેણિમાં
 રહેલા (સત્તસયા) કે૦ સાત સો અને (સત્તહિયા) કે૦ સાત
 અધિક એટલા નરકાવાસા (હુંતિ) કે૦ છે. સર્વ મળી દશ લાખ
 નરકાવાસા ચોથી પંકપ્રભા નરકપૃથ્વીમાં જાણવા. ॥ ૩૫૬ ॥

सत्तमया पणतीसा, नवतर्द्ध सहस्स दोन्नी लम्खा य ॥
धूमाए सेढिगया, पणसट्ठी दोसया हुति ॥ ३५७ ॥

अर्थ—(धूमाए) के० पांचमी तृमप्रभा नरकपृथ्वीमां
(दोन्नी लम्खाय) के वे लाख (नव तर्द्ध सहस्स) के० नवाणु
हजार, (सत्तमया) के० सात सो अने (पणतीसा) के पातीस
एटला पुष्पावकीर्ण नरकावामा ठे तथा (सेढिगया) के० त्रेणिमा
रहेला (दो सया) के० बसो अने (पणसट्ठी) के० पासठ
एटला नरकावामा ठे सर्व मन्त्री तण लाव नरकावामा पाचमी
धूमप्रभा नरकपृथ्वीमा ठे. ॥ ३५७ ॥

नवनवडओ सहस्सा नव चेव मया हवति वत्तीसा ॥
पुढीए छट्ठीए, सेढीगया हुति तेसट्ठा ॥ ३५८ ॥

अर्थ—(पुढीए छट्ठीए) के० उट्टी तमप्रभा नरकपृथ्वीमां
(नवनवडओ सहस्सा) के० नवाणु हजार, (नव मया) के० नव
सो अने (वत्तीसा) के त्रीश, एटला पुष्पावकीर्ण नरकावामा
(चेव) के० त्रिंशे (हवति) के० ठे तथा [सेढीगया] के०
त्रेणिमा रहेला [तेसट्ठा] के० तेसठ नरकावामा (हुति) के ठे.
सर्व मन्त्री नवाणु हजार नव सो पचाणु नरकावामा छट्ठी तमप्रभा
नरकपृथ्वीमा ठे सातमी नरकपृथ्वीमा पाचज नरकावामा ठे
पुष्पावकीर्ण नयी ॥ ३५८ ॥

ते ण नरगावामा, अतो वट्ठा वहि च चउरंमा ॥

हिट्ठा सूरप्पमअण—मडीया पर मट्ठुगंधा ॥ ३५९ ॥

अर्थ—[तेण नरगावामा] के० ते पर्य र्णगला सर्व नरका

વાસો [અંતો વટ્ટા] કે૦ માંહેલા ભાગમાં ગોળાકાર, (વર્ધિ ચરસા) કે૦ વહાર ચોરસ અને (હિટ્ટા) કે૦ નીચે (સ્વરૂપસંટાણા) કે૦ સ્વરૂપલા એટલે વાસ કાપવાના એક જાતના હથીયાર સરસા આકારવાળા અને [પરમદુર્ગંધા] કે૦ અત્યંત દુર્ગંધમય [સંઘીયા] કે૦ રહેલા છે. તે નરકાવાસા દેવલોકના આવલિકાગત વિમાનનો પેઠે વૃત્ત ત્રિશૂળા અને ચોશૂળા અનુક્રમે જાણવા. અને પુષ્પાવકીર્ણ નરકાવાસા અનેકવકારના સંસ્થાનવાળા જાણવા. ॥ ૩૫૯ ॥

હવે નરકાવાસાનું લાંબગુણું પહોલગુણું અને ઊંચગુણું કહે છે.

તિસહસ્સુચ્ચા સંઘે, સંઘમસંઘિજ્ઞ ત્રિત્થિડાયમા ॥

પળ્યાલલક્ષ્વ સીમં—તઓ ય લક્ષ્વં અપહ્ઠાણો ॥૩૬૦॥

અર્થ—સાતે નરકદુષ્ક્રોમાં જેટલા નરકાવાસા છે તે (સંઘે) કે૦ સર્વે નરકાવાસા [તિસહસ્સુચ્ચા] કે૦ ત્રણ હજાર યોજન ઊંચા છે. તથા (ત્રિત્થિડાયમા) કે૦ પહોલાડગે અને લમ્વાડપળે [સંઘમસંઘિજ્ઞ] કે૦ કોઈક સંખ્યાતા યોજન અને કોઈક અસંખ્યાતા યોજન છે, પણ તેમાં [સીમંત્રો] કે૦ પ્રથમ સીમંત્ર નામનો ઇન્દ્રક નરકાવાસો [પળ્યાલલક્ષ્વ] કે૦ પીસ્ટાલોશ લાંબ યોજન લાંબો અને પહોળો છે. [ય] કે૦ અને [અપહ્ઠાણો] કે૦ છેલો અપ્રતિષ્ઠાન ઇન્દ્રક નરકાવાસ [લક્ષ્વં] કે૦ એક લાંબ યોજન લાંબો અને પહોળો છે. એ અપહ્ઠાણાને ફરતા કાલ ત્રિગેરે ચાર નરકાવાસા છે તે લાંબગે પહોલગે અને ફરતા પરીધિયે અસંખ્યાતા કોડાકોડી યોજન જાણવા. ॥ ૩૬૦ ॥

હિટ્ઠો ઘગો સહસ્સં, ઉપ્પિંસે કુટ્ઠઓ સહસ્સં તુ ॥

મજ્ઞે સહસ્સ સુસિરા,તિન્નિ સહસ્સુચ્ચયા નિરયા ॥૩૬૧॥

અર્થ—સર્વે નરકાવાસા (હિદ્દો) કે૦ નીચે (ઘણો સહસ્ત) કે૦ એક હજાર યોજનની ઘાઢ ડી પીઠિકાવાલા, (તુ) કે૦ યલી (ઉર્ણીસે) કે૦ ઉપરના ભાગમા (કુદ્દઓ સહસ્ત) કે૦ એક હજાર યોજનના શિલ્પરાકારે ગોમટાવાલા અને (મઝ્ઝો) કે૦ મધ્ય-ભાગને વિને (સહસ્ત સુસિરા) કે૦ એક હજાર યોજનની પોલા-ળવાલા છે, એમ સર્વ મલીને (તિન્નિ સહસ્ત) કે૦ ત્રણ હજાર યોજન (ઉચ્ચા) કે૦ ઝાચા (નિરયા) કે૦ નરકા-વાસા છે ॥ ૩૬૧ ॥

છસુ હિદ્દુવરિ જોયળ, સહસ્ત વાવન્નસદ્દ ચરિમાણ ॥
પુઢવીનિરયરહિયં, નિરયા સેમમિ સવાસુ ॥ ૩૬૨ ॥

અર્થ—રત્નપ્રભાં સાતે નરકપૃથ્વીના જે એક લાલ પશી હજાર યોજન વિગેરે પૃથ્વીર્પિંડ કથા છે તેમા (છસુ) કે૦ પહેલી રત્નપ્રભાદિક છ પૃથ્વીમા (હિદ્દુવરિ) કે૦ નીચે અને ઉપર (જોયળ સહસ્ત) કે૦ એક એક હજાર યોજન ક્ષેત્ર નરકાવાસાથી રહિત જાણવું, અને (ચરિમાણ) કે૦ સાતમી નરકપૃથ્વીને વિને નીચે અને ડગર (વાવન્ન સદ્દ) કે૦ સાડીવાવન હજાર સાડિવા-વન હજાર યોજન (પુઢવીનિરયરહિત) કે૦ ક્ષેત્ર નરકાવાસાથી રહિત જાણવું. (સેમમિ સવાસુ) કે૦ વીજી સમસ્ત પૃથ્વીને વિને (નિરયા) કે૦ નરકાવાસા જાણવા ॥ ૩૬૨ ॥

હવે દરેક નરક પૃથ્વીમા મતર મતર કટલુ અતર છે ૧ તે કહે છે.

વિમહસ્સુળા પુઢવી તિસહસ્ત ગુણિણિ નિયયપયરેહિં ॥
ઝગા ~ વયર, માર્ડિયા પત્થડતરય ॥ ૩૮

અર્થ—(પુઢ્વી) કે૦ પહેલી નરકપૃથ્વીના પિંડમાંથી (વિસ-
હસ્તુણા) કે૦ એક હજાર ઉપરથી અને એક હજાર નીચેથી એમ બે
હજાર યોજન ઓછા કરીયે. પછી દરેક પ્રતર ત્રણ ત્રણ હજાર યોજન
ઉંચા છે માટે (તિસહસ્ત્ર ગુણિર્દહિ) કે૦ ત્રણ હજારવડે ગુણેલા
(નિયયપયરેહિ) કે૦ પોતપોતાના પ્રતરોની જે સંખ્યા થાય તે
(ઝૂળા) કે૦ ઓછી કરવી. પછી (રૂઘૂળ) કે૦ એક રૂઘ કરીને
(નિયયપરભાઈયા) કે૦ પોત પોતાના પ્રતરના જેટલા આંતરા હોય
તેથી ભાગાકાર કરવો એટલે (પત્થડંતરયં) કે૦ પ્રતર પ્રતરનું અંતર
પ્રમાણ થાય છે. ॥ ૩૬૩ ॥

હવે તે ઉદાહરણથી સ્પષ્ટ સમજાવે છે કે—રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો
પિંડ એક લાખ એંશી હજાર યોજનનો છે, તેમાંથી બે હજાર યોજન
કાઢીયે એટલે વાકી એક લાખ અઢોતેર હજાર રહે. હવે એ પૃથ્વીના
તેર પ્રતર છે તે દરેક ત્રણ ત્રણ હજાર યોજન ઉંચા છે માટે તેરને
ત્રણ હજારે ગુણીયે ત્યારે ઓગણચાલીસ હજાર થાય. એટલા એક
લાખ અઢોતેર હજારમાંથી કાઢીયે વાકી એક લાખ ઓગણચાલીશ
હજાર રહે, તેને તેર પ્રતરની વચમાં વાર આંતરા છે, માટે ચારે ભાગ
આપીયે એટલે એક એક આંતરે અગીયાર હજાર પાંચસો અને બ્યાશી
યોજન, અને તે ઉપર એક યોજનના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવો એક
ભાગ એટલું રત્નપ્રભાના પ્રત પ્રતર વચ્ચે અન્તર જાણવું. એવીજ રીતે
વીજી નરક પૃથ્વીઓને વિષે પણ પોતપોતાના પ્રતરે ભાગ દીધાથી
જે આંક આવેતે પ્રત્યેકે અન્તર જાણવું. એજ આગલી ગાથાથી કહે છે.

તેસીયા પંચસયા, ઇકારસ ચેવ જોયણસહસ્સા ॥

રયણાએ પત્થડંતર—મેગો ચિય જોયગતિભાગો ॥૩૬૪॥

અર્થ—(રયણાએ) કે૦ પહેલી રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં (ઇકારસ

જાયણસહસ્મા) કે૦ અગીયાર હજાર, (પચમયા) કે૦ પાચસો
 અને (તેસીયા) કે૦ ત્યાસી ઇટલા યોજન, નથા (ઇગો જોયણ-
 નિભાગો) ક૦ એક યોજનના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવો એક ભાગ
 ઇટલુ (પત્યડતર) ક૦ પ્રતર પ્રતર અન્તર (ચિય) કે૦
 નિચે જાણવું. ॥ ૩૬૪ ॥

મત્તાણવડે સયાઈ, વીયાણ પત્યડતરં હોઈ ॥

પણહત્તરિ તિણિણ સયા, વારમ સહસ્સ તડયાણ ॥ ૩૬૫ ॥

અર્થ—(વીયાણ) કે૦ વીજી નરકપૃથ્વીને ચિત્ર અગીયાર
 પ્રતરના ત્રણ આતરામા (મત્તાણવડે સયાઈ) કે૦ ત્રણ હજાર અને
 માત્ર મો યોજનનુ (પત્યડતર હોઈ) કે૦ પ્રતર પ્રતર આતર હોય
 (તડયાણ) કે૦ વીજી નરકપૃથ્વીને ચિત્ર ત્રણ પ્રતરના આઠ આત-
 રામા (વારમ સહસ્મ) કે૦ ચાર હજાર, (તિણિણસયા) કે૦
 ત્રણ સો અને (પણહત્તરિ) કે૦ પચોત્તેર યોજનનુ પ્રતરે પ્રતર
 અતર હોય. ॥ ૩૬૫ ॥

છાવટ્ઠિમય મોલમ, સહસ્મ ઇગો ચ દા વિભાગાડ ॥

અઠ્ઠાઈજ સયાઈ, પળગીમ મહસ્મ ધૂમાણ ॥ ૩૬૬ ॥

અર્થ—ચોથી નરકપૃથ્વીના માત્ર પ્રતરના છ આતરામા
 (મોલમ સહસ્મ) કે૦ મોલ હજાર (છાવટ્ઠિમય) કે૦ એક મો
 ને છામટ યોજન (ચ) કે૦ અને (ઇગો ત્રો વિભાગાડ) કે૦
 એક યોજનના ત્રણ ભાગ કરીયે તેવા ત્રણ ભાગ ઇટલુ પ્રતર પ્રતર
 અતર હોય પાગમી (ધૂમાણ) ક૦ ધૂમપ્રમા નરકપૃથ્વીને ચિત્ર
 પાત્ર પ્રતરના ચાર આતરામા (પળગીમ મહસ્મ) કે૦ પળગીમ હજાર
 અને (અઠ્ઠાઈજ સયાઈ) કે૦ અઠીસો અર્થાત્ ત્રણ પાત્ર યોજ-
 નનુ પ્રતર પ્રતરે અતર છે. ॥ ૩૬૬ ॥

વાવન્ન સહસ્સાઈ, પંચેવ હંચંતિ જોયણમયાઈ ॥

પત્થડમંતરમેયં, છટ્ટીપુદ્ધવીએ નેયવ્વં ॥ ૩૬૭ ॥

અર્થ—(છટ્ટીપુદ્ધવીએ) કે૦ છટ્ટી તમપ્રમા નરકપૃથ્વીને વિષે
ત્રણ પ્રતરના વે આંતરામાં (વાવન્ન સહસ્સાઈ) કે૦ વાવન્ન દજાર
અને (પંચેવ જોયણમયાઈ) કે૦ પાંચમો યોજન. (એયં) કે૦
એટલું (પત્થડમંતરં) કે૦ પ્રતરે પ્રતરે અંતર (નેયવ્વં) કે૦ જા-
ણવું. ॥ ૩૬૭ ॥ (સપ્તસ્યાં ત્યેક એવ પ્રતરં ઇતિ તત્રાંતરં ન સંભ-
વતિ ॥ ઉક્તં નારકાણાં પ્રસંગવશાદ્ભવનદ્વારમ્ ॥ અર્થ—વલી સા-
તમી તમતમપ્રમા નરકપૃથ્વીમાં એકજ પ્રતર દોવાથી તેમાં આંતરા
સંભવે નહીં. એમ એ પ્રસંગને અનુસરી નારકી જીવોનું ભવનદ્વાર કહું.

અથ નારકાણા ભવગાહનાદ્વારમાભ્યતે ॥

હવે તે નારકી જીવોનું અવગાહના દ્વાર એટલે શરીરપ્રમાણ-
દ્વાર કહે છે.

પણ્ણદ્ધણુ છ અંગુલ, રયણાએ દેહમાણમુક્કોસં ॥

સેસાસુ દુગુણદુ ગુણં, પણ્ણધણુસય જાવ ચરિમાણ ॥ ૩૬૮ ॥

અર્થ—(રયણાએ) કે૦ પહેલી રત્નપ્રમા નરકપૃથ્વીમાં નાર-
કીઓનું (મુક્કોસં) કે૦ ઉત્કૃષ્ટું (દેહમાણં) કે૦ શરીર પ્રમાણ
(પણ્ણદ્ધણુ) કે૦ પોળા આઠ ધનુષ્ય અને (છ અંગુલ) કે૦
છ અંગુલનું હોય છે. અને (સેસાસુ) કે૦ વાકીની છ પૃથ્વીમાં
(દુગુણદુગુણં) કે૦ પ્રથમની નરક કરતાં વમણું વમણું અનુક્રમે
કરવું. તે (જાવ ચરિમાણ) કે૦ જેટલામાં છેલ્લી નરકપૃથ્વીને વિષે

(पण धनुसय) के० पाच सो अनुप्यनु उत्कृष्ट शरीर प्रमाण होय ॥
 जेमफेरत्नप्रभामा सात अनुप्य त्रणहाथ छ अगुल, शर्करप्रभामा
 पन्नर अनुप्य बे हाथ पार अगुल, माडुका प्रभामा एकत्रीश अनुप्य
 एक हाथ, परुप्रभामा पासउ अनुप्य बे हाथ, धूमप्रभामा एक सो
 पचीश अनुप्य, तमप्रभामा अढी सो अनुप्य, अने तमनमप्रभामा
 पांच सो अनुप्यनु उत्कृष्ट शरीर प्रमाण होय ॥ ३६८ ॥

हने रत्नप्रभाना प्रतर प्रतरे जडु जडु देहमान कह ठे
 रयणाएपढमपयरे, हत्यतिय देहमाणमणुपयर ॥
 छप्पणगुलसद्धा, बुढी जा तेरसे पयरे ॥ ३६९ ॥

अर्थ—(रयणाएपढमपयरे) के० रत्नप्रभा पृथ्वीना पहला
 प्रतरे (हत्यतिय देहमाण) के० त्रण हाथनु उत्कृष्ट शरीर प्रमाण ठे,
 तयार पछी (अणुपयर) के० प्रतर प्रतर (छप्पणगुलसद्धा) के०
 साढा छप्पन्न अगुलनी (बुढी) के० वृद्धि करी के-जेथी (जा
 तेरसे पयरे) के० तेरमा प्रतरे पोणा आठ अनुप्य अने छ अगुलनु
 प्रमाण पूर्ण थाय ॥ ३६९ ॥

हने शर्करादिकना प्रतरे प्रतर उत्कृष्ट देहमान कह ठे
 जं देहमाण उवरि-माए पुढवीए अतिमे पयरे ॥
 त चिय हिट्टिमपुढवी-पढमपयरमि बोधव्व ॥ ३७० ॥

अर्थ—(उवरिमाए पुढवीए) के० उपर उपरनी पृथ्वीना
 (अतिमे पयरे) के० डेला प्रतरने विषे उत्कृष्ट (ज देहमाण) के०
 जे शरीर प्रमाण होय (ते) के० ते प्रमाण (चिय) के० निश्चे
 (हिट्टिमपुढवीपढमपयरमि) के० नीचेनी पृथ्वीना पहला प्रतर
 (बोधव्व) के० जाणतु ॥ ३७० ॥

તં ચેગૂગગસગપયર, મહ્યં વીયાઇ પયર વુદ્ધિભવે ॥
 તિકર તિઅંગુલ કરમત્ત, અંગુલા સદ્ધિ ગુગવાસાં ॥૩૭૧॥
 પગ ધગુ અંગુલવીસં, પનરસઘગુ દુન્નિ હત્થ સદ્ધા ય ॥
 વાસદ્ધિ ધગુહમદ્ધા, પગ પુદ્ધી પયર વુદ્ધિ ઇમા ॥૩૭૨॥

અર્થ—(તં ચ) કે० તે શર્કરાદિક પૃથ્વીના પહેલે પ્રતરે જે દેહમાન આવે તેને (એગૂગગ) કે० એક ડગે (સગપયર) કે० પોત પોતાને પ્રતરે (મહ્યં) કે० માગ આવડો. તેમ કરતાં જે આંક આવે તે શર્કરાદિક પૃથ્વીના (વીયાઇ પયર) કે० વીજા પ્રતરાદિકને વિષે (વુદ્ધિભવે) કે० વૃદ્ધિ હોય, પછી તે વૃદ્ધિ વીજી નરકપૃથ્વીથી આરંભી છઠ્ઠી પૃથ્વી મુઘી એટલે પાંચ પૃથ્વીના વીજા પ્રતરે અનુક્રમે જાણવી. હવે શર્કરાપ્રમાના પ્રથમ પ્રતરે સાત ધનુષ્ય ત્રણ હાથ અને છ અંગુલ દેહમાન છે, તેમાં (તિકર તિઅંગુલ) કે० ત્રણ હાથ અને ત્રણ અંગુલનો વૃદ્ધિ કરીયે, તથા વીજા નરકે પ્રથમ પ્રતરે પન્નર ધનુષ્ય વે હાથ અને વાર અંગુલનું દેહમાન છે તેમાં (કરસત્ત અંગુલા સદ્ધિ ગુગવીસ) કે० સાત હાથ ને સાડો ઓગણીશ અંગુલનો વૃદ્ધિ કરીયે—॥ ૩૭૧ ॥ ચોથા નરકના પહેલે પ્રતરે એકવીશ ધનુષ્ય અને એક હાથનું શરીર પ્રમાણ છે. તેમાં (પગ ધગુ અંગુલવીસં) કે० પાંચ ધનુષ્ય ને વીશ અંગુલનો વૃદ્ધિ કરીયે. પાંચમા નરકના પહેલે પ્રતરે સાડીવાસડ ધનુષ્યનું દેહમાન છે, તેમાં (પનરસ ધગુ દુન્નિ હત્થ સદ્ધા ય) કે० પન્નર ધનુષ્ય ને અઠીહાથની વૃદ્ધિ કરીયે. છઠ્ઠા નરકના પહેલે પ્રતરે એક સો પચીસ ધનુષ્યનું દેહમાન છે, તેમાં (વાસદ્ધિ ધગુહસદ્ધા) કે० વાસડ ધનુષ્ય અને વેહાથનો વૃદ્ધિ કરીયે. એમ (પગ પુદ્ધી પયર વુદ્ધિ ઇમા) કે० પાંચ નરક પૃથ્વીના પ્રતરોને વિષે એ પ્રમાણે વૃદ્ધિ કરવી. ॥ ૩૭૨ ॥

એજ વાત વિસ્તાર સહિત સમજાવે છે કે—શર્કરાપ્રમાણ પહેલાં
પતરે સાત યનુષ્ય ત્રણ હાથ અને છ અંગુલ દેહમાન છે. તે સાત
યનુષ્યના અઢાવીશ હાથ થાય તેની સાથે હવળના ત્રણ હાથ મેલવતા
એકત્રીશ હાથ થાય. તેના અંગુલ કરવામાટે ચોવીસે ગુણીયે તો
સાત મોં ચુમાલોશ અંગુલ થાય, તેમા ઉપરના છ અંગુલ મેલવતા
સર્વે મળી સાત સાં પચાસ અંગુલ થાય તેને શર્કરા પ્રમાણ અગી-
યાર પ્રતરને એકે ડાળા કરી દશે ભાગ આવીય તો એક એક ભાગે
પચોતેર અંગુલ આવે. તેના ત્રણ હાથ અને ત્રણ અંગુલ થાય એટલી
શર્કરાપ્રમાણ પૃથ્વીના પહોળા પ્રતરને ત્રિયે દેહમાનની વૃદ્ધિ થાય
એમ રીજા પ્રતરથી આરંભી ઢરક પ્રતરે એવીજ રીતે વૃદ્ધિ કરવી
એ પ્રમાણે વીજીથી ઝઢી છુટી પ્રત્યેક નરક પૃથ્વીને વિષ જાણવું.
સમજણમાટે યત્ર સ્થાપના જોવી સાતમી નરક એકજ પ્રતર છે માટે
ત્યાં ઉલ્કાદ પાંચસો યનુષ્યનુજ દેહમાન છે

હવે નારકીનુ ઉલ્કાદ તથા જયન્ય ઉત્તરવૈક્રિય શરીર પ્રમાણ કહે છે

ડય સાહાવિયદેહા, ઉત્તરવેડવિઓ ય તદુગુણો ॥

દુપિહાવિ જહનકમા, અંગુલ અમંસ સસ્રમો ॥૩૭૩॥

અર્થ—(ડય) કં. એ પૂર્વે સાતે નરકના નારકીઓનુ (સા
હાવિયદેહો) કં. સ્વાભાવિક એટલે ભવ્યારણીય શરીર પ્રમાણ કરુ
(તદુગુણો) કં. તેનાથી ત્રમણ (ઉત્તરવેડવિઓય) કે. ઉત્તર વૈક્રિય—
શરીર જાણવું જેમકે રત્નપ્રમાણે વિષે પન્નર યનુષ્ય તે હાથ અને ત્રણ
અંગુલ ઉત્તર વૈક્રિય શરીર હોય અને સાતમીનરકે એક હજાર
યનુષ્ય ઉત્તર વૈક્રિય શરીર હોય, એ ભવ્યારણીય અને ઉત્તર વૈક્રિય
શરીરનુ પ્રમાણ કહ્યું હો (દુપિહોવિ જહન કમા) કં. અનુગમે
તે પ્રકારે જયન્ય શરીર પ્રમાણ કહે છે એક ભવ્યારણીય મીનુ

ઉત્તરવૈક્રિય. એ વસ્ત્રે શરીર જવન્યથી સાતે નરકમાં અનુક્રમે (અંગુલ અસંખ્ય સંખંસો) કે० અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ તથા સંખ્યાતમો ભાગ હોય. અર્થે મયચામ્ણીય શરીર ઉપરિતિ કેન્દ્રાયે અંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે અને ઉત્તરવૈક્રિય શરીર પ્રારંભની વચ્ચે અંગુલના સંખ્યાતમે ભાગે હોય એમ જાણવું. નારકીનું અવગાહના દ્વારા પૂર્ણ થયું ॥

હો નારકીના જીવોનું ઉપતિવિરહ તથા ચવનવિરહનું દ્વાર દોઢ ગાથાથી કહે છે.

સત્તમુ ચઝવીસ મુહુ.સગ પનર દિણેગ દુ ચડ છમાસા ॥

ઉવવાય ચવણવિરહો, ઓહે વારસ મુહુત્ત ગુરુ ॥૩૭૪॥

લહુઓ દુહાવિ સમઓ.સંઘા પુણ મુરસમા મુણેયઘ્વા ॥

અર્થ—(સત્તમુ) કે० સાતે નરકમાં અનુક્રમે પટલે પહેલીએ (ચઝવીસ મુહુ) કે० ચોવી મુહુર્ત, ત્રીજીએ (સગ) કે० સાત દિવસ, ત્રીજીએ (પનર દિણ) કે० પન્નર દિવસ, ચોથીએ (એગ) કે० એક માસ, પાંચમીએ (દુ) કે० ઘે માસ, છઠ્ઠીએ (ચડ) કે० ચાર માસ, અને સાતમીએ (છ માસા) કે० છમાસ મુધી (ઉવવાયચવણવિરહો) કે० ઉપાત તથા ચવનનો વિરહકાલ જાણવો. જો કે સાતે નરકમાં મારકી જીવો યજું કરીને નિરંતર ઉપજે છે અને ચવે છે, પરંતુ (ઓહે) કે० સામાન્યપણે માતેમાં ન ઉપજે અને ન ચવે તો (લહુઓ) કે० જવન્યથી સાતે નરકે (દુહાવિસમઓ) કે० સાથે પણ એક સમય અને જૂદો પણ એક સમય વિરહ પડે અને (ગુરુ) કે० ઉત્કૃષ્ઠથી (વારસ મુહુત્ત) કે० વાર મુહુર્તનો વિરહકાલ જાણવો. (પુણ) કે० વલી નારકીના જીવોની ઉપજવાન તથા ચવવાની (સંઘા) કે० સંખ્યા તો (મુરસમા) કે०

દેવતાના મગ્ગી એટલે એક મમદમા એક ત્રે ત્રણ ઈવટ સમ્યાતા
અને અમર્યાતા મૃતીની મુજેયવા ક૦ જાણવી. એ નારસીનુ
ઉપપાતવિરહદ્ધાર તથા ચપનવિરહદ્ધાર કથુ.

દ્યે કયો જીવ નરકે જાય તે ગતિદ્ધાર રહ કે

મલાઉ પજત્ત પળિદિ—તિરિનરા જતિ નિરણુ ॥૩૭૫॥

અર્થ—(મલાઉ) કે૦ મલ્યાના આયુષ્યવાળા (પજત્ત)
ક૦ પર્યાક્ષા (પળિદિ તિરિનરા) ક૦ પચેદ્રિય તિર્યચ અને મનુષ્ય
નરકાયુ માંત્રે તો (જતિ નિરણુ) ક૦ નરકમા જાય કે ॥૩૭૫॥

હવે કયા જીવો નરકાયુ માંત્રે ? તે કહ કે

મિચ્છદિદ્ધિ મહારંભ, પરિગ્ગહો તિલ્લકોદ નિમ્મીલો ॥

નરયાઝય નિયધઈ, પાવમઈ રુદ્ધપરિણામો ॥ ૩૭૬ ॥

અર્થ—(મિચ્છદિદ્ધિ) કે૦ મિથ્યાત્વી, (મહારંભ) ક૦
મહોટા આરંભ કરનારો, (પરિગ્ગહો) કે૦ રુદ્ધપરિગ્રહવારી, (તિલ્લ-
કોદ) કે૦ આક્રમ ક્રોડાળો, (નિમ્મીલો) કે૦ શીલ રહિત,
(ય) કે૦ રૂપી (પાવમઈ) કે૦ પાપમુદ્ધિવાળો અને (રુદ્ધપરિણામો)
કે૦ રુદ્ધપરિણામિ પયો જીવ (નરયાઝ) ક૦ નરકનુ આયુષ્ય
(નિયધઈ) કે૦ માંત્રે કે ॥ ૩૭૬ ॥

દ્યે વિશેષપણથી જૂની જૂદી નરકગતિપ જનાગ જીવો કે

અમન્નિ મગ્ગિમિવ પસવી, મીદ ઉરગિ તિય જતિ જાઠદ્ધિ ॥

કમમો ઉધોસેણ, મત્તમ પુદ્ધી મણુયમચ્છા ॥૩૭૭॥

અર્થ—(અમન્નિ) કે૦ અમગ્ગી મમ્મન્નિમ પચેદ્રિય પર્યાક્ષો
તિર્યચ તો નરકાયુ માંત્રે તો પહેલી નરક જાય, ત્યાં તે અમગ્ગી

દશ હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ઠી પલયોપમના અસંખ્યાતમા ભાગના આયુષ્યે ઉત્પન્ન થાય તથા (નરિમિવ) કે० ભૂજારિમી તે નાંભીયા દિક જીવો વીજી નરક મુથી જાય, (પક્ષી) કે० ગીધ મીચા-
નાદિક માંસાહારી પક્ષીઓ રૌદ્ર અધ્યવમાયને લીધે વીર્જા નરક-
મુથી જાય, (સીહ) કે० મિંહ ચિતરા વાંલાડા વિગેરે હિંમકજીવો
ચોથી નરકમુથી જાય, (ડરગિ) કે० ડરપરિસર્વ તે ઢરંક જાતિના
સર્વો પાંચમી નરકમુથી જાય, (ન્થિ) કે० સ્ત્રીએ નરકાયુવાંધ-
નારા જીવન પ્રમુખ તે (જાછદિ) કે० છદી નરકમુથી જંતિ કે०
જાય છે. વલી ગર્ભજપર્યાપ્તા (મણુયમન્છા) કે० મનુષ્ય અને મન્છ
તે (ઉકાસેણ) કે० ઉત્કૃષ્ઠી (સત્તમપુઠ્ઠી) કે० સાતમી નરક-
મુથી જાય. એ (કમસો) કે० અનુક્રમે ઉત્કૃષ્ઠગતિ કહી, અને
જયન્યથી રત્નપ્રધાના પહેલા પ્રતરમુથી જાય. વાકીની સર્વ મધ્યમ-
ગતિ જાણથી ॥ ૩૭૭ ॥

હવે કેટલાક અતિકૂર નિર્થચની પ્રાયે કરીને ગતિ કહે છે.

વાલા દાઢી પક્ષી, જલચર નરગાગયા ડ અડકૂરા ॥
જંતિ પુળો નરણસુ, વાહુલ્લેણં ન ડળ નિયમો ॥૩૭૮॥

અર્થ—(વાલા) કે० વ્યાલ એટલે સર્પ વિગેરે, (દાઢી)
કે० દાઢવાલા તે સિંહ વિગેરે, (પક્ષી) કે० પક્ષી તે ગીધ વિગેરે
અને (જલચર) કે० જલચર તે મત્સ્ય વિગેરે. એટલી જાતના
જીવો (નરગાગયા) કે० નરકથી આવ્યા હોય તો પળ (અડકૂરા)
કે० અતિ ક્રૂરપણાને લીધે (વાહુલ્લેણં) કે० ઘણુંકરીને (પુળો)
કે० પળ (નરણસુ) કે० નરકને વિષે (જંતિ) કે० જાય છે.
પરંતુ (નડળ નિયમો) કે० તેનો નિશ્ચય નથી. કારણ કોઈ જીવ
નરકથી આવી સમ્યક્ત્વ પામી સારા સંચયણને લીધે મોક્ષ-
પણ પામે છે. ॥ ૩૭૮ ॥

હો નારકીને સમયણ અને લેશ્યા રહે છે

દો પદમપુદ્ધવિગમગં, છેવટે કીલિયાઇ સંઘયણે ॥

ઇક્ષિકપુદ્ધવિવુદ્ધી, આઇતિલેસ્મા ઉ નરણ્ણુ ॥ ૩૭૯ ॥

અર્થ—(છેવટે) કે૦ છેવટા સમયણવાળો જીવ (દો પદ્મપુદ્ધવિગમગ) કે૦ પહેલી બે નરકપૃથ્વી સુધી જાય, અને (કીલિયાઇ સંઘયણે) કે૦ કીલિકાદિક સમયણવાળાજીવોની (ઇક્ષિકપુદ્ધવિવુદ્ધી) કે૦ એક એક નરકપૃથ્વીની વૃદ્ધિ કરવી જેમ કીલિકા સમયણવાળા ત્રીજી નરકપૃથ્વી સુધી જાય અર્ધનારાચવાળા ચોથી સુધી, નારાચવાળા પાંચમી સુધી, રૂપભનાગચવાળા છઠી સુધી અને વ્રજરૂપભનારાચવાળા સાતમી નરકપૃથ્વી સુધી જાય એ ઉત્કૃષ્ટી ગતિ જાણવી જરૂરનથી તો સમય સમયણવાળા જીવો રત્ન-મથાના પહેલા પ્રતર સુધી જાય. ॥ હો નારકીને લેશ્યા કહ છે ॥ (ઉ) કે૦ વળી (નરણ્ણુ) કે૦ નારકીને ત્રિષ (આઇતિલેસ્મા) કે૦ કૃષ્ણ નીલ અને કાપોત એ પ્રથમની ત્રણ લેશ્યા હોય ॥ ૩૭૯ ॥

હો એ લેશ્યાઓને વિશેષે વિચારીને કહ છે

દુમ્બુ કાઝ તડ્યાણ, કાઝ, નીલા ય નીલ પકાણ ॥

ધૂમાણ નીલકિણ્હા, દુમ્બુ કિણ્હા હુતિ લેસ્માઓ ॥ ૩૮૦ ॥

અર્થ—(દુમ્બુ) કે૦ પહેલી બે નરકમા (કાઝ) કે૦ પદ્મ કાપોતલેશ્યા હોય પરન્તુ પહેલો કરતા ત્રીજીમા અતિમલીન લેશ્યા હોય (તડ્યાણ) કે૦ ત્રીજી નરકમા (કાઝનીલા ય) કે૦ કાપોત અને નીલ લેશ્યા હોય તેમા પલ્લવોપમના અસર્યાતમા ભાગે અગ્નિરૂપવા ત્રણ પલ્લવોપમના આયુષ્યવાળાને કાપોત અને તેથી અધિક આયુષ્યવાળાને નીલ લેશ્યા હોય છે અને (પકાઝ) કે૦ પદ્મમામા

ન લ) કે૦ નીલ લેઝ્યા એકજ હોય છે. (ધ્રુમાણ) કે૦ ધ્રુમપ્રભામાં (નીલકિલ્લા) કે૦ નીલ અને કૃષ્ણ લેઝ્યા હોય છે. તેમાં જે જીવોનું પલ્લોપમના અસંખ્યાતમા ભાગે અધિક દગ પલ્લોપમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય હોય તેમને નીલ લેઝ્યા અને ઈથી વધારે આયુષ્યવાલાને કૃષ્ણ લેઝ્યા હોય છે. અને (દુમ્બુ) કે૦ છટ્ટી અને સાતમી નરકને વિષે (કિણ્હા) કે૦ કૃષ્ણલેઝ્યા છે. તેમાં એટલું વિશેષ કે-પ્રથમની કૃષ્ણલેઝ્યા કરતા છેલ્લી બે નારકીની કૃષ્ણલેઝ્યા વશેષે કૃષ્ણલેઝ્ય હોય છે. (લેસ્સાઓ હુંતિ) કે૦ સાતે નરકમાં લેઝ્યાઓ હોય છે તે કહી. ॥ ૩૮૦ ॥

હવે ઉપર કહેલી નારકીની લેઝ્યા ગંહા કે અથવા ભાવ રૂપ છે ? તે મુત્રકાર કહે છે.

સુરનાર્યાણ તાઓ, દવલેસ્સા અવદ્વિથા મળિયા ॥

ભાવપરાવત્તીએ, પુણ એસિં હુંતિ છલેસ્સા ॥ ૩૮૧ ॥

અર્થ—(સુરનાર્યાણ) કે૦ દેવતા તથા નારકીને (તાઓ) કે૦ તે કહેલી (દવલેસ્સા) કે૦ દ્રવ્યલેઝ્યા (અવદ્વિથા) કે૦ ક્ષેત્ર-સંબંધી (મળિયા) કે૦ કહી છે. કાંઈ વર્ણરૂપ ન જાણવી. (પુણ) કે૦ વલી દ્રવ્યક્ષેત્રકાલાદિથી તેવી તેવી સામગ્રી પામીને (ભાવપરાવત્તીએ) કે૦ પરિણામના વિષયાસિ એટલે ફેરફારે કરીને (એસિં) કે૦ એ દેવતા તથા નારકીને (છલેસ્સા) કે૦ છલેઝ્યા (હુંતિ) કે૦ હોય છે. ॥ ૩૮૧ ॥

હવે નરકચક્રી નિકલેલા જીવો કઈ ગતિમાં જાય ? તે કહે છે.

નિરુવટ્ટા ગન્મય, પજત્તસંસાઉ લલ્લિ એસિં ॥

ચક્રિ હરિજુઅલ અંરિહા, જિણ જડ દિસિ સમ્મ

પુહવિકમા ॥ ૩૮૨ ॥

અર્થ—(નિરુવચ્છા) કે૦ નરકથી નિકલેલા જીવો (ગમ્ભય) કે૦ ગર્ભજ (પજત) ક૦ પર્યાપ્તા તથા (સત્તાડ) કે૦ સત્તાવાતા આયુષ્યમાલા થાય (હો (એસિ) ક૦ એ માટે નરકથી નિકલેલા જીવોને (લલ્હિ) કે૦ કેરી કરી લ્હી એટલે પદ્મી પ્રાપ્ત થાય ? તે કહ છે. પહેલી નરકપૃથ્વીથી નિકલેલો જીવ (ચક્કિ) કે૦ ચક્રવર્તિ થાય, બીજી પૃથ્વી સુગ્રીનો નિકલેલા જીવ (હરિજીઅલ) કે૦ વાસુદેવ તથા વલ્લભ થાય. ત્રીજી નરક પૃથ્વીસુગ્રીનો નિકલેલો જીવ (અરિહા) ક૦ અમિત થાય, ચાથી નરક પૃથ્વી સુગ્રીનો નિકલેલો જીવ (જિણ) ક૦ સામાન્ય કેવલી થાય પાંચમી નરક પૃથ્વી સુગ્રીનો નિકલેલો જીવ (જડ) ક૦ સર્વ વિરતિ માધુ હોય, છઠ્ઠી નરક પૃથ્વી સુગ્રીનો નિકલેલો જીવ (ટિસિ) કે૦ દેશવિરતિ શ્રાવક હોય અને સાતમી નરક પૃથ્વીથી નિકલેલો જીવ (સમ્મ) કે૦ સમ્યક્ત્વમાર્ગી હોય એ (પુહવિક્રમા) કે૦ નરક પૃથ્વીની અનુક્રમે લગ્ની કહી. ॥૩૮૦॥

હવે નારકી જીવો અવિગ્નિજ્ઞાનથી કેટલું ક્ષેત્ર જોડશક ' તે કહ છે.

ચયણાએ ઓહિ ગાડ અ, ચત્તારિ અજુદ્ધ ગુરુ લહુ કમેણ ॥
પડપુદ્ધિ ગાડયદ્ધ, હાયદ જા મત્તમિ ઇગદ્ધ ॥ ૩૮૩ ॥

અર્થ—(ચયણા) કે૦ રત્નપ્રમા પૃથ્વીને વિષે નારકી જીવોને (ઓહિ) ક૦ અવિગ્નિજ્ઞાન (ગાડઅ ચત્તારિ) ક૦ ચાર ગાડનું હોય છે તે ગુરુ ક૦ ઉત્કૃષ્ટ જાણતું અને (અદ્ધુદ્ધ) ક૦ માહાત્મ્ય ગાડનું અવિગ્નિજ્ઞાન (લ્હુ) કે૦ જગન્નયથી હોય છે એ (કમેણ) કે૦ અનુક્રમે જાણતું ત્યાર પછી (પડપુદ્ધિ) ક૦ દરજ્જા પૃથ્વી (ગાડયદ્ધ હાયદ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટમાથા અને જગન્નયમાથો

અર્દ્રો અર્દ્રો ગાડ ઓછું કરવું, જેથી (જામત્તમિ) કે૦ યાવન્ માતમી નરકને વિષે (ઇગદ્દ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટથી એક ગાડ અને જય- ન્યથી અર્દ્રો ગાડ અવધિજ્ઞાન હોય છે. ॥ ૩૮૩ ॥ એ નરકદ્વાર પૂર્ણ થયું. ॥

હવે મનુષ્યદ્વાર કહે છે. અહિં મનુષ્યના ભવન વિના આઠ દ્વાર કહે છે, તેમાં સ્થિતિદ્વાર અને અવગાહના દ્વાર પ્રથમ કહે છે.

ગવ્ધનર તિપ્પલિયાઝ, તિગાડ ઉકોસ તે જહન્નેણં ॥

મુચ્છિમ દુહાવિ અંતમુહુ, અંગુલ અસંખ્યાભાગ તણૂ ॥ ૩૮૪ ॥

અર્થ—(ગવ્ધનર) કે૦ ગર્ભજ મનુષ્ય ઉત્કૃષ્ટથી (તિપ્પલિયાઝ) કે૦ ત્રણ પલ્લેયમના આયુષ્યવાલા જાણવા. અને (તે) કે૦ તે ગર્ભજ મનુષ્ય (ઉકોસ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટથી (તિગાડ) કે૦ ત્રણ ગાડના દેહમાનવાલા જાણવા. તથા (જહન્નેણં) કે૦ જય- ન્યથી ગર્ભજ મનુષ્યનું અને (મુચ્છિમ) કે૦ સમૂર્ણમ મનુષ્યનું (દુહાવિ) કે૦ જયન્ય અને ઉત્કૃષ્ટથી (અંતમુહુ) કે૦ અંતમુદ્- નૈનું આયુષ્ય હોય છે. તથા ગર્ભજ મનુષ્યનું જયન્યથી (અંગુલ અસંખ્યાભાગ તણૂ) કે૦ અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું શરીર હોય છે. ૩૮૪ ॥

હવે હવે પાત ઉધ્વર્તના વિરહકાલ કહે છે.

વારસ મુહુત્ત ગવ્ધે, ઇયરે ચડવીસ વિરહ ઉકોસો ॥

જમ્મમરણેસુ સમઓ, જહ્ણણ સંસા સુરસમાણા ॥ ૩૮૫ ॥

અર્થ—(ગવ્ધે) કે૦ ગર્ભજ મનુષ્યને જન્મ આશ્રી તથા મરણ આશ્રી વિરહકાલ ઉત્કૃષ્ટથી (વારસ મુહુત્ત) કે૦ વાર મુદ્- ર્તનો હોય છે. એટલે એક ગર્ભજ મનુષ્ય હવે પછી વીજો ઉત્કૃ- ણથી વાર મુદ્ધર્તને આંતરે ઉપજે. મરણ પછી એજ પ્રમાણે જાણવું.

અને (ડયરે) કેં જન્મમરણનો વિગ્ધ) કેં વિગ્ધરાજ (ચતુર્થી) કેં ચોથીમ
મુદ્દર્શનો જાણવો રાત્રી ગર્ભજ તથા સમૂર્ણમ મનુષ્યને (જન્મમ-
રણેષુ) કેં જન્મમરણને વિષે વિગ્ધરાજ (સમયો) કેં એક
સમયનો જાણવો તથા ગર્ભજ અને સમૂર્ણમ મનુષ્યની ઉપજાતી
(જહ્વણસંસ્થા) કેં જય દરુરયા (મુરમદાણા) કેં દેવતાના
સમગ્રી જાણવી એવે એક સમયે એક વાળથી આરંભી સમગ્રાતા
અસમગ્રાતા ઉપજે તથા મરણ વામ એમ જાણવું. ॥ ૨૮૫ ॥

હવે કયો જીવ મરા મનુષ્યગતિમા આર ? તે ગતિદાર કદ કે.

મત્તમમહિનેર્ગ્દે, તેઝ વાઝ અમલ નરતિરિણ ॥

મુત્તૂળ સેમજાવા, ઉપ્પજ્જતિ નરભવમિ ॥ ૩૮૬ ॥

અર્થ—(મત્તમમહિનેર્ગ્દે) કેં સાર્થકી નરપૃથ્વીના નાર્થકી,
(તેઝ) કેં તેઝકાયના જીવો, (વાઝ) કેં વાયુના જીવો તેમજ
(અમલ નરતિરિણ) કેં અસમગ્રાતા આયુષ્યરાજા યુગલીયા મનુ-
ષ્ય અને તિર્દેવ એ વાચ જાતીના જીવોને (મુત્તૂળ) કેં મુક્તીને
(સેમ જીવા) કેં સાક્ષીના સર્વે જીવા (નરભવમિ) કેં મનુષ્ય
મરણે વિષે (ઉપ્પજ્જતિ) કેં ઉત્પન્ન છે ॥ ૩૮૬ ॥

મુરનેર્ગ્દેહિ ત્રિય, હવતિ હરિ અરિહ ત્રિય વલદેવા ॥

ત્રિવિહમુર ત્રિયિયલ્લા વેમાણિ હુતિ હરિ અગિહા ॥ ૩૮૭ ॥

અર્થ—(હરિ) કેં રામુદેવ (અગિહા) કેં અરિહ, (ત્રિય)
કેં ત્રિવર્તી અને (વલદેવા) કેં વલદેવ એ વાચ (મુરનેર્ગ્દેહિ)
તે દેવતા અને નાર્થકીનો ગતિથી આરંભ (ત્રિય) કેં ત્રિય
(રવતિ) કેં હોય છે રાત્રી (ત્રિયિયલ્લા) કેં ત્રિવર્તી તથા

વલ્લદેવ (ચડવિહમુર) કે૦ ચાર નિકાયના દેવતાની ગતિથી આ-
વેલા હોય છે. તેમજ (હરિ અરિહા) કે૦ વાસુદેવ અને અરિહંત
(વૈમાણિય) કે૦ વૈમાનિક દેવગતિના આવેલા (હંતિ) કે૦
હોય છે. ॥ ૩૮૭ ॥

હરિણો મણુસ્સ સ્યણાઈ, હંતિ નાણુત્તરેહિં દેવેહિં ॥
જહસંભવમુવવાઓ, હ્યગયર્ણિંદિરયણાણં ॥ ૩૮૮ ॥

અર્થ—વલી (હરિણા) કે૦ વાસુદેવ અને ચક્રવર્તીના
(મણુસ્સ સ્યણાઈ) કે૦ મનુષ્યરૂપ પાંચ રત્ન તે (અણુત્તરેહિં
દેવેહિં) કે૦ પાંચ અનુત્તરના ચત્વેલા દેવો (ન હંતિ) કે૦ ન
હોય. તાત્પર્ય એ છે કે—વાસુદેવ વૈમાનિક દેવતાથી તથા નરકથી
આવેલા હોય છે. તેમાં જા વૈમાનિકથી આવ્યા હોય તો પાંચ
અનુત્તર વિના વીજા સ્થાનથી આવેલા હોય છે. વલી ચક્રવર્તીનાં
ચૌદ રત્ન છે, તેમાં ચક્રાદિ સાત એકેન્દ્રિય છે અને પુરોહિતાદિ
સાત પંચદ્રિય છે. તેમાં પળ હસ્તી અને અશ્વ એ બે તિર્યંચ છે. વા-
કીના પાંચ મનુષ્ય છે. તે પાંચ રત્ન સાતમી નરક, તેડકાય, વાડ-
કાય, તિર્યંચ અને મનુષ્યગતિથી આવેલા ન હોય, પરંતુ જો દેવગ-
તિમાંથી આવેલા હોય તો પાંચ અનુત્તર વિના વીજા દેવ સ્થાન-
કથી આવેલા જાણવા. તથા (હ્યગયર્ણિંદિરયણાણં) કે૦ હસ્તી,
અશ્વ અને એકેન્દ્રિય સાત રત્ન એ સર્વનો (જહસંભવમુવવાઓ) કે૦
યથા સંભવે ઉત્પત્તિ જાણવી. એટલે જે સ્થાનકથી આવેલા તિર્યંચ
થતા હોય તે સ્થાનકથી આવેલા અહિં રત્ન પળ હોય. વલી નારકા
સંખ્યાતા આયુષ્યવાલા તિર્યંચ તથા મનુષ્ય અને સહસ્રાંત દેવલાક
મુખીના દેવતા એટલા સ્થાનકથી આવેલાં જીવો હસ્તી તથા અશ્વ
રત્ન હોય. તેમજ સંખ્યાતા આયુષ્યવાલા તિર્યંચ અને મનુષ્ય તથા

ઈશાન દેવલોક સુગ્રીના દેવતા એકંદ્રિ રત્નો હોય ॥ ૩૮૮ ॥

એ ઉપરના તાત્પર્ય અર્થવાલી ગ્રંથ માથા કહે છે

મંડલિય મણુઅરયણ, અહ મત્તમ તેડવાડવજ્જેહિ ॥

વાસુદેવ મણુઅરયણા, અણુત્તરવિમાણવજ્જેહિ ॥૩૮૯॥

અર્થ—(અહ સત્તમ તેડવાડવજ્જેહિ) કે૦ નીચેની સાતમી નરકપૃથ્વી તથા તેડકાય અને ટાડકાયના જીવાને વર્જી ગામીના જીવો (મંડલિયમણુઅરયણ) કે૦ મંડલિક રાજા તથા પાંચ મનુષ્ય-રત્નપણે ઉત્પન્ન થાય છે. વલી (અણુત્તરવિમાણવજ્જેહિ) કે૦ પાંચ અનુત્તર વિમાનના જીવો વર્જીને ગીજા જીવો વાસુદેવ (મણુઅરયણા) ક૦ વાસુદેવ અને પાંચ મનુષ્યરત્નપણે ઉત્પન્ન થાય છે ॥ ૩૮૯ ॥

તિરિતિય મણુ અમંઘાડ—એહિ કપ્પાઓ જાસહસ્સારો ॥

હયગયરયણુવવાઓ, નેરડ્ઠએહિ ચ સબ્બેમિ ॥ ૩૯૦ ॥

અર્થ—(તિરિ) કે૦ હસ્તા અને અશ્વરૂપ તિર્યંચરત્ન તથા (તિય) ૪૦ સ્ત્રીરત્ન તે (મણુઅમરતાડવજ્જેહિ) કે૦ મરુયાતા આયુષ્યગાના મનુષ્ય અને (કપ્પાઓ જામહસ્સારો) ક૦ મહામાર દેવલોક સુગ્રીના દેવતાઓ થાય છે (ચ) ક૦ વલા (નેરડ્ઠએહિ સબ્બેમિ) કે૦ માતે નારકાના જીવો (હયગયરયણુવવાઓ) ૪૦ અશ્વ અને હસ્તી રત્નપણે ઉત્પન્ન થાય છે ॥ ૩૯૦ ॥

એમિદિય ગ્યણાડ, અમુરકુમારેહિ જાવડમાણે ॥

ઉવવજ્જતિ ય નિયમા, સેમદ્વાણેસુ પડિસેહો ॥૩૯૧॥

અર્થ—(ય) કે૦ વલી (એગિંદિયરયણાઈ) કે૦ સાત એકેદ્રિય રત્નો તે (અસુરકુમારેહિં જાવડસાળે) કે૦ અસુરકુમારથા આરંભી ઈશાન દેવલોકના દેવતા સુધીના જીવો (નિયમા) કે૦ નિશ્ચેયો (ઉવવજ્જંતિ) કે૦ ઉપજે છે. (સેસદ્ધાણેસુ પડિસેહો) કે૦ વાકીના જીવો ન ઉપજે. ॥ ૩૯૧ ॥

હવે ચૌદ રત્નાનાં નામ તથા પ્રમાણ બે ગાથાથી કહે છે.

વામપમાણં ચક્રં, છત્તં દંડં દુહત્થયં ચમ્મં ॥

વત્તીસંગુલસ્વગ્ગો, સુવર્ણકાગિણિ ચરંગુલિયા ॥૩૯૨॥

ચરંગુલા દુઅંગુલ—પિહુલો અ મણિપુરોહિયગયતુરયા ॥

સેનાવડ ગાહાવડ, વહ્લી ત્થી ચક્કિરયણાઈ ॥ ૩૯૩ ॥

અર્થ—(ચક્રં) કે૦ ચક્રરત્ન (છત્તં) કે૦ છત્રરત્ન તથા (દંડં) કે૦ દંડરત્ન એ ત્રણ (વામપમાણં) કે૦ એક વામ એટલે બેહાથને લાંબા કરવાથી જે પ્રમાણ થાય તેવડાં હોય છે. (ચમ્મં) કે૦ ચર્મરત્ન (દુહત્થયં) કે૦ બે હાથપ્રમાણ હોય છે. (વત્તીસંગુલ-સ્વગ્ગો) કે૦ સ્વદ્ગરત્ન વત્તીશ અંગુલ પ્રમાણ લાંબુ હોય છે. (સુવર્ણકાગિણિ ચરંગુલિયા) કે૦ સુવર્ણમય કાગિણિરત્ન ચાર અંગુલ પ્રમાણ લાંબુ હોય છે. ॥ ૩૯૨ ॥ (ચરંગુલા) કે૦ ચાર અંગુલ લાંબુ અને (દુઅંગુલપિહુલો) કે૦ બે અંગુલ પહોલું (મણિ) કે૦ મણિરત્ન હોય છે. એ સાત એકંદ્રિયરત્નો ચક્રવર્તીના અંગુલથી જાણવા. અને (પુરોહિય ગય તુરયા) કે૦ પુરોહિત, હસ્તા અશ્વ, તથા (સેનાવડ ગાહાવડ વહ્લી ત્થી) કે૦ સેનાપતિ, ગાથાપતિ, વાર્દ્ધકી અને સ્ત્રી એ સાત પંચેદ્રિરત્ન. સર્વ મલો (ચક્કિરયણાઈ) કે૦ ચક્રવર્તીનાં ચૌદ રત્ન હોય છે. ॥ ૩૯૩ ॥

ચક્ષાસિચ્છત્તદંડા, આયુઘસાલાઙ્ગ હુતિ ચત્તારિ ॥

કાગિણિચમ્મમણિઓ, સિરિગેહે ચક્ષિણો હુતિ ॥૩૯૪॥

અર્થ—(ચક્ષિણો) કે० ચક્રવર્તીનો (આયુઘસાલાઙ્ગ) કે० આયુઘસાલાને ધિવે (ચક્ષાસિચ્છત્તદંડા) કે० ચક્ર સ્વદ્ગ છત્ર અને દંડ એ (ચત્તારિ) કે० ચાર રત્નો (હુતિ) કે० ઉત્પન્ન થયેલા હોય છે તથા (કાગિણિ ચમ્મમણિઓ) કે० કાગિણિ ચર્મ અને મણિ એ ત્રણ રત્નો (સિરિગેહે હુતિ) કે० લક્ષ્મીના ઘરને વિષાં અર્થાત્ મહારને ધિવે ઉત્પન્ન થયેલા હોય છે ॥ ૩૯૪ ॥

સેનાવઙ્ગ ગાહાવઙ્ગ, પુરોહિઅ વદ્ધઙ્ગ ય નિયનયરે ॥

ત્યરિયગં રાયકુલે, વિયદ્ધતલે ઉ કરિતુરયા ॥ ૩૯૫ ॥

અર્થ—(સેનાવઙ્ગ) કે० સેનાવતિ, (ગાહાવઙ્ગ) કે० ગાહાવતિ, (પુરોહિઅ) કે० પુરોહિત અને (વદ્ધઙ્ગ) કે० વાદ્ધિકિ એ ચાર રત્નો (નિયનયરે) કે० પાંચાનાં નગરને ધિવે ઉત્પન્ન થયેલા હોય છે (ત્યરિયગ) કે० સ્થોરયગ (રાયકુલે) કે० રાજકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલું હોય છે અને (કરિતુરયા) કે० હસ્તી અને અશ્વ એ બે રત્ન (વિયદ્ધતલે) કે० વૈનાદય પર્યતને મિત્રે ઉત્પન્ન થયેલા હોય છે. ॥ ૩૯૫ ॥

ચક્ષિદુગં હરિપણગ, પણગ ચક્ષી ય કેસવો ચક્ષી ॥

કેસવ ચક્ષી કેસવ, દુચક્ષી કેમવ ચક્ષી ય ॥૩૯૬ ॥

અર્થ—પહેલાં (ચક્ષિદુગ) કે० ચક્રવર્તી, ત્યાર પછી (હરિપણગ) કે० પાંચ ગામુદેવ, ત્યાર પછી (પણગ ચક્ષી) કે० પાંચ ચક્રવર્તી, ત્યાર પછી (કેસવ) કે० એક ગામુદેવ, ત્યાર પછી (ચક્ષી) કે० એક ચક્રવર્તી, ત્યાર પછી (કેમવ) કે० એક ગામુદેવ, ત્યાર

પછી (ચર્કી) કે૦ એક ચક્રવર્તી, ત્યાર પછી (કેસવ) કે૦ એક વાસુદેવ, ત્યાર પછી (દુચર્કી) કે૦ બે ચક્રવર્તી, ત્યાર પછી, (કેસવ) કે૦ એક વાસુદેવ, ત્યાર પછી (ચર્કી) કે૦ એક ચક્રવર્તી એમ અનુક્રમે થયા છે. તેની વિશેષ સમજૂતી યન્ત્રમાં જોવી. ॥૩૯૬॥

उसहे भरहो अजीए, सगरो मधवं सणंकुमारो य ॥

धम्मस्स य संतिस्स य, जिणन्तरे चक्रवट्ठीयुगं ॥૩૯૭॥

संतिकुंथु जिनवरो, अरिहं ता चेव चक्रवट्ठी य ॥

अरमल्लिअंतरे पुण, होइ सुभुमो य कोरवो ॥૩૯૮॥

मुणिसुव्वयमिजिणे, हुंति दुवे पउमनाम हरिसेणा ॥

नमिनेमि य जयनामा, नेमिपासंतरे वंभो ॥૩૯૯॥

અર્થ—(उसहे) કે૦ ઋષભદેવના વચ્ચે (भरहो) કે૦ ભરત ચક્રવર્તી અને (अजीए) કે૦ અજિતનાથના વચ્ચે (सगरो) કે૦ સગર ચક્રવર્તી થયેલ છે. (य) કે૦ વલી (मधवं) કે૦ મધવા તથા (सणंकुमारो) કે૦ સનત્કુમાર (चक्रवट्ठीयुगं) કે૦ એ બે ચક્રવર્તી (धम्मस्स य संतिस्स य जिणन्तरे) કે૦ ધર્મનાથ અને શાંતિનાથની વચ્ચે થયા છે. ॥ ૩૯૭ ॥ વલી (संति) કે૦ શાંતિનાથ, (कुंथु) કે૦ કુંથુનાથ તથા (अरिहं) કે૦ અરનાથ (તા) કે૦ તે ત્રણે (जिनवरो) કે૦ જિનેશ્વર તથા (चक्रवट्ठी) કે૦ ચક્રવર્તી (चेव) કે૦ નિશ્ચે થયા છે. (पुण) કે૦ વલી અરમલ્લિ-અંતરે કે૦ અરનાથ તથા મલ્લીનાથના વચ્ચે (सुभुमो कोरवो) કે૦ સુભુમ ચક્રવર્તી હોઈ કે૦ થયો છે. ॥ ૩૯૮ ॥ તેમજ (मुणि-सुव्वयमिजिण) કે૦ મુનિસુવ્રત પ્રભુ નમિનાથ એમના વચ્ચે (पउ-मनाम हरिसेणो) કે૦ મહાપદ્મ અને હરિષેણ એ (दुवे) કે૦ બે ચક્ર-

અનુગમે (હુતિ) કે० થયા છે તથા (નમિનેમિય) કે० નમિનાથ
અને નેમનાથના વચમા (જયનામા) કે० જય નામનો ચતુર્વર્તી
થયો છે અને (નેમિપામતરે) કે० નેમનાથ તથા પાર્શ્વનાથના
વચમા (વમો) કે० ગ્રહદત્ત ચક્રવર્તી થયો છે ॥ ૩૯૯ ॥

હવે વાસુદેવના સાત રત્ન કહ છે.

ચક્ર ધણુહ સ્વર્ગો, મળી ગયા તહય હોઈ વળમાલા ॥
સલો સત્ત ઇમાઈ, રયણાઈ વાસુદેવસ્મ ॥ ૪૦૦ ॥

અર્થ—(ચક્ર) કે० ચક્ર, (ધણુહ) કે० ધનુષ્ય, (સ્વર્ગો)
કે० સ્વર્ગ, (મળી) કે० મળિ, (ગયા) કે० ગયા, (તહય) કે०
તેમજ (વળમાલા) કે० વળમાલા અને (સલો) કે० સંલ—(ઇમાઈ)
કે० એ (સત્તરયણાઈ) કે० સાત રત્ન (વાસુદેવસ્મ) કે० વાસુ-
દેવના (હોઈ) કે० હોય છે ॥ ૪૦૦ ॥

જનુઘ્રીપયા ઉત્કૃષ્ટી અને જગન્યથી એક રત્નને કેન્દ્રનાં રત્ન
હોય તે કહ છે

જનૂદીવે ચરો, સયાઈ વીસુત્તરાઈ ઉકોમ ॥
રયણાઈ જહન પુણ, હુતિ વિદેહમિ છપ્પના ॥ ૪૦૧ ॥

અર્થ—(જનૂદીવ) કે० જનુઘ્રીપને ત્રિણે (ઉકોમ) કે० ઉત્ક-
ૃષ્ટી (ચરો સયાઈ) કે० સો અને (વીસુતરાઈ) કે० વીજ
અધિક પૃથ્વે ચારસો વીજ (રયણાઈ) કે० રત્નો હોય છે (પુણ)
કે० વલી (જહન) કે० જગન્યથી (વિદેહમિ) કે० મહાવિદેહ
સેત્રમા (છપ્પના) કે० છપ્પન્નરત્ન હુતિ કે० હોય છે ઉત્કૃષ્ટા ત્રીણ
ચતુર્વર્તી હોય ત્યારે ચાગમી વીજ અને જગન્યથી ત્રણ હોય ત્યારે
છપ્પન્ન રત્ન હોય છે ॥ ૪૦૧ ॥ મનુષ્યનુ ગનિઠાગ પૂર્ણ થયુ

હવે મનુષ્ય મરીને ક્યાં જાય ? તે આગતિ દ્વાર કહે છે.

સંઘ નરા ચત્તસુ ગઈસુ, જંતિ પંચસુવિ પદ્મસંવયણે ॥

ઇગદુતિ જા અદ્વસયં, ઇગસમણ જંતિ તે સિદ્ધિ ॥૪૦૨॥

અર્થ—(સંઘ) કે૦ સંહ્યાતા આયુષ્યવાલા (નરા) કે૦ મનુષ્ય તે (ચત્તસુ ગઈસુ) કે૦ ચારે ગતિમાં જંતિ) કે૦ જાય છે. તેમાં જે મનુષ્ય (પદ્મસંવયણે) કે૦ પહેલા સંવયણવાલા હોય તે (પંચસુવિ) કે૦ મોક્ષ સહિત પાંચે ગતિને વિશેષ જાણ જાય છે. મોક્ષમાં કેટલા જાય ? તે કહે છે. (તે) કે૦ તે મનુષ્ય (ઇગસમણ) કે૦ એક સમયમાં જનન્યથી (ઇગદુતિ) કે૦ એક વેત્રણ અને ઉત્કૃષ્ઠથી (જાઅદ્વસયં) કે૦ યાવત્ એક સો આઠ મુથી (સિદ્ધિ) કે૦ મોક્ષપ્રત્યે (જંતિ) કે૦ જાય છે. ॥ ૪૦૨ ॥

હવે ત્રણ વેદઆશ્રી સિદ્ધિગતિ કહે છે.

વીસિત્થિ દસ નપુંસગ, પુરિસદ્વસયં તુ એગસમણં ॥

સિજ્ઞંદ ગિહિઅન્ન સલિંગ, ચત્તદસ અદ્વાહિયસયં ચ ॥૪૦૩॥

અર્થ—(ઇત્થિ) કે૦ સ્ત્રીવેદે ઉત્કૃષ્ઠથી (વીસ) કે૦ વીસ મોક્ષે જાય. (નપુંસગ) કે૦ નપુંસકવેદે (દસ) કે૦ દશ મોક્ષે જાય. (તુ) કે૦ અને (પુરિસ) કે૦ પુરુષવેદે ઉત્કૃષ્ઠથી (એગસમણં) કે૦ એક સમયે (અદ્વસયં) કે૦ એકસો આઠ (સિજ્ઞંદ) કે૦ મોક્ષે જાય. વલી (ગિહિ) કે૦ ગૃહસ્થલિંગે (ચત્ત) કે૦ ચાર, (અન્ન) કે૦ તાપસાદિકલિંગે (દસ) કે૦ દશ, (ચ) કે૦ અને (સલિંગ) કે૦ સાધુલિંગે (અદ્વાહિયસયં) કે૦ એકસો આઠ મોક્ષે જાય છે. ॥૪૦૩॥

ગુરુલહુમજ્ઞિપ્પ દોચત્ત-અદ્વસયં ઉદ્ધહો તિરિયલોણ ॥

ચત્તવાવીસદ્વસયં, દુસમુદ્ધે તિન્નિ સેસજલે ॥ ૪૦૪ ॥

અર્થ—(ગુરુ) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ અગાહનાથી દટલે પાંચસો યનુપ પ્રમાણ શરીરપાલા અને (લઘુ) કે૦ જન્ય અગાહનાથી દટલે બે હાથ પ્રમાણ શરીરપાલા, તથા (મજ્જિમ) કે૦ મ યમ અગાહનાથી દટલે બે હાથથી ઉપર અને પાંચસો યનુપ્યથી ઓઢા શરીર પ્રમાણ-પાલા ઉત્કૃષ્ટથી (નો ચડ અઢસય) કે૦ બે ચાર અને દકુ સો આઠ મોક્ષને વિષે જાય. વ્હી (ઉઢ્ઢો તિરીયલોદ) કે૦ ઉઢ્ઢલોકે અ યો-લોકે અને તિન્નર્ગલોકે (ચડ યાપીસઢસય) કે૦ ચાર યાપીસ અને દકુ મો આઠ અનુક્રમે ઉત્કૃષ્ટથી મોક્ષ જાય અહિં ઉઢ્ઢલોક મેરુ ચૃલિકા તે નઢનવન જાણતુ અ યોલોક તે અ યોગ્રામ વિગેરે જાણયા અને તિન્નર્ગ લોક પ્રસિદ્ધ છે વ્હી (સમુદે) કે૦ સમુદ્રમા (દુ) કે૦ બે તથા (સેસજલે) કે૦ મગાન્નિક નમીના તથા દ્રહના જલ વિગેરમા (તિન્નિ) કે૦ ત્રણ ઉત્કૃષ્ટથી મોક્ષે જાય છે ॥ ૪૦૪ ॥

અ યોગ્રામ કયા છે ? તે કહે છે

જોયળમયદસગતે, સમધરણીદ અદે અહોગામા ॥
વાયાલીસસહસ્સેદિ, ગતુ મેરુસ્સ પન્નિઢમઓ ॥૪૦૫॥

અર્થ—(મેરુસ્સ પન્નિઢમઓ) કે૦ મેરુપવનની પશ્ચિમ દિશા તરફ (વાયાલીસમહસ્સેદિ ગતુ) કે૦ વેંતાલીસ હજાર યોજન જડયે ત્યાર (સમધરણીદ અદે) કે૦ સમભૂતલા પૃથ્વીથી નીચે (જોયળસયદસગતે) કે૦ દકુ હજાર યોજનને આતર તે (અહો-ગામા) કે૦ અ યોગ્રામ છે ॥ ૪૦૫ ॥

દે ચારે ગતિમાદથી આવેલા કે લા કેટલા જીવો મોક્ષે જાય તે કહે છે

નરયતિરિયા ગયા દસ, નરદેવ ગદ્દિઓ વીસ અઢસય ॥
દસ સ્યળા સકર વા-લુયાઓ ચડ પક મૂદગઓ ॥૪૦૬॥

અર્થ—(નરયતિરિયાગયા) કે૦ નરક અને તિર્યંચ ગતિથી નીકળીને મનુષ્યગતિ પામેલા (દસ) કે૦ દસ જીવો ઉત્કૃષ્ઠથી એક સમયે મોક્ષે જાય, (નરદેવ) કે૦ મનુષ્ય મરીને ફરી મનુષ્ય થયેલા અથવા દેવગતિથી ચવીને મનુષ્ય થયેલા જીવો (વીસ અદૃશ્ય) કે૦ વીસ અને એક સો આઠ જીવો મોક્ષે જાય. અર્થાત્ મનુષ્ય મરીને મનુષ્ય થયેલા વીસ, અને દેવગતિથી ચવીને મનુષ્ય થયેલા એક સો આઠ જીવો મોક્ષે જાય છે. વલી (રચના સકર-વાલુયાઓ) કે૦ રત્નપ્રભા શર્કરાપ્રભા અને વાલુકાપ્રભા એ ત્રણ નરકથી નીકળીને મનુષ્ય થયેલા જીવો ઉત્કૃષ્ઠથી એક સમયે (દસ) કે૦ દશ મોક્ષે જાય, તથા (પંકભૂદગઓ) કે૦ પંકપ્રભા પૃથ્વી-કાય અને અપ્કાયથી નીકળીને મનુષ્ય થયેલા જીવો (ચૌ) કે૦ ચાર મોક્ષે જાય છે. ॥ ૪૦૬ ॥

છઞ્ચ વળસ્સઈ દસ તિરિ,તિરિત્થિ દસ મણુય વીસ નારીઓ॥

અસુરાઈ વંતરા દસ, પળ તદ્દેવી ઉ પત્તેયં ॥ ૪૦૭ ॥

જોઈ દસ દેવિ વીસં, વિમાણિયદ્દસય વીસ દેવીઓ ॥

અર્થ—(વળસ્સઈ) કે૦ વનસ્પતિકાયથંકી મનુષ્ય થયેલા (છઞ્ચ) કે૦ છ, (તિરિ) કે૦ પચ્ચેન્દ્રિય તિર્યંચથી મનુષ્ય થયેલા (દસ) કે૦ દશ, (તિરિત્થિ) કે૦ તિર્યંચની સ્ત્રીથી મનુષ્ય ગતિ પામેલા જીવો પણ દશ મોક્ષે જાય. (મણુય દસ) કે૦ મનુષ્ય-ગતિથી ફરી મનુષ્ય થયેલા દસ કે૦ દશ અને (નારીઓ) કે૦ મનુષ્યની સ્ત્રીથી ફરી મનુષ્ય ગતિ પામેલા (વીસ) કે૦ વીસ જીવો મોક્ષે જાય છે. વલી (અસુરાઈ) કે૦ અસુરાદિ દશનિકાયથી અને (વંતરા) કે૦ વ્યંતરની સર્વ જાતિથી મનુષ્ય થયેલા જીવો (દસ) કે૦ દશ મોક્ષે જાય, તેમજ (તદ્દેવીઝ) કે૦ અસુરાદિક

દશ નિકાયની અને વ્યતરદેવોની દેવીઓથી મનુષ્ય થયેલા (પત્તેય/કે० દરેક (પણ) કે० પાંચ પાંચ મોક્ષ જાય ॥ ૪૦૭ ॥ (જોઈ) કે० જ્યોતપી દેવોથી મનુષ્ય થયેલા જીવો (દસ) કે० દશ મોક્ષે જાય, અને (દેવિ) કે० જ્યોતપિની દેવીઓથી મનુષ્ય થયેલા જીવો (વીસ) કે० વીશ મોક્ષે જાય. વલી (વૈમાણિયદ્વસય) કે० વૈમાનિક દેવથી મનુષ્ય થયેલા જીવો એકસો આઠ તથા (દેવી-ઓ) કે० વૈમાનિક દેવીથી મનુષ્ય થયેલા જીવો (વીસ) કે० વીશ મોક્ષે જાય ॥

હવે વેદઆશ્રી સિદ્ધિ કહે છે, તથા સિદ્ધિગતિનો ઉપપાત નિરૂપાકાલ કહે છે.

તહ પુલ્વેએહિતો, પુરિસો હોઝળ અદ્વસય ॥ ૪૦૮ ॥

સેસદ્વભગણસુ, દસ દસ સિઝ્ઝતિ સમણં ॥

વિરહો છપાસ ગુરુઓ, લહુ સમઓ ચવળમિહ નતિયા ॥ ૪૦૯ ॥

અર્થ—(તહ) કે० તથા (પુલ્વેએહિતા) કે० પુરુષથી ફરી (પુરિસો) કે० પુરુષ (હોઝળ) કે० થયા હોય તો એક સમયે ઉત્કૃષ્ટથી (અદ્વસય) કે० એક સો આઠ જીવો મોક્ષે જાય. તાત્પર્ય એ છે જે—પુરુષદેવાલો દેવ મનુષ્ય અથવા તિર્યચથી નીકલેલો કોઈ જીવ પુરુષ થાય કોઈ સ્ત્રી થાય અને કોઈ નપુંસક પણ થાય એમજ રીતે સ્ત્રી દેવવાળી દેવી વિગેરેથી નીકલેલો કોઈ જીવ સ્ત્રી થાય કોઈ પુરુષ થાય અને કોઈ નપુંસક પણ થાય એમજ નપુંસક વેદવાળા નારની વિગેરેથી નીકલેલો કોઈ જીવ નપુંસક થાય કોઈ સ્ત્રી થાય અને કોઈ પુરુષ પણ થાય. એમ એ નવ ભાગા માથી પહેલા ભાગવાળા એટલે પુરુષ વેદથી પુરુષ-દે થયેલા મનુષ્યો

એક સમયે એક સો આઠ મોક્ષે જાય. ॥ ૪૦૮ ॥ અને (સેસદ્-
ભંગેસુ) કે० વાકીના આઠ ભાંગામાં તો (સમણે) કે० એક
સમયમાં (દસ દસ સિજ્ઞાંતિ) કે० દશ દશ જીવો મોક્ષ પ્રાપ્ત છે.
હવે પાછલા વે પદે કરીને સિદ્ધ ગતિનો ઉપપાત વિરહકાલ કહે છે.
મોક્ષ જવાનો (ગુરુઓ) કે० ઉત્કૃષ્ટો (વિરહો) કે० વિરહકાલ
(છમાસ) કે० છમહિનાનો જાણવો. અને (વ્હુ) કે० જવન્ય
વિરહકાલ (સમઓ) કે० એક સમયનો જાણવો, પરન્તુ (રૂઠ)
કે० એ મોક્ષથી (ચવણ) કે० ચવવું (નત્થિ) કે० નથી થતું.
અર્થાત્ મોક્ષે ગયેલાને ફરી સંસારમાં આવવું નથી. ॥ ૪૦૯ ॥

અડ સગ છ પંચ ચડ, તિન્નિ દુન્નિ રૂકોય સિજ્ઞમાણેસુ ॥
વત્તીસાઇસુસમયા, નિરંતરં અંતરં ઉવરિ ॥ ૪૧૦ ॥
વત્તીસા અડયાલા, સઢી વાવત્તરી ય વોધવ્વા ॥
ચુલસીઈ છન્નવડ, દુરહિય મટુત્તરસયં ચ ॥ ૪૧૧ ॥

અર્થ—(વત્તીસાઇસુ સિજ્ઞમાણેસુ) કે० વત્તીશને આદિ દર્શને
મોક્ષે જતાં જીવોને (અડ સગ છ પંચ ચડ તિન્નિ દુન્નિ રૂકોય)
કે० અનુક્રમે આઠ સાત છ પાંચ ચાર ત્રણ વે અને એક (સમયા)
કે० સમય (નિરંતરં) કે० આંતરા વિના મોક્ષે જાય. એથી (ઉવરિ)
કે० ઉપર (અંતરં) કે० અંતરપડે. ભાવાર્થ એ છે કે—એક સમયે
એક વેથી આરંભી વત્તીશ સુધી મોક્ષે જાય તો આઠ સમય સુધી
મોક્ષે જાય, પછી અંતર પડે. ॥ ૪૧૦ ॥ તે વત્તીશ વિગેરેની સંખ્યા
કહે છે. (વત્તીસા) કે० વત્તીશ, (અડયાલા) કે० અડનાલીશ,
(સઢી) કે० સાઠ, (વાવત્તરી) કે० વહોતેર, (ચુલસીઈ] કે०
ચોરાશી, (છન્નવડ) કે० છન્નુ, (દુરહિય) કે० એક સો વે અને

(અહુત્તરમય ચ) કે० એક સો આઠ એમ અનુક્રમે જાણવા ભા-
ગાર્થ એ છે કે-એકથી આરમ્ભી વત્રીસ જીવો સુધી સમયે સમયે મોક્ષે
જાય તો આઠ સમય સુધી જાય. પછી એકાદિ સમયનુ અતર
પડે. તેત્રીશથી આરમ્ભી અઢતાલીસ સુધી સમયે સમયે મોક્ષે
જાય તો સાત સમય સુધી જાય. પછી અતર પડે ઓગણપચા
સથી આરમ્ભી સાઠ સુધી સમયે સમયે મોક્ષે જાય તો છ સમય
સુધી જાય, પછી અતર પડે એકસઠથી આરમ્ભી વઢોતર સુધી
સમયે સમયે મોક્ષે જાય તો પાંચ સમય સુધી જાય, પછી અતર
પડે તદ્દુતેરથી આરમ્ભી ચોરાસી સુધી સમયે સમયે મોક્ષે જાય તો
ચાર સમય સુધી પછી અતર પડે પચાશીથી આરમ્ભી છનુ સુધી
સમયે સમયે મોક્ષે જાય તો ત્રણ સમય સુધી, પછી અતર પડે સત્તા-
ણથી આરમ્ભી એક સો બે સુધી સમયે સમયે મોક્ષે જાય તો બે સમય
સુધી, અને એક સો ત્રણથી આરમ્ભી એક સો આઠ સુધી મોક્ષે
જાય તો એકજ સમય મોક્ષે જાય વીજે સમયે અતર પડે. ॥૪૧૧॥

હવે મિદ્ધક્ષેત્રનુ સ્વરૂપ કહે છે

પણ્યાલ લક્ષ્મ જોયણ-વિક્ષમા મિદ્ધિમિલ ફલિ-
હવિમલા ॥

તદુવરિગજોયણતે, લોગંતો તત્થ સિદ્ધિર્ઠિ ॥ ૪૧૨ ॥

અર્થ—સર્વાર્થસિદ્ધિ પ્રિમાનથી તાર યોજન ઉપર (પળ્યાલ-
લક્ષ્મ જોયણવિક્ષર્વમા) કે० પીસ્તાલીસ લાખ યોજન પ્રિત્તારાણી
અને (ફલિદ્ધિમિલા) કે० સ્ફટિકરત્ન સમાન નિર્મલ (સિદ્ધિ મિલ)
કે० સિદ્ધશીલા છે (તદુવરિગજોયણતે) કે० તે મિદ્ધશીલાના ઉપર
એક યોજનને અંતે (લોગંતો) કે० તોરાન છે. (તત્થ) કે० ત્યા
(મિદ્ધિર્ઠિ) કે० મિદ્ધનો નિરામ છે ॥ ૪૧૨ ॥

વહુમજ્જદેસમાણ, અઢેવ જોયણાં વાહુલં ॥

ચરમંતે સુદતણુઈ, અંગુલસંખીજ્જઈ ભાગં ॥ ૪૧૩ ॥

અર્થ—તે સિદ્ધશીલા (વહુમજ્જદેસમાણ) કે० મધ્યભાગને વિષે (અઢેવ જોયણાં) કે० આઠ યોજન (વાહુલં) કે० જાડી છે. અને (ચરમંતે) કે० છેડે (સુદતણુઈ) કે० અતિપાતલી થતાં (અંગુલસંખીજ્જઈભાગં) કે० અંગુલના સંખ્યાતમે ભાગે અર્થાત્ માંચીની પાંચ સમાન પાતલી છે. ॥ ૪૧૩ ॥

અંજણ સુવણ્ણવણ્ણા, સા પુઢવી નિમ્મલા સહાવેણં ॥

ઉત્તાણછત્તસંઠાણ-સંઠિય ભણિયા જિણવરેહિં ॥ ૪૧૪ ॥

અર્થ—(અંજણસુવણ્ણવણ્ણા) કે० સ્વેતાંજન સમાન સુવર્ણ-વાલી (સા પુઢવી) કે० તે સિદ્ધશીલા (સહાવેણં) કે० સ્વાભા-વિક રીતે નિમ્મલા) કે० નિર્મલ છે. વલી તે સિદ્ધશીલા (ઉત્તાણછત્તસંઠાણસંઠિય) કે० ડંધા ડઘાડેલા છત્રના સરખા સંસ્થાને રહેલી (જિણવરેહિં) કે० જિનેશ્વરોણ (ભણિયા) કે० કહી છે. ॥ ૪૧૪ ॥

ઈસીપઞ્ઞારાણ, ઉવરિ સ્વલુ જોયણંમિ જો કોસો ॥

કોસસ્સ ય છઞ્ઞાણ, સિદ્ધાણોગાહણા ભણિયા ॥ ૪૧૫ ॥

અર્થ—(ઈસીપઞ્ઞારાણ) કે० એ ઇષત્પ્રાગ્ભાર નામની સિદ્ધશીલાના (ઉવરિ) કે० ઉપરના (જોયણંમિ) કે० એક યોજનના ઉપરનો (જો કોસો) કે० જે એક ગાડ છે. (કોસસ્સ છઞ્ઞાણ) કે० તે ગાડના ઉપરના છઠ્ઠા ભાગમાં (સિદ્ધાણોગાહણા) કે० સિદ્ધ જીવોની અવગાહના (ભણિયા) કે० કહી છે. ॥ ૪૧૫ ॥

તિન્નીમયા તિત્તીસા, દ્યગુહતિભાગોય કોમછ્ઠભાગો ॥
 એમા સ્વલુ સિદ્ધાણ, મજ્ઞિમા ઓગાહના ભણિયા ॥૪૧૬॥

અર્થ—(કોમછ્ઠભાગો) કે૦ તે ઉપરનો એક ગાડનો ઊંઘો
 ભાગ તે (તિન્નીમયા તિત્તીસા) કે૦ ત્રણ સો ત્રીસ વનુપ્ય અને
 ઉપર (વનુતિભાગો) કે૦ એક વનુપ્યનો ત્રીજો ભાગ (એસા)
 કે૦ એટલું પ્રમાણ ક્ષેત્ર (સ્વલુ) કે૦ નિશ્ચે (સિદ્ધાણ) કે૦
 સિદ્ધોની (મજ્ઞિમા ઓગાહના) કે૦ મધ્યમ અવગાહના (ભણિયા)
 કે૦ કહી છે ॥ ૪૧૬ ॥

એગા હોઈ રયળી, અદ્વેવય અગુલાઈ સાહિયા ॥
 એસા સ્વલુ સિદ્ધાણ, જહન ઓગાહના ભણિયા ॥૪૧૭॥

અર્થ—(એગા રયળી) કે૦ એક દોડ અને (અદ્વેવય અગુ-
 લાઈ સાહિયા) કે૦ ઉપર આઠ આગુલ અગ્રિક (એસા) કે૦
 પટલી (સિદ્ધાણ) કે૦ સિદ્ધોની (જહન ઓગાહના) કે૦ જ-
 ઘાય અવગાહના (સ્વલુ) કે૦ નિશ્ચે (ભણિયા હોઈ) કે૦ કહી છે ॥૪૧૭॥

સિદ્ધના આઠ ગુણો કહે છે

સમ્મત્ત નાણ દસણ, વિરિય સુહુમ તહેવ અવગાહના ॥
 અગુરુ અવ્યાપાહ, અદ્વગુગા હુતિ સિદ્ધાણ ॥ ૪૧૮ ॥

અર્થ—(સમ્મત્ત) કે૦ સમ્યક્ત્વ, (નાણ) કે૦ જ્ઞાન, (દ-
 સણ) કે૦ દર્શન, વિરિય કે૦ વીર્ય, (સુહુમ) કે૦ મૂઢ્યત્વ, (તહેવ)
 કે૦ નેમજ (અવગાહના) કે૦ અવગાહના, (અગુરુ) કે૦ અન્ન
 ધુગુરુ, (અવ્યાપાહ) કે૦ અવ્યાપાસપણુ એ (અદ્વ ગુણા) કે૦

આઠ ગુણો (સિદ્ધાંત) કેં મિદ્ધના (હંતિ) કેં હોય છે. ॥૪૧૮॥
 એ મનુષ્યદ્વાર પૂર્ણ થયું.

હવે નિર્વેચના મુક્તિ વિના આઠ દ્વાર કહે છે. અર્થે એકંદ્રી વેં ડંદ્રી
 તેં ડંદ્રી અને ચરેંદ્રી અને પંચેંદ્રી એ પાંચ પ્રકારના નિર્વેચ જાણવા-
 તેમાં પૃથ્વીકાય અપ્કાય તેડકાય વાડકાય અને વનસ્પતિકાય એ પાંચ
 એકંદ્રી જાણવા. સર્વે મલી નવ મેદ થાય. તેમાં પણ પંચેંદ્રીના સમુ-
 ચ્છિદમ અને ગર્ભજ મલી અગીયાર મેદ થાય. પરંતુ અર્થે સામાન્યથી
 નિર્વેચના નવ મેદનું સ્થિતિ દ્વાર કહે છે.

વાવીસ સગ તિ દસ વાસ, સહસ્ત્ર ગણિતિદિણ
 વેંદિયાઈસુ ॥

વાસસ વાસુણુ પણદિણ, છમ્માસ તિપલિય ઠિડ્ઝિ જિટ્ટા ॥૪૧૯॥

અર્થ—પૃથ્વીકાયની (વાવીસ) કેં વાવીસ હજાર વર્ષની,
 અપ્કાયની (સગ) કેં સાત હજાર વર્ષની, વાડકાયની (તિ)
 કેં ત્રણ હજાર વર્ષની, વનસ્પતિકાયની (દસ વાસસ હસ્ત) કેં દસ
 હજાર વર્ષની, (અગણિ) કેં તેડકાયની (તિદિણ) કેં ત્રણ
 દિવસની, (વેંદિયાઈસુ) કેં વેં ઇન્દ્રિય વિગેરેની એટલે વેં ઇન્દ્રિયની
 (વાસસ વાસ) કેં વાર વર્ષની, તેંદ્રિયની (ણુપણદિણ) કેં
 ઓગણ પચાસ દિવસની, ચરેંદ્રિયની (છમ્માસ) કેં છમાસની,
 અને પંચેંદ્રિયની (તિપલિય) કેં ત્રણ પલ્યોપમની. એ (ઠિડ્ઝિ જિટ્ટા)
 કેં ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ એટલે આયુષ્ય જાણવું. એ સામાન્યથી નિર્વેચની
 સ્થિતિ કહી. ॥ ૪૧૯ ॥

હવે અર્થે પૃથ્વીકાયના મેદ અને આયુષ્ય કહે છે.

સળ્હાય સુદ્ધ વાલુય, મળોસિલા સકરા ય સ્વરપુઢવી ॥

ઇમ વાર ચડદ સોલસ, ઢારમ વાવીમ મમ સહસ્તા ॥૪૨૦॥

અર્થ—(સળ્હાય) કે૦ મારગાડ દેશની સુકુમાલ માટીની (ડગ) કે૦ ઇક હજાર વર્ષની, (સુદ્ધ) કે૦ ગોપીચંદનાદિક સુ-
કુમાલ માટીની (વાર) કે૦ વાર હજાર વર્ષની, (વાલુય) કે૦
નત્તી પ્રમુલ્લ વેલુની (ચડદ) કે૦ ચડદ હજાર વર્ષની, (મળોસિલા)
કે૦ મનસીલની (સોલસ) કે૦ સોલ હજાર વર્ષની, (સકરાય)
કે૦ ગર્કરા હરનાલ સુરમાત્તિકની (અઢારમ) કે૦ અઢાર હજાર
વર્ષની, અને (સ્વરપુઢવી) કે૦ શીલા પાપાણ તથા ગ્ન વિગેરેની
(વાવીસ સમસહસ્તા) કે૦ વાવીસ હજાર વર્ષની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ
જાણવી ॥ ૪૨૦ ॥

ઇવ પચેંદ્રિતિર્યચના જૂટા જૂટા મેટની મ્થિતિ રહે છે

ગબ્મ ભુય જલયરોમય, ગબ્મોરગ પુવકોડિ ઉકોમા ॥

ગબ્મચડપ્પય પક્ષિલ્લમુ, તિપલિય પલિયા અમલ્લમો ॥૪૨૧॥

અર્થ—(ગબ્મ) કે૦ ગર્ભજ ઇવા (ભુય) કે૦ ભુજપર્મિર્ષ
નોલીયા વિગેર તથા (જલયરોમય) કે૦ ગર્ભજ અને સમૃદ્ધિમ
ઇવા જલચર, વ્લી (ગબ્મોરગ) કે૦ ગર્ભજ ઉરપર્મિર્ષ પ મર્વેની
(ઉકોમા) કે૦ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય મ્થિતિ (પુવકોડિ) કે૦ ઇક
પૂર્વ કોઢી વર્ષની જાણવી તથા (ગબ્મ ચડપ્પય) કે૦ ગર્ભજ
નુવદ તે ગાય મેમ વિગેરની (તિપલિય) કે૦ વ્રણ પલ્લોપમની,
અને (પક્ષિલ્લમુ) કે૦ મોર મારમ વિગેર પખિની (પલિયા અમ
લ્લમો) કે૦ પલ્લોપમના અમલ્લપાતમા ભાગની આયુષ્ય મ્થિતિ
જાણવી ॥ ૪૨૧ ॥

હવે એક પૂર્વનું પ્રમાણ કહે છે.

પુવ્વસ્સ ઉ પરિમાણં, સય્યરિ સ્વલુ વાસ કોઢિલક્ષ્ણાઓ ॥
છપ્પન્નં ચ સહસ્સાં, વોધવ્વા વાસકોઢીણં ॥ ૪૨૨ ॥

અર્થ—ચોરાસી લાખ વર્ષનું એક પૂર્વાંગ થાય અને તે પૂર્વા-
ગને વીજા પૂર્વાંગ સાથે ગુણાકાર કરીયે ત્યારે (પુવ્વસ્સ) કે० એક
પૂર્વનું (પરિમાણં) કે० પ્રમાણ (વોધવા) કે० જાણવું. તે એક પૂર્વમાં
કેટલા વર્ષ થાય ? તો કહે છે કે—(સય્યરિવાસ કોઢિલક્ષ્ણાઓ)
કે० સીત્તેર લાખ ક્રોડ વર્ષ અને (છપ્પન્નં સહસ્સા વાસકોઢીણં)
કે० છપ્પન્ન-હજાર ક્રોડ વર્ષ (૭૦૫૬૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦) એટલી
સંખ્યાના વર્ષે એક પૂર્વ પ્રમાણ થાય. ॥ ૪૨૨ ॥

હવે સંમૂર્ચ્છિમ પંચેન્દ્રિય થલચર વિગેરેની ઉત્કૃષ્ટ આયુર્થાસ્થિતિ
કહે છે.

સમુચ્છિપણિંદિ થલસ્વયર, ડરગમ્બુયગાણ જિટ્ઠ ટિંઙ્ગ કમસો ॥
વાસ સહસ્સા ચુલસી, વિસત્તરિ તિપ્પણ વાયાલા ॥ ૪૨૩ ॥

અર્થ—(સમુચ્છિ) કે० સંમૂર્ચ્છિમ એવા (પણિંદિથલ સ્વય-
ર ડરગમ્બુયગાણ) કે० પંચેન્દ્રિય થલચર તે ગાય મેંસ, વિગેરે, સ્વેચર તે
વગલા ચકલા વિગેરે, ડરપરિસર્વ તે અજગર વિગેરે, અને મુજપરિ
સર્વ તે નોલીયા વિગેરે. તે સર્વ જીવોની (કમસો) કે० અનુક્રમે
કરીને (જિટ્ઠ ટિંઙ્ગ) કે० ઉત્કૃષ્ટિ આયુષ્ય સ્થિતિ (વાસસહસ્સા
ચુલસી) કે० ચોરાસી હજાર વર્ષ, (વિસત્તરિ) કે० વહોંતેર હજાર
વર્ષ, (તિપ્પણ) કે० ત્રેપન હજાર વર્ષ અને (વાયાલા) કે० વેં-
નાલીશ હજાર વર્ષની, એટલે સંમૂર્ચ્છિમ પંચેન્દ્રિય ગાય વિગેરેની

ચોરાશી હજાર વર્ષની, સમૃદ્ધિમ પક્ષીની વહોતેર હજાર વર્ષની, સમૃદ્ધિમ મરૂં વિગેરેન ત્રેપન હજાર વર્ષની, અને સમૃદ્ધિમ નોલોયા વિગેરેની વેતાલી હજાર વર્ષની ઉત્કૃષ્ટી આયુ સ્થિતિ હોય છે. ॥ ૪૨૩ ॥

હો એ જીવોનો કાયસ્થિતિ રહે છે

એસા પુદ્ગાર્દિણ, ભવઢિદ્ સપય તુ કાયઢિદ્ ॥

ચડ્દગિદિસુ ખેયા, ઉસપ્પિનીઓ અમલિજ્જા ॥૪૨૪॥

અર્થ—(પુદ્ગાર્દિણ) કેં પૃથ્વીકાયાદિક જીવોની (એસા) કેં ૭ પૂર્વ કહેલી આયુત્થરૂપ (ભવઢિદ્) કેં ભવસ્થિતિ કહી (તુ) કેં વલી એજ જીવોની (સપય) કેં દહણા (કાયઢિદ્) કેં ફરી ફરી મરણ પામી તેજકાયામા ઉગ્ગે તે કાયસ્થિતિ કહ છે. (ચડ્દગિદિસુ) કેં યત્થતિ વિના યાકીના પૃથ્વીકાયાદિ ચારએકેદિજીવોની ઉત્કૃષ્ટી કાયસ્થિતિ (અસલિજ્જા ઉસપ્પિનીઓ) કેં અસલ્લપાતા ઉસર્પિણી અવસર્પિંગી કાલની (ખેયા) કેં જાણતી ॥ દગ કોડા કોડી સાગરાગમે ઇક ઉસર્પિણી અને દગ કોડા કોડી સાગરાગમે ઇક અવસર્પિણી થાય ડ એ કાલમાન ભરત તથા ઇગ્ગતની અવેસાથો જાણતુ એ કાલ પ્રમાણથી કાય સ્થિતિ કહી, ક્ષેત્રથી તો જેગ્લા ચડ્દગારજના આકાશ પ્રદેશ છે તેટલી સમ્બાળ અસલ્લપાતા લોક કુગોને તે લોકના ઇક ઇક પ્રદેશે સમય સમય કાઢતા અસલ્લપાતો ઉસર્પિંગી અને અવસર્પિંગી થાય છે. ॥ ૪૨૪ ॥

તા ઉ વળમિ અળતા, મલિજ્જા યાસસહસ્સ ટિગલેસુ ॥

પચિદિતિરિનરેસુ મત્તહ મયા ઉ ઉક્કોસા ॥ ૪૨૫ ॥

અર્થ—(વર્ણમિ) કે૦ વનસ્પતિકાયને વિષે (તાડ) કે૦ તે પૂર્વે કહેલી ઉત્સર્પિણી તથા અવસર્પિણી (અગંતા) કે૦ અનંતા કાયસ્થિતિ કાલે કરી જાણવી. અને ક્ષેત્રથકી અનંતા લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણ અસંખ્યાતા પુદ્ગલ પરાવર્તે હોય.

આ કાયસ્થિતિ વ્યવહારાસી જીવને સંભવે છે. કારણ વ્યવહારાસી જીવ મરણ પામી નિગોદમાં જાય તો અનંતો ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી કાલ રહી પછી વ્યવહાર રાસીમાં આવે છે માટે.

વલો (વિગલેસુ) કે૦ ત્રિકલેન્દ્રિયને (સંખિજ્ઞા વાસસહસ્સ) કે૦ સંખ્યાતા વર્ષ સહસ્ત્રનો કાયસ્થિતિ જાણવી. તથા (પર્ચિન્દિ-તિરિનરેસુ) કે૦ પંચેન્દ્રિયતિર્યચ અને મનુષ્યને વિષે (ઉક્કોસા) કે૦ ઉત્કૃષ્ઠી (સત્તઢભવા) કે૦ સાત અથવા આઠ ભવ સુધી હોય છે. એટલે સંખ્યાતે આયુષ્ષે સાત ભવ કરે અને આઠમે ભવે યુગલિક થાય તો આઠ ભવે ત્રણ પલ્યોપમ તથા સાત પૂર્વે કોટી ઉત્કૃષ્ઠી જાણવી. ॥ ૪૨૫ ॥

હવે અર્દ્ધાંગિયા વડે જગન્યથી ભવસ્થિતિ અને કાયસ્થિતિ કહેછે.
સન્વેસિંપિ જહન્ના, અંતમુહુત્તં ભવેય કાણ્ય ॥

અર્થ—(સન્વેસિં) કે૦ પૂર્વે કહેલા પૃથ્વીકાયાદિ સર્વે જી-વોની (જહન્ના) કે૦ જગન્યથી (ભવેય કાણ્ય) કે૦ ભવસ્થિતિ અને કાયસ્થિતિ (અંતમુહુત્તં) કે૦ એક અંતમુહુત્તં પ્રમાણ હોય. ॥
 હવે તિર્યચનું અવગાહના દ્વાર કહે છે.

જોયણસહસ્સમહિયં, ઇગિંદિયદેહમુક્કોસં ॥ ૪૨૬ ॥

ચિત્તિચરિંદિસરીરં, બારસ જોયણ તિકોસ ચકોસં ॥

જોયણસહસ્સ પર્ણિદિય, ઓહે વુચ્છં વિસેસં તુ ॥ ૪૨૭ ॥

અર્થ—(પર્ણિદિયદેહ) કે૦ એકેદ્રિય જીવોનુ શરીર (હ-કોસ) કે૦ ઉત્કૃષ્ઠી (જોયણસહસ્તમહિયં) કે૦ એક હજાર યોજનથી અગ્રિક હોય છે ॥ ૪૨૬ ॥ બલિ (ત્રિ) કે૦ વેદીય શાલાદિક જીવોનુ શરીર (પારસ જોયણ) કે૦ વાર યોજનનુ, (તિ) કે૦ તેદી કોડી મકોડાદિક જીવોનુ શરીર (નિકોસ) કે૦ ત્રણ ગાડનુ, (ચતુર્વિદિસરીર) કે૦ ચતુરિ દિગીવોનુ શરીર (ચક્રકોમ) કે૦ ચાર ગાડનુ હોય છે અને (પર્ણિદિય) કે૦ પર્ણેદ્રિય જીવોનુ શરીર (જોયણસહસ્ત) કે૦ એક હજાર યોજનનુ ઉત્કૃષ્ઠી હોય છે, એ (ઓહે પુચ્છ) કે૦ સામાન્યથી શરીરમમાણ કથુ. (વિસેસ તુ) કે૦ વિશેષથી શરીરમમાણ આગલની ગાથાઓથી કહે છે ॥ ૪૨૭ ॥

અગુલઅસલભાગો, સુદ્ધમનિગોઓ અસલગુણ વાઝ ॥
તો અગણિ તઓ આઝ, તત્તો સુદ્ધમા ભવે પુદ્ધવી ॥ ૪૨૮ ॥
તો ચાયર વાઝગણી, આઝ પુદ્ધવી નિગોય અગુલપસો ॥
પત્તેયવણસરીરં, અહિયં જોયણસહસ્ત તુ ॥ ૪૨૯ ॥

અર્થ—અનસ્પતિકાયના સાપારણ અને પ્રત્યેક એવા બે મેટ છે તેમા સાપારણ શબ્દથી નિગાદ અનતકાય કહેવાય છે તે (સુદ્ધમ નિગોઓ) કે૦ સૂક્ષ્મનિગોદીયાનુ શરીર (અગુલઅસલભાગો) કે૦ આગુલના અસર્યાતમા ભાગનુ હોય છે, તેથી (અસલગુણવાઝ) કે૦ અસર્યાતગણ સૂક્ષ્મ વાયુકાયનુ જાણવુ (તો) કે૦ તેથી અસર્યાતગણ (અગણિ) કે૦ સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયનુ શરીર જાણવુ. (તઓ) કે૦ તેથી અસર્યાતગણ (આઝ) કે૦ સૂક્ષ્મ અપ્કાયનુ જાણવુ અને (તત્તો) કે૦ તેથી અસર્યાતગણ (સુદ્ધમા પુદ્ધવી ભવે) કે૦ સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયનુ હોય એમ જાણવુ ॥ ૪૨૮ ॥

(તો) કે૦ તેથી અસંખ્યાતગણ (વાયર વાડ) કે૦ વાદર વાયુ-
 કાયનું હોય, તેથી અસંખ્યાતગણ (અગ્ની) કે૦ વાદર અગ્નિ-
 કાયનું શરીર જાણવું, તેથી અસંખ્યાતગણ વાદર (આડ) કે૦
 વાદર અધ્ધકાયનું શરીર જાણવું, તેથી અસંખ્યાતગણ (પૃથ્વી) કે૦
 વાદર પૃથ્વીકાયનું શરીર જાણવું, અને તેથી અસંખ્યાતગણ
 (નિગોય) કે૦ વાદર નિગોડનું શરીર જાણવું. એમ એ દશે શરીર
 એક વીજાથી અસંખ્યગુણા છે. તો પગ તે દરેક શરીર આંગુલના
 અસંખ્યાતમા ભાગનું જાણવું. (તુ) કે૦ વલી (પત્તેયવણસરીર)
 કે૦ પ્રત્યેક વ્રનસ્પતિકાયનું શરીર (અહિયં જોયણ સહસ્મ) કે૦
 એક હજાર યોજનથી અધિક હોય છે. ॥ ૪૨૯ ॥

અહિં કોડ્ને શંકા થાય કે—પૂર્વે કહેલા જીવોનાં શરીર ઉત્તે-
 થાંગુલવમાગયો કયાં છે અને સમુદ્ર દ્રઢ વિગેરેનું પ્રમાણ પ્રમાણા-
 ગુલથી છે. તો એક હજાર યોજનના ડંડા દ્રઢાદિકમાં પદ્મનાલ
 વિગેરેનું શરીર કેમ ઘટે ? ત્યાં ગ્રંથકાર ઉત્તર કહે છે કે—

ઉસ્સેહંગુલજાયણ—સહસ્મમાણે જલાસણ યં ॥

તં વલ્લિપડમપમુહં, અઓ પરં પુઢવિરુવં તુ ॥ ૪૩૦ ॥

અર્થ—(ઉસ્સેહંગુલ) કે૦ ઉત્તેથાંગુલેકરી (જોયણસહસ્મ-
 માણે) કે૦ એક હજાર યોજનના પ્રમાણવાલાં (જલાસણ) કે૦
 જલાશય (નેયં) કે૦ જાણવાં. (તં) કે૦ તે (વલ્લિપડમપમુહં)
 કે૦ વલ તથા કમલ પ્રમુખ એક હજાર યોજનથી અધિક હોય છે.
 (અઓ પર) કે૦ એથી અધિક ડંડા જલાશયોમાં ઘણાં મોટાં
 કમલો વિગેરે તે (પુઢવિરુવં) કે૦ પૃથ્વીકાયરૂપ જાગવાં. ॥ ૪૩૦ ॥

જોયણસહસ્મમહિયં, વણસસદ્દેહમાગમુદ્દિઢં ॥

તં ચ કિલ સમુદ્રગયં, જલરુહનાલં હવડ નત્રં ॥ ૪૩૧ ॥

अर्थ—(जोयणसहस्रमहिय) के० एक हजार योजनथी
अधिक (वणस्सन्देहमाण) के० प्रत्येक वनस्पतिकायनु शरीरममाण
(उद्दिष्ट) के० रुधु छे. (त) के० ते (किल) के० निश्चे (समुद्-
गय) के० समुद्रमा रहेला (जलरुहनाल) के० कमलनाल (हवड)
के० होय छे. (नन) के० ते पिना योजी वनस्पतिनु शरीर
तेतु न होय. ॥ ४३१ ॥

इहे वेडद्रियान्धि जीवोना विशेष नामग्रहणपूर्वक उत्कृष्टयी
शरीरममाण कहे छे ॥

चारम जोयण सखो, तिकोस गुम्भी य जोयण भमरो ॥
मुच्छिम चउपय भुय उरग, गाऊ धगु जोयण पहुत्तं ४३२॥

अर्थ—(सखो) के० शखविगेरे वेन्द्रीयजीवोनु शरीर (वारस
जोयण) के० चार योजननु होय छे (गुम्भीय) के० कानखजुरा
द्रिक तेइन्द्रियजीवोनु शरीर (तिकोस) के० त्रण गाडनु जाणवुं
(भमरो) के० भ्रमर विगर चउरिन्द्रियजीवोनु शरीर (जोयण)
के० एक योजननु होय छे उलो (मुच्छिमचउपय) के० समुच्छिम
चार पगवाला गाय विगेरे जीवोनु (गाऊपहुत) के० वे गाडथी
नव गाऊमुगीनु, (भुय) के० समुच्छिम नोलीयान्धि भूजपरिसर्पनु
(धगुपहुत) के० व धनुष्यथी नवधनुष्य मुगीनु, अने (उगा)
के० उरपरिसर्पनु (जोयणपहुत) के० वे योजनथी नवयोजन
मुगीनु उत्कृष्टयी गरीर जाणवु ॥ ४३२ ॥

गन्धचउपय छागाउ-याइ भुयगा उ गाऊपहुत्तं ॥
जोयणमहस्समुरगा, मच्छा ऊभयापि य महस्स ॥ ४३३ ॥
पक्खिदुग धगुपहुत्त, मन्वागंगुल अमंखभागलहु ॥

અર્થ—(ગર્ભચતુષ્પદ) કે० ગર્ભજ ચતુષ્પદ હાથી વગેરેનું શરીર (છાગડાડ) કે० છાગડનું હોય છે. (૩) કે० વલી (ધુયગા) કે० ગર્ભજ ધુજપરિસર્વનું શરીર (ગાડયપહુત) કે० વેગાડથી નવ ગાડ સુધીનું હોય છે. (૪૨૧) કે० ગર્ભજ ડરપરિ-સર્વનું શરીર (જોયણસહસ્સ) કે० એક હજાર યોજનનું હોય છે. તથા (ડમયાત્રિ) કે० ગર્ભજ અને સમૃદ્ધિમ (મચ્છા) કે० મત્સોનું શરીર (સહસ્સ) કે० એક હજાર યોજનનું હોય છે. ॥ ૪૨૨ ॥ વલી (ટુગ) કે० ગર્ભજ અને સમૃદ્ધિમ એવા (પક્ષિ) કે० પક્ષીઓનું શરીરપ્રમાણ (ધણુપ્પહુત) કે० વે ધનુષ્યથી નવ ધનુષ્ય સુધીનું હોય છે. અને (સવ્વાણ) કે० એકદ્રિયથી આરમ્ભી પંચેદ્રિતિયેંચ સુધીના સર્વે જીવોનું (લહુ) કે० જવન્ય શરીર (અંગુલઅસંખ્યા) કે० અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું હોય છે. ॥

હવે વેન્દ્રી વિગેરે જીવોનો ઉપપાત ચવન વિરહકાલ કહે છે.

વિરહો વિગલાસન્નીણ, જન્મમરણેસુ અંતમૂહુ ॥૪૨૪॥

ગર્ભે મુહુત્ત વારસ, ગુરુઓ લહુ સમય સંખ સુસ્તુહા ॥

અર્થ—(વિગલ) કે० વેંદ્રી તેંદ્રી અને ચડેંદ્રી તથા (અ-સન્નીણ) કે० સમૃદ્ધિમ પંચેદ્રિતિયેંચ એ દરેક જીવોનો (જન્મ-મરણેસુ) કે० જન્મમરણ આથી વિરહકાલ (અંતમૂહુ) કે० એક અન્તર્મૂહૂર્તનો (ગુરુઓ) કે० ઉત્કૃષ્ટથી જાણવો. ॥ ૪૨૪ ॥ અને (ગર્ભે) કે० ગર્ભજ પંચેદ્રિતિયેંચનો ઉપપાત ચવન વિરહકાલ (ગુરુઓ) કે० ઉત્કૃષ્ટથી (મુહુત્તવારસ) કે० વારમૂહૂર્તનો જાણવો, તથા સર્વનો (લહુ) કે० જવન્યથી વિરહકાલ (સમય) કે० એક સમયનો જાણવો. વલી એ વેન્દ્રી વિગેરે જીવોની એક સમયે ઉત્પત્તિ (સુસ્તુહા) કે० દેવતાની પેઠે એક વે વ્રગથી સંખ્યાના અસંખ્યાના સુધીની જાણવી. ॥

હેને એકે દ્રિયને ઉપજવા તથા ચલવાની સરવા કહે છે

અણુસમયમસંસ્થિજ્ઞા, એગિદિય હુંતિ ય ચંતિ ॥૪૩૫॥

વળકાડો અણતા, ઇક્કિકાઓવિ જં નિગોયાઓ ॥

નિચ્ચમસલો ભાગો, અણતજીવો ચયડ્ એડ્ ॥ ૪૩૬ ॥

અર્થ—(એગિદિય) કં० એકેન્દ્રિય જીવો (અણુસમય) કં० સમય સમય પ્રાપ્તિ (અસંસ્થિજ્ઞા) કં० અસંસ્થિજ્ઞા (હુંતિ) કં० ઉપજે ય કં० અને (ચંતિ) કં० ચરે ॥ ૪૩૫ ॥ પ્લી (વળકાડો) કં० વનસ્પતિકાય જીવો પ્રતિસમયે (અણતા) કં० અણતા ઉપજે અને અણતા ચં ભાવાર્થ એ છે ક-વનસ્પતિકાય માથી વનસ્પતિકાય ઉપજે તો અણતા, અને ઝાઝીના પૃષ્ઠવ્યાટ્ટિ ચાર સ્થાવરમાથી વનસ્પતિમા ઉપજે તો અસંસ્થિજ્ઞા ઉપજે એમ જાણવું (જ) કં० જે ઝારણ માટે (ઇક્કિકાઓવિ નિગોયાઓ) કં० એક એક એવા નિગોત્તમાથી (નિચ્ચ) કં० નિરન્તર (અસલો ભાગો) કં० અસંસ્થિજ્ઞાનો ભાગ જે (અણતજીવો) કં० અણત જીવાત્મક તે (ચયડ્) કં० ચલે છે અને (એડ્) કં० ઉપજે છે અર્થ નિગોત્ત તે અણતા જીવોનું એક સામાન્ય ઔત્કારિક શરીર સ્તિષ્ઠાકાર એન્ડે પાણીના પરપોટા સરસુ તે નિગોત્ત જાણવું, તે નિગોત્તીયા અણતા જીવો સાથે શ્વાસોશ્વાસ ત્ત અથવા આહાર કર છે તેવા અસંસ્થિજ્ઞા નિગોત્ત નમુન્યાને ગોળો રદવાય, તેમ ગોળા ચડદગજ લોક અસંસ્થિજ્ઞા છે ॥ ૪૩૬ ॥

ગોલા ય અમસિજ્ઞા, અમલ નિગોયઓ હવડ્ ગોલો ॥

ઇક્કિકમિ નિગોએ, અણતજીવા મુણેયવ્યા ॥ ૪૩૭ ॥

અર્થ—સમાગમા (અમસિજ્ઞા ગોળા) કં० અસંસ્થિજ્ઞા

ગોલા છે. વલી (અસંત્વનિગ્ગોયઓ) કે૦. અસંત્વયાતા નિગોદે
 ગોલો (હવડ) કે૦ એક ગોલો થાય છે. તથા (ઇક્કિંકમિ નિગોદ)
 કે૦ એક એક નિગોદને ત્રિવે (અણંતજીવા મુણેયવ્વા) કે૦ અનંતા
 જીવો જાણવા. ॥ અહિં નિગોદિયા જીવોના વે ભેદ છે. એક
 સંવ્યવહારિયા વીજા અસંવ્યવહારિયા. તેમાં જે અનાદિ નિગોદથી
 નિકલો પૃથ્વીકાયાદિકમાં જાય તે સંવ્યવહારિયા કહેવાય. કદાપિ
 તે જીવ ફરી પાછો નિગોદમાં જાય તો પણ સંવ્યવહારીકજ કહેવાય
 પણ જે જીવો સૂક્ષ્મ તથા વાદર નિગોદમાંથી નિકલ્યાજ નથી તે
 અસંવ્યવહારિયા કહેવાય છે. ॥ ૪૩૭ ॥

અત્થિ અણંતા જીવા, જેહિં ન પત્તો તસાઇ પરિણામો ॥
 ઉપ્પજ્જંતિ ચયંતિ ય, પુણોવિ તત્થેવ તત્થેવ ॥ ૪૩૮ ॥

અર્થ—(અણંતા જીવા અત્થિ) કે૦ તેવા અનંતાજીવો છે
 કે (જેહિં) કે૦ જે જીવો (તસાઇપરિણામો) કે૦ ત્રસ ત્રિગેરેના
 પરિણામને (ન પત્તા) કે૦ પામ્યા નથી, તે જીવો (પુણોવિ) કે૦
 ફરીફરીને (તત્થેવ તત્થેવ) કે૦ ત્યાંને ત્યાંજ (ઉપ્પજ્જતિ ચયંતિ
 ય) કે૦ ઉપજે છે અને ચલે છે ॥ ૪૩૮ ॥

સામગ્ગી અભાવાઓ, વવહારરાસિમ્મિ અપત્તાઓ ॥
 સવ્વાવિ તે અણંતા, જે મુત્તિસુહં ન પાવંતિ ॥ ૪૩૯ ॥

અર્થ—(સામગ્ગી અભાવાઓ) કે૦ સકામ નિર્જરા તથા
 અકામનિર્જરારૂપ સામગ્રીના અભાવથી (વવહાર રાસિમ્મિ) કે૦
 વ્યવહારરાશીમાં (અપત્તાઓ) કે૦ ન પામેલા (સવ્વાવિ તે અણંતા)
 કે૦ તેવા સર્વ જીવો પણ અનંતા છે કે (જે) કે૦ જે જીવો (મુત્તિ-
 સુહં ન પાવંતિ) કે૦ મુક્તિસુરૂને પામતા નથી ॥ ૪૩૯ ॥

સવ્વોવિ કિમલઓ સલુ, ઉગમમાણો અગંતઓ મણિઓ
સોચેવ વિવદ્ધતો, હોઈ પરિત્તો અણંતો વા ॥ ૪૪૦ ॥

અર્થ—(સવ્વોવિ કિમલઓ) કે० સર્વે ઇવા પળ કિશલ્ય
જે કુસલા (ઉગમમાણો) કે० ઉદયપામતા (અણતઓ મણિઓ)
કે० અનતકાય કહ્યા છે પરતુ (સોચેવ વિવદ્ધતો) કે० તેજ
કિશલ્ય વૃદ્ધિ પામતા (પરિત્તો) કે० પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયાના
કિશલ્ય પ્રત્યેક અને (અણતા) કે० સાધારણ વનસ્પતિકાયાના
કિશલ્ય અનત વનસ્પતિકાય (હોઈ) કે० હોય છે. ॥ ૪૪૦ ॥

જ નરણ નેરઈયા, દુરકં પાવતિ ગોયમા તિવ્વ ॥
તં પુણ નિગોયમજ્ઞે, અણતગુણ મુણેયવ્વ ॥ ૪૪૧ ॥

અર્થ—શ્રીવીર પ્રમુખ કહ્યું છે કે—(ગોયમા) કે० હે ગૌતમ ।
(નરણ) કે० નરમને વિષે (નેરઈયા) કે० નારહી જીવો (જ)
કે० જેવા (તિવ્વ) કે० આકરા (દુરક) કે० દુઃખને (પાવતિ)
કે० પામે છે (તં પુણ) કે० તેથી પળ (અણતગુણ) કે० અનત-
ગુણ દુઃખ (નિગોયમજ્ઞે) કે० નિગોદનીમધ્યે (મુણેયવ્વ)
કે० જાણવું ॥ ૪૪૧ ॥

દેને જીરને કયા કર્મથી એકંદ્રિયપણ પ્રાપ્ત થાય તે કહે છે.

જયા મોહોદઓ તિવ્વો, અન્નાણ સુ મહન્નમયં
પેલ્લ વેયણીય તુ, તયા ઇર્ગિંદિયત્તણ ॥ ૪૪૨ ॥

અર્થ—(જયા) કે० જ્યાર (તિવ્વો) કે० આકરો પડો
(મોહોદઓ) કે० વિષયાભિલાષરૂપ મોહનો ઉત્પન્ન થોય, (તુ

કે० નિશ્ચે (મહાભય) કે० મહાભયકારી (અન્નાર્ણ) કે० અજ્ઞાન
 હોય, (તુ) કે० વલી (પેલવં) કે० અસાર એવું (વેયણીયં)
 કે० અસાતા વેદનીય કર્મ ઉદય આવ્યું હોય, (તયા) કે० ત્યારે
 જીવને (ઇર્ગિદિયત્તગં) કે० એકેન્દ્રિયપણું પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૪૪૨॥

હવે તિર્યંચની ગતિમાં કયા જીવો આવે ? તે આગતિદ્વાર કહે છે.

તિરિણ્ણુ જંતિ સંખા-ઉતિરિનરા જાદુકપ્પદેવાઓ ॥

પજ્જત્તસંખ ગઘ્ભય, વાયર ભૂદગપરિત્તેસુ ॥ ૪૪૩ ॥

તો સહસારંતસુરા, નિરયા પજ્જત સંખ ગઘ્ભેસુ ॥

અર્થ—એકેદ્રી વેદ્રી તેદ્રી ચરિંદ્રી તથા (સંખાઉતિરિનરા)
 કે० સંખ્યાતા આયુષ્યવાલા પંચેદ્રી તિર્યંચ અને મનુષ્ય એટલા
 જીવો મરણ પામી (તિરિણ્ણુ) કે० એકેદ્રી વેદ્રી તેદ્રી ચરિંદ્રી
 અને પંચેદ્રી તિર્યંચને ત્રિષે (જંતિ) કે० જાય છે. વલી ભુવનપતિ
 વ્યંતર જ્યોતષી અને (જાદુકપ્પદેવાઓ) કે० સૌધર્મ તથા ઈશાન
 એ બે દેવલોકના દેવતાઓ મરણ પામીને (પજ્જત્તસંખગઘ્ભય) કે०
 પર્યાપ્તા સંખ્યાતા આયુષ્યવાલા ગર્ભજ તિર્યંચમાં તથા (વાયર
 ભૂદગપરિત્તેસુ) કે० પર્યાપ્તા વાદર પૃથ્વીકાય અપ્કાય અને પ્રત્યેક
 વનસ્પતિકાયમાં ઉપજે ॥ ૪૪૩ ॥ વલો (તો સહસારંતસુરા) કે०
 સનત્કુમારથી માંડીને સહસ્રાર દેવલોક સુધીના દેવતા તથા (નિરયા)
 કે० નારકી એ જીવો મૃત્યુ પામીને (પજ્જત્તસંખગઘ્ભેસુ) કે०
 પર્યાપ્તા સંખ્યાતા આયુષ્યવાલા ગર્ભજ તિર્યંચમાં જાય ॥ એ તિર્યં-
 ચનુ આગતિદ્વાર કહ્યું.

હવે તિર્યંચના ભવથી મરણ પામી ક્યાં જાય ? તે ગતિ-
 દ્વાર કહે છે.

મંત્રપણિદિય તિરિયા, મરિડ ચડસુવિ ગઈસુ જંતિ ॥૪૪૪॥
 થાવર વિગલા નિયમા, મસાડયતિરિનરેસુ ગચ્છંતિ ॥
 વિગલા લભિજ્જ વિરૂ, સમ્પપિ ન તેડવાડચુયા ॥૪૪૫॥

અર્થ—(સત્રપણિદિયાતિરિયા) કે૦ સહ્યાના આયુષ્યવાલા
 પંચદિગ તિર્યચ જીવો (મરિડ) કે૦ મરણ પામીને (ચડસુવિ
 ગડસુ) કે૦ ચાર ગતિમા (જતિ) જાય છે ॥ ૪૪૪ ॥ વલી
 (થાવર) કે૦ એકદ્રી જીવો અને (વિગલા) કે૦ વિકલદ્રી
 જીવો (નિયમા) કે૦ નિશ્ચયો (સલાડયતિરિનરેસુ) કે૦
 સહ્યાના આયુષ્યવાલા તિર્યચ અને મનુષ્યને વિને (ગચ્છતિ) કે૦
 જાય છે (વિગલા) કે૦ વિકલદ્રી જીવો મરણ પામી મનુષ્ય
 ગતિને પામે તેમ (લભિજ્જ વિરૂ) કે૦ સર્વ સાવગ્રવિરતિરુપ
 ચારિત્ર પામે, પણ મોક્ષ પામે નહીં. વલી (તેડવાડચુયા) કે૦
 તેડવાડ અને વાડવાડના જીવો મરણ પામી મનુષ્ય તો ન થાય,
 પરંતુ તિર્યચ ભવ પામે તો પણ (સમ્પપિ ન) કે૦ સમક્ષીત
 પામે નહીં ॥ ૪૪૫ ॥

દ્યો તિર્યચને તથા મનુષ્યને લેશ્યા રહે છે

પુદ્ગલિ દગ પરિત્તવળા, વાયરપજ્જત્ત હુતિ ચડલેમા ॥
 ગન્મયનિરિયનરાણ, છલેસ્સા તિન્નિ સેમાણ ॥૪૪૬॥

અર્થ—(ગાયસ્પજ્જત્ત) કે૦ ગાદર અને પર્ણાક્ષા પણ
 (પુદ્ગલિપરિત્તવળા) કે૦ પૃથ્વીમાય અપ્કાય અને પ્રત્યેક
 પ્રત્યક્ષિકાય જીવોને (ચડલેમા) કે૦ કૃષ્ણ નીલ શાપોત અને
 તેનો એ ચાર લેશ્યા (હુતિ) કે૦ દોય છે તથા (ગન્મયનિરિ-
 યનરાણ) કે૦ ગર્ભજ તિર્યચ અને મનુષ્યને (છલેસ્સા) કે૦ છલેશ્યા

હાય છે. તથા (સેસાણં) કે० વાકીના સર્વજીવોને (તિન્નિ) કે०
ત્રણ લેઝ્યા હોય છે. ॥ ૪૪૬ ॥

અંતમુહુત્તંમિ ગણ, અંતમુહુત્તંમિ સેસણ ચેવ ॥
લેસાહિ પરિણયાહિં, જીવા વચ્ચંતિ પરલોયં ॥૪૪૭॥

અર્થ—(જીવા) કે० મનુષ્ય તથા તિર્યંચ (લેસાહિ પરિ-
ણયાહિં) કે० પરભવની લેઝ્યા આવ્યા પછી (અંતમુહુત્તંમિ ગણ)
કે० એક અંતર્મુહુર્ત ગયે થકે મરણ પામે છે અને દેવતા તથા ના-
રકી (અંતમુહુત્તંમિ સેસણ ચેવ) કે० એક અંતર્મુહુર્ત પોતાની
લેઝ્યા વાકી રહી હોય ત્યારેજ (પરલોય વચ્ચંતિ) કે० મરણ
પામે છે. ॥ ૪૪૭ ॥

તેજ વાત આગલી ગાથાથી કહે છે—

તિરિનર આગામિભવે, લેસ્સાણ અઙ્ગણ સુરાનિરયા ॥
પુવ્વભવ લેસ્સસેસે, અંતમુહુત્તે મરણમિંતિ ॥ ૪૪૮ ॥

અર્થ—(તિરિનર) કે० તિર્યંચ તથા મનુષ્ય તે (આગામિ
ભવે) કે० આવતા ભવની (લેસ્સાણ અઙ્ગણ) કે० લેઝ્યા આ-
વ્યાને અંતર્મુહુર્ત ગયા પછી મરણ પામે છે. તથા (સુરાનિરયા)
કે० દેવતા અને નારકો તે (પુવ્વભવ લેસ્સસેસે અંતમુહુત્તે) કે०
પોતાના પૂર્વના ઇદલે ચાલતા ભવની લેઝ્યા એક અંતર્મુહુર્ત વાકી
હોય ત્યારેજ (મરણમિંતિ) કે० મરણ પામે છે. ઇદલે તેજો લેઝ્યા-
વાળા દેવતા પૃથ્વી અપ અને પ્રત્યેકવનસ્પતિકાયમાં આવ્યાને અંત-
ર્મુહુર્ત થાય ત્યાંસુધી તેમને તેજો લેઝ્યા હોય છે. આ કારણથી
પૃથ્વી અપ અને પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયને ચાર લેઝ્યા કહી છે. ॥૪૪૮॥

હો મનુષ્ય તથા નિર્યચને લેશ્યાની સ્થિતિ કહે છે

અંતમુહુત્તદ્વિઙ્ઓ, તિરિયનરાગ હરતિ લેસ્સાઓ ॥

ચરિમા નરાણ પુણ નર, વાસૂગા પુવ્વકોડીવિ ॥૪૪૯॥

અર્થ—(તિરિયનરાણ) કે० પૃથ્વીશ્યાદિ તિર્યચ તથા મનુષ્યને (લેસ્સાઓ) કે० પોતપોતપાને મમવતી લેશ્યાઓ (અત મુહુત્તદ્વિઙ્ઓ) કે० એક અતર્મુહુર્તની સ્થિતિવાલી (હરતિ) કે० હોય છે (પુણ) ક્ર૦ વલી (નરાણ) ક્ર૦ મનુષ્યને (ચરિમા) કે० ડેહી શુદ્ધલેશ્યા (નવવાસૂના પુવ્વકોડીવિ) કે० નવ ર્ષ ઉગી એક પૂર્વકોડી વર્ષ સુગી રહ છે તે પૃથ્વી રીતે કે—ગર્ભકાલના નવમાસ રહિત આઠ ર્ષમા ચારિત્ર ન હોય, માટે કોટક જીવ નવમે વર્ષે ચારિત્ર લડ કેવલજ્ઞાન પામે અને ત્યાર પછી નવ ર્ષ ઉગી એવી એક પૂર્વકોડી વર્ષ પર્વત જીવતો રહ ત્યા સુગી ફરલીને એક શુદ્ધ લેશ્યાજ હોય. અને વીજા મનુષ્યને તો શુદ્ધ લેશ્યા અતર્મુહુર્ત સુગીજ હોય છે ॥ ૪૪૯ ॥

તિરિયાણવિ ટિંપ્પમુહ, મણિયમસેમાપિ મપડ વુન્ન ॥

અભિહિયદારુમહિય, ચડગડ જીયાણ સામન્ન ॥૪૫૦॥

અર્થ—(તિરિયાણવિ) કે० એકેન્દ્રિયથી આગમી પવેત્રી સુગીના સર્વ નિર્યચની (ટિંપ્પમુહ) ક્ર૦ સ્થિતિપ્રમુલ (અસેસપિ) કે० સર્વ આઠે દ્વાર (મણિય) કે० ઋષા (મપડ) ક્ર૦ હરણા (અભિહિયનારુમહિય) ક્ર૦ જે દ્વાર પૂર્વ ઋષા નથી તે (ચડગડ જીયાણ) ક્ર૦ ચારે ગતિના જીવોના (સામન્ન) કે० સામાન્યપણે દ્વાર (વુન્ન) ક્ર૦ કદોશ ॥ ૪૫૦ ॥

દેમા અમસ્વતરતિરિ—ઇત્થીપુવેય ગમ્મતરગતિરિયા ॥

મસ્વાડયા તિવેયા, નપુમગા નારગાર્ડયા ॥ ૪૫૧ ॥

અર્થ—(દેવા) કે૦ દેવતા તથા (અસંખ નરતિરિ) કે૦ અસંખ્યાતા આયુષ્યવાલા યુગલિયા મનુષ્ય અને તિર્યંચ એ જીવોમાં (તિથેય) કે૦ સ્ત્રીવેદ અને પુરુષવેદ એવા વેદ હોય છે. વલી (સંસ્વાડયા) કે૦ સંખ્યાતા આયુષ્યવાલા (ગઘ્મનરતિ-રિયા) કે૦ ગર્ભજ મનુષ્ય અને ગર્ભજ તિર્યંચ તે જીવોમાં (તિથેયા) કે૦ પુરુષ સ્ત્રી તથા નપુંસક એવા ત્રણ વેદ હોય છે. અને (નાર-ગાઈયા) કે૦ નારકી આદિ એટલે નારકી, એકંદ્રી, વેદ્રી, તેંદ્રી ચરેંદ્રી, સંમુર્ચ્છિમ મનુષ્ય તથા સંમુર્ચ્છિમ તિર્યંચ એ જીવો (નપુંસગા) કે૦ એક નપુંસક વેદવાલા જાણવા. ॥ ૪૫૧ ॥

હવે પૂર્વે કહેલા વિમાનાદિક જે અંગુલપ્રમાણથી મપાય તે કહેછે.

આયંગુલેણ વસ્તુ, સરીર મુસ્સેહ અંગુલેણ તદા ॥

નગપુઢવિવિમાણાઈ, મિણસુ પમાણંગુલેણં તુ ॥ ૪૫૨ ॥

અર્થ—આંગુલનાં ત્રણ ભેદ છે, આત્માંગુલ, ઉત્સેદ્ધાંગુલ અને પ્રમાણાંગુલ. તેમાં (આયંગુલેણ) કે૦ આત્માંગુલે કરી (વસ્તુ) કે૦ વાસ્તુ જે ઘર કૂવા તલાવ વિગેરે મપાય. (તદા) કે૦ તથા.

ઉસ્સેહ અંગુલેણ) કે૦ ઉત્સેદ્ધાંગુલે કરીને (સરીરં) કે૦ દેવતા વિગેરેનું શરીર મપાય. (તુ) કે૦ વલી (પ્રમાણંગુલેણં) કે૦ પ્રમાણાંગુલે કરીને (નગપુઢવિવિમાણાઈ) કે૦ પર્વત, નરકપૃથ્વી, અને દેવદિમાન વિગેરે (મિણસુ) કે૦ મપાય છે. ॥ ૪૫૨ ॥ જે કાલે જે પ્રાણીઓ પોતાના હાથના આંગુલથી માપ કરે તે આત્માંગુલ કહેવાય છે. હવે ઉત્સેદ્ધાંગુલનું સ્વરૂપ કહે છે.

સત્યેણ સુતિક્ષ્ણેણવિ, છિત્તં મિત્તું ચ જં કિર ન સક્કા ॥
તં પરમાણું સિદ્ધા, વયંતિ આઈં પમાણાણં ॥ ૪૫૩ ॥

અર્થ—(સુતિવસ્ત્રેણવિ) ક૦ અત્યન્ત તીક્ષ્ણ એવા (સત્યેણ)
 કે૦ શલેકરીને (જ) કે૦ જે વસ્તુ (ફિર) કે૦ નિશ્ચે (છિત્તું
 થિત્તુ ન સકા) ક૦ છેદી મેળી ન શકાય (સિદ્ધા) કે૦ સિદ્ધ
 એટલે કેવલજ્ઞાની પુરુષો (ત) ક૦ તે વસ્તુને (પરમા પ્રયતિ)
 કે૦ પરમાણુ કહ ડે અને તે પરમાણુ (પ્રમાણાણ) કે૦ સર્વ પ્રમા
 ણોની મધ્યે (આઠ) કે૦ આઠ પ્રમાણ ડે. ॥ ૪૫૩ ॥

પરમાણૂ તસરેણૂ રહરેણૂ, વાલઅગ્ગ લિલ્લિયા ય ॥
 જૂય જવ અઢ્ઢગુણો, કમેણ ઉસ્સેહ અગુલય ॥૪૫૪॥
 અગુલ છક પાઓ, સો દુગુણ વિહત્થિ સા દુગુણ હત્થો ॥
 ચઝહત્થ ધણુદુસહસ્સ, કોમો તે જોયણ ચઝરો ॥૪૫૫॥

અર્થ—(પરમાણૂ) કે૦ આઠ વ્યવહાર પરમાણુ (તસરેણૂ)
 કે૦ એક તસરેણુ થાય આઠ તમરણુ (રહરેણૂ) ક૦ એક રથ
 રેણુ થાય આઠ રથરેણુ (વાલઅગ્ગ) કે૦ એક ચાલાગ્ર થાય
 આઠ ચાલાગ્રે (લિલ્લિયા) કે૦ એક લીલ્લ થાય આઠ લીલ્લે
 (જૂય) કે૦ એક થાય આઠ જૂયે (જવ) કે૦ એક જવ થાય,
 અને (અઢ્ઢગુણો) કે૦ જવને આઠગુણો કરીયે ત્યાર (કમેણ)
 કે૦ અનુક્રમે કરીને (ઉસ્સેહ અગુલય) કે૦ એક ઉસ્સેહાગુલ થાય
 ॥ ૪૫૪ ॥ (અગુલછક) કે૦ તેમાં છ ઉસ્સેહાગુલે (પાઓ)
 કે૦ એક પગ થાય, (સો દુગુણ) કે૦ પગને ચમણો કરીયે ત્યારે
 (વિહત્થિ) કે૦ એક વેંત થાય, (સા દુગુણ) કે૦ તે વેંતે (હત્થો)
 ક૦ એક હાથ (ચઝહત્થે) કે૦ ચાર હાથે (ધણુ) કે૦ એક
 ધનુષ્ય થાય, (દુસહસ્સ) તેવા તે હજાર ધનુષ્યે (કોમો)
 ક૦ એક કોશ થાય, (તે ચઝરો) ક૦ તે ચારકોશે (જોયણ)
 કે૦ એક યોજન થાય ડે ॥ ૪૫૫ ॥

હવે પ્રમાણાંગુલનું સ્વરૂપ કહે છે.

ચતુસયગુણં પ્રમાણં-ગુલમુસ્સેહંગુલાઝ વોઘવ્વં ॥

ઉસ્સેહંગુલ-દુગુણં, વીરસ્સાયંગુલં ભણિયં ॥ ૪૫૬ ॥

અર્થ—(ચતુસયગુણં) કે૦ ચાર સો ગણ (ઉસ્સેહંગુલાઝ) કે૦ ઉત્સેદ્ધાંગુલ કરીયે અર્થાત્ ચારસો ઉત્સેદ્ધાંગુલે (પ્રમાણંગુલં) કે૦ એક પ્રમાણાંગુલ (વોઘવ્વં) કે૦ જાણવું આ પ્રમાણાંગુલે શ્રીકૃષ્ણ-મહેવ ભરતચક્રવર્તીનું શરીર એકસો વીસ અંગુલ લાંબુ જાણવું, તે એકસો વીસ અંગુલને ચારસો ગણ કરીયે ત્યારે અડતાલીશ હજાર અંગુલ થાય. અહિં છન્નુ અંગુલે ધનુષ્ય થાય છે માટે અડતાલીશ હજારને છન્નુએ ભાગીએ ત્યારે પાંચસો ધનુષ્યનું દેહમાન થાય. વલી (ઉસ્સેહંગુલદુગુણં) કે૦ ઉત્સેદ્ધાંગુલને વમણાં કરીયે ત્યારે (વીર-સ્સ) કે૦ વીરપ્રમુનું (આયંગુલે) કે૦ એક આત્માંગુલ (ભણિયં) કે૦ કયું છે. એવા ચોરાશી અંગુલપ્રમાણ શ્રીમહાવીર પ્રમુનું શરીર હતું. ચોરાશીને વમણા કરીયે ત્યારે એક સો અડસઠ થાય. એક હાથના ચોવીસ અંગુલ ગણતાં એકસો અડસઠને ચોવીસે ભાંગતા શ્રીમહાવીર પ્રમુનું સાત હાથ પ્રમાણ શરીર હોય. એ કારણે બે ઉત્સેદ્ધાંગુલે શ્રીમહાવીરનો એક આત્માંગુલ કયો છે. ॥ ૪૫૬ ॥

હવે ચોરાશી લાખ જીવાયોનીના ભેદ કહે છે.

પુઢ્વાઇસુ પત્તેય, સગ વળ પત્તેય ણંત દસ ચડદ ॥

વિગલે દુદુ સુરનાસ્ય,તિરિ ચડચડ ચડદસ નરેસુ ॥ ૪૫૭ ॥

અર્થ—(પુઢ્વાઇસુ) કે૦ પૃથિવ્યાદિકને વિષે એટલે પૃથ્વી, અપ, તેડ. અને વાયુ એ ચારને વિષે (પત્તેયં) કે૦ દરેકને (સગ)

કે૦ સાત સાત લાખ યોનિ હોય છે તથા (વળ પત્તેય) કે૦ પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયને (દશ) દશલાખ યોનિ હોય છે. અને (અણત) કે૦ સાવારણ વનસ્પતિકાયને (ચડદ) કે૦ ચડદ લાખ યોનિ હોય છે ફલી (ઢિગલે) કે૦ પેંદ્રી તેંદ્રી અને ચડેંદ્રીને દરેકને (દુદુ) કે૦ વે વે લાખ યોનિ હોય છે તથા (મુરનામ્ય તિરિ) કે૦ દેવતા નારકી અને પચેંદ્રી તિર્યચને (ચડ ચડ) કે૦ ચાર ચાર લાખ યોનિ હાય છે અને (નરેમુ) કે૦ મનુષ્યને વિષે (ચડદસ) કે૦ ચડદ લાખ યોનિ હોય છે. ॥ ૪૫૭ ॥ અહિં ચોરાશી લાખ યોનિ સરચાની ગણતી કરતા સામાન્યપણે યોનિ જાતિયે ફરી એક જીવ નિકાયમા જેનો યર્ણ, ગર્ભ રસ અને સ્પર્શ સગ્રહો હોય તે એક જાતિયોનિમા ગ્રહણ કરાય તેવા સર્વ મલી ચોરાશી લાખ ભેદ થાય છે. ॥

હવે એક એક યોનિમા કુલ હોય તે રહે છે.

એગિંદિએસુ પચમુ, વાર સગતિ સત્ત અઢવીસા ય ॥

વિગલેમુ સત્ત અઢ નવ, જલ સ્વહ ચડપય ડરગમુયગે ॥ ૪૫૮ ॥

અઢતેરસ વારસ, દસ દસ નગ નરામરે નિરણ ॥

વારમ છવીમ પળવીસ, હુતિ કુલકોડિ લમ્સાઈ ॥ ૪૫૯ ॥

ફગકોડિ સત્ત નવેઈ, લમ્સા સદ્ધા કુલાણ કોડીણ ॥

અર્થ—(પચમુ એગિંદિએસુ) કે૦ પાચ પચેંદ્રિય એટલે પૃથ્વી અપ તેડ વાડ અને વનસ્પતિકાયને ગિા અનુક્રમે કરીને (વાર) કે૦ વાર લાખ, (સગ) કે૦ સાત લાખ, (તિ) કે૦ ત્રણ લાખ, (સત્ત) કે૦ સાત લાખ અને (અઢવીસા) કે૦ અઢવીસ લાખ કુલકોટી જાણવી (વિગલેમુ) કે૦ વિગલેદ્રી એટલે વેંદ્રી તેંદ્રી

અને ચરંદ્રીને વિષે અનુક્રમે (સત્ત) કે૦ સાત લાખ,) (અટ) કે૦ આઠ લાખ, અને (નવ) કે૦ નવ લાખ કુલકોટી જાણવી. વલી (જલ) કે૦ જલચર, (સ્વહ) કે૦ સ્વેચર, (ચતુષ્પય) કે૦ ચતુષ્પદ, (ઉરગ) કે૦ ઉરપરિ સર્પ અને (ભુયને) કે૦ ભુજપરિસર્પ એ પાંચેને અનુક્રમે ॥ ૪૫૮ ॥ (અદ્વતેરસ) કે૦ સાડાવાર લાખ, (વારસ) કે૦ વાર લાખ, (દસ) કે૦ દશ લાખ, (દસ) કે૦ દશ લાખ, અને (નવગં) કે૦ નવ લાખ કુલકોટી જાણવી. એમજ (નરામરે નિરયે) કે૦ મનુષ્ય, દેવતા અને નારકીને વિષે અનુક્રમે (વારસ) કે૦ વાર લાખ, (છવીસ) કે૦ છવીશ લાખ અને (પણવીસ) કે૦ પચીસ લાખ (હૂંતિ કુલકોટિ લક્ષ્યાઈ) કે૦ કુલકોટી જાણવી. ॥ ૪૫૯ ॥ એ સર્વ સંખ્યા એકઠી કરીય ત્યારે (ઇકોટિ) કે૦ એક કોડા કોટી, અને (સાગનવઙ્ લક્ષ્યા સઘા) કે૦ સાડોસ-ત્તાણું લાખ કોટી એટલી (કુલાણ કોટીણં) કે૦ કુલકોટી એટલે એટલી જીવોને ઉપજવાની યોનિમાંહે કુલકોટી છે.

હવે વીજે પ્રકારે યોની કહે છે.

**સંબુડજોણિ સુરેગિંદિ-નારયા વિયડ વિગલ ગંભુ-
મયા ॥ ૪૬૦ ॥**

અર્થ—(સુર) કે૦ ચાર પ્રકારના દેવતા, (એગિંદિ) કે૦ એકંદ્રી તે પૃથ્વી આદિ પાંચ સ્થાવર, અને (નારયા) કે૦ નારકી એ સર્વે (સંબુડજોણિ) કે૦ ઢાંકેલી યોનિવાળા હોય છે. ત્યાં દેવતાના દેવદુષ્ટે ઢાંકેલા દેવશયનીય હોય, એકંદ્રિય જીવોની યોનિ સ્પષ્ટ જાણા શકાય નહીં, નારકીને ઢાંકેલા ગોલને આકારે આલા છે. વલા (વિગલ) કે૦ વિકલેંદ્રીને તથા સંમૂર્ચ્છિમ તત્યેચ અને સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યને (વિયડ) કે૦ પ્રગટ જલાશય સરોવર વિગેરે

દેવાય છે. તથા (ગબ્મુમયા) ક૦ ગર્ભજ પચેંદ્રીતિર્યચ અને ગર્ભજ પચેંદ્રી મનુષ્ય ણ વન્નેને સવૃત અને વિવૃત ઇટલે ઢાંકેલી અને પ્રગટ ઇમ પ્રકાર યોની હોય છે ॥ ૪૬૦ ॥

વલી પળ યોનીના મેદ કહે છે

અચિત્તજોણિ સુરનિરય, મીસ ગબ્મે તિમેય સેસાણ ॥
સી ડસિણ નિરય સુરગબ્મ, મીસત્તે ડસીણ સેસ તિહા ૪૬૧ ॥

અર્થ—(સુર) ક૦ દેવતા અને (નિરય) કે૦ નારકી તે મની (અચિત્તજોણિ) કે૦ અચિત્તયોની હોય છે જોક સૂક્ષ્મ જીવ તો સર્વલોક વ્યાપી છે તો પળ સૂક્ષ્મ એકેંદ્રી જીવને પ્રદેશે તે ક્ષેત્ર સત્ત્વ નથી તથા (ગબ્મે) ક૦ ગર્ભજ તિર્યચ અને ગર્ભજ મનુષ્યને (મીસ) કે૦ મીશ્ર ઇટલે સચિત્ત અચિત્ત હોય છે શુક્ર ક્રતુ રથિર સગ્રાહ્ય સચિત્ત અને યીજી અચિત્ત જાણતી (સેસાણ) કે૦ એકેંદ્રી, પેંદ્રી, તેંદ્રી, ચડેંદ્રી, સમૃન્ઙ્ગિમ પચેંદ્રી તિર્યચ અને સમૃન્ઙ્ગિમ પચેંદ્રી મનુષ્ય ઇટલાની (તિમેય) કે૦ સચિત્ત અચિત્ત અને મિશ્ર યોની હોય છે જીવર્તી ગાય ત્રિગેરના શરીરે ક્રમી ઉપજે તે સચિત્ત યોની જાણતી, મૂકા લાકડામા ઘુણ ત્રિગેર ઉપજે તે અચિત્ત યોની જાણતી, અર્ધ મૂકા લાકડા તથા ગાય ત્રિગેર શરીરના ક્ષત્તાદિ-ક્રમા ઘુણ ક્રમિ ત્રિગેરે ઉપજે તે મિશ્ર યોની જાણતી (નિરય) કે૦ નારકીજીયોને કેટલાકને (સી) કે૦ શીતયોની અને કેટલાકને (ડસિણ) ક૦ ડપ્પણ યોની હોય છે (સુર) ક૦ દેવતાને તથા (ગબ્મ) કે૦ ગર્ભજ તિર્યચ અને ગર્ભજ મનુષ્યને (મીસ) કે૦ શીત અને ડપ્પણ ઇમ મિશ્રયોની હોય છે (તે) કે૦ તેડકાય જીયોને ઇક ડપ્પણ યોની હોય છે (સેસ) ક૦ પાકી રહ્યા જે પૃથ્વી, અગ્નિ, વાત, વનસ્પતિ, સમૃન્ઙ્ગિમ તિર્યચ અને સમૃન્ઙ્ગિમ

મનુષ્ય એ છાને (તિહા) કે० શીત, ઉષ્ણ અને શીતોષ્ણ યોની
હોય છે. ॥ ૪૬૧ ॥

હવે એકલા મનુષ્યની યોનીના ભેદ કહે છે.

હયગન્ધ સંસ્વત્તા, જોળી કુમ્મુન્નયાઇ જાયંતિ ॥

અરિહરિ ચક્રિરમા, વંસીપત્તાઇ સેસ નરા ॥૪૬૨॥

અર્થ—મનુષ્યની યોની ત્રણ પ્રકારે છે એક ગંધાવર્તી, વીજી
કુર્મોન્નતા, ત્રીજી વંસીપત્રા. તેમાં (સંસ્વત્તા) કે० ગંધાવર્તી
(જોળી) કે० યોની (હયગન્ધ) કે० હતગર્ભા હોય છે. કારણ
આમાં ઉપજેલો ગર્ભ અત્યંત અગ્નિતાપથી મરણ પામે છે. તેથી યોની
ચક્રવર્તીની સ્ત્રીને હોય છે. વીજી (કુમ્મુન્નયાઇ) કે० કુર્મોન્નતા
તે કાચવાની પીઠ સરખી ડંચી હોય. તે માંહે અરિહરિ ચાક-
રમા કે० અરિહંત, વાસુદેવ, ચક્રવર્તી અને બલદેવ (જાયંતિ) કે०
ઉત્પન્ન થાય છે. ત્રીજી (વંસીપત્તાઇ) કે० વંસીપત્રા તે વાંસના
પત્રાકાર યોની હોય તેમાં (સેસનરા) કે० વાકોના સર્વ મનુષ્ય-
નો જન્મ થાય છે. ॥ ૪૬૨ ॥

હવે આયુષ્યવંધ સંવંધી કાંડ વિશેષ કહે છે.

આઉસ્સ વંધકાલો, અવાહકાલો ય અંતસમઓ ય ॥

અપવત્તણ ણપવત્તણ, ઉવકમ ગુવકમા મણિયા ॥ ૪૬૩ ॥

અર્થ—ચાલતા મરવું આયુષ્ય પૂર્ણ થવાના પહેલાં પરમવનું
આયુષ્ય વાંધે તે (આઉસ્સ) કે० આયુષ્યનો (વંધકાલો) કે०
વંધકાલ કહેવાય ૧, આયુષ્ય વાંધ્યા પછી જેટલો કાલ ગયે થકે
આયુષ્ય ઉડ્ય આવે તેના વચ્ચેનો જે કાલ તે (અવાહકાલો)
કે० અવાધાકાલ કહેવાય ૨, મોગવાતું આયુષ્ય જે સમયે પૂર્ણ થાય

તે (અતસમયો ય) કે० અતસમય કહીયે ૩, ઘણા કાલે વેદવા
 યોગ્ય આયુષ્યને થોડા સમયમા પેત્રીયે તે (અપવર્તન) કે० અપ
 વર્તન કહીયે ૪, જે આયુષ્ય પેટલે કાલે વેદવાનુ છે તે આયુષ્ય
 તેટલેજ કાલે વઢાય તે (ણપવર્તન) કે० અનવર્તન કહીયે ૫,
 જેને કરી આયુષ્ય ઓટુ કરીયે તે (ડગ્રમ) કે० મોગ્રમ કહીયે
 ૬, કારણ મત્યા છતાં પણ આયુષ્ય પટે નહીં તે (શુગ્રમા) કે०
 અનુગ્રમ કહીયે ૭, એવી રીતે આયુષ્યના સાત ભેદ (મળિયા)
 કે० કહ્યા છે ॥ ૪૬૩ ॥

હો તે સાતે દ્રાગ્ને અનુક્રમે વિસ્તારથી પઢાણે છે.

ચંધંતિ દેવ નારય, અમલ નરતિરિ છમામ સેસાઝ ॥
 પરમવિયાઝ સેસા, નિરુપક્રમ તિભાગ સેસાઝ ॥૪૬૪॥
 સોવક્રમાડયા પુણ, સેસ તિભાગે અહવ નયમ ભાગે ॥
 સત્તાવીમદ્દમે વા, અંતમુહુત્તંતિમે વાવિ ॥ ૪૬૫ ॥

અર્થ—(દેવ) કે० ચાર નિકાયના દેવતા, (નારય) કે०
 નારકી તથા (અમલ નરતિરિ) કે० અસહ્યાતા આયુષ્યવાળા
 યુગલિયા મનુષ્ય અને તિર્યંચ તે સત્ર (ડમાસ સેમાઝ) કે० પોતાના
 ચાલતા મનુ આયુષ્ય છ માસ યાકી હોય ત્યાર (પરમવિયાઝ
 કે० પર મનુ આયુષ્ય (પ્રતિ) કે० વાગે છે અને (સેસા)
 કે० ઘીજા સહ્યાતા આયુષ્યવાળા તિર્યંચ, મનુષ્ય, એકત્રી, વેંત્રી,
 તત્રી, ચૌરેંત્રી અને પચત્રી જીવો (નિરુપક્રમતિભાગસેસાઝ) કે०
 નિરુપક્રમ એવા પોતાના મોગવાતા આયુષ્યનો ત્રીજો ભાગ યાકી
 હોય ત્યારે પરમનુ આયુષ્ય વાગે છે ॥ ૪૬૪ ॥ (પુણ) કે०
 વળી (સોવક્રમાડયા) કે० સોપક્રમ આયુષ્યવાળા મનુષ્ય, તિર્યંચ,

એકેદ્રી, વેદ્રી, તેદ્રી, ચૌરેદ્રી અને પંચેદ્રી જીવો (સેસતિભાગે) કે૦ પોતાના ભોગવાતા આયુષ્યનો ત્રીજો ભાગ વાકી હોય ત્યારે, (અહવ) કે૦ અથવા (નવમભાગે) કે૦ નવમો ભાગ વાકી હોય ત્યારે, અથવા (સત્તાવીસઝમે વા) કે૦ સત્તાવીસમો ભાગ વાકી હોય ત્યારે, અથવા (અંતમુહુત્તંતિમેવાવિ) કે૦ છેલ્લે અંતર્મુહુર્ત્ત આયુષ્ય વાકી હોય ત્યારે પરભવનું આયુષ્ય વાંધે છે. ॥ ૪૬૫ ॥ એ વંધ-કાલનું પ્રથમદ્વાર કહ્યું.

હવે અવાધાકાલાદિકના વીજા દ્વારા કહે છે.

જઝમે ભાગે વંધો, આડસ્સ ભવે અવાહકાલોસો ॥

અંતે ઉજ્જુગઈ ઇગ-સમય વક્ક ચડપંચ સમયંતા ॥૪૬૬॥

અર્થ—(જઝમે ભાગે) કે૦ જે જીવ પૂર્વે કહેલા જે ભાગે (આડસ્સ વંધો) કે૦ પરભવનાં આયુષ્યનો વંધ કરે (સો અવાહ-કાલો) કે૦ તે અવાધાકાલ એટલે આયુષ્યનો વંધ કર્યા પછી પરભવના આયુષ્યની ઉદય પહેલાંનો અર્થાત્ વચ્ચેનો સમય તે અવાધાકાલ (ભવે) કે૦ હોય છે. વલી (અંતે) કે૦ અંતસમયે જીવને પરભવે જાતાં વે ગતિ હોય છે. એક ઋજુગતિ, વીજી વક્રગતિ. તેમાં જે (ઉજ્જુગઈ) કે૦ ઋજુગાત છે તે (ઇગસમય) કે૦ એક સમય પ્રમાણ હોય છે અને (વક્ક) કે૦ વક્રગતિ છે તે (ચડપંચ સમયંતા) કે૦ ચાર પાંચ સમયની હોય છે. ॥ ૪૬૬ ॥

ઉજ્જુગઈ પઢપસમણ, પરભવિયં આડયં તહાહારો ॥

વક્કાઈ વીયસમણ, પરભવિયાઉં ઉદયમેઈ ॥ ૪૬૭ ॥

અર્થ—(ઉજ્જુગઈ) કે૦ ઋજુગતિયે (પઢપસમણ) કે૦ પહેલા સમયને વિષે (પરભવિયં આડયં) કે૦ પરભવનું આયુષ્ય ઉદય

આપે, તદા કે० તેમજ (આહારો) ક૦ આહાર પળ પહેલેજ સમયે
 ઉત્ત્ય આવે (વકાઈ) કે० યત્તગતિયે (યોયસમય) કે० યોજા
 સમયે (પરમચિયાડ) કે० પરમચનુ આયુષ્ય તથા આહાર (ઉત્ત્ય
 મેડે) કે० ઉત્ત્ય આર છે તે એક સમયની યત્તગતિ જાણવો યોજી
 વક્રાણ તળ સમય લાગે યોજી વક્રાણ ચાર સમય લાગે અને ચોથી
 વક્રાણ પાંચ સમય લાગે અહિં પ્રથમ સમયે અને અત સમયે જીવને
 આહારક જાણવો યત્તવા એક વે તળ સમયે આહારક હોય છે
 ॥ ૪૬૭ ॥ એજ વાત આગલની ગાથાથી કહ છે

ઇગદુતિ ચંડ વક્રાસુ, દુગાઈસમયસુ પરમવાહારો ॥
 દુગત્તકાઈસુ સમયા, ઇગદોતિત્રિય અગાહારા ॥૪૬૮॥

અર્થ—(ઇગદુતિચંડયાસુ) ક૦ એક વે તળ અને ચાર
 સમયની યત્તગતિયે જીવ (દુગાઈ સમયસુ) ક૦ વે આત્મ સમયને
 વિષે (પરમવાહારો) કે० પરમવના આહાર કર છે પત્તે એક
 સમયની યત્તગતિયે યોજે સમયે, સમયની યત્તગતિયે ત્રાજે સમયે,
 ત્રણ સમયની યત્તગતિયે ચોથે સમયે, અને ચાર સમયની યત્તગતિયે
 પાંચમે સમયે પરમચનો આહાર કર છે (દુગત્તકાઈસુ) ક૦ વે સ
 મયાદિક યત્તગતિમા (ઇગદોતિત્રિય) કે० એક, ૨, ત્રણ ત્રિગર
 સમય સુધી જીવ (અગાહારા) કે० અનાહારક હોય ॥ ૪૬૮ ॥

ત્રહુકાલવેયણિજ્જ, કમ્પ અપ્પેણ જમિહ કાલેણ ॥
 વેઈજ્જઈ જુગતં ચિય, ઉદ્ધન્ન મવ્વપ્પત્તમગ્ગા ॥ ૪૬૯ ॥
 અપત્તણિજ્જમેય, આડ અહયા અમેમરુમ્મંપિ ॥
 વપમમણિ વદ્ધ, મિદ્ધિલ ચિય ત જહા જોગ ॥૪૭૦॥

અર્થ—(રૂઠ) કે૦ અર્હિં (વહુકાલેય, ણડજં) કે૦ વહુ-
 વેદવા યોગ્ય (જં કમ્મ) કે૦ જે આયુષ્ય કર્મ (અપ્પેણ
 કાલેણ) કે૦ થોડા કાલમાં (સવ્વપ્પેસગ્ગં) કે૦ આત્માના સર્વ
 પ્રદેશના અગ્રભાગે (ઉડ્ડનં) કે૦ ઉડ્ય આળી (ચિય) કે૦ નિશ્ચે
 (જુગવં) કે૦ સમકાલે (વેદ્જ્જહ) કે૦ વેદે ॥ ૪૬૦ ॥ (એયં) કે૦ એ
 (આડં) કે૦ આયુષ્ય કર્મ (અવવન્તણિજ્જં) કે૦ અપવર્તન કહીયે.
 (અહવા) કે૦ અથવા આયુષ્યની પંઠે (અસેસકમ્મંપિ) કે૦ વીજાં
 સર્વ કર્મ પળ વહુકાલે વેદવા યોગ્ય છતાં થોડે કાલે વેદાય તે અપ-
 વર્તન કહીયે. અર્હિં કોઈને શંકા થાય કે—જેવી રીતે કર્મ વાંધ્યું હાય
 તેવી રીતે ન વેદાય તો પછી વાંધ્યા ન વાંધ્યામાં વિશેષ શું ? ત્યાં
 ઉત્તર કહે છે કે—(વંધસ્મણિ) કે૦ વંધના અવસરે પળ (તે)
 કે૦ તે કર્મ (જહા જોગં) કે૦ યથાયોગ્ય યલેલા કારણે કરી (ચિય)
 કે૦ નિશ્ચે (સિઠિલં વદ્ધં) કે૦ શિથિલ એટલે ઢીલુ કર્મ વાંધ્યું
 હોય જેવી દેશકાલાદિક કારણ મળવાથી થોડા સમયે તે કર્મ વે-
 દાય. તે સોપક્રમ કહેવાય છે. ॥ ૪૭૦ ॥

જં પુગ ગાઠનિકાયણ—વંધેગ પુવ્વમેવ કિલ વદ્ધં ॥
 તં હોઈ અણપવત્તણ, જુગં કમ વેયણિજ્જફલં ॥ ૪૭૧ ॥

અર્થ—(પુગ) કે૦ વઝી (જં) કે૦ જે કર્મ (ગાઠનિકા-
 યણવંધેગ) કે૦ ગાઠ નિકાશિત વધેફરીને (પુવ્વમેવ) કે૦ પ્રથ-
 મયોજ (ફિઝ) કે૦ નિશ્ચ (વદ્ધં) કે૦ વાંધ્યું છે. (તે) કે૦ તે
 (અણપવત્તણ) કે૦ અનપવર્તન (હોઈ) કે૦ હોય. તે (જુગ)
 કે૦ યોગ્ય રીતેજ (કમ) કે૦ અનુક્રમે કરી (વેયણિજ્જફલં) કે૦
 વેદવા યોગ્ય ફલવાલું હોય છે. ॥ ૪૭૧ ॥

હવે કયા જીવો સોપક્રમી અને કયા જીવો નિરુપક્રમી તે કહે છે.

અર્થ—(અઙ્ગવસાણ) કે૦ રાગ સ્નેહ ભય વિગેરે મનનો વિકલ્પ, (નિમિત્તે) કે૦ શસ્ત્ર વિગેરે કારણ, (આહારે) કે૦ આહાર, (વેયણા) કે૦ શીઘ્ર વિનાશી શૂલાદિ દેદના, (પરાધાએ) કે૦ ઘાડા કુવામાં તથા વૃક્ષ વિગેરેથી પડવું. (ફાસે) કે૦ સર્પ અગ્નિ વિષ વિગેરેનો સ્પર્શ, અને (આણાપાણૂ) કે૦ શ્વાસનું ન્યૂનાધિક ચાલવું. (સત્તવિહં) કે૦ એ સાત પ્રકારે આડં) કે૦ આયુષ્ય (ઙ્ગઙ્ગાએ) કે૦ નાશ પામે છે. ॥ ૪૭૪ ॥

એ સાત પ્રકારના વાલમરણ ક્રોધાદિક ચાર કષાયના કારણથી થાય છે માટે ક્રોધાદિક ચાર કષાયનું સ્વરૂપ કહે છે.

જલરેણુપુઢવિપવ્વય—રાઈ સરિસો ચડવિહો કોહો ॥

તિણ સલયા કઢઢિઅ—સેલત્થંભોવમો માણો ॥૪૭૫॥

અર્થ—સંજલનનો, પ્રત્યાખ્યાનનો અપ્રત્યાખ્યાનનો, અને અનંતાનુવંધીનો એમ (ચડવિહો કોહો) કે૦ ચાર પ્રકારનો ક્રોધ તે અનુક્રમે (જલ) કે૦ પાણીમાં કરેલી રેખા સરખો, (રેણુ) કે૦ રેતીમાં કરેલી રેખા સરખો, (પુઢવિ) કે૦ પૃથ્વીમાં પડેલા રેખા સરખો, અને (પવ્વયરાઈ સરિસો) કે૦ પર્વતમાં પડેલી ફાટ સરખો જાણવો. તથા સંજલનનો, પ્રત્યાખ્યાનનો, અપ્રત્યાખ્યાનનો, અને અનંતાનુવંધીનો એમ ચાર પ્રકારનો (માણો) કે૦ માન તે અનુક્રમે (તિણસલયા) કે૦ નેતરના થાંભલા સરખો, (કઢ) કે૦ લાકડાના થાંભલા સરખો, (અઢિઅ) કે૦ હાડકાના થાંભલા સરખો, અને (સેલત્થંભોવમો) કે૦ પથ્થરના થાંભલા સરખો જાણવો. ॥ ૪૭૫ ॥

માયાવલેહિગોમુત્તી, મિઢસિંગવણવંસમૂલસમા ॥

લોહોહલિહ્સંજણ—કહમકિમિરાગસારિચ્છો ॥ ૪૭૬ ॥

અર્થ—સજલનની, પ્રત્યાખ્યાનની, અપ્રત્યાખ્યાનની અને અનતાનુવગી એમ ચાર પ્રકારની (માયા) કે૦ માયા તે અનુક્રમે (અવલેહિ) કે૦ વાસની છાલ સરખી, (ગોમુત્તી) કે૦ ગોમુત્ત-સરખી, (મિઠાસિંગ) કે૦ મેંઢાના શિંગડા સરખી, અને (ઘણ પસમૃત્સમા) કે૦ કઢીન વાસના મૂલ સરખી છે તેમજ સંજલન નો, પ્રત્યાખ્યાનનો, અપ્રત્યાખ્યાનનો અને અનતાનુવગીનો (લોહો) કે૦ લોભ તે (હલિદ) કે૦ હલદગ્ના રંગ સરખો, (સ્વજળ) કે૦ સરાવલાનાં મેલ સરખો, (રુદ્ધમ) કે૦ કાઢવના પાસ સરખો, અને (ક્રિમિરાગસારિન્ડો) કે૦ કરમજીના રંગ સરખો હોય છે. ॥ ૪૭૬ ॥

પક્ષ્વં ચતુષાસ સવચ્છર-જાવજીવાણુ ભવે કમસો ॥
 દેવનરતિરિય નારય-ગૃહ સાહળહેતુઆ મળીયા ॥૪૭૭॥

અર્થ—તે સજલનાદિક કપાય (કમસો) કે૦ અનુક્રમે (પક્ષ) કે૦ પટ્ટર દિવસ, (ચતુષાસ) કે૦ ચારમાસ, (સવચ્છર) કે૦ એક વર્ષ અને (જાવજીવાણુ) કે૦ યાવત્ જીવિત સુધી (મને) કે૦ હોય, યાથી તે સજલનાદિક કપાય અનુક્રમે (દેવ-નરતિરિયનારયગૃહ) કે૦ દેવતા, મનુષ્ય, તિર્યંચ અને નારકીની મતિના (સાહળહેતુઆ) કે૦ મેલવવાના કારણ (મળીયા) કે૦ રુદ્ધા છે ॥ ૪૭૭ ॥

હવે સર્વ જીવને પર્યાપ્તિ કહ છે

આહારસરીરિદિય, પજ્જતી આળપાળ માસ મળે ॥
 ચતુષ્પચ્ચઠ્ઠપિય, ઇગ ત્રિગલાસન્નિસન્નીણ ॥ ૪૭૮ ॥

અર્થ—પુદ્ગલ પરિણમન હતુ જે આત્માક્તિવિશેષ તે પર્યાપ્તિ કહવાય પર્યાપ્તિ છ પ્રકારે છે (આહાર) કે૦ આહારપર્યાપ્તિ, (સરીર) કે૦ શરીરપર્યાપ્તિ, (ઇન્દ્રિય પજ્જતી) કે૦ ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિ,

(આળપાળ) કે० શ્વાસોશ્વાસપર્યાપ્તિ, (માંસ) કે० માયાપર્યાપ્તિ, (મળે) કે० મનપર્યાપ્તિ. તેમાં (ઇગ) કે० એકેન્દ્રિયજીવોને (ચડ) કે० ચાર, (વિગલ) કે० વિકલેન્દ્રિયજીવોને (પંચ) કે० પાંચ, (અસન્નિ) કે० અસંજી પંચેન્દ્રિયને (પંચ) કે० પાંચ, અને (સન્નીળ) કે० સંજી પંચેન્દ્રિયને (છપ્પિય) કે० છ પર્યાપ્તિ હોય છે. ॥૪૭૮॥

આહારસરીરિન્દિઅ, ઝસાસવઓ મળોમિ નિવ્વત્તિ ॥

હોઝજઓ દલિયાઓ, કરગં પડ સા ડ પજ્જત્તી ॥૪૭૯॥

અર્થ—(આહાર) કે० આહારપર્યાપ્તિ, (સરીર) કે० શરીર-પર્યાપ્તિ, (ઇન્દિઅ) કે० ઇન્દ્રિયપર્યાપ્તિ, (પડ) કે० પ્રત્યે (ઝસાસ) કે० શ્વાસોશ્વાસપર્યાપ્તિ, (વઓ) કે० વચનપર્યાપ્તિ, અને (મળો) કે० મનપર્યાપ્તિ, એ છ પર્યાપ્તિની (અભિનિવ્વત્તિ) કે० ઉત્પત્તિ (જઓ દલિઆઓ) કે० જે પુદ્ગલ દલયકી આહારાદિકની ઉત્પત્તિપ્રત્યે (કરણ) કે० જીવ સમ્બન્ધી શક્તિવિશેષ (હોઝ) કે० થાય તે (પજ્જત્તી) કે० પર્યાપ્તિ કહેવાય છે. ॥ ૪૭૯ ॥

હવે જીવને દશ પ્રાણ હોય તે કહે છે.

પળ ઇન્દિય તિવલૂસા, સાઝ દસ પાળ ચડ છ સગ અટ્ટ ॥

ઇગદુતિચડરિન્દિાણં, અસન્નિસન્નાળ નવ દસ ય ॥૪૮૦॥

અર્થ—સ્પર્શન, રસન, ગ્રાણ, ચક્ષુ અને શ્રોત્ર એ (પળ ઇન્દિય) કે० પાંચ ઇન્દ્રિય, મનોવલ વચનવલ અને કાયવલરૂપ (તિવલ) કે० ત્રણ વલ, (ઝસાસ) કે० શ્વાસોશ્વાસ, અને (સાઝ) કે० આયુષ્ય એ (દસ પાળ) કે० દશ પ્રાણ જાણવા. તેમાં (ઇગ) કે० એકેન્દ્રિયને (ચડ) કે० ચાર, (દુતિચડરિન્દિાણં) કે० વેદી તંદ્રી અને ચડરિન્દ્રીને અનુક્રમે (છ સગ અટ્ટ) કે० છ સાત અને આઠ પ્રાણ હોય છે. (ય) કે० તથા (અસન્નિસન્નીળ) કે० અસંજી પચેન્દ્રીય

તથા સજીવચેદ્રીયને (નવ દસ) કે० નવ અને ટાઠ માણ
અનુક્રમે જાણવા ॥ ૪૮૦ ॥

ઈન્દ્રિયસ્સવિ આહાર-ભયમેહુણપરિગ્રહાઈ સન્નાઈ ॥
કોહે માણે માયા-લોહે ઓહે ય લોગે ય ॥ ૪૮૧ ॥

અર્થ—(ઈન્દ્રિયસ્સવિ) કે० ઈન્દ્રીય જીરોને (આહાર)
કે० આહાર, (ભય) કે० ભય, (મેહુણ) કે० મૈષુન, (પરિગ્રહ)
કે० પરિગ્રહ, (કોહે) કે० ક્રોય, (માણે) કે० માન, (માયા) કે०
માયા, (લોહે) કે० લોભ (ઓહ્ય) કે० ઓઝ અને (લોગેય) કે०
લોક ૫ દશ (સન્નાઈ) કે० સદ્મા હોય છે ॥ ૪૮૧ ॥

હય જીરોને સમુદ્ધાન કહ છે
વેયણ કમાય મરણે, વેઝલ્લી તેય હાર કેવલિયા ॥
સગ પળ ચડ તિન્નિ કમા, નર મુર નેરહ્યતિરિયાણ ॥ ૪૮૨ ॥

અર્થ—(વેયણ) કે० વેન્ના, (કમાય) કે० કસાય, (મરણે)
કે० મરણ, (વેઝલ્લી) કે० વૈઝ્લિય, (તેય) કે० તેજમ, (આહાર) કે०
આહારક અને (કેવલિયા) કે० કેવલી, ૫ માન સમુદ્ધાન જાણવા—
તેમા (નર) કે० મનુષ્યને (મગ) કે० સાગ, (છુર) કે० દેશનાને
(પળ) કે० પાંચ, (નેરહ્ય) કે० નારસીને (ગડ) કે० ગાર, અને
(તિરિયાણ) કે० તિર્યચને (તિન્નિ) કે० ત્રણ સમુદ્ધાન (કમા)
કે० અનુક્રમે હોય છે ॥ ૪૮૨ ॥

દો મલ્લેપ મગ્રહણીના ગોલીમ ઘાર કહે છે
મંચિત્તયરી ડ ઇમા, મગીરમોગાહણા ય મંચયણા ॥
સન્ના મંદ્યાણ કમાય, લેમિન્દિય દુ સમુગ્યાયા ॥ ૪૮૩ ॥
દિદ્દોદમણનાળે, જોગુવઓગોવવાયચવણઢિઈ ॥
પલ્લત્તિ કિમાહારે, મન્નિ ગઈ આગઈ વેપ ॥ ૪૮૪ ॥

अर्थ—(इमा) के० आ संग्रहणी (संविचयरी) के० अति संक्षेपमात्र चौबीसद्वारे करी कहे छे, १ (सरीर) के० शरीरद्वार, २, ओगाहणाय) के० अवगाहना द्वार, ३ (संवयणा) के० संवयणद्वार, ४ (सन्ना) के० संज्ञाद्वार, ५ (मंष्टाण) के० संस्थानद्वार, ६ (कसाय) के० कसायद्वार, ७ (लेम) के० लेज्याद्वार, ८ (इंदिय) के० इन्द्रियद्वार, ९ (दुसमुग्वाया) के० द्विसमुद्वान्तद्वार, १० (दिष्टी) के० दृष्टिद्वार, ११ (दंसण) के० दर्शनद्वार, १२ (नाणे) के० ज्ञानद्वार अने १३ अज्ञानद्वार, १४ (जोग) के० जोगद्वार, १५ (उवओग) के० उपयोगद्वार, १६ (उव्वाय) के० उपपातद्वार, १७ (चवण) के० चवनद्वार, १८ (छिइ) के० स्थितिद्वार, १९ (पज्जत्ति) के० पर्याप्तिद्वार, २० (किमाहारे) के० किमाहारद्वार, २१ (सत्ति) के० संज्ञाद्वार, २२ (गई) के० गतिद्वार, २३ (आगई) के० आगतिद्वार, २४ (नेए) के० वेदद्वार ॥ ४८४ ॥

मलहारहेमसुरीण, सीसलेसेण सूरिणा रइयं ॥

संध्यणिरयणमेयं, नंदउ जावीरजिगतित्थं ॥ ४८५ ॥

अर्थ—(मलहार हेमसुरीण) के० मलधारी गच्छता हेमचन्द्रमूरिना (सीसलेसेण) वालशिष्य एवा (सूरिणा) के० चन्द्रमूरिण (रइयं) के० रचेलुं (संध्यणिरयणं) के० आ संग्रहणीरत्न (जावीरजिगतित्थं) के० ज्यां मुयी वीरतीर्थप्रवर्त्तत्यां मुयी (नंदउ) के० वृद्धिपाभो ॥ इति चन्द्रमूरिरचिता संग्रहणी समाप्ता ॥

श्री चन्द्रगन्धीय ज्ञान मन्दिर, जयपुर

